



การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอน
ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี
AN INTEGRATION OF BUDDHADHAMMA FOR TEACHING AND LEARNING
MANAGEMENT OF MORAL TEACHING MONKS IN SECONDARY SCHOOL
OF CHONBURI PROVINCE

พระครูพิศาลจริยากร (สมบูรณ์ เลขธมโม)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๙



การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอน
ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

พระครูพิศาลจริยากร (สมบูรณ์ เลขธมโม)

ดุขฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๙

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



An Integration of Buddhadhamma for Teaching and Learning
Management of Moral Teaching Monks in Secondary School
of Chonburi Province

Phrakruphisaljarriyakorn (Somboon Lekhadhammo)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2016

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุขกฐินิพนธ์
เรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
มัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุขกฐินิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระอุดมสิทธินายก, ดร.)

กรรมการ

(ดร.อำนาจ บัวศิริ)

กรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.อนุวัต กระสังข์)

กรรมการ

(ผศ.ดร.พิเชฐ ทังโต)

คณะกรรมการควบคุมดุขกฐินิพนธ์

ผศ.ดร.อนุวัต กระสังข์

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.พิเชฐ ทังโต

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูพิศาลจริยากร)

ชื่อคุณนิพนธ์ : การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการเรียนการสอนของพระ
สอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี
ผู้วิจัย : พระครูพิศาลจริยากร (สมบูรณ์ เลขธมโม)
ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
คณะกรรมการควบคุมคุณนิพนธ์ : ผศ.ดร.อนุวัต กระสังข์ พธ.บ. (พระพุทธศาสนา),
พธ.ม. (พระพุทธศาสนา), พธ.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)
: ผศ.ดร.พิเชฐ ทั้งโต พธ.บ. (บริหารการศึกษา) , M.A. (Public
Administration), Ph.D. (Public Administration)
วันที่สำเร็จการศึกษา : ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนของพระสอน
ศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ๒) ศึกษาแนวคิดทางการจัดการและหลักพุทธธรรมที่
นำมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัด
ชลบุรี ๓) นำเสนอกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธบูรณาการของพระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

ระเบียบวิธีวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร
การสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและเจ้าหน้าที่ที่
เกี่ยวข้อง จำนวน ๒๕ รูปหรือคน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูล
โดยการจดบันทึกและการบันทึกเสียง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา และการ
สนทนากลุ่มเฉพาะ กับผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศาสนา และการจัดการเรียนการสอน จำนวน ๑๑ รูป
หรือคน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสนทนากลุ่มเฉพาะและรูปแบบเบื้องต้นสำหรับใช้ในการ
ยืนยันข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการจัดประชุมกลุ่มย่อย บันทึกเสียง และจดบันทึก วิเคราะห์
ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัด
ชลบุรี พบว่า ด้านการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางนั้น พระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียนใช้วิธีการสอนที่เน้นไปในลักษณะการให้นักเรียนมีอิสระทางความคิด การแก้ไขปัญหาด้วย การ
สรุปบทเรียนและการคิดวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นใช้การวิจัยเป็น
พื้นฐานนั้น พระสอนศีลธรรมส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ทางการวิจัย เนื่องจากส่วนใหญ่จบการศึกษาเพียง
นักธรรม จึงต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการวิจัยให้แก่พระสอนศีลธรรมให้มากขึ้น ด้านการจัดการ
เรียนที่เน้นการใช้โครงงานนั้น พระสอนศีลธรรมเปิดโอกาสให้นักเรียนได้จัดทำโครงงานด้าน
พระพุทธศาสนา มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนไปร่วมประกวดแข่งขันในเวทีต่างๆ และได้รับ

รางวัลมากมาย ในส่วนด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น พระสอนศีลธรรมใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนการสอนในด้านนี้ โดยเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาช่วยสอน

๒. แนวคิดทางการจัดการและหลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี พบว่า ได้มีการนำแนวคิดทางด้านการจัดการคือ หลักการบริหารวงจรคุณภาพของเดมมิ่ง ได้แก่ ๑) ขั้นตอนการวางแผน ๒) ขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัติ ๓) ขั้นตอนการติดตามประเมินผล และ ๔) ขั้นตอนปรับมาตรฐาน มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนควบคู่กับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดการการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการวิจัยในการเรียนรู้ การจัดการการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการทำโครงการ และ การจัดการการเรียนการสอนโดยเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน ส่วนหลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรม ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเรียนรู้อย่างดีขึ้น และนักเรียนเรียนรู้ดีขึ้น คือ หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล ฝึกการศึกษา กฏ ระเบียบ และการมีวินัย สมาธิ ฝึกกล่มหายใจ จิตใจให้สงบนิ่ง ปัญญา การคิดพิจารณา แก้ปัญหา การพัฒนาการประยุกต์ การปรับปรุง และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้ได้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ มีฉันทะ ความพึงพอใจในงานและการเรียน วิริยะ ความเพียรพยายามให้ประสบผลสำเร็จ จิตตะ ความเอาใจจดจ่อในงานและการเรียน และวิมังสา คือ การหมั่นทบทวนความผิดพลาดและการแก้ไขปัญห

๓. กระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธบูรณาการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน ๓ วิธีการ คือ **ขั้นตอนที่หนึ่ง** การวางแผนการเรียนการสอน พระสอนศีลธรรมจะต้องกำหนดแผนการสอนขึ้นก่อนเป็นอันดับแรก โดยการศึกษาข้อมูล วิธีการจัดการเรียนการสอน คุณลักษณะเบื้องต้นของผู้เรียน ความสนใจของผู้เรียน และอุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน **ขั้นตอนที่สอง** ลงมือปฏิบัติตามแผน ด้วยการกระตุ้นผู้เรียน นำเข้าสู่บทเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนคิด วิเคราะห์งาน **ขั้นตอนที่สาม** การตรวจสอบและประเมินผลจากสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ความสนใจ การให้ความร่วมมือ ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ขณะทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน มีทดสอบก่อนและหลังเรียน **ขั้นตอนที่สี่** การปรับปรุงแก้ไข ต้องแก้ไขเฉพาะหน้า ปิดจุดอ่อนและเสริมจุดแข็ง กระตุ้นการเรียนรู้ของนักเรียน สร้างเสริมกำลังใจให้กับนักเรียน และมีการพัฒนาต่อเนื่อง **วิธีการที่หนึ่ง** สอนให้ครูและนักเรียนมีแรงบันดาลใจในการเป็นคนดี ชยัน มีวินัยในตนเอง ประพฤติตนเป็นคนดี ด้วยการฝึกการศึกษา ระเบียบ วินัย สม่ำเสมอ เคารพกฎของโรงเรียน ไม่ประพฤติผิดกฎของโรงเรียน ตั้งใจปฏิบัติ รักษาศีลเป็นประจำ แบ่งปันช่วยเหลือ ทบทวนหาสาเหตุของการประพฤติผิดศีลธรรมและหาทางแก้ไขให้ดีขึ้น **วิธีการที่สอง** สอนให้ครูและนักเรียนชอบความสงบ มุ่งมั่นตั้งใจเรียน เรียนอย่างมีความสุข ด้วยการฝึกกล่มหายใจ จิตให้สงบนิ่ง เป็นหนึ่ง สนุกสนานกับการเรียน นั่งสมาธิ สวดมนต์ ทบทวนบทเรียน ทำการบ้าน และทบทวนพฤติกรรม ชยันทำสมาธิมากขึ้น **วิธีการที่สาม** สอนให้ครูและนักเรียนคิดสร้างสรรค์ มีจิตอาสา ชอบช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปัน คิดแก้ปัญหา ด้วยการคิดพิจารณา แก้ปัญหา พัฒนาประยุกต์ปรับปรุง สร้างสรรค์ อ่านหนังสือเพิ่มขึ้น ตั้งใจเรียน ซักถามข้อสงสัย ช่วยเหลือผู้อื่น ทบทวนวิธีการเรียน แก้ไขข้อบกพร่อง เสริมสร้างปัญญาตลอดเวลา

Dissertation Title	An Integration of Buddhadhamma for Teaching and Learning Management of Moral Teaching Monks in Secondary School of Chonburi Province
Researcher	Phrakruphisaljarriyakorn (Somboon Lekhadhammo)
Degree	Doctor of Philosophy (Public Administration)
Dissertation Supervisory Committee	Asst. Prof. Dr. Anuwat Krasang, B.A. (Buddhism), M.A., (Buddhism), Ph.D. (Public Administration) Asst. Prof. Dr. Phichet Tangto, B.A., (Educational Management), M.A., (Public Administration), Ph.D. (Public Administration)
Date of Graduation	March 31, 2017

ABSTRACT

The objectives of this research were : (1) to study the state of integration of Buddhadhamma for teaching and learning management of moral teaching monks in secondary school of Chonburi province, (2) to study the concept for integration of Buddhadhamma for teaching and learning management of moral teaching monks in secondary school of Chonburi province, (3) to present the procedure for integration of Buddhadhamma for teaching and learning management of moral teaching monks in secondary school of Chonburi province.

This research was the qualitative research by studying the document analysis, in depth interview with 26 key informants of moral teaching monks and officers. The tool for this research is the questionnaire and to collect the data by noting and recording. The data analysis through descriptive content analysis and focus group discussion from 11 religious specialists and teaching and learning management. The tools for this research are specific focus group and basic form for data confirmation. The data is collected by small group meeting, recording, and note down. The data analysis is through the descriptive data analysis.

The findings of this research as follows :

1. The state of integration of Buddhadhamma for teaching and learning management of moral teaching monks in secondary school of Chonburi province, found that the teaching and learning management as child center, the moral teaching monks in the school used the teaching method focus on independent

thinking character to students. The problem solution is to summarize the lesson and critical thinking of current situation. For the teaching and learning management as focus on research , the moral teaching monks lack of research knowledge due to majority of monks finished Dhamma education only. So, must have the knowledge development about research more to moral teaching monks. For the learning management that focus on project usage, the moral teaching monks allowed the students to participate for Buddhism project, had the promotion and support the students to have the competition in many places and got many rewards. The teaching and learning management that focus on local wisdom, the moral teaching monks used the temple as the teaching management center by inviting the local wisdom teachers to help for teaching.

2. The concept for integration of Buddhaddhamma for teaching and learning management of moral teaching monks in secondary school of Chonburi province, found that had used the concept of management by total quality management of Deming such as 1) the step of planning 2) the step for planning into practice step 3) the step of examination and evaluation 4) the step of standard improvement, to use the teaching and learning management to match with the teaching and learning management as child center, the teaching and learning management as focus on research, the learning management that focus on project usage, the teaching and learning management that focus on local wisdom and outdoor teaching. For the Buddhaddhamma is used integrated in teaching and learning management of moral teaching monks which will help the teacher for good teaching management and better learning student are Trisikkha such as precept, precept keeping practice, rule, regulation and discipline, concentration, breath practice, calm mind, wisdom, consideration, solution, development, application, improvement and creative thinking for getting the desired characteristics are Chanda (aspiration) is the work and learning satisfaction, Viriya(energy) is to work hard and get the success, Citta (thoughtfulness) is to pay attention in the work and education, Vimangsa (investigation) is to revise the mistakes and solve the problems.

3. The procedure for integration of Buddhaddhamma for teaching and learning management of moral teaching monks in secondary school of Chonburi province, consists of four steps such as 1) the step of planning : the moral teaching monk will set the teaching plan as the priority by studying the data, teaching and learning methods, basic characteristics of students, the interest of students, teaching equipment. 2) The step for planning into practice step : To convince the student to

study and to give the opportunity to students for work critical thinking. 3) The step of examination and evaluation : to examine and evaluate from students' behavior observation, interest, cooperation including the co-relation while have the activity together with friends, to have the pretest and posttest. 4) The step of standard improvement: must solve the problem, end the weakness and promote the strength, to provoke the students to study, to promote the sympathy to students, and have the continuously development. The first method is to teach the teachers and students to be good citizens, work hard, self discipline, behave well, precept keeping practice, order, discipline regularly, obey the rule of school, no against the rule of school, intend to practice, regularly precept keeping , share, review of cause of behavior against morality and solutions. The second method is to teach teachers and students to like the quietness, work hard, study with happiness, breath practice, calm mind, fun with learning, meditation siting, chanting, review of lesson, homework doing, and revise the behavior, more practice meditation. The third method is to teach the teachers and students to have creative thinking, service mind, help others, share, to think to solve the problems, consideration, solution, applied development, improvement, creativeness, more reading, intend to study, ask the question from doubt, help others, revise the learning method, solutions of mistakes, to always create the wisdom.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจากหลายท่านที่ได้อนุเคราะห์ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดียิ่งโดยเฉพาะอาจารย์ที่ปรึกษาคือ ดร.อนุวัต กระสังข์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโครงการการผู้ควบคุมดุสิตนิพนธ์ที่ได้ให้คำแนะนำและได้กรุณาเสียสละเวลาให้คำปรึกษาและตรวจสอบแก้ไขดุสิตนิพนธ์ฉบับนี้อย่างละเอียดรอบคอบเพื่อให้เนื้อหาของการวิจัยนี้ชัดเจนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และขอเจริญพรขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง และอาจารย์ ดร.อำนาจ บัวศิริ คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในการสอบป้องกันดุสิตนิพนธ์ครั้งนี้ที่เมตตาชี้แนะแก้ไขเนื้อหาที่บกพร่องให้สมบูรณ์ถูกต้อง

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่กรุณาช่วยตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยซึ่งประกอบด้วย พระปลัดระพิน พุทธิสาร, ดร. , พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร.ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัชชนันท์ อิสระเดช ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น และอาจารย์ ดร.ประเสริฐ ธิลาว ที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจทานแนะนำแก้ไขให้แบบสอบถามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ส่งผลให้การศึกษาสำเร็จลงด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านและขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอเจริญพรขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธและสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ และอาจารย์ประจำหลักสูตรทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิทยากรและได้ช่วยเหลืองานด้านต่างๆด้วยดี คือ อาจารย์ พระสุธีวีรบัณฑิต(ไชว ทสสนิโย),ดร., ดร.ยุทธนา ประณีต, ดร.ธิติวุฒิ หมั่นมี, ดร.บุษกร วัฒนบุตร

ที่สำคัญขอกราบขอบพระคุณและขอบคุณทุกท่านที่สนับสนุนการศึกษาครั้งนี้ทุกๆด้าน รวมทั้งเป็นกำลังใจให้กับผู้วิจัยเป็นอย่างดีและสุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณพระอาจารย์ทุกรูป/คน ที่ประสิทธิ์ประสาทวิทยากร และเพื่อนร่วมชั้นเรียน ที่เป็นกำลังใจให้มาโดยตลอดจนประสบผลสำเร็จ ผู้วิจัยขอมอบปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์เป็นกตเวทิตาคุณแด่คุณบิดา-มารดา ปู่-ย่า ตา-ยาย ครู-อุปัชฌาย์-อาจารย์ รวมถึงญาติธรรมทุกๆ ท่าน

พระอธิการสมบูรณ์ เลขธมโม

๓๑ มีนาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(ฉ)
สารบัญ	(ช)
สารบัญตาราง	(ณ)
สารบัญแผนภาพ	(ญ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ฎ)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรม	๗
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน	๓๖
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๖๒
๒.๔ พื้นที่ในการวิจัย	๙๔
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙๖
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๑๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๑๑
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๑๑
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๑๓
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๑๔
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๑๕

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๑๑๗
๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี	๑๑๘
๔.๒ ผลการวิเคราะห์แนวคิดทางการจัดการและหลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการ ในการจัดการเรียนการสอน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี	๑๓๔
๔.๓ นำเสนอการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธบูรณาการของพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี	๑๔๘
๔.๔ สรุปผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ	๑๗๘
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๘๗
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๙๑
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๙๑
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๙๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๐๑
บรรณานุกรม	๒๐๓
ภาคผนวก	๒๑๒
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๒๑๓
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัย	๒๑๕
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย(สัมภาษณ์)	๒๒๑
ภาคผนวก ง หนังสือขอเชิญร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ	๒๔๗
ประวัติผู้วิจัย	๒๕๘

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ สรุปหลักไตรสิกขา	๑๕
๒.๒ สรุปความสำคัญของหลักไตรสิกขา	๑๘
๒.๓ สรุปหลักไตรสิกขากับการพัฒนาทุนมนุษย์	๓๔
๒.๔ เปรียบเทียบลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนของผู้สอนสมัยใหม่กับผู้สอนสมัยเก่า	๓๘
๒.๕ บทบาทครูและนักเรียนในการจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้	๔๕
๔.๑ แสดงผลการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ ด้วยการบริหารวงจรคุณภาพเดมมิง (Deming)	๑๘๔
๔.๒ การพัฒนาครูและนักเรียนด้วยหลักไตรสิกขา ให้เกิดมีคุณลักษณะแห่งอิทธิบาท๔	๑๘๖

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ การจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย	๔๗
๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๑๑
๓.๑ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๑๖
๔.๑ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๘๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (ไทย) = วิสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)

ที.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)

อง.ทุก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตรนิกาย ทุกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.จตุกก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า. เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๕๑. หมายความว่าระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๐ หน้า ๕๑ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอันมาก ประชาชนในอดีตมีชีวิตอยู่กับครอบครัว มีพุทธศาสนา มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นรากฐานของทัศนคติและค่านิยมในการดำรงชีวิต ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แต่การเพิ่มของประชากรประกอบกับภาวะเศรษฐกิจที่สูงขึ้น รวมทั้งการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้มีบทบาทในชีวิตประจำวันของประชาชน ทำให้ประชาชนหันมานิยมความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้นและละเลยด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยขาดความตระหนักว่าคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมากในการกำหนดความสงบสุขของสังคม เนื่องจากหากคนในสังคมมีความบกพร่องทางด้านจิตใจ ขาดคุณธรรมจริยธรรมแล้ว แม้สังคมนั้นจะมีความมั่งคั่งทางด้านเศรษฐกิจก็ย่อมจะหาความสุขและเกิดการพัฒนาไปได้อย่างยาก^๑ ในกลุ่มของเด็กและเยาวชนซึ่งจะเป็นบุคลากรในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคตนั้น พบว่าเยาวชนไทยในปัจจุบันมี “ลักษณะโทษ” หลายประการเช่น ติดยาเสพติด ก้าวร้าวรุนแรง หมกมุ่นในกามารมณ์ มีแนวโน้มก่ออาชญากรรม หลงติดในวัตถุ เห็นแก่ตัว ไม่เชื่อเรื่องส่วนร่วม ไม่มีศาสนา และวัฒนธรรม เครียด หาความสำเร็จโดยไม่เลือกวิธีการ ชอบเล่นการพนัน ทำงานหนักไม่เป็น

การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาประเทศ ประเทศใดสามารถจัดระบบการศึกษาให้ประชาชนได้อย่างทั่วถึงและถูกต้อง ประเทศนั้นย่อมประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง หรือด้านสังคมวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะการพัฒนาประเทศจะต้องอาศัยกำลังคนเป็นสำคัญ ซึ่งกระบวนการที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาคนก็คือ การจัดการศึกษา ดังนั้นทุกๆ ประเทศจึงพยายามจัดการศึกษาในประเทศของตนให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

การจัดการการศึกษานอกจากจะมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้แล้ว จะต้องมุ่งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียนเพื่อให้เป็นผู้ที่มีความประพฤติดีอีกด้วย ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่ตรัสไว้ว่า นอกจากการศึกษาจะสอนให้คนเก่งแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะอบรมให้ดีพร้อมกันไปด้วย ประเทศเราจึงจะได้คนที่มีคุณภาพ คือ ทั้งเก่งทั้งดีมาเป็นกำลังของบ้านเมือง ให้ความเก่งเป็นปัจจัยและพลังสำหรับการสร้างสรรค์ และให้ความดีเป็นปัจจัยเพื่อประคับประคองนำความเก่งให้เป็นไปในทางที่ถูก ที่อำนวยผลประโยชน์อันพึงประสงค์^๒

^๑สุทธีวงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ, “พระบรมราโชวาท”, *ข้าราชการครู*, ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม – พฤศจิกายน ๒๕๔๒) : ๒.

^๒สีปพนนท์ เกตุทัต และคณะ, *ความฝันของแผ่นดิน*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตะวันออก, ๒๕๔๐), หน้า ข.

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในปัจจุบันต่างพยายามที่จะฝึกฝนอบรมจิตใจของเยาวชนให้รู้ผิดชอบชั่วดีมากขึ้น โดยหลายฝ่ายหวังว่า การอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนจะเป็นเสมือนสายพานที่คอยเหนี่ยวรั้งและจุดดิ่งให้เด็กได้มีสภาพจิตใจที่เข้าถึงคุณงามความดีของชีวิต โดยทั่วไปเมื่อพิจารณาถึงระดับการศึกษาที่ครอบคลุมไปทั่วประเทศ มีการจัดการศึกษาในทุกท้องที่ และเป็นหน้าที่หลักของรัฐบาลจะต้องดำเนินการให้กับประชาชนทุกคนก็คือ การศึกษาระดับประถมศึกษา ฉะนั้นจึงถือได้ว่าการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง และเมื่อพิจารณาคุณลักษณะของผู้เข้ารับการศึกษาในแต่ละระดับแล้วจะเห็นว่า นักเรียนประถมศึกษาเป็นผู้มีสภาพเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการวางรากฐานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านคุณธรรมจริยธรรม

การดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความคาดหวังว่าจะเป็นโครงการที่สร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมโดยต้องการใช้โครงการนี้ให้เข้าไปมีส่วนผลักดันสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมไทยด้วยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนมีพระที่จะนำหลักธรรมคำสอนผ่านกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษาทั่วประเทศ ซึ่งประโยชน์สูงสุดที่จะได้รับ คือ ผู้เรียนจะได้รับการปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมจากพระภิกษุสงฆ์โดยตรง และผลจากการวิจัยของคณะสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า เป็นโครงการที่ดี มีผลทำให้เด็กปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นไปในทางที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน เป็นการลงทุนในโครงการที่คุ้มค่ามากเพราะในภาพรวมพระสามารถตอบสนองนโยบายรัฐบาลได้ดี^๓

ในปัจจุบันสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วจึงทำให้เกิดภาวะวิกฤตและปัญหามากมาย เช่น ปัญหาวิกฤตวัฒนธรรม และวิกฤติทางสังคมทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๔๙^๔ ระบุปัญหาสังคมที่มีความเด่นชัด คือ ปัญหาความเสื่อมถอยของเอกลักษณ์ วัฒนธรรม ค่านิยมความเป็นไทยและมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุขของประชาชน เพราะหลายสิบปีที่ผ่านมา เราปล่อยให้กระบวนการศึกษาของชาติเป็นไปตามบุญตามกรรมจนสร้างความสั่นคลอนให้กับสถาบันต่างๆ ของชาติในทุกๆ ด้าน แต่ถ้ามองกันให้ลึกซึ้งถึงที่มาแห่งปัญหานั้นที่จริงมักเกิดมาจากคน คนคือวิกฤตของสังคมจะต้องเริ่มต้นด้วยการปฏิรูปการศึกษาด้านคนเสียใหม่ คือให้มีคุณภาพมีภูมิปัญญาและคุณธรรมอยู่ในตัวเอง^๕ เพราะว่าการศึกษาของไทยในอดีตไม่ได้นำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตามโลกนิยมมาเป็นแกนในการจัดการศึกษา ทำให้ พุทธธรรมเองเริ่มห่างเหินจากชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้น และผลจากการจัด

^๓ปรีชา กันธิยะ, คู่มือโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (การเรียนการสอน) ปีงบประมาณ ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า คำนำ.

^๔คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงานแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๑.

^๕เชาว์ศิลป์ จินดาละออง, ปฏิรูปการศึกษาเพื่อสร้างคน สร้างชาติ วิทยากรย์, (กรุงเทพมหานคร : ปีไรท์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖ – ๑๗.

การศึกษาที่ผ่านมา การศึกษาไทยนั้นไม่ว่าจะประเมินโดยหน่วยงานใดนอกจากจะไม่เป็นที่น่าพอใจแล้วเป็นที่ยอมรับกันว่าการศึกษาไทยไม่ได้สอนให้คนรู้จักคิดวิเคราะห์ ริเริ่มสร้างสรรค์ และปฏิบัติจริง อีกทั้งหย่อนยานเรื่องการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรม การศึกษาไทยจึงอยู่ในภาวะวิกฤตทางคุณภาพอย่างหนัก ถึงแม้ว่าการเรียนการสอนในอดีตที่ กระทรวงธรรมการได้กำหนดให้มีวิชา จรรยา เป็นครั้งแรกในหลักสูตรทุกชั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ โดยให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เพื่อกล่อมเกลานิ้วยใจคอกุลบุตรกุลธิดาในสมัยนั้น จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีการปรับปรุงหลักสูตร วิชาจรรยาก็ขยายเป็นวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ถึงแม้ในเวลาต่อมาจะเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาและจริยธรรมขึ้นอีก แต่ปัญหาเยาวชนด้านศีลธรรมก็ยังมีมากขึ้น^๖

ดังนั้นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจึงมีความสำคัญอย่างมากในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ผ่านกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมวิทยากรกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่ความพร้อมของพระธรรมวิทยากรในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสุดมาหาคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ความพร้อมด้านความรู้ ความพร้อมด้านประสบการณ์การสอน และความพร้อมด้านเงื่อนไขเวลาการสอนต่อสัปดาห์ปัจจัยด้านโรงเรียนที่ทำการสอนเกื้อหนุนพระธรรมวิทยากรในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสุดมาหาคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การยอมรับของนักเรียน การยอมรับของครู การยอมรับของผู้บริหารสถานศึกษา และการยอมรับของพระสังฆาธิการ บทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับปานกลางโดยแยกเป็น บทบาทการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตร พบว่าพระธรรมวิทยากรที่พุทธศาสนาได้เตรียมการสอนมากที่สุด การวัดผลประเมินผลการเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน และการใช้สื่อและอุปกรณ์การสอน รองลงไปเป็นลำดับพระธรรมวิทยากรที่สอนวิชาเป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนมากที่สุด รองลงมาคือการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรการเรียน^๗ รวมถึงสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา ควรร่วมกันพัฒนาจริยธรรม สำหรับเยาวชน โดยสถาบันครอบครัวควรมีหน้าที่ในการให้ความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในการดูแลพฤติกรรมของเยาวชนที่บ้าน ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่ในการขัดเกลา แนะนำเรื่องของศีล ๕ ส่วน สถาบันการศึกษา ควรอบรมด้านจริยธรรมให้กับเยาวชนนอกจากการให้การศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้เยาวชนได้มีจริยธรรมขั้นพื้นฐาน และจริยธรรมตามหลักศาสนา โดยการประสานกับทางสถาบัน ศาสนา สำหรับสถาบันศาสนาซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาจริยธรรมต้องทำบทบาทดังกล่าวให้สมบูรณ์ โดยการส่งพระธรรมวิทยากรไปร่วมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน^๘

^๖ กระทรวงศึกษาธิการ, *การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗.

^๗ เสถียร วิพรมหาและคณะ, “บทบาทของพระธรรมวิทยากรกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร”, *รายงานการวิจัย*, (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ก-ข.

^๘ พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, “รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร”, *ดุชนิพนธ์ปริญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

จากปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาสภาพการจัดการ การเรียนการสอนของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธธรรมที่ นำมาบูรณาการในการจัดการ การเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัด ชลบุรี และนำเสนอแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการ การเรียนการสอนของ พระ สอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ต่อไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ สภาพการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ แนวคิดทางการจัดการและหลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการในการจัดการเรียน การสอน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี มีอะไรบ้าง

๑.๒.๓ กระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ควรเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดทางการจัดการและหลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการในการ จัดการเรียนการสอน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

๑.๓.๓ เพื่อนำเสนอกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรมของพระ สอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการเรียนการสอนของพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการเรียนการสอน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย

๑) หลักการจัดการเรียนการสอนแผนใหม่ ๔ ด้าน คือ (๑) การจัดการเรียนการสอน ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ๒) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการวิจัยในการเรียนรู้ ๓) การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการทำโครงการ และ ๔) การจัดการเรียนการสอนโดย เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน^๔

^๔ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, คู่มือการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, (พระนครศรีอยุธยา : สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑.

๒) การบริหารจัดการตามแบบเดมมิง (Deming Cycle) กล่าวคือ การบริหารให้ครบวงจร ต้องจัดระบบการบริหารให้ครบทั้ง ๔ ขั้นตอน ได้แก่ (๑) ขั้นตอนการวางแผน (Plan or Planning) (๒) ขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัติ (Do or Implementation) (๓) ขั้นตอนการติดตามประเมินผล (Check or Evaluation) และ (๔) ขั้นตอนปรับมาตรฐาน (Act or Standardization)^{๑๐}

๓) หลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการ ประกอบด้วย หลักไตรสิกขา ได้แก่ ๑) อธิศีลสิกขา ๒) อธิจิตตสิกขา และ ๓) อธิปัญญาสิกขา^{๑๑} และหลักอิทธิบาทธรรม ได้แก่ ๑) ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒) วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น ๓) จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ ๔) วิมังสา หมั่นตรองพิจารณาเหตุผล^{๑๒}

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ตัวแปรต้น ประกอบด้วย ๓ ตัวแปรย่อย คือ ๑. หลักการจัดการการเรียนการสอนแผนใหม่ ๔ ด้าน คือ ๑) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ๒) การจัดการการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการวิจัยในการเรียนรู้ ๓) การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการทำโครงงาน และ ๔) การจัดการการเรียนการสอนโดยเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน ๒. หลักการบริหารจัดการตามแบบเดมมิง (Deming Cycle) กล่าวคือ ๑) ขั้นตอนการวางแผน ๒) ขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัติ ๓) ขั้นตอนการติดตามประเมินผล และ ๔) ขั้นตอนปรับมาตรฐาน ๓. บูรณากับหลักพุทธธรรม ประกอบด้วย หลักไตรสิกขา และหลักอิทธิบาทธรรม ตัวแปรตาม คือ การจัดการเรียนการสอนแผนใหม่ตามหลักพุทธบูรณาการ ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ก. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑) กลุ่มพระสงฆ์ ได้แก่ ผู้บริหาร และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดชลบุรี จำนวน

๑๑ รูป

๒) กลุ่มข้าราชการ ได้แก่ ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดชลบุรี ปลัดเมืองพัทยา รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ ผู้อำนวยการโรงเรียนต่างๆ จำนวน ๑๔ คนรวมทั้งสิ้น ๒๕ รูปหรือคน

ข. ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ ได้แก่ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และนักวิชาการ จำนวน ๑๑ รูปหรือคน

^{๑๐} กลุ่มพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์, การนำแผนกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (Strategic Implementation), [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : www.km.moc.go.th/download/.../แปลงแผนกลยุทธ์ไปสู่งปฏิบัติ.doc, [๑๑ มกราคม ๒๕๕๙].

^{๑๑} อัง. ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒.

^{๑๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๒๗๗.

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่ไว้ คือ จังหวัดชลบุรี จำนวน ๘ อำเภอ ได้แก่ (๑) อำเภอเกาะจันทร์ (๒) อำเภอเกาะสีชัง (๓) อำเภอบ่อทอง (๔) อำเภอบางละมุง (๕) อำเภอบ้านบึง (๖) อำเภอพนัสนิคม (๗) อำเภอพานทอง (๘) อำเภอเมืองชลบุรี

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือน มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๙ ถึงเดือน มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๖๐ รวมระยะเวลาในการทำวิจัย ๑๕ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การบูรณาการหลักพุทธธรรม หมายถึง การนำหลักไตรสิกขาและอิทธิบาทธรรมไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

การจัดการเรียนการสอน หมายถึง หลักการจัดการเรียนการสอนแผนใหม่ ๔ ด้าน คือ ๑) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ๒) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการวิจัยในการเรียนรู้ ๓) การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการทำโครงการ และ ๔) การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน และการบริหารจัดการตามแบบเต็มรูปแบบ กล่าวคือ การวางแผน การนำแผนไปปฏิบัติ การติดตามประเมินผล การปรับมาตรฐาน

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้งจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ดำเนินการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในจังหวัดชลบุรี

โรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๘ จังหวัดชลบุรี จำนวน ๓๒ โรงเรียน

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทราบสภาพการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

๑.๖.๒ ได้แนวคิดทางการจัดการและหลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

๑.๖.๓ ได้กระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธบูรณาการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

๑.๖.๔ องค์ความรู้จากการวิจัยนำไปเผยแพร่ในวงวิชาการ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้

บทที่ ๒

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรม

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การพัฒนาทุนมนุษย์ถือเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารจัดการองค์กรสมัยใหม่ โดยที่องค์กรจะต้องมีกรอบแนวทางการพัฒนาทั้งความรู้ ทักษะ ทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้ และนำไปสู่การปฏิบัติโดยต้องมีกระบวนการสำคัญในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะต้องทำอย่างเป็นระบบ มีกระบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่อง เพราะสภาพแวดล้อมและปัจจัยภายนอกมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา^๑ ด้วยเหตุนี้การบริหารงานบุคคลในปัจจุบันจึงหันมาใช้วิธีการบริหารทุนมนุษย์และการพัฒนาทุนมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนากันมากขึ้น ทั้งนี้หากในองค์กรใดมีทุนมนุษย์ที่ทั้งเก่งและดีก็เป็นที่น่าพอใจอย่างแน่นอนย่อมประสบความสำเร็จในทุกๆ เวทีแห่งการแข่งขัน ขณะเดียวกันในทางพระพุทธศาสนายังมีระบบการให้รางวัลและการลงโทษ ซึ่งเทียบได้กับการใช้พระเดชพระคุณในสมัยปัจจุบันนั่นคือ ใครทำดีก็ควรได้รับการยกย่อง ใครทำผิดก็ควรได้รับการลงโทษ ดังพระบาลีที่ว่า “นิคคณฺเห นิคคหาโร ปคคณฺเห ปคคหาโร ชมฺเคน ที่ควรชม ยกย่องบุคคลที่ควรยกย่อง”^๒

^๑ พรธิดา วิเชียรปัญญา, *การจัดการความรู้พื้นฐานและการประยุกต์ใช้*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมกลการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕.

^២ ប.ខា. (បាលី) ២៧/២៤៤២/៥៣១.

อยู่รอดและก้าวข้ามผ่านพ้นสิ่งเลวร้ายต่างๆ ที่เข้ามากระทบการดำเนินชีวิตหรือในหน้าที่การงาน พร้อมกันนั้นก็ต้องรู้จักแก้ปัญหาได้อย่างอย่างมีสติ มีความรอบคอบและใช้ปัญญา หากทำได้เป็นเบื้องต้นเช่นนี้ความสำเร็จในการดำเนินชีวิตก็จะอยู่ไม่ไกลเกินเอื้อม ทั้งนี้หลักไตรสิกขาเมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาทุนมนุษย์แล้วก็จะส่งผลทำให้การปฏิบัติงานของบุคลากร ข้าราชการ ในองค์กรหรือหน่วยงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒.๑.๑ หลักไตรสิกขา

คำว่า “ไตรสิกขา” แยกศัพท์ออกเป็น ไตร กับ สิกขา คำว่า ไตร หรือ ตรี (Three) เป็นภาษาสันสกฤต แปลว่า ๓ ตรงกับภาษากรีกว่า Tri ตรงกับภาษาลาตินว่า Tres ตรงกับภาษามคธหรือบาลีว่า ตีหรือเต ซึ่งก็แปลว่า ๓ เช่นกัน ส่วนคำว่า “สิกขา” เป็นภาษามคธหรือภาษาบาลี แปลว่า ข้อที่พึงหรือข้อที่ต้องศึกษาและปฏิบัติ ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า “ศิกษา” ภาษาไทยนำมาใช้เป็น “ศึกษา”^๓

พระพุทธเจ้า ได้ตรัสถึงไตรสิกขาไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓ ประการนี้ สิกขา ๓ ประการ อะไรบ้างคือ ๑) อธิศีลสิกขา ๒) อธิจิตตสิกขา และ ๓) อธิปัญญาสิกขา^๔

๑) อธิศีลสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายนี้ เรียกว่า อธิศีลสิกขา

๒) อธิจิตตสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากามทั้งหลาย ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ นี้เรียกว่าอธิจิตตสิกขา

๓) อธิปัญญาสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา” นี้เรียกว่าอธิปัญญาสิกขาภิกษุทั้งหลายสิกขา ๓ ประการนี้แล^๕

จากการศึกษาพบว่า ไตรสิกขา คือ หลักการศึกษาแบบพุทธหรือการศึกษาแบบธรรมชาติดีประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา โดยในขั้นพื้นฐาน ศีล คือ การดำเนินชีวิตโดยมีพฤติกรรมที่ถูกต้องในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและเพื่อนมนุษย์ ตั้งแต่การดูแลการฟัง การกินอยู่ บริโภค ทำอาชีพ การงาน การอยู่ร่วมสังคมโดยไม่เบียดเบียนกัน ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ใครๆ รวมความว่าศีลก็คือการดำเนินชีวิตเป็นอยู่ที่ไม่ปราศจากการเบียดเบียน ไม่ก่อความเดือดร้อนต่อผู้อื่น ขณะเดียวกันก็จะยังก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคมมนุษย์

ข้อที่สอง คือ การฝึกให้จิตใจของเรามีความสงบอยู่ตัวหนักแน่นมั่นคง เรียกว่า สมาธิ หรือ ศัพท์ทางวิชาการเรียกว่า อธิจิตตสิกขา การฝึกฝนจิตใจให้ยิ่งขึ้นไปซึ่งเป็นเรื่องของสมาธิ คือ การมีสภาพจิตที่หนักแน่นมั่นคง มีความสุข ความสงบ มีความแน่วแน่ เรียกว่าใจอยู่กับจิต จิตอยู่กับงาน ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วุ่นวาย ไม่เดือดร้อนใจ ตลอดจนหมายถึงจิตที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมต่างๆ ด้วย

ข้อสามคือ ปัญญา ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเหตุผล รู้เข้าใจความจริงของโลกและชีวิต จนกระทั่งสามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ ไม่ตกอยู่ใต้การครอบงำของสิ่งทั้งหลาย

^๓ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๐๐, อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๒๑/๒๕๙.

^๔ อัง. ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒.

^๕ อัง. ติก. (ไทย) ๒๐/๙๑/๓๑๙.

สามข้อที่กล่าวมานี้เป็นหลักการฝึกฝนหรือการศึกษาเพื่อพัฒนาคนในพระพุทธศาสนา และธรรมะที่เรานำมาปฏิบัติกันมากมาย หรือสอนกันเยาะเย้ยนั้น ไม่ว่าอะไรก็ไม่พ้นไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ กับปัญญา^๖

ไตรสิกขาในบางมุมมองอาจทำให้ทราบถึงวิธีที่จะตัดอุปาทาน โดยเฉพาะสิกขาขั้นแรก ที่สุดที่เราเรียกว่า “ศีล” ซึ่งหมายถึง การประพฤติดี ประพฤติถูกต้องตามหลักทั่วๆ ไปไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน มีจำแนกไว้เป็นศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ หรืออื่นๆ อีก เป็นการปฏิบัติเพื่อความสงบเรียบร้อยจากโทษขั้นต้นทางกายและทางวาจาของตน

สิกขาขั้นที่ ๒ เรียกว่า “สมาธิ” ข้อนี้ได้แก่การบังคับจิตใจของตัวเองไว้ให้อยู่ในสภาพที่จะทำประโยชน์ให้มากที่สุดตามที่ตนต้องการ เพราะสมาธินั้นคือจิตที่ตั้งมั่นแน่วแน่หรือเป็นจิตที่สงบเป็นจิตที่บริสุทธิ์ แต่ลักษณะเพียง ๒ อย่างนั้นไม่ใช่ความหมายอันแท้จริงของสมาธิ โดยพุทธวจนะของพระพุทธองค์ทรงแสดงลักษณะทางจิตด้วยคำอีกคำหนึ่งซึ่งสำคัญที่สุด คือ คำว่า “กมณีนโย” แปลว่า สมควรแก่การทำงานซึ่งแสดงถึงลักษณะของจิตที่เป็นสมาธิ

สิกขาที่ ๓ เรียกว่า “ปัญญา” หมายถึง การฝึกฝนอบรม ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอันถูกต้อง และสมบูรณ์ที่สุดในสิ่งทั้งปวงตามที่มันเป็นจริง คนเราตามปกติไม่สามารถรู้อะไร ให้ถูกต้องตามที่มันเป็นจริงได้ คือมันถูกแต่เพียงตามที่เราเข้าใจเอาเองหรือตามโลกสมมติ มันจึงไม่ใช่ตามที่มันเป็นจริง ด้วยเหตุนี้พุทธศาสนาจึงมีระเบียบปฏิบัติเรียกว่าปัญญาสิกขาเป็นส่วนสุดท้ายสำหรับฝึกฝนอบรมให้เกิดความเข้าใจ ให้เห็นแจ้งในสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นจริงโดยสมบูรณ์^๗

หลักไตรสิกขายังเป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสอนแก่พระอานนท์บ้าง แก่พระภิกษุสงฆ์ที่มาเข้าเฝ้าตามรายทางบ้าง โดยเฉพาะในช่วงที่เสด็จพุทธดำเนินจากกรุงราชคฤห์มุ่งตรงไปยังเมืองกุสินาราสถานที่ดับขันธปรินิพพานขณะประทับอยู่ ณ เขาคิชฌกูฏ เขตพระนครราชคฤห์นั้น พระบาลีบันทึกไว้ว่าธรรมิกถาหรือถ้อยแถลงเกี่ยวกับธรรมะเรื่องไตรสิกขา ว่า พระองค์ได้ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายบ่อยที่สุด ทรงสรุปสารประโยชน์ของไตรสิกขาไว้ว่า “อย่างนี้ศีล อย่างนี้สมาธิ อย่างนี้ปัญญา สมาธิอันศีลอบรมแล้วย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ จิตอันปัญญาอบรมแล้วย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ”^๘

ไตรสิกขาหรือสิกขา ๓ ยังหมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษาฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้เจริญยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน^๙ มีส่วนประกอบ ๓ ส่วนสำคัญคือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ดังนี้

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), สามไตร, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗-๒๙.

^๗ พุทธสาสิกขุ, คู่มือมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๖๑-๖๒.

^๘ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, ศาสดาจารย์พิเศษ, คำบรรยายพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๓), หน้า ๔๗.

^๙ พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒๗.

๑) อธิศีลสิกขา (สิกขา คือ ศีลอันยิ่งใหญ่) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง ดังคำอธิบายว่าอธิศีลสิกขาเป็นอย่างไร กล่าวคือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศีล สำรวมด้วยความสังวรในพระปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่คือ สิลขันธ์เล็ก สิลขันธ์ใหญ่ ศีลเป็นที่พึง เป็นเบื้องต้น เป็นความประพฤติ เป็นความสำรวม เป็นความระวัง เป็นหัวหน้า เป็นประธาน เพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศล นี้ชื่อว่า อธิศีลสิกขา^{๑๐}

๒) อธิจิตสิกขา (สิกขา คือ จิตอันยิ่งใหญ่) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูงการสังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายดังคำอธิบายว่า อธิจิตสิกขาเป็นอย่างไร กล่าวคือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายบรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์ สงบระงับไปแล้ว บรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปิติจากคลายไป มีอุเบกขามีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอรหันต์ทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุขเพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะมีโสมนัสละโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุตตตฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่นี้ ชื่อว่า อธิจิตสิกขา

๓) อธิปัญญาสิกขา (สิกขา คือ ปัญญาอันยิ่งใหญ่) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง การรู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ ๔ เป็นลำดับไป จนทำให้แจ้งทั้งเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ สามารถทำลายอาสวะกิเลสให้หมดไปดังคำอธิบายว่าอธิปัญญาสิกขาเป็นอย่างไร กล่าวคือภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีปัญญา ประกอบด้วย ปัญญาอันประเสริฐหยั่งถึงความเกิดและความดับ เพิกถอนกิเลสให้บรรลถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี่ทุกข์” ... “นี่ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์)” ... “นี่ทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์)” ... “นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์)” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “เหล่านี้อาสวะ” ... “เหล่านี้สมุทัย” ... “เหล่านี้นิโรธ” ... “เหล่านี้สวนิโรธคามินีปฏิปทา” นี้ชื่อว่า อธิปัญญาสิกขา^{๑๑}

ขณะเดียวกันหากศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับไตรสิกขายังพบว่าองค์ประกอบของมรรคทั้ง ๘ ยังสามารถนำมาจัดกลุ่มออกตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา โดยส่วนที่เป็นศีลประกอบด้วย สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ซึ่งศีลสิกขานี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการประพฤติดี ประพฤติถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบ และท่วงทำนองคลองธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีอันดีงามทั้งทางกาย ทางวาจา ไม่เป็นการทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อนในการที่เกี่ยวเนื่องกันอยู่ของสังคมมนุษย์ ครอบครัว และสภาพแวดล้อม โดยในการพัฒนาด้านศีลสิกขาในเรื่องสัมมาวาจา นั้น ทุกคนจะต้องยึดเอาหลักศีล ๕ ข้อที่ ๔ ว่าจะต้องไม่มุสาว่าหา เวรณะนี้ ถ้าจะพูดก็ต้องพูดด้วยการไม่พูดปิด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียด และไม่พูดเพ้อเจ้อ ในเรื่องสัมมากัมมันตะหรือการกระทำชอบนั้นทุกคนจะต้องประพฤติ ปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ในข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี กล่าวคือ จะต้องงดเว้นจากการเบียดเบียน การมุงร้ายทำลาย หรือ ประหัตประหารซึ่งกันและกัน ในข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณีคือ การเคารพในทรัพย์สินหรือทรัพยากรของผู้อื่น และในข้อที่ ๓ กาเมสุ มิจฉาราวา เวรมณี

^{๑๐} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๘.

^{๑๑} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๙.

การเคารพในคู่ครองของผู้อื่น ส่วนสมาอาชีวะ หรือ การเลี้ยงชีพขบนั้น คือ การประพฤติปฏิบัติงานหรือหน้าที่ตามหลักเบญจศีลในข้อที่ ๑, ๒ และ ๓ เหมือนกับหลักสัมมาภิรมันตะ

ส่วนที่เป็นสมาธิประกอบด้วย สัมมาวายามะ สัมมาสมาธิ และสัมมาสติ เรียกว่าจิตสิกขา คือ ความสามารถบังคับจิตใจของตนไว้ได้ในสภาพที่จะใช้มันให้เป็นประโยชน์หรือให้เกิดประโยชน์มากที่สุดตามที่ตนต้องการ บังคับให้อยู่ในลักษณะที่พร้อม มีสมรรถภาพถึงที่สุดในการปฏิบัติหน้าที่ทางจิต โดยการจะพัฒนามนุษย์ให้เกิดจิตสิกขานั้นด้านสัมมาวายามะ หรือ ความเพียรขบนั้น จะใช้หลักอิทธิบาท ๔ เป็นเครื่องนำทาง อันประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจเกิดความมุ่งมั่น) วิริยะ (มีใจจดจ่อรับผิดชอบ) จิตตะ (การรอบรู้และรอบคอบ) และวิมังสา (การทบทวนสิ่งที่ได้คิดได้ทำ) ขณะที่สัมมาสมาธิ หรือ การมีจิตตั้งมั่นขบนั้น จำเป็นจะต้องใช้หลักโพชฌงค์ ๗ ที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้หรือองค์ของผู้ตรัสรู้ทั้งเจ็ดอย่าง คือ ๑) สติ (สติสัมโพชฌงค์) ความระลึกได้ ๒) ธัมมวิจยะ (ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์) ความเพียรธรรม ความสอดส่องสืบค้นธรรม ๓) วิริยะ (วิริยสัมโพชฌงค์) ความเพียร ๔) ปีติ (ปีติสัมโพชฌงค์) ความอิ่มใจ ๕) ปัสสัทธิ (ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์) ความสงบกายใจ ๖) สมาธิ (สมาธิสัมโพชฌงค์) ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วในอารมณ์ และ ๗) อุเบกขา (อุเบกขาสัมโพชฌงค์) ความมีใจเป็นกลาง ทั้งนี้เพื่อพัฒนาให้ก้าวข้ามนิรณททั้ง ๕ ที่ประกอบด้วย ๑) กามฉันทหรือความอยากได้ในกามคุณ ๒) พยาบาทหรือความโกรธ เกลียด เคียดแค้น อาฆาต หงุดหงิด อุนเฉียว ความขุ่นข้องหมองใจ ๓) ถีนมิทธะหรือความหดหู่ เหงาหงอย เชื่องซึม ท้อถอย เฉื่อยชา เช้ง ๔) อุทธัจจกุกกุกจะหรือสภาวะแห่งความฟุ้งซ่าน วุ่นวาย รำคาญใจ กลุ้มใจ เคร่งเครียด และสุดท้าย ๕) วิจิกิจฉาหรือความลังเลสงสัยในกุศลธรรมทั้งหลาย ทั้งนี้เพื่อเป็นการยกระดับจิตใจให้มีคุณภาพสูงขึ้น มีสมรรถภาพ (พลังจิต) มากขึ้น และมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น ส่วนสัมมาสติ หรือ การระลึกขบนั้น ในการพัฒนาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะใช้หลักสติปัฏฐาน ๔ มามีส่วนช่วยพัฒนาเพื่อให้มนุษย์เห็นกาย (การกระทำ) เวทนา (ความรู้สึก) จิต (ความสงบ) และธรรม (ความสุข)

ขณะที่ส่วนที่เป็นปัญญาประกอบด้วยสัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ หรือที่เรียกว่าปัญญาลึกซึ้ง ซึ่งหมายถึงการฝึกฝนอบรมทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก ความเชื่อ การรับรู้ข้อเท็จจริง ทฤษฎี แนวคิด หรือความจริงจากการคำนวณ การใช้ตรรกะอนุมานซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจ โดยการพัฒนามนุษย์เกิดสัมมาทิฐิ หรือ ความเห็นชอบ นั้น สิ่งที่จะทำให้เกิดจะต้องอาศัยหลักปรัโตโสฆะด้วยการมีกัลยามิตรและสิ่งแวดล้อมที่ดี ที่อำนวย ส่วนการพัฒนาให้เกิดสัมมาสังกัปปะ หรือ การคิดขบนั้น สิ่งที่จะหนุนเนื่องให้ในเรื่องข้างต้นต้องใช้หลักพรหมวิหารธรรมมาสนับสนุนประกอบให้เกิดแนวคิด โดยการฝึกจิตให้เกิดความเมตตา เกิดความกรุณา เกิดมุทิตา และเกิดอุเบกขา ซึ่งถือเป็นจิตที่บริสุทธิ์ คิดถึงคนอื่นหรือสิ่งอื่นด้วยความบริสุทธิ์ผ่องใส^{๑๒}

การพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขานี้ยังเป็นระบบการฝึกฝนและการปฏิบัติอย่างที่เราเรียกว่า "การศึกษา" ส่วนในด้านที่จะพัฒนาบุคคลที่เขาแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า Education สำหรับบุคคลฝึกตัวเองนี้เราเรียกว่าเป็นภาวนา และเราแปลภาวนาหรือเจริญว่า Development^{๑๓} ในการ

^{๑๒} พุทธศาสนิกชน, คู่มือมนุษยฉบับสมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๙.

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๕.

พัฒนาบุคคลทางพระพุทธศาสนายังแบ่งได้เป็นบันไดสามขั้น กล่าวคือ ขั้นแรกจะต้องสอนให้ทุกคนประพฤติตนให้เรียบร้อยดีงาม มุ่งให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม ข้อปฏิบัติเบื้องต้น ใครๆ ก็รู้ว่าศีล และความหมายของศีล ก็คือ การทำกาย วาจา ให้เรียบร้อย เป็นหลักเนื่องกันมิให้เกิดโทษทางกาย วาจา

ขั้นที่สองจะเป็นบทเรียนที่สอนให้ฝึกหัดจิตให้เป็นสมาธิ แปลว่า ความตั้งใจมั่น เป็นบทเรียนอันดับที่สอง จุดมุ่งหมายในการเรียนสมาธิก็เพื่อให้เป็นผู้รักษาใจของตนให้อยู่ในวงของความดีเสมอไป เมื่อได้มีการทำสมาธิแล้วจิตใจก็มั่นคงดี สามารถดำเนินการปฏิบัติต่อไปถึงขั้นปัญญา อันเป็นจุดหมาย^{๑๔}

นอกจากนั้นไตรสิกขายังเป็นการให้ความสำคัญใน ๓ เรื่อง คือ อธิศีลสิกขาคือศีลยิ่ง อธิจิตตสิกขาคือจิตยิ่ง และอธิปัญญาสิกขาคือปัญญายิ่ง ทั้งนี้สิกขาคือปฏิบัติที่เป็นข้อประพฤติ คำว่าสิกขาก็หมายถึงการศึกษาเป็นระบบการพัฒนา เพื่อเสริมสร้างคุณภาพแห่งชีวิตของบุคคลให้สูงขึ้นโดยลำดับ ในส่วนของศีลสิกขานั้นคือข้อบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ที่เรียกว่า สิกขาบทคือกัณฑ์หรือขั้นตอนแห่งการศึกษา บุคคลสามารถควบคุมอาการแสดงออกทางกาย ทางวาจา ไม่ให้มีการกระทำและการพูดในลักษณะที่เบียดเบียนตนเองและบุคคลอื่นให้เดือดร้อน สามารถรักษามรรยาททางกาย ทางวาจา ให้เรียบร้อย ปราศจากโทษที่มีผลกระทบต่อดนและส่วนรวม เมื่อบุคคลกระทำให้สมบูรณ์เต็มทีในศีล ไม่มีขาด ไม่มีทะลุ ไม่มีต่าง ไม่มีพร้อย เป็นไทแก่ตัว ไม่รักษาศีลด้วยอำนาจัดฒนามานะ มีลักษณะโน้มน้อมเข้าหาสมาธิ เป็นศีลที่พระอรหิยะเจ้ากย่องสรรเสริญ ก็จัดเป็นส่วนของอธิศีลสิกขาคือทำได้สมบูรณ์ในส่วนนั้น ซึ่งเมื่อก้าวโดยสรุปก็คือการทำให้สมบูรณ์ในอริยมรรค ๓ ข้อ คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ เหล่านี้ชื่อว่าเป็นอธิศีลสิกขา

อธิจิตตสิกขา หมายถึง บุคคลฝึกปรืออบรมจิตใจของตนเองด้วยระบบของสมถกัมมัฏฐานจนสามารถสงบระงับนิวรณ์ทั้ง ๕ ประการลงได้และได้บรรลุฌานในที่สุด ซึ่งเมื่อก้าวโดยสรุปข้อปฏิบัติระดับที่เป็นอธิจิตตสิกขาก็คือการที่บุคคลกระทำสมบูรณ์ในอริยมรรค ๓ ข้อคือ สัมมาวาจา ความพยายามชอบ สัมมาสติความระลึกชอบ และสัมมาสมาธิความตั้งใจมั่นชอบ เหล่านี้ก็เป็นส่วนแห่งอธิจิตตสิกขา

อธิปัญญาสิกขา บุคคลอาศัยศีล สมาธิจนทำให้จิตใจของตนเองให้สงบ เกิดปัญญาแห่งพินิจพิจารณาสิ่งทั้งหลาย เห็นแจ้งตามความเป็นจริง ตามหลักของไตรลักษณ์ คือ ความเป็นของไม่เที่ยงทุกข์ มีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา จนสามารถถ้อยถอนต้นตอความยึดถือว่าเป็นของเรา มานะ ความยึดถือว่าเป็นเรา ทิฐิฐิ ความยึดถือว่าเป็นตัวเป็นตนของเราในสัตว์ และสังขาร แม้แต่ตนเองออกไปได้ กล่าวโดยสรุปได้แก่การที่บุคคลกระทำให้สมบูรณ์ในหลักของสัมมาทิฐิคือปัญญอันเห็นชอบกับ สัมมาสังกัปปะคือความดำริชอบ นั้นได้ชื่อว่าเป็นส่วนแห่งอธิปัญญาสิกขาหรือสิกขาคือปัญญายิ่ง และเมื่อบุคคลกระทำให้สมบูรณ์ในศีล สมาธิ ปัญญา จนได้ชื่อว่า

^{๑๔} หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ, ยิ่งให้ยิ่งได้ จิตที่คิดจะให้สบายกว่าจิตที่คิดจะเอา, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา สถาบันสันติธรรม, มปป.), หน้า ๔๑.

เป็นอธิศีล อธิจิต และอธิปัญญา นั่นก็คือความสมบูรณ์ในองค์อริยมรรคทั้ง ๘ ประการ ทำให้บุคคลผู้นั้นได้บรรลุมรรคผลในทางพระพุทธศาสนาซึ่งเกิดขึ้นจากการปฏิบัติให้สมบูรณ์ในไตรสิกขานั้นเอง^{๑๕}

ไตรสิกขา ยังหมายถึงสิ่งที่ต้องสำเหนียก ไคร่ครวญ ไตร่ตรอง หรือสิ่งที่ต้องศึกษาให้เข้าใจและปฏิบัติตาม ๓ ประการ ได้แก่

๑) สีสสิกขา (ศีล) ได้แก่ การศึกษาวิธีการที่จะปฏิบัติให้กายและวาจาเรียบร้อย การที่จะรักษาศีลให้บริสุทธิ์สะอาดได้นั้นเป็นการยากยิ่ง บางคนได้ยืนก็อาจจะห้อยเท้า อ่อนใจ อันที่จริงการรักษาศีลก็คือ การรักษาตัวเองนั่นเอง คือทำตนให้เป็นปกติ เช่น รักษามือ รักษาเท้า รักษาปาก รักษาตา รักษาหูให้เป็นปกติตนเอง อย่าทำอะไร พุทอะไรให้ผิดปกติธรรมดาไป หรือถ้าจะพูด ก็ให้พูดแต่น้อย ที่เคยด่าคนอื่น ก็หยุดด่าเสีย จะใช้มือขอให้ใช้ตามปกติที่เคยดบต้อยเขาก็หยุดเสีย หรือจะใช้เท้า หู ตา ก็ให้ใช้ตามปกติพอดี พองาม อย่าทำให้คนอื่นหรือตนเองเดือดร้อนเสียหาย คนที่ทำอะไรพูดอะไรให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อนนั้นเพราะทำหรือพูดไม่เป็นปกติ ไม่พอดี ไม่พองาม ไม่รู้จักสำรวจ จึงเป็นคนไม่มีศีลหรือไม่ได้รักษาศีลนั่นเอง

๒) สมาธิสิกขา (สมาธิ) สมาธิสิกขานี้บางทีเรียกว่า “จิตตสิกขา” หมายถึง การรวมกระแสนหรือทำให้ใจให้แน่วแน่ในสิ่งเดียว นึกคิดในสิ่งเดียว และให้จิตหยุดนิ่งอยู่ในจุด(อารมณ์) อันเดียว เนื่องจากจิตของบุคคลเรามีกระแสที่เรียกว่า “กระแสจิต” บางทีเรียกว่า “ความนึกคิด” เป็นไปตามอารมณ์ต่างๆ ที่ตนชอบบ้าง ไม่ชอบบ้าง นั่นคือความคิดของคนเรากระจายออกไปรอบๆ ตัวเรา คิดโน้นคิดนี่อยู่เรื่อยๆ จึงจำเป็นอย่างยิ่งต้องทำให้จิตรวมพลังเป็นอันเดียวกันที่เรียกว่า “ทำจิตให้เป็นสมาธิ” เพื่อไม่ให้จิตกระสับกระส่ายดิ้นรนไปตามอารมณ์นั้นๆ ดังกล่าวแล้ว

๓) ปัญญาสิกขา (ปัญญา) คือ การศึกษาให้เข้าใจในเรื่องปัญญา(รู้ทั่ว) อย่างแจ่มแจ้งแล้วนำไปใช้ให้ถูกต้อง เพราะปัญญาเป็นแสงสว่างของใจ และเป็นศัตรูของความโง่ที่เรียกว่า “อวิชชา” โดยตรง ดังที่กล่าวกันว่า “ใจว่าง ใจแจ่มใส ใจสว่างเป็นบุญ ส่วนในวุ่นมีกิเลสมีอวิชชาเป็นบาป” ดังนั้นปัญญา คือ ความรู้ทั่วถึง รอบรู้ รู้แจ่มแจ้ง หมายถึง รู้เหตุแห่งความเสื่อมเหตุแห่ง ความเจริญ และรู้ทั้งเหตุและผลทุกอย่าง หรือจะพูดง่ายๆ ดังที่ชาวบ้านกล่าวว่า “ปัญญา” คือ วิชา ความรู้ นั่นเอง เราจะแสวงหาปัญญาไว้ในตัว โดยการศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ใส่ตัวในทางที่ถูกต้องให้มากๆ และให้หมั่นอบรมภาวนา (พัฒนา) ให้ปัญญาเจริญงอกงามอยู่เสมออันนั้นแหละคือการแสวงหาปัญญาไว้ในตน^{๑๖}

ไตรสิกขาหรือสิกขา ๓ อย่างนั้นคือการพัฒนาที่แยกแยะว่า ขั้นแรกที่สุดเรียกว่า “ศีล” หมายถึงการประพฤติปฏิบัติถูกต้องตามหลักทั่วไป ที่มีหลักอยู่ว่า ไม่เป็นการทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่ทำตนให้เดือดร้อนในการที่เกี่ยวเนื่องกันอยู่เป็นสังคมมนุษย์ หรือเกี่ยวข้องกันในครอบครัว ข้อปฏิบัติเหล่านี้ เรียกว่า ศีล ถ้าเรียกเต็มๆ ก็เรียกว่า “ศีลสิกขา” แปลว่าสิ่งที่ควรศึกษาหรือควรอบรมที่เป็นขั้นศีล แม้จะเป็นการจำแนกไว้เป็น ศีลห้า ศีลแปด หรือศีล ๒๒๗ ข้อ และอื่นๆ อีกเป็นอันมากก็ตามแต่รวมใจความแล้ว ก็อยู่ตรงที่เป็น การปฏิบัติ เพื่อความปกติสงบเรียบร้อย ปราศจากโทษขั้นต้นๆ ที่เป็นไปทางกาย ทางวาจา ทั้งที่เกี่ยวกับสังคมหรือส่วนตัว

^{๑๕} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตฺญาโณ), **ธรรมปริทรรค ๒ (อธิบายธรรมวิภาค ปรีเฉพที่ ๒)**, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๗๑-๑๗๒.

^{๑๖} บุญมี แทนแก้ว, **จริยธรรมกับชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท โอ.เอส. พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๒), หน้า ๓-๘.

สิกขาชั้นที่ ๒ ที่สูงขึ้นไปอีก เรียกว่า “สมาธิ” ข้อนี้ได้แก่ การที่ผู้นั้น สามารถบังคับจิตใจของตัวไว้ได้ ในสภาพที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดตามที่ตนต้องการ ขอให้นักศึกษาทั้งหลายตั้งข้อสังเกตความหมายของคำว่าสมาธิไว้ให้ถูกต้อง โดยมากท่านทั้งหลาย ย่อมจะได้ยินได้ฟังมาแต่ก่อนว่า สมาธินั้นคือ ความตั้งใจมั่นแน่วแน่ถึงกับว่าผู้หนึ่งแน่วแน่เหมือนกับท่อนไม้หรือคนตายไปเลย อย่างนั้นเสียโดยมาก หรือที่ตีกว่านั้น ก็มักจะกล่าวกันเพียงแต่ว่า เป็นจิตที่สงบเป็นจิตที่บริสุทธิ์ ซึ่งถ้ากล่าวโดยภาษาไทยก็ได้แก่การทำจิตนั้นให้เหมาะสมที่จะให้ทำางานทางจิต เป็นการบังคับจิต ผิฌณจิต หรืออบรมจิต หรืออะไรก็สุดแท้ ให้จิตอยู่ในลักษณะที่พร้อม ที่มีสมรรถภาพถึงที่สุดในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ทางจิต ข้อนี้เอง เป็นความมุ่งหมายอันแท้จริงของสิ่งที่เรียกว่า สมาธิ เพราะฉะนั้น ขอให้เข้าใจคำว่า สมาธิๆ นี้ ว่ามีความมุ่งหมายถึงการบังคับจิต ไม่ใช่ให้บริสุทธิ์ เฉยๆ ไม่ใช่ให้ตั้งมั่น สงบเงียบหรือแน่วแน่ไปอย่างเดียว คำว่า สมาธิ แปลว่าจิตตั้งมั่นก็จริง แต่ต้องหมายถึงตั้งมั่นในลักษณะที่พร้อมที่จะปฏิบัติงานใดๆ คือสงบนิ่งเงียบอยู่เฉยๆ เพราะมีความเข้าใจผิดบางสิ่งบางอย่างในเรื่องนี้มาตั้งแต่แรกๆ แล้วก็เลยยึดถือกันเสียอย่างนั้น

ส่วนสิกขา ชั้นที่ ๓ เรียกว่า ปัญญาสิกขา สิกขาคำนี้หมายถึงการฝึกอบรม ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องและสมบูรณ์ถึงที่สุด ในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง ความหมายของเรื่องนี้ สำคัญอยู่ตรงที่คำว่า “ความเป็นจริง” หรือตามที่พระบาลีว่า ยถาภูตัง แปลว่า ตามที่มันเป็นจริง คนเราตามปรกติไม่สามารถรู้อะไร ให้ถูกต้องตามที่เป็นจริง คือมักถูกต้องแต่ตามที่เราเข้าใจเอาเอง หรือสมมติกันโดยมาก มันจึงไม่ใช่ตามที่เป็นจริง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ไม่สมบูรณ์ด้วยเหตุนี้ทางพระพุทธศาสนาจึงมีระเบียบปฏิบัติที่เรียกว่า ปัญญาสิกขา ขึ้นอีกส่วนหนึ่ง เป็นส่วนสุดท้ายสำหรับจะได้ฝึกฝนอบรมให้ความเข้าใจ และความเห็นแจ้งในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริงโดยสมบูรณ์^{๑๗}

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ไตรสิกขา คือ สิ่งที่จะต้องศึกษาหรือพัฒนาใน ๓ ประการสำคัญ และเป็นการศึกษาที่ต้องมีการปฏิบัติหรือเมื่อปฏิบัติอยู่จึงจะรู้แจ้ง โดยมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การบรรลุนิพพาน ศีลก็คือการดำเนินชีวิตโดยมีความประพฤติที่ดี ประพฤติถูกต้อง มีการปฏิบัติทางกาย วาจา ที่เรียบร้อย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเอง ผู้อื่น ครอบครัว และสังคม สมาธิคือการฝึกฝนให้มีความสามารถบังคับจิตให้มีสภาพจิตที่หนักแน่น มั่นคง มีความแน่วแน่ คิดในสิ่งดีๆ เรียกว่าใจอยู่กับจิต จิตอยู่กับงาน ให้สามารถมีสมรรถภาพพร้อมที่จะปฏิบัติงานใดๆ ต่อไปได้ ปัญญาคือความรู้ความเข้าใจเหตุผล รู้เข้าใจความจริงของโลกและชีวิต รู้อะไรๆ ให้ถูกต้องตามที่เป็นจริง มิใช่ถูกต้องแต่ตามที่เรารู้เข้าใจเอาเอง

^{๑๗} พุทธศาสนิกฯ, พุทธศาสน-พจนาน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ที.พี.พรินท์ จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๑๓๑-๑๓๒.

ตารางที่ ๒.๑ สรุปหลักไตรสิกขา

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๔๕, หน้า ๒๗-๒๘).	๑. ศีล คือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียน ๒. สมาธิ คือ การฝึกจิตให้สงบ ตั้งมั่น หนักแน่น มั่นคง ๓. ปัญญา คือ ความรู้ ความเข้าใจเหตุผล ไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำ
พุทธทาสภิกขุ, (๒๕๓๔, หน้า ๖๑-๖๒).	๑. ศีล คือ การประพฤติดี ปฏิบัติถูกต้อง ๒. สมาธิ คือ การฝึกจิตให้สมควรแก่การทำงาน ๓. ปัญญา คือ การฝึกให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็นจริง
พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), (๒๕๒๘, หน้า ๑๒๗).	๑. ศีล คือ ข้อปฏิบัติเพื่อความประพฤติที่เรียบร้อยดีงาม ๒. สมาธิ คือ ข้อปฏิบัติเพื่อให้จิตเกิดความตั้งมั่น ๓. ปัญญา คือ ข้อปฏิบัติให้เกิดความรู้แจ้ง เห็นจริง
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๔๐, หน้า ๕).	๑. ศีล คือ ข้อปฏิบัติเพื่อความประพฤติที่ดีงาม ๒. สมาธิ คือ ข้อปฏิบัติเพื่อให้จิตเกิดความตั้งมั่น ๓. ปัญญา คือ ข้อปฏิบัติให้เกิดความรู้แจ้ง เห็นจริง
พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), (๒๕๓๕, หน้า ๑๗๑-๑๗๒).	๑.ศีลสิกขา คือ การฝึกควบคุมพฤติกรรมให้เรียบร้อย ดีงาม ๒. อธิจิตสิกขา คือ การฝึกควบคุมจิตให้สงบจากนิวรณ์ ๕ ๓. อธิปัญญาสิกขา คือ การฝึกเพื่อให้เกิดการรู้แจ้ง เห็นจริง

๒.๑.๒ ความสำคัญของหลักไตรสิกขา

หลักไตรสิกขา ถือเป็นหลักอันสำคัญที่สุดในการปฏิบัติกิจในพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่มีค่าหรือมีความหมายขึ้นมาได้ ก็อยู่ตรงที่สามารถดับทุกข์ได้เป็นขั้นๆ อันเป็นผลของการปฏิบัติตามนัยที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง ซึ่งผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารเกี่ยวกับความสำคัญของหลักไตรสิกขาต่อไปนี้

พระพุทธเจ้า ตรัสถึงเรื่องที่พึงศึกษาในคำว่า ธรรมเป็นเหตุดับกิเลสเพื่อตนไว้ว่าสิกขา ๓ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา พึงศึกษาเพื่อให้ รากะ โทสะ โมหะ โกธะ อุปาทะ ของตนดับไป เพื่อความสงบ เข้าไปสงบ สงบเย็น เพื่อให้ดับ เพื่อสลัดทิ้ง เพื่อความระงับอกุศลสาขารทุกประเภท^{๑๘}

ไตรสิกขายังเป็นเครื่องกำจัดกิเลส กองรากะ โทสะ โมหะ หรือโลภ โกรธ หลงที่เป็นอยางหยาบ หรือว่าห้ามกันมิให้หยาบออกมาจนก่อให้เกิดเจตนากรรม ทางกาย วาจา ใจ เป็นความละเมิดผิดต่างๆ ส่วนสมาธินั้น ได้แก่ความตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ที่ดีที่ชอบเป็นอารมณ์กรรมฐานเป็นเหตุกำจัดกิเลสที่เป็นนิวรณ์ อันบังเกิดขึ้นทำให้จิตก่อกลุ้มวุ่นวาย ไม่สงบไม่ตั้งมั่นในทางที่ชอบทั้งกำบังปัญญา

^{๑๘} พุ.จ. (ไทย) ๓๐/๓๑/๑๕๙, พุ.จ. (ไทย) ๓๐/๗/๖๓-๖๔.

มิให้รู้แจ้งเห็นจริงและปัญญา คือ ความเข้าใจถึงสัจธรรม ธรรมที่เป็นตัวความจริงเป็นเครื่องกำจัดกิเลสทุกอย่างได้เป็นอย่างดี^{๑๙}

ในการดับทุกข์กับไตรสิกขาตามหลักแห่งพุทธศาสนา พบว่า สิ่งที่เราเรียกกันว่า ศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นสิ่งที่ควรศึกษา ควรปฏิบัติจนได้ผล จนรู้จริงๆ ถึงที่สุดว่า ทั้ง ๓ เป็นอย่างไรศีล สมาธิ ปัญญา โดยเนื้อแท้ ก็คือการปฏิบัติเป็นขั้นๆ เพื่อผลอันเดียวกัน คือความพ้นทุกข์เมื่อกล่าวโดยแยกกัน ศีลทั้งหมด ดับทุกข์ หรือโทษหยาบๆ ที่เกิดขึ้นปรากฏอยู่ ทางกาย ทางวาจา ทั้งที่เป็นทุกข์แก่ตนเอง และแก่ผู้อื่น หรือสังคม จงพิจารณาดูเถิดจะเห็นได้ว่า ศีลทุกข้อ สิกขาบททุกสิกขาบท มีความมุ่งหมายอย่างนี้ และดับทุกข์หรือโทษประเพณีได้จริง

สมาธินั้นดับทุกข์หรือโทษที่ละเอียดยิ่งขึ้นไป คือ ทุกข์ทางใจ แต่เป็นประเพณีหยาบคือเกิดอยู่ทางมโนทวาร แล้วเผาผลาญบุคคลผู้นั้นอยู่ภายใน เช่น ความรู้สึกกลัดกลุ้มในทางกามคุณ ความรู้สึกกลัดกลุ้มในทางโทสะ ความรู้สึกกลัดกลุ้มเพราะจิตใจอ่อนเพลียมีนสา ความรู้สึกกลัดกลุ้มเพราะจิตฟุ้งซ่านรำคาญจนเอาเรื่องราวอันใดไม่ได้ และความรู้สึกกลัดกลุ้มเพราะความคิดเกิดปัญญาที่ลึกลงไปหมด การดับความทุกข์เช่นนี้เสียได้ เรียกว่า มีสมาธิที่สำเร็จประโยชน์ หรือที่เรียกว่า มีสมาธิ ก็คือ มีความดับทุกข์ชนิดนี้อยู่ในตนเองนั่นเอง^{๒๐}

สำหรับปัญญามีการดับทุกข์ชนิดตัดรากเหง้าของความทุกข์ทั้ง ๒ ประการ ที่กล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งทำให้บุคคลต้องดับด้วยศีล และสมาธินั่นเอง ความดับทุกข์เหล่านั้นเกิดมาจากรากเหง้าของความทุกข์ชนิดที่เหลือวิสัยที่ศีลกับสมาธิจะดับไหวหรือดับได้ ศีล และสมาธิ จะดับได้ก็แต่เพียงความทุกข์ที่เป็นผลผลิตจากรากเหง้าเหล่านั้นเท่านั้น และเรียกว่า ปัญญา ซึ่งหมายถึงความรู้อันถูกต้องแจ่มแจ้งและเด็ดขาด เราจะเห็นได้ว่า ปัญญาเป็นเครื่องมือดับทุกข์ ที่ดับถึงขั้นรากเหง้า เพื่อไม่ให้ทุกข์เกิดขึ้นมาได้อีกต่อไป

ถ้ากล่าวโดยเนื่องกัน ศีลดับทุกข์โทษทางกาย วาจา ได้แล้วย่อมเป็นบันไดหรือเป็นบาทฐานเกิดสมาธิได้โดยง่าย คนที่ไม่มีศีลหรือคนที่กำลังรู้สึกตัวอยู่ว่าตนทุศีล ย่อมไม่สามารถทำจิตให้เป็นสมาธิได้สำเร็จ เพราะฉะนั้นศีลจึงเป็นบันไดหรือเป็นบาทฐานของสมาธิ สมาธินั้นเล่าได้อาศัยศีลแล้วก็ตั้งขึ้นได้โดยง่าย จะเห็นได้ง่ายๆ ว่าบุคคลหนึ่งบุคคลใด มีจิตใจแจ่มใสปิติปรโมทัย ในการกระทำที่ถูกต้องของตนอยู่ จิตย่อมสงบเยือกเย็นพร้อมที่จะคตินึกอะไร ได้เป็นอย่างดีทั้งจะเห็นได้ว่า นอกจากมีความสุขใจในส่วนตนในขั้นนี้แล้ว ยังเป็นเครื่องใช้ให้เกิดคุณสมบัติขั้นต่อไปคือขั้นที่เรียกว่า ปัญญานั้นเอง ปัญญานั้นเมื่อสมาธิเกื้อหนุนเป็นอย่างดีและถูกต้องแล้ว ย่อมแก่กล้าที่จะทำลายกิเลสได้จริงๆ แม้ในลักษณะที่เนื่องกัน^{๒๑}

หลักไตรสิกขายังเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยขั้นต้นก็รักษาศีล คือ ทำตนให้เป็นคนมีระเบียบ มีวินัย ไม่อยู่ตามอารมณ์ ตามความอยากของตัว แต่อยู่อย่างคนมีระเบียบมีวินัย เรียกว่าเป็นคนมีศีล บังคับตัวเองได้ ควบคุมตัวเองได้ ไม่ปล่อยอะไรไปตามชอบใจ ไม่ทำอะไร

^{๑๙} สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระญาณสังวร สกลมหาสังฆปริณายก, สุวตณโนวาท, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๐-๑๑๑.

^{๒๐} พุทธศาสนิกฯ, คำสอนผู้บวชพรรษาเดียว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๖๐-๑๖๑.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๒-๑๖๔.

ตามใจตัว แต่มีข้อบังคับให้กระทำ ก็กลายเป็นคนมีศีล ต่อไปก็ฝึกสมาธิ คือการเจริญสมณธรรมฐาน คือจิตให้สงบ ให้ตั้งมั่น ให้อ่อนโยนพอสมควร แล้วต่อไปก็ไปถึงขั้นปัญญา ในขั้นปัญญา เป็นเรื่องของ การพิจารณาศึกษาในเรื่องนั้นอย่างละเอียด ดูอะไรก็ดูอย่างละเอียด ถ้าดูเพียงขั้นสมาธิก็ดูเหมือนเป็นรูป เป็นร่าง แล้วเอาสิ่งนั้นเข้ามาเป็นนิมิต เป็นสิ่งสำหรับดูต่อไป ไม่ว่าวัตถุอะไรที่เราดูแล้วเรานึกดูเมื่อไหร่ ก็ได้ มันก็เป็นขั้นสมาธินั้นยังไม่ได้เป็นขั้นปัญญาขั้นปัญญานั้นต้องรู้ว่าอะไรเป็นอะไรถูกต้อง เช่นว่าเรา ดูสิ่งอะไร สติกับปัญญามันมาคู่กัน มาวิเคราะห์ทันที ว่าสิ่งนี้คืออะไร มาจากอะไร อยู่ได้อย่างไร ผล สุดท้ายมันเป็นอย่างไร มองไปคิดไป จนกระทั่งเห็นว่าไม่มีอะไรน่ายึดถือว่าเป็นของเรา ไม่มีอะไรเป็นตัว เป็นตนอย่างแท้จริง มันเป็นแต่เพียงสิ่งที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เท่านั้น เราจะไปจับเอาตอนหนึ่งตอนใด ว่าเป็นตัว เป็นตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ก็ไม่ได้เพราะถ้าไปยึดอย่างนั้นก็เรียกว่ายึดผิด^{๒๒}

ส่วนในการอธิษฐานเพื่อพระนิพพานจึงเป็นกุญแจสำคัญที่สุดเป็นเครื่องวัดสัมมาทิฐิของนัก ปฏิบัติว่า ถึงพร้อมด้วยศรัทธา แน่วแน่ในพระรัตนตรัยมากน้อยเพียงใด หรือว่ายังมี วิจิกิจฉา คือความ ลังเลสงสัยในพระพุทธเจ้า และพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์อยู่อีกและอีกประการหนึ่ง มีความ พยายามที่จะเทียบ องค์ของอริยมรรค เข้าใน ไตรสิกขา คือ ข้อที่จะต้องศึกษา, ข้อปฏิบัติที่เป็นหลัก สำหรับศึกษา คือฝึกหัดอบรมกาย วาจา ใจ ให้มีปัญญายิ่งขึ้นไป จนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือ พระ นิพพาน กล่าวคือ

๑) สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และ สัมมาอาชีวะ จัดเข้าใน อธิศีลสิกขา สิกขาคือศีลอัน ยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง

๒) สัมมาวายามะ สัมมาสติ และ สัมมาสมาธิ จัดเข้าใน อธิจิตตสิกขา สิกขาคือจิตอย่างยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิต เพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง

๓) สัมมาทิฐิ และ สัมมาสังกัปปะ จัดเข้าใน อธิปัญญาสิกขา สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง ข้อ ปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง^{๒๓}

หลักไตรสิกขายังเป็นระบบฝึกฝนอบรมกาย วาจา ใจ หรือฝึกฝนอบรมใน ๓ ด้าน ใหญ่ๆ คือทางปัญญา ทางศีล และทางจิต ไตรสิกขา คือ สรุปเนื้อหาของอริยมรรคมีองค์ ๘ ไตรสิกขา กับ อริยมรรคมีองค์ ๘ ก็เป็นอย่างเดียวกันนั่นเองเพราะฉะนั้น ถ้าใครพูดว่าแนวทางปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ คือ ไตรสิกขา เรียกว่า เขาพูดถูกหรือใครจะพูดว่าแนวทางปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ก็เรียกว่าพูดถูกอีกเหมือนกัน^{๒๔} และไตรสิกขายังมีหน้าที่สำคัญ คือ ๑) ศีล มีหน้าที่กำจัดกิเลสชั้น หยาบ ที่แสดงออกมาทางกาย วาจาให้หมดไป (วิติกมมกิเลส) ๒) สมาธิ มีหน้าที่กำจัดกิเลสอย่างกลาง เช่น นิวรณ์ธรรม ๕ มีกามฉันทนิวรณ์เป็นต้น ให้หมดไป (ปริยภูฐานกิเลส) ๓) ปัญญา มีหน้าที่กำจัด กิเลสอย่างละเอียด ได้แก่อกุณมัยกิเลส ๗ ประการมี กามราคานุสัยเป็นต้นให้หมดไป (อนุสัยกิเลส)

^{๒๒} พระพรหมมงคลอาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), การเจริญภาวนา, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม, มปป.), หน้า ๑๑๓.

^{๒๓} พระภาสกร ภูริวฑฒโน (ภาวิไล), ปฏิจจสมุปปาท สำหรับคนรุ่นใหม่, (เชียงใหม่ : บริษัทนันท พันธุ์พันธ์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔๕.

^{๒๔} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, คำบรรยายพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๓), หน้า ๔๗.

นอกจากนี้ในที่ยังได้แสดงไว้ในแง่อื่นๆ เช่น ศิล เป็น ตังคปหาน (ละกิเลสได้ด้วยองค์ธรรมนั้นๆ) สมาธิ เป็น วิกขัมภนปหาน (ละกิเลสได้ด้วยการข่มใจไว้) และ ปัญญา เป็น สมุจเฉทปหาน (ละกิเลสได้เด็ดขาด) หรือศิลปเป็นเครื่องละทุกข์จริตสมาธิเป็นเครื่องละตัณหา และปัญญาเป็นเครื่องละทิฐฐิ (มิจฉาทิฐฐิ) ดังนี้เป็นต้น^{๒๕}

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ไตรสิกขาหรือสิกขาเป็นข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้อย่างขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือพระนิพพานจึงถือกันเป็นหลักอันสำคัญที่สุด ในการปฏิบัติกิจในพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ประการแรก เป็นสิ่งที่มีความหมายตรงที่ดับทุกข์ได้เป็นขั้นๆ อันเป็นผลของการปฏิบัติตามหลัก ๓ ประการดังกล่าว ประการที่สอง เป็นเครื่องกรองหรือทำลายกิเลส ทำให้คนประพฤติดีมีจิตใจดี คิดดี มีความรู้ และเห็นในสิ่งที่ถูกต้องที่ควร

ฉะนั้น ศิล สมาธิ ปัญญา ก็คือการศึกษาเป็นขั้นๆ เพื่อผลอันเดียวกัน คือความพ้นทุกข์ เมื่อกล่าวโดยแยกกัน ศิลทั้งหมด ดับทุกข์ หรือโทษหายๆ ที่เกิดขึ้นปรากฏอยู่ ทางกาย ทางวาจา ทั้งที่เป็นทุกข์แก่ตนเอง และแก่ผู้อื่น หรือสังคม ส่วนสมาธินั้น ดับทุกข์หรือโทษที่ละเอียดยิ่งขึ้นไป คือทุกข์ทางใจ แต่เป็นประเภทหายาบ สำหรับปัญญาเป็นเครื่องมือดับทุกข์ ที่ดับถึงขั้นรากเหง้า เพื่อไม่ให้ทุกข์เกิดขึ้นมาได้อีกต่อไป ดังนั้น หากบุคคลหรือมนุษย์ผู้ใดได้ปฏิบัติตนเองตามหลักไตรสิกขาแล้ว จะสามารถพัฒนาบุคคลให้มีการดำเนินชีวิตไปในวิถีทางที่ถูกต้อง ดีงามส่งผลต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม ตลอดจนการทำงานในองค์กร/หน่วยงานด้วย

ตารางที่ ๒.๒ สรุปความสำคัญของหลักไตรสิกขา

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระญาณสังวร สกลมหาสังฆปริณายก, (๒๕๔๖, หน้า ๑๑๐-๑๑๑).	ไตรสิกขาเป็นเครื่องกำจัดกิเลส กองราคะ โทสะ โมหะ หรือ โลภ โกรธ หลง
พุทธทาสภิกขุ, (๒๕๓๔, หน้า ๑๖๐-๑๖๑).	ไตรสิกขาเป็นหลักในการปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ของมนุษย์ใน ๓ ด้าน คือ ศิลดับทุกข์ทางกาย วาจา สมาธิดับทุกข์ทางใจ และปัญญาคือการดับรากเหง้าแห่งทุกข์เพื่อไม่ให้เกิดขึ้นอีก
พระพรหมมั่งคลาจารย์ (ปัญญา นันทภิกขุ), (มปป. หน้า ๑๑๓).	๑. ศิล คือ การฝึกตนให้มีระเบียบ วินัย ไม่อยู่ตามอารมณ์ ๒. สมาธิ คือ การทำจิตให้สงบ ตั้งมั่น อ่อนโยน ๓. ปัญญา คือ การฝึกใคร่ครวญ ไตร่ตรองโดยละเอียด
พระภาสกร ฐิริวฑฒโน (ภาวิไล), (๒๕๕๐, หน้า ๑๔๕).	๑. ศิล คือ การฝึกอบรมในทางความประพฤติ ๒. สมาธิ คือ การฝึกจิตให้เกิดคุณธรรม ๓. ปัญญา คือ การฝึกปัญญาให้เกิดความรู้แจ้ง

^{๒๕} พิลิฐุ เจริญสุข, คู่มือการอบรมสมาธิ, (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๔๐-๔๑.

๒.๑.๓ หลักไตรสิกขากับการพัฒนาทุนมนุษย์

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาล้วนเป็นสิ่งที่ดี มีคุณค่าต่อการบริหารงานทุกๆ อย่าง รวมถึงการพัฒนาทุนมนุษย์ด้วย การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับการทุนมนุษย์นั้น แต่ก่อนอื่นต้องมีความเชื่อว่าคนเราสามารถพัฒนาได้ซึ่งอันนี้เป็นความเชื่อที่สำคัญมากในพระพุทธศาสนา คือเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้

พระพุทธเจ้าทรงแสดงกับภิกษุทั้งหลายในมหาสาริปมสูตรถึงเรื่องที่ว่า กุลบุตรบางคนมีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ทำให้มีลาภสักการะและความสรรเสริญเกิดขึ้น แต่เขาก็ไม่ปลื้มใจและไม่มีความรู้สึกสมหวังในการรักษาศีลจนสมบูรณ์ เจริญสมาธิสมบูรณ์ก็ไม่ปลื้มใจ ไม่รู้สึกสมหวัง และเจริญวิปัสสนาจนทำให้มีญาณทัสสนะขึ้น ก็ไม่ปลื้มใจและไม่รู้สึกสมหวัง ยังคงมุ่งมั่นเจริญวิปัสสนาจนทำให้เกิดสมยวิโมกข์ขึ้น ซึ่งทรงเรียกว่า “แก่นแห่งพรหมจรรย์” เหมือนคนที่ต้องการแก่นไม้ เที้ยวเสาะแสวงหาแก่นไม้อยู่ เมื่อมีต้นไม้ใหญ่ซึ่งมีแก่นยืนต้นอยู่ กลับมองข้ามแก่นไม้ไปเข้าใจ กิ่งและใบ กระพี้ เปลือก และสะเก็ด ว่าเป็นแก่นไม้ จึงตัดนำไปใช้ ก็ไม่เป็นประโยชน์แก่เขา แต่ถ้าคนที่ต้องการแก่นไม้ เที้ยวเสาะแสวงหาแก่นไม้อยู่ และพบต้นไม้ใหญ่ซึ่งมีแก่นยืนต้นอยู่มองเห็นแก่นไม้ และตัดนำไปใช้ก็เป็นประโยชน์แก่เขาได้^{๒๖}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวเกี่ยวกับ ไตรสิกขา ไว้ว่า เป็นหลักการสำคัญของการพัฒนามนุษย์ซึ่งการฝึกฝนและพัฒนามนุษย์นั้นทางพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลัก เรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษา ที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการ และให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีคุณภาพ

๑) ศีล เป็นเรื่องของการฝึกในด้าน พฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมเคยชิน เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีลก็ต้องอาศัยวินัย ทั้งนี้เพราะวินัยเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการศึกษาและการพัฒนามนุษย์ เพราะว่าวินัยเป็นตัวการจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาโดยจัดระเบียบความเป็นอยู่การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เหมาะกับการพัฒนาและให้เอื้อโอกาสในการที่จะพัฒนา เมื่อฝึกได้ผลจนคนมีพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยนั้นแล้วก็เกิดเป็นศีล

๒) สมาธิ เป็นเรื่องของการฝึกในด้านจิต ได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆของจิตทั้งในด้านคุณธรรม เช่น ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในด้านความสามารถของจิต เช่น ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่มั่นคง ความมีสติ สมาธิ และในด้านความสุข เช่น ความอิ่มใจ ความร่าเริงเบิกบานใจ ความสดชื่นผ่องใส ความรู้สึกพอใจ พูดสั้นๆว่าพัฒนาคุณภาพ สมรรถภาพและสุขภาพของจิต

๓) ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริงเริ่มตั้งแต่ ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ตรวจสอบ คิดการต่อๆ สร้างสรรค์ เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่มีเป็นตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมดาของโลกและชีวิตที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระปลอดปัญหาไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์ หลักทั้ง ๓ ประการที่กล่าวมานี้ เป็นส่วนประกอบ

^{๒๖} ม. มุ. (ไทย) ๒๑/๓๑๑/๓๔๖-๓๔๘.

ของชีวิตที่ติงาม เราก็ฝึกคนให้เจริญงอกงามในองค์ประกอบเหล่านี้ นำเขาสู่การเข้าถึงอิสรภาพและสันติสุขที่แท้จริง^{๒๗}

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวเกี่ยวกับ วิธีปฏิบัติที่ต้องใช้เวลาปกติ หมายถึงหลักปฏิบัติทั่วไป ขณะที่มิได้เผชิญกับอารมณ์ นั้น ผลที่มุ่งหมาย คือ การระงับไปแห่ง “ตัวกู- ของกู” ซึ่งหลักสำคัญอยู่ที่ว่า ทุกคนเลือกวิธีที่เหมาะสมแก่ตน จะเป็นโดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตามถ้าทำอย่างผิดฝาผิดตัวแล้วย่อมเป็นไปไม่ได้ จะให้คนมีสติปัญญาแก่กล้ามาทำตามวิธีของคนโง่หรือสติปัญญาที่บໍกไม่สบบัธยาศัยและทำไม่ลง จะให้คนมีสติปัญญาที่บໍไปทำตามวิธีของคนมีสติปัญญาสูงก็ทำไปไม่ได้ ด้วยเหตุนี้แหละจึงต้องแยกกัน

สำหรับ หลักการที่จะต้องศึกษาและกระทำให้พอเหมาะพอดีกันกับอุปนิสัยหรืออินทรีย์ของตน ดังนั้นสิ่งที่เป็นเทคนิคจึงมากขึ้น ผลที่ได้รับก็เป็น การบมกําลังจิต และกําลังปัญญาพร้อมกันไป เมื่อดับกิเลสได้ก็เป็นพระอรียบุคคลประเภทพิเศษ มีคุณวิเศษส่วนอื่นประกอบมากออกไปจากดับกิเลสโดยตรงเพียงอย่างเดียว สายของการปฏิบัติค่อนข้างจะยืดยาวและรัดกุมตามวิธีของเทคนิคทั้งหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็ได้แก่วิธีที่เรียกกันว่า การทำกัมมัฏฐานอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างสมบูรณ์แบบนั่นเอง กินเวลามาก ใช้ความพากเพียรมาก แต่ก็ได้ผลดีคุ้มคํากัน

ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่า ตัวการปฏิบัตินั้นมีอยู่ ๓ อย่าง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในฐานะที่เป็นประธานหรือเป็นหลัก ข้อปฏิบัติที่มีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่นอีกมากมายนั้น รวมลงได้ในข้อปฏิบัติ ๓ ข้อนี้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นจึงถือกันว่า ศีล สมาธิ ปัญญานี้เป็นหลักปฏิบัติโดยตรงมีนามเรียกว่า ไตรสิกขา คือ สิ่งที่จะต้องศึกษา ๓ ประการแต่คํ่าว่า “สิกขา” ในที่นี้หมายถึง การศึกษา และปฏิบัติที่รวมเป็นตัวเดียวกันไม่ใช่การศึกษาเล่าเรียนเฉยๆ แต่เป็นการศึกษาที่เป็นไปในการปฏิบัติหรือเมื่อปฏิบัติอยู่จึงจะรู้^{๒๘}

คําสอนในพุทธศาสนาที่มากที่สุดระบุไว้ในส่วนของหน้าที่ ที่มนุษย์จะต้องทำ ที่เป็นหัวข้อใหญ่เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญาการกระทำไม่ให้ผิดพลาดในเรื่องทางจิตเป็นส่วนตัวนี้เรียกว่า “สมาธิ” แล้วการทำให้ฉลาดถึงที่สุดจนไม่เกิดความทุกข์ ขึ้นมาได้จากสิ่งทั้งหลายทั้งปวงนี้เรียกว่า “ปัญญา” นี้เป็นหัวข้อใหญ่ๆ อย่างนี้เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา หรือกระทั่งลงมาถึงว่าต้องให้ทาน ต้องรักษาศีล ต้องทำจิตให้เจริญ อย่างนี้เป็นหลักพุทธศาสนา ทานมัย ให้ทำการให้ทาน หรือ ศีลมัย ให้มีศีล คือความประพฤติที่ไม่เสียหายทางกาย ทางวาจา เรียกว่า “ศีล” แล้วก็มี ภาวนามัย คือทำจิตให้เจริญอยู่เหนือความทุกข์นี้ก็เป็นหน้าที่ ที่นี้ถ้าแยกหน้าที่ขอยหน้าทีออกไปให้ละเอียดเฉพาะเรื่องๆ มันก็มากหลายสิบเรื่องล้วนแต่แสดงถึงหน้าที่ว่ามนุษย์ควรกระทำอย่างนั้นๆ แล้วจะดับความทุกข์ได้อย่างนั้นๆ^{๒๙}

ปัจจุบันความเข้าใจของคนทั่วไป ไตรสิกขา หรือ สิกขา ๓ ก็คือ ศีล สมาธิ และปัญญาเท่านั้น ไม่ได้รวมถึงเป้าหมาย คือ การบรรลุจุดหมายสูงสุดถึงพระนิพพานเข้าไปด้วย อีกประการหนึ่งมรรค แปลว่า หนทาง หรือทำดําเนิน แน่นอนว่าในเมื่อเป็นหนทาง ก็ต้องมีต้นทางและปลายทาง ฉะนั้น สิ่งสำคัญที่จะขาดหายไป หากสรุปอริยมรรคมีองค์ ๘ ลงในไตรสิกขาก็คือ เจตนาเพื่อพระ

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๔-๑๐๗.

^{๒๘} พุทธทาสภิกขุ, *ตัวกู-ของกู*, (กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๗-๑๗๐.

^{๒๙} พุทธทาสภิกขุ, *วิถีแก้ปัญหาวชิวัต*, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๐-๒๑.

นิพพานนั่นเอง ซึ่งเห็นได้จากกระยะหลังสำนักปฏิบัติธรรมหลายๆ สำนัก ก็ละเลย มิได้ให้ความสนใจในการที่จะนำผู้ปฏิบัติ ให้อธิษฐานเพื่อมรรคผลนิพพานในปัจจุบัน^{๓๐}

การทำงาน คือ การปฏิบัติธรรม ถ้าคิดไม่ลึกซึ้งก็อาจจะเข้าใจเขวไปอย่างอื่นไปได้ เช่น เข้าใจไปว่า ไอ้พวกโจรผู้ร้ายมันก็ทำงานเหมือนกัน เทียวตัดช่องย่องเบาบ้านนั้นบ้านนี้ ก็ทำงานจะเรียกว่าปฏิบัติธรรมหรือไม่ ก็ตอบได้ด้วยสามัญสำนึกว่า “การกระทำเช่นนั้นไม่ใช่เป็นการปฏิบัติธรรมเพราะไม่ใช่สัมมาชีพ ไม่ใช่อาชีพที่ถูกต้อง”

สัมมาอาชีพะ คือ งานที่ถือเป็นการปฏิบัติธรรมการทำงานที่เป็นการปฏิบัติธรรม ต้องเป็นงานที่เป็นสัมมาชีพ เป็นงานที่ในองค์มรรค เรียกว่าเป็นสัมมาอาชีพะ เป็นงานประเภทที่ไม่เดือดร้อนแก่ใครๆ ผู้ทำก็ไม่เดือดร้อน ผู้เกี่ยวข้องก็ไม่เดือดร้อน และงานที่เราสร้างขึ้นนั้นไม่เป็นปัญหา ไม่สร้างความทุกข์ให้เกิดขึ้นในสังคม ไม่ทำลายสังคมให้พินาศด้วยการด้วยงานที่เราทำขึ้นมา

จิตที่ว่าง คือ ว่างจากกิเลสทั้งปวงหมายความว่า ไม่ใช่ว่างอย่างไม่มีอะไร ไม่ใช่ว่างเหมือนภาชนะว่างที่ไม่มีอะไรอยู่ในภาชนะนั้น นั่นเป็นความว่างในทางวัตถุ แต่ความว่างในทางจิตคือ ไม่มีกิเลสเกิดขึ้น ในขณะที่เราทำอะไร เราคิด เราพูดอะไร ไม่มีกิเลส ไม่มีความยึดมั่นถือมั่นในตัวในตนเข้ามาเป็นฐานรองรับสิ่งนั้น อย่างนั้นเรียกว่า ทำด้วย “จิตว่าง”^{๓๑}

การทำงานให้สนุกและเป็นสุขในงาน การทำอะไรก็เหมือนกัน ถ้าทำโดยจิตที่บริสุทธิ์ โดยไม่มีความหวังว่าทำอะไรอะไร จะได้อะไร จะมีอะไร ก็เรียกว่าทำด้วยจิตว่างการทำงานอย่างนั้นมันเป็นธรรมะ เป็นการปฏิบัติธรรมไปด้วยในตัวผู้กระทำนั้นไม่ปรารถนาอะไรจากงานนั้น แต่ทำไปเพราะนึกว่ามันเป็นหน้าที่ที่เราจะต้องทำ เราทำไม่ได้ ทำต้องทำตามหน้าที่ ทำด้วยจิตใจที่ร่าเริงแจ่มใส เรียกว่าสนุกในงาน ทำงาน ให้เป็นสุข สนุกในงานเพราะจิตมันว่าง จิตไม่ต้องการอะไรอื่นในเรื่องนั้น

งานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข แต่ถ้าเราทำงานนั้นเพียงแต่สำนึกว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำงานกับชีวิตเป็นของคู่กันถืออุดมการณ์ว่า “งานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข” เราก็ทำงานทำให้ให้เกิดความสบายใจ ไม่ได้ทำเพื่ออะไรๆ ไม่หวังอามิส ไม่หวังอะไรทั้งนั้น สิ่งใดที่ได้มาก็ได้มาตามเรื่องของงาน เราไม่ได้ดีใจ ไม่ได้เสียใจเมื่อไม่ได้ ได้มากก็ได้ดีใจ ได้น้อยก็ไม่เสียใจ ได้เข้าไปก็ไม่เสียใจ ได้เร็วไปก็ไม่ดีใจจากการงานนั้น

จิตว่างจากความต้องการ ขณะทำงานจิตก็แจ่มใสพอมิแล้วเพื่อนเขามีดีกว่า มันต้องทะเลาะทะเลาะกันเพื่อให้เหมือนเขา การแข่งกันในเรื่องรถ แข่งกันในเรื่องบ้าน แข่งในเรื่องอะไรต่ออะไร นี่มันมีอารมณ์แข่งอยู่ตลอดเวลา แล้วก็เป็นอย่างนี้เพราะการแข่งกันนั้นในรูปอย่างนั้นจิตไม่สงบไม่เคยพอสักทีหนึ่งกับสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ก็มีแต่ความทุกข์ความเดือดร้อนใจอยู่ตลอดไป เพราะจิตมันไม่ว่างจากความต้องการ มีความต้องการอยู่เสียเรื่อยจนไม่รู้จักอิ่มไม่รู้จักพอ^{๓๒}

ค่าของชีวิตอยู่ที่การทำงานเมื่อเป็นเช่นนั้นเราก็ควรคิดเป็นเครื่องเตือนใจไว้เสมอว่า เวลาล่วงไปๆบัดนี้เราทำอะไรอยู่นั้นเป็นคำที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสอนให้เราทั้งหลายได้พิจารณา เพื่อจะได้ปรับปรุงชีวิตใหม่ให้มีค่าให้มีราคา ให้ก้าวไปในทางที่ถูกที่ควรต่อไป เพราะความมีค่าของชีวิต...

^{๓๐} พระภัสสร ภูริทตฺตโน (ภวิโล), ปฏิจลสมุปปาท สำหรับคนรุ่นใหม่, หน้า ๑๔๓.

^{๓๑} หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ, งานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาสถาบันบวรธรรม, มปป.), หน้า ๒-๔.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑-๑๓.

อยู่ที่การกระทำตนให้มีราคาการกระทำตนให้มีราคา ก็คือการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวันนั่นเอง การปฏิบัติงานทำให้ชีวิตมีค่าการไม่ทำงานทำให้ชีวิตของเราไร้ค่าเราอย่าอยู่อย่างคนไร้ค่า แต่ต้องอยู่อย่างคนมีค่าอยู่อย่างคนมีปัญญาการอยู่ในโลก...ถ้าอยู่อย่างลัทธิลัษณะตามันก็ไม่ไหว เราจะต้องอยู่อย่างผู้สืบทอด ที่เรียกว่าอยู่อย่างสืบทอด ก็หมายความว่า มองอะไรให้มันเข้าใจชัดตามที่มันเป็นจริงๆ อย่ามองด้วยความหลง ความเข้าใจผิด คนที่อยู่อย่างนี้แหละเรียกว่า อยู่อย่างมีปัญญา อยู่อย่างเจริญ ภาวนาแบบวิปัสสนา^{๓๓}

คำสอนในพระพุทธศาสนาโดยทั่วไป จะวางหลักไว้เป็น ๓ ระดับ ตามหลักไตรสิกขา คือ จะเริ่มด้วยศีล สมาธิ และปัญญา เพราะถือว่าศีลเป็นรากฐานของสมาธิ ผู้มีศีลบริสุทธิ์ จะรู้สึกเยือกเย็นไม่มีความเดือดร้อนหวาดระแวงในเรื่องผิดศีล เมื่อทำสมาธิจิตจะสงบได้เร็ว และเมื่อจิตสงบไม่ฟุ้งซ่าน ปัญญาก็เกิด ศีล สมาธิ ปัญญา จึงมีความสัมพันธ์กันแบบนี้ มีข้อที่ควรกล่าวย้ำเป็นพิเศษว่า ระบบการปฏิบัติธรรมของพระพุทธศาสนานั้น ในระบบไตรสิกขา แม้จะเริ่มต้นด้วยศีล แต่ความจริงก็ต้องอาศัยพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องที่จะลงมือปฏิบัติก่อน มิฉะนั้นแล้วจะไม่รู้ ว่า เรื่องที่ตนปฏิบัตินั้นถูกหรือผิด หรืออย่างน้อยก็ต้องเข้าใจในวัตถุประสงค์ว่าปฏิบัติเพื่ออะไร เมื่อผู้ปฏิบัติมีความรู้ความเข้าใจในเบื้องต้นถูกต้อง ก็เริ่มฝึกอบรมกายวาจาให้เรียบร้อย แสดงพฤติกรรมออกมาให้เห็นชัด ซึ่งไตรสิกขาเริ่มจากจุดนี้ จัดเป็นศีลหรือศีลสิกขา เมื่อมีศีลบริสุทธิ์จิตก็สงบเยือกเย็นไม่ต้องหวาดระแวงโทษเพราะล่วงละเมิดศีลเริ่มฝึกอบรมจิตให้ปราณดียิ่งขึ้นจนไม่กวัดแกว่งไปตามอารมณ์ที่มากระทบพฤติกรรมที่แสดงออกในช่วงนี้จัดเป็นสมาธิหรือจิตตสิกขา เมื่อจิตเป็นสมาธิแน่วแน่ อยู่ในอารมณ์หรือเรื่องที่เป็นกุศล จิตก็จะผ่องใส มีใจเป็นกลาง ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจความรัก ความชัง ความกลัว และความหลงก็จะสามารถมองหรือพิจารณาเห็นสภาวธรรมที่ละเอียดสุขุมลุ่มลึกตามสภาพเป็นจริงได้ จิตที่ได้รับการพัฒนามาถึงระดับนี้ จัดเป็นปัญญา หรือปัญญาสิกขา^{๓๔}

จากการศึกษาสรุปได้ว่า หลักไตรสิกขาเป็นหลักคำสอนที่ควรค่าแก่การรับมาประพฤติปฏิบัติตามเพื่อพัฒนาตนเองให้บริสุทธิ์จากกิเลสทั้งปวง ทั้งนี้หากบุคคลหรือมนุษย์ปฏิบัติตนเองตามหลักไตรสิกขาแล้ว จะสามารถพัฒนาบุคคลให้มีการดำเนินชีวิตไปในวิถีทางที่ถูกต้อง ดึงามส่งผลต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม ตลอดจนการทำงานในองค์กร หน่วยงาน สำหรับการนำเอาหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในองค์กรนั้น จะช่วยให้เกิดสิ่งที่ดีงามเกิดขึ้นในองค์กรเป็นต้นว่า

๑) ผู้บริหาร ที่มีพฤติกรรมดีงาม ประพฤติปฏิบัติเรียบร้อย มีวาจาสุภาพ ก็จะเป็นผู้นำที่น่าเลื่อมใสศรัทธา เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งกาย วาจา(มีศีล) และหากว่าผู้บริหารมีจิตใจดีแล้ว ยังมีการบริหารงานที่มีคุณธรรม (มีสมาธิ) ตลอดจนมีความรู้ และใช้ความคิดเป็น(มีปัญญา) ก็สามารถบริหารงานในองค์กร/หน่วยงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) เจ้าหน้าที่ ที่มีความประพฤติดี วาจาสุภาพ พูดจาสื่อความหมายได้ดี ทำหน้าที่การทำงานโดยซื่อสัตย์สุจริต(มีศีล) และเป็นผู้ที่มีจิตเป็นธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ (มีสมาธิ) ตลอดจนเป็นผู้ที่มีความรู้ (มีปัญญา) รู้ข้อเท็จจริงในการดำเนินงานในหน้าที่และรู้แก้ไขปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในองค์กร/หน่วยงานได้

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

^{๓๔} พิลิฐุ เจริญสุข, คู่มือการอบรมสมาธิ, (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๓๓ - ๓๗.

๓) บุคลากร/ข้าราชการขององค์การ/หน่วยงาน ที่มีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตโดยวิธีสุจริต มีความประพฤติดี วาจาดี สามารถปฏิบัติงานได้ดี (มีศีล) และมีจิตใจรักในองค์การ/หน่วยงาน มีจิตใจที่ตั้งใจในการทำงาน มีความตั้งใจฝึกฝนตนเองให้สามารถทำงานตามหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น (มีสมาธิ) ตลอดจนมีความรู้ในอาชีพการงานและตำแหน่งหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี จะมีส่วนทำให้องค์การ/หน่วยงานนั้นๆ มีประสิทธิภาพ ด้วยเช่นกัน

๑. หลักอริสติกสิกขากับการพัฒนาทุนมนุษย์

อริสติกสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ ๑ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์ ๒ และโคจรเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่ คือ สิลขันธเล็ก ๓ สิลขันธใหญ่ ๔ ศีลเป็นที่พึงเป็นเบื้องต้นเป็นความประพฤติ เป็นความสำรวม เป็นความระวัง เป็นหัวหน้า เป็นประธานเพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศล นี้ชื่อว่า อริสติกสิกขา”^{๓๕}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๓๖} อธิบายหลักไตรสิกขาไว้ในเรื่อง“พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม” ในข้อ ศีล หรือ (อริสติกสิกขา) ไว้ว่า ศีล คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง มีผลดีสิ่งแวดล้อมที่เราเกี่ยวข้องสัมพันธ์ มี ๒ ประเภท ๑) สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อนมนุษย์(ในความหมายเดิมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งสัตว์อื่นทั้งหลายทั้งปวงด้วย) และ ๒) สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ ปัจจัย ๔ เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้ง เทคโนโลยี และสิ่งทั้งหลายที่มีในธรรมชาติ ศีลแบ่งเป็นหมวดใหญ่ๆ ๔ หมวด คือ

ก. การรักษาวินัยแม่บทของชุมชน (ปาฏิโมกขสังวร)

เมื่อคนอยู่ร่วมกันหรือทำงานทากิจการร่วมกัน เป็นชุมชน เป็นหน่วยงาน เป็นองค์กร ตลอดจนเป็นประเทศชาติ จะต้องมี กฎเกณฑ์กติกา ตลอดจนกฎหมาย เพื่อจัดระเบียบระบบให้เกิดความเรียบร้อยความประสานสอดคล้อง ความเกื้อหนุนต่อกันความร่วมมือรับผิดชอบและสามัคคี ที่จะเอื้อโอกาสหรือเป็นหลักประกันให้ชีวิตความเป็นอยู่ และกิจการต่างๆ ดำเนินไปด้วยดี สมตามวัตถุประสงค์แห่งชีวิตหรือกิจการของชุมชนนั้น ดังเช่นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา มีวินัยแม่บทที่เรียกชื่อเฉพาะว่า ปาฏิโมกข์ ซึ่งเรามักเรียกกันง่ายๆว่า ศีล ๒๒๗ วินัยแม่บทสำหรับสังคมคฤหัสถ์หรือสังคมแห่งมนุษยชาติทั้งหมด ก็คือ ศีล ๕ ซึ่งถือว่าเป็นหลักแห่งมนุษยธรรมและเป็นบรรทัดฐานที่จะทำให้มนุษย์มีวิถีชีวิตที่สูงกว่าสัตว์ดิรัจฉาน อยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนกัน และรักษาสังคมให้มีความสุข สังคมมนุษย์ส่วนย่อยลงไป เช่น ประเทศ สถาบัน องค์กร และหน่วยงานต่างๆ นอกจากจะต้องรักษาศีล ๕ แล้ว ก็ยังต้องปฏิบัติตามวินัยแม่บทที่เป็นส่วนเฉพาะของตนเองย่อยลงไปอีก เช่น

๑) กฎหมาย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงมา

๒) จรรยาบรรณของวิชาชีพต่างๆ เช่น จรรยาแพทย์ จรรยาบรรณของ ข้าราชการพลเรือน เป็นต้น ฯลฯ

^{๓๕} ข.ม. (ไทย) ๒๙/๑ /๔๘. ๘๙.

^{๓๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนา พัฒนาคนและสังคม, (จัดพิมพ์ในระบบเครือข่ายโดยสำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEAMEO Secretariat)). (เข้าถึงวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๙), [Online]. Available: <http://www.seameo.org/vl/payutto/index.htm>.

การจัดตั้งวางระเบียบชีวิตและระบบสังคม ด้วยการบัญญัติกฎกติกาอันชอบธรรมที่เรียกว่าวินัยแม่บท นั้น พึงมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ

- ก. เพื่อความสงบเรียบร้อยอยู่ร่วมกันผาสุก
- ข. เพื่อความสอดคล้องประสานกลมกลืน
- ค. เพื่อความเกื้อหนุนกัน โดยไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบกัน
- ง. เพื่อความมีส่วนร่วมและร่วมรับผิดชอบ
- จ. เพื่อความพร้อมเพรียงสามัคคี
- ฉ. เพื่อป้องกันความชั่วและความเสื่อมเสียหาย ข. เพื่อกันคนชั่วร้าย และให้โอกาสคนดี ญ. เพื่อเอื้อโอกาสให้ชีวิตและกิจการพัฒนาและดำเนินสู่จุดหมาย
- ฎ. เพื่อความตั้งงามงดงามมีวัฒนธรรมของสังคม
- ฏ. เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงแห่งหลักการ

ข. การรู้จักใช้อินทรีย์ (อินทรีย์สังวร)

เรารับรู้สิ่งแวดล้อมโดยผ่านทางอินทรีย์คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้ารับรู้ใช้หูตาไม่เป็น เช่น ดูไม่เป็น ฟังไม่เป็น แทนที่จะได้ประโยชน์ก็จะเกิดโทษ เช่น เกิดความลุ่มหลงมัวเมา ถูกหลอกลวง และเสื่อมเสียสุขภาพเป็นต้น ตลอดจนนำไปสู่การใช้มือและสมองเพื่อการแย่งชิงหรือทำลาย จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการใช้ อินทรีย์ ให้ดู ฟัง เป็นต้นอย่างมีสติ เมื่อดูเป็น ฟังเป็น เช่น ดูทีวีเป็น ฟังวิทยุเป็น รู้จักใช้ตาหู แสวงหาความรู้เป็นต้น ก็จะได้ปัญญา ได้คุณภาพชีวิต และนำไปสู่การใช้มือและสมองเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันและทาการสร้างสรรค์

หลักปฏิบัติที่สำคัญในการใช้อินทรีย์ คือ

ก) การรู้จักพิจารณาเลือกเฟ้นสิ่งที่จะดู จะฟัง จะต้องแยกแยะได้อย่างรู้เท่าทันว่าสิ่งใดรายการใดดีงามหรือไม่ เป็นคุณประโยชน์หรือเป็นโทษเป็นภัย แล้วหลีกเลี่ยงสิ่งที่ชั่วร้ายเป็นโทษภัย และรับรู้รับฟังสิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์

ข) การดู การฟังอย่างมีสติ ควบคุมตนเองได้ รู้จักประมาณ รู้พอดี ไม่ปล่อยตัวให้ลุ่มหลงมัวเมา ตกเป็นทาสของสิ่งที่ดูที่ฟังเป็นต้นนั้น อันจะทำให้สิ้นเปลืองเงินทอง สูญเสียเวลา เสียสุขภาพ เสียการงาน เสียการเล่าเรียน เป็นต้น

ค) ไม่เห็นแก่ความสนุกสนานบันเทิง ไม่ติดอยู่แค่ความชอบใจไม่ชอบใจ แต่รู้จักดู รู้จักฟัง ให้ได้คุณค่าที่ดีงามเป็นประโยชน์สูงขึ้นไปกว่านั้น โดยเฉพาะที่สำคัญคือ ต้องให้ได้ปัญญา และคติที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตและสังคม

ค. การหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ (อาชีวนิปปาติ)

การทำมาหาเลี้ยงชีพเป็นพฤติกรรมหลักในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ถ้ามีผู้หาเลี้ยงชีพโดยวิธีทุจริต เป็นมิฉฉาชีพ นอกจากชีวิตของคนนั้นเองจะชั่วร้ายเสื่อมเสียแล้ว ก็จะก่อความเดือดร้อนแก่สังคมอย่างมาก จึงต้องย้ำเน้นกันอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาสัมมาชีพและส่งเสริมให้ประชาชนฝึกฝนตนให้สามารถประกอบสัมมาชีพ คือ หาเลี้ยงชีพโดยทางสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย

สัมมาชีพพึงมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑) เป็นอาชีพการงานที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อเวรภัย หรือ สร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่สังคม

๒) เป็นอาชีพการงานที่ช่วยแก้ไขปัญหหรือสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมในทางใดทางหนึ่ง

๓) เป็นอาชีพการงานที่ช่วยให้ผู้ทำได้พัฒนาชีวิตของตนให้งอกงามยิ่งขึ้นทั้งด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา

๔) เป็นอาชีพการงานที่ไม่ทำลายคุณค่าของชีวิต และไม่เสื่อมเสียคุณภาพชีวิต แต่ทำให้ชีวิตของตนมีคุณค่ากว่าภาคภูมิใจ

๕) เป็นอาชีพการงานที่ทำให้ได้ปัจจัยเลี้ยงชีวิตมาด้วยเรี่ยวแรงกาลังกาย กาลังสติปัญญาความเพียรพยายาม ความสามารถและฝีมือของตน และทำให้ได้ฝึกฝนพัฒนาความเชี่ยวชาญจัดเจนหรือฝึกปรือฝีมือในทางสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นไป

ง. การเสพบริโภคปัจจัยโดยใช้ปัญญา (ปัจจัยปัจเจกขณะ)

พฤติกรรมของมนุษย์ในที่สุดก็มาลงที่การกิน ใช้ เสพ บริโภค ถ้ามนุษย์ไม่พัฒนาพฤติกรรมในการเสพบริโภคก็จะก่อปัญหาอย่างมาทั้งแก่ชีวิต แก่สังคม และแก่โลก เพราะเขาจะกิน ใช้ บริโภคปัจจัย ๔ และสิ่งของเครื่องใช้ทั้งหลาย รวมทั้งเทคโนโลยี ด้วยโมหะ ก่อให้เกิดความลุ่มหลง มัวเมา ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ความเสื่อมเสียคุณภาพชีวิต การใช้จ่ายสิ้นเปลือง การขัดแย้ง แย่งชิง เบียดเบียนกันในสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และการก่อมลภาวะ

ฉะนั้นจึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการกิน การใช้ การเสพ การบริโภค ให้เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากปัญญาที่รู้เข้าใจ และปฏิบัติให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของปัจจัย ๔ ตลอดจนเทคโนโลยีนั้นๆ เริ่มแต่รับประทานอาหารเพื่อบำรุงเลี้ยงร่างกายให้แข็งแรงมีสุขภาพดี ไม่ใช่กินเพียงเพื่อเอร็ดอร่อย อวดโก้ อวดฐานะ หรือตื่นตามค่านิยมฟุ้งา ให้เป็นการกินด้วยปัญญา ที่ทำให้รู้จักประมาณในการบริโภค หรือกินพอดีที่เรียกว่า "โภชนมัตตัญญูตา" ตลอดจนการใช้สอยสิ่งต่างๆ อย่างประหยัด ซึ่งทำให้ได้ประโยชน์มากที่สุด โดยสิ้นเปลืองน้อยที่สุด

ปัจจัยปัจเจกขณะ หมายถึง การใช้ปัญญาทำความเข้าใจแล้วบริโภคปัจจัยทั้งหลายให้ได้ผลตรงพอดี ตามคุณค่าแท้ที่เป็นจุดหมายของการบริโภคสิ่งนั้นๆ ศีลหมวดนี้มีหลักในการปฏิบัติดังนี้

๑) บริโภคด้วยความรู้ตระหนักรู้ว่าการมี-ใช้-บริโภคสิ่งเหล่านั้นมิใช่เป็นจุดหมายของชีวิต แต่มันเป็นปัจจัย เครื่องช่วยเกื้อหนุนให้เราสามารถพัฒนาชีวิตและทาการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขที่สูงยิ่งขึ้นไป

๒) บริโภคด้วยความรู้เท่าทันต่อวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบริโภคใช้สอยสิ่งนั้นๆ เช่น การสวมรองเท้ามีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยปกป้องเท้ามิให้เป็นอันตรายจากสิ่งกระทบกระทั่งและเชื้อโรค และให้ช่วยให้เดินวิ่งสะดวก รวดเร็ว ทนนาน ซึ่งมีใช้สวมใส่เพื่ออวดโก้แสดงฐานะตามค่านิยมที่เลื่อนลอย

๓) บริโภคโดยพิจารณาจัดสรรควบคุมให้ได้ปริมาณ ประเภท และคุณสมบัติของสิ่งที่บริโภคตรงพอดีกับวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบริโภคสิ่งนั้น เช่น บริโภคอาหารในปริมาณและประเภทซึ่งพอดีกับความต้องการของร่างกายที่จะช่วยให้มีสุขภาพดี

๔) สามารถละเว้นหรือเลิกเสพบริโภคสิ่งที่ไม่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนชีวิตเช่น สิ่งที่ทำลายสุขภาพเป็นต้น โดยไม่เห็นแก่การเสพรส หรือความโก้หรูรา เป็นต้น

การพัฒนาทุนมนุษย์โดยอาศัยหลักอภิสัสสิกขา หรือ ศีลสิกขา จากการศึกษาพบว่า การพัฒนามนุษย์ในทางพระพุทธศาสนานั้นได้มุ่งพัฒนามนุษย์ให้เป็นไปตามแนวทางมรรคมองค์ ๘ ใน องค์ประกอบ ๓ ด้านสำคัญ คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ดังรายละเอียดดังนี้

๑) การพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักสัมมาวาจา หมายถึง การพัฒนาทุนมนุษย์ให้ถึงพร้อม ทางด้านวาจา โดยเว้นจากการพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดหยาบคาย การพูดเพ้อเจ้อ ถือเป็นองค์ ธรรมสำคัญในหลักเบญจศีล หรือ ศีล ๕ ในข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวระมณี ซึ่งมีสาระสำคัญที่ต้อง ประพฤติ ปฏิบัติ หรือดำเนินชีวิตทั้งในชีวิตส่วนตัวและชีวิตในที่ทำงานที่จะต้องปราศจากการ เบียดเบียนผู้อื่นด้วยการกล่าววาจาเท็จ การโกหก หลอกลวง ตัลดอนประโยชน์ หรือ แกล้งทำลายด้วย วาจา ทั้งนี้ในการพัฒนามนุษย์นอกจากเราไม่พูดหรือไม่สื่อสารที่เป็นการโกหก หลอกลวงแล้ว เรายัง ต้องฝึกมนุษย์ให้พูดในลักษณะที่เป็นสัจจวาจา คือ พูดความจริง พูดแล้วก่อให้เกิดกำลังใจ พูดแล้ว ก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีในองค์กร พูดด้วยหลักปิยวาจา หรือ พูดจาไพเราะเสนานะหู พูด สุภาพ พูดอ่อนหวาน และพูดในเรื่องที่มีสาระก่อให้เกิดประโยชน์แห่งตน ประโยชน์แก่ผู้อื่น และ ประโยชน์ส่วนรวม

๒) การพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักสัมมากัมมันตะ หมายถึง การพัฒนามนุษย์ให้ถึงพร้อม ด้วยการประพฤติ ปฏิบัติตนให้เป็นไปตามหลักเบญจศีลในข้อที่ ๑, ๒ และ ๓ กล่าวคือ การพัฒนาให้ เป็นมนุษย์ที่กระทำอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ไม่ว่าจะเป็นการไม่เบียดเบียนหรือการมุ่งร้าย ทำลายชีวิตของกันและกันไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ และสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการกระทำใน ลักษณะการช่วยเหลือเกื้อกูล การมีความเอื้ออาทร แบ่งปัน (ปาณาติปาตา เวรมณี) ในข้อที่ ๒ คือ การเคารพในทรัพย์สินหรือทรัพยากรของผู้อื่น การประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการ เบียดเบียนด้านทรัพย์สินหรือกรรมสิทธิ์ และสนับสนุนให้เกิดการบริจาค ทาน หรือแบ่งปันแก่กันและ กัน (อทินนาทานา เวรมณี) และข้อที่ ๓ คือ การประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียน ผู้อื่นด้านคนรัก คู่ครอง บุพการี ทายาท อันเป็นที่รักและหวงแหน หรือแม้กระทั่งบทบาท อำนาจ หน้าที่ของผู้อื่น โดยมีหลักยึดสำคัญคือจะต้องไม่ประพฤติผิด ละเมิด หรือล่วงเกิน ขณะเดียวกันก็ควร ฝึกตนและดำรงตนให้ตั้งอยู่ในความสันโดษ พึงพอใจในสิ่งที่ตนเองมีหรือที่ตนเองครอบครอง (กาเมสุ มิจฉาราวา เวรมณี)

๓) การพัฒนามนุษย์ตามหลักสัมมาอาชีวะ หมายถึง การพัฒนามนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยการ ประกอบสัมมาชีพด้วยความถูกต้อง เหมาะสม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ละเว้นจากการประกอบมิจฉาชีพ เป็นต้นว่า การค้ามนุษย์ ค้าอาวุธ ค้าสัตว์ให้เขาฆ่า ค้าสิ่งเสพติด ค้าสารพิษ ยึดถือหลักสำคัญในการ ประกอบอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ลดกิเลส ลดโลภะ หรือ ความละโมภโลภมาก ความไม่ รู้จักพอ นอกจากนั้นควรที่จะประกอบอาชีพ กิจการ หน้าที่อันนำมาซึ่งรายได้เลี้ยงปากเลี้ยงท้องและ บุคคล ครอบครัวอันเป็นที่รักด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่ข่มเหง ไม่กดขี่ ไม่โกง ไม่ทุจริตคอร์รัปชัน และ หากได้ทรัพย์สินมามากเพียงพอหรือเกินกว่าความต้องการก็ควรที่จะเผื่อแผ่ แบ่งปันไปยังบุคคล ข้างเคียงหรือผู้ที่ขาดทุน

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านอภิสัสสิกขา คือการมุ่งพัฒนาให้มนุษย์ประพฤติ ปฏิบัติตนให้เป็นไปตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ กล่าวคือ การมีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรงงาน สง่า อายุยืนยาว มีเงินมีงาน มีทรัพย์สินจากอาชีพสุจริต สามารถพึ่งตนเองได้ เป็นที่ยอมรับขององค์กร

และสังคม ทั้งนี้จะต้องผ่านการฝึกฝน อบรม พัฒนา และจะต้องประพฤติ ปฏิบัติ ด้วยการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ทั้งการเบียดเบียนชีวิต เบียดเบียนโอกาส การมุ่งร้ายทำลายกัน หันมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นการห่วงหา อาทร เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน ช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน ลดละเลิกคำพูดที่เป็นการพุดบด พุดคำหยาบ พุดส่อเสียด พุดเพื่อเจ้า โดยหันมาพุดไพเราะเสนาะหู พุดสุภาพ พุดอ่อน พุดหวาน และสุดท้ายจะต้องส่งเสริมให้ทุนมนุษย์ประกอบสัมมาอาชีพด้วยความเพียร ด้วยความขยันหมั่นเพียร ทำหน้าที่ หรือแสวงหาทรัพย์สมบัติต่าง ๆ โดยสุจริต สันโดษ พอใจในสิ่งที่ตนเองมี ซึ่งส่วนหนึ่งก็เป็นไปตามหลักปาริสุทธิศีล ๔ ขณะเดียวกันที่สำคัญจะต้องน้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปประยุกต์ใช้ด้วย

๒. หลักอริจิตตสิกขากับการพัฒนาทุนมนุษย์

อริจิตตสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน ที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไปแล้วบรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปิติจางคลายไปมีอุเบกขา มีสติ-สัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุทุติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่าผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่นี้ชื่อว่า อริจิตตสิกขา”^{๓๑๗}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๓๑๘} ได้ให้ขอบเขตของ สมาธิ หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรม เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจ หรือ เจตนาและเป็นไปตามเจตจำนงและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นแล้วก็จะควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่ดียิ่งด้วย แม้ความสุขความทุกข์ในที่สุดก็อยู่ที่ใจ ยิ่งกว่านั้น ปัญญาจะเจริญงอกงามได้ ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็งสู้ปัญหา เอาใจใส่ มีความเพียรพยายามที่จะคิดค้นไม่ทอดทิ้ง ยิ่งเรื่องที่คิดหรือพิจารณานั้นยาก หรือละเอียดลึกซึ้ง ก็ยิ่งต้องมีจิตใจที่สงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่พลุ่งพล่าน กระวนกระวาย คือต้องมีสมาธิจึงจะคิดได้ชัดเจน เจาะลึกทะลุได้ และมองเห็นทั่วตลอด จิตที่ฝึกดีแล้วจึงเป็นฐานที่จะให้ปัญญาทำงานและพัฒนาอย่างได้ผลการพัฒนาจิตใจนี้มีสมาธิเป็นแกน หรือเป็นศูนย์กลาง จึงเรียกง่ายๆ ว่า "สมาธิ" และ อาจแยกออกได้เป็นการพัฒนาคุณสมบัติของจิตใจในด้านต่างๆ คือ

ก. พัฒนาคุณธรรมซึ่งเป็นคุณภาพของจิตใจ กล่าวคือ คุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดียิ่งขึ้นให้เป็นจิตใจที่สูง ประณีต และประเสริฐ เช่น

๑) เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดี เป็นมิตร อยากให้ผู้อื่นมีความสุข

๒) กรุณา คือ ความสงสาร อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

๓) มุทิตา คือ ความพลอยยินดี พร้อมทั้งจะส่งเสริมสนับสนุนที่ประสบความสำเร็จมีความสุขหรือก้าวหน้าในการทำสิ่งที่ดีงาม

๔) อุเบกขา คือ ความวางตัววางใจเป็นกลาง เพื่อรักษาศรัทธา เมื่อผู้อื่นควรจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาตามเหตุและผล

^{๓๑๗} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑ /๔๙.

^{๓๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนา พัฒนาคนและสังคม, หน้า ๓.

๕) จาคะ คือ ความมีน้ำใจเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว
 ๖) กตัญญูกตเวทิตา คือ ความรู้จักคุณค่าแห่งการกระทำของผู้อื่น และแสดงออกให้เห็นถึงการรู้คุณค่านั้นหิริ คือ ความละอายต่อบาป ละอายใจต่อการทำความชั่ว
 ๗) โอตตัปปะ คือ ความกลัวบาป เกรงกลัวต่อความชั่ว คร้ามขยาดต่อการทุจริต
 ๘) การวะคือ คือ ความเคารพ ความใส่ใจ รู้จักให้ความสำคัญแก่สิ่งนั้นนั้นอย่างถูกต้องเหมาะสม

๙) มัทวะ คือ ความอ่อนโยน สุภาพ นุ่มนวล ไม่กระด้าง
 ข) พัฒนาสมรรถภาพและประสิทธิภาพของจิตใจ โดยเสริมสร้างคุณสมบัติที่ทำให้จิตใจมีความเข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง แก่กล้าสามารถทำกิจหน้าที่ได้ผลดี เช่น
 ๑) ฉันทะ คือความใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ อยากให้ความจริงและใฝ่ที่จะหาสิ่งดีงามให้สำเร็จ
 อยากเข้าถึงภาวะดีงามอันเลิศสูงสุด

๒) วิริยะ คือ ความเพียร บุกฝ่าไปข้างหน้า เอาธุระรับผิดชอบ ไม่ยอมทอดทิ้งกิจหน้าที่
 ๓) อุตสาหะ คือ ความขยัน ความอดสู ความสู้ยากบากบั่น ไม่ย่อ ไม่ถอย
 ๔) ขันติ คือ ความอดทน ความเข้มแข็ง ความทนทาน หนักแน่น มั่นคง
 ๕) จิตตะ คือ ความมีใจจดจ่อ ใส่ใจ อุทิศตัว อุทิศใจให้แก่กิจหน้าที่หรือสิ่งที่ทำ
 ๖) สัจจะ คือ ความตั้งใจจริง จริใจและจริงจัง เอาจริงเอาจังมั่นแน่วต่อสิ่งที่ทำ ไม่เหยาเหยา ไม่เรรวน ไม่กลับกลาย

๗) อธิษฐาน คือ ความตั้งใจเด็ดเดี่ยว ความมุ่งมั่นแน่วแน่ต่อจุดหมาย
 ๘) ตบะ คือ พลังเพิกเลศ กำลังความเข้มแข็งพากเพียรในการทำกิจหน้าที่ให้สำเร็จ
 โดยแผดเผาละทิ้งตัณหาได้ ไม่ยอมแก่ทุจริตและไม่เห็นแก่ความสุขสำราญปรนเปรอ
 ๙) สติ คือ ความระลึกรู้ได้ ไม่เผลอเผลอ ไม่เลือนลหาย ทนต่อสิ่งที่เกิดขึ้น เป็นไป ซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับทุกอย่าง กำหนดจิตไว้กับกิจหน้าที่หรือสิ่งที่ทำ กัน ยิ่งใจจากสิ่งที่เสื่อมเสียหายเป็นโทษและไม่ปล่อยโอกาสแห่งประโยชน์ หรือความดีงามความเจริญให้เสียไป

๑๐) สมာธิ คือ ภาวะจิตที่ตั้งมั่น แน่วแน่ ได้ที่ อยู่ตัว สงบอยู่กับสิ่งที่ต้องการทำ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่แกว่งไกว ไม่มีอะไรบกวนได้

ค) พัฒนาความสุขและภาวะที่เกื้อหนุนสุขภาพของจิตใจ คุณสมบัตินี้ควรเสริมสร้างขึ้นให้มีอยู่ประจำในจิตใจ เพื่อความมีสุขภาพจิตที่ดี พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้หลายอย่างโดยเฉพาะ

๑) ปราโมทย์ คือความร่าเริง สดชื่น เบิกบานใจ ไม่หดหู่หรือห่อเหี่ยว
 ๒) ปีติ คือ ความอิ่มใจ ปลาบปลื้ม เปรมใจ พูใจ ไม่โหยหิวแห้งใจ
 ๓) ปัสสัทธิ คือ ความสงบเย็น ผ่อนคลายกายใจ ไม่คับ ไม่เครียด
 ๔) สุข คือ ความคล่องใจ สะดวกสบายใจ สมใจ ไม่มีอะไรบีบคั้นติดขัดคับข้อง
 ๕) สันติ คือ ความสงบ ปราศจากความเร้าร้อนกระวนกระวาย
 ๖) เกษม คือ ความปลอดโปร่ง ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย โล่งโปร่งใจไร้กังวล
 ๗) สติภาพ คือ ความเย็นสบาย ไม่มีอะไรแผดเผาใจ ไม่ตรอมตรม
 ๘) เสรีภาพ คือ ความมีใจเสรี เป็นอิสระ ไม่ถูกผูกมัดติดข้องจะไปไหนก็ได้ตาม

ประสงค์

๙) ปริโยทตตา คือ ความผ่องใส ผุดผ่อง แจ่มจ้า กระจ่างสว่างใจไม่มีความขุ่นมัว เศร้าหมอง

๑๐) วมิริยาทิกัตตา คือ ความมีใจไร้พรมแดน ไม่กีดกันจำกัดตัว หรือหมกมุ่นติดค้าง มีจิตใจใหญ่กว้างไร้ขอบคันเขตแดน

คุณสมบัติทั้งหลายที่กล่าวมานี้ แม้จะดีงามเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง แต่บางอย่างอาจถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด ก่อให้เกิดโทษได้ (เช่น เพียรในการลักของเขา) หรือ นำไปพ่วงกับการกระทำที่ไม่ดี (เช่น ปิดปลื้มใจที่รังแกเขาได้) หรือใช้ผิดเรื่องผิดที่ ผิดกรณี ผิดสถานการณ์ (เช่น มุทิตาพลอยยินดีส่งเสริมคนที่ได้ลาภ หรือประสบความสำเร็จโดยทางทุจริต) เป็นต้น ฉะนั้นจึงต้องศึกษาให้เข้าใจความหมาย ความมุ่งหมายและการใช้งานเป็นต้นให้ชัดเจน และรู้จักปฏิบัติให้ถูกต้องพอดี การพัฒนาในด้านจิตใจนี้เมื่อปฏิบัติสูงขึ้นไปความสำคัญของสมาธิที่เป็นแกนหรือเป็นศูนย์กลางจะยิ่งเด่นชัดมากขึ้น และเมื่อสมาธิเจริญขึ้นไปจนจิตแน่วดังอยู่ตัวอย่างแท้จริงแล้ว ผู้บำเพ็ญสมาธินั้นก็จะบรรลุภาวะจิตที่เรียกว่า "ฌาน" ซึ่งเป็นสมาธิจิตขั้นสูง

การพัฒนาจิตหรือเรื่องของสมาธิทั้งหมดนี้ แม้จะมีประโยชน์มากมายนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ได้หลายอย่าง เช่น ในเรื่องพลังจิตและในด้านการหาความสุขทางจิตใจ แต่คุณค่าแท้จริงที่มุ่งหมายก็คือเพื่อเป็นฐานหรือเป็นเครื่องเกื้อหนุนการพัฒนาปัญญา การทำงานทางปัญญาที่ยิ่งละเอียดซับซ้อนและลึกซึ้งมากขึ้นก็ยิ่งต้องการสมาธิจิตสูงขึ้น การพัฒนาจิตหรือสมาธินี้จึงมีความสำคัญมาก

การพัฒนาทุนมนุษย์โดยอาศัยหลักอภิจิตตสิกขา จากการศึกษายังพบว่า ในทางพระพุทธศาสนานั้นได้มุ่งพัฒนาทุนมนุษย์ให้เป็นไปตามแนวทางมรรคมองค์ ๘ ในองค์ประกอบ ๓ ด้านสำคัญ คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ ดังรายละเอียดดังนี้

การพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักสัมมาวายามะ หมายถึง การพัฒนาทุนมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยแรงจูงใจที่เรียกว่า ความพยายามชอบ ซึ่งเป็นทิศทางการกระทำ ความมุ่งมั่นที่จะกระทำในทางที่ถูก ที่ต้อง ขณะเดียวกันก็ต้องมีการลด ละ หรือเลิกการกระทำที่ผิดหรือที่ไม่ดี ความเพียรพยายามตามหลักสัมมาวายามะนี้เป็นความเพียรพยายามที่เพียรระวังไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้น (สังวรปธาน) เพียรพยายามกำจัดหรือละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว (ปหานปธาน) เพียรพยายามที่จะสร้างความคิดหรือก่อการดีให้เกิดขึ้นใหม่ (ภาวนานุปธาน) และสุดท้ายคือการเพียรพยายามที่จะรักษาคุณงามความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่อย่างยั่งยืน (อนุรักขนานุปธาน) ความเพียรพยายามเป็นคุณธรรมที่ขาดไม่ได้สำหรับทุนมนุษย์แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นหลักความเพียรจะต้องยึดหรือตั้งอยู่บนทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) คือ จะต้องเพียรพยายามที่พอเหมาะ พอควร หรือ มีความเหมาะสมกับกำลังความสามารถของตน ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป และไม่ย่อหย่อนจนกลายเป็นความเกียจคร้านจนทำอะไรก็ไม่สำเร็จด้วย

การพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักสัมมาสติ หมายถึงการพัฒนาทุนมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยการระลึกชอบ หรือ การรู้ตน รู้ว่าตนกำลังทำอะไร ทำอย่างไร ทำแค่ไหน หรือทำเพื่อใคร ขณะเดียวกันก็เป็นการกระทำด้วยความระมัดระวัง ตื่นตัว ไม่ประมาท รู้ว่าสิ่งใดควรงด ควรเว้น และที่สำคัญจะต้องพัฒนาตนหรือฝึกตนให้รู้เท่าทันความชั่ว ตื่นตัวในการทำความดีโดยอาศัยหลักสติปัฏฐาน ๔ ที่จะต้องฝึกฝนให้รู้เท่าทันกาย (การกระทำ) เวทนา (ความรู้สึก) จิต (ความสงบ) และธรรม (ความสุข) อันจะเป็นเครื่องมือในการช่วยให้ก้าวข้ามนิรวณทั้ง ๕ ทั้งหมดที่ประกอบด้วย กามฉันทหรือความอยากได้

ในกามคุณ, พยาบาทหรือความโกรธ เกลียด เคียดแค้น อาฆาต หงุดหงิด ฉุนเฉียว ความขุ่นข้องหมองใจ, ถีนมิตะหรือความหดหู่ เหงาหงอย เชื่องซึม ท้อถอย เฉื่อยชา เซ้ง, อุทธัจจกุกกุกจะหรือสภาวะแห่งความฟุ้งซ่าน วุ่นวาย รำคาญใจ กลุ้มใจ เคร่งเครียด และสุดท้ายวิวิจิกิจฉาหรือความลังเลสงสัยในกุศลธรรมทั้งหลาย

การพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักสัมมาสมาธิ หมายถึง การพัฒนาทุนมนุษย์ให้ถึงพร้อมแห่งจิตที่แน่วแน่ เป็นการพัฒนาคุณภาพของจิต สมรรถภาพของจิต และสุขภาพจิตให้ดีขึ้น ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องใช้หลักโพชฌงค์ ๗ ที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ หรือองค์ของผู้ตรัสรู้ทั้งเจ็ดอย่าง คือ ๑) สติ (สติสัมโพชฌงค์) ความระลึกได้ ๒) ธัมมวิจยะ (ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์) ความเพียรธรรม ความสอดส่องสืบค้นธรรม ๓) วิริยะ (วิริยสัมโพชฌงค์) ความเพียร๔) ปีติ (ปีติสัมโพชฌงค์) ความอิ่มใจ ๕) ปัสสัทธิ (ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์) ความสงบกายใจ ๖) สมาธิ (สมาธิสัมโพชฌงค์) ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วในอารมณ์ และ ๗) อุเบกขา (อุเบกขาสัมโพชฌงค์) ความมีใจเป็นกลาง รวมถึงหลักสติปัฏฐาน ๔ ที่จะต้องฝึกฝนให้รู้เท่าทันกาย (การกระทำ) เวทนา (ความรู้สึก) จิต (ความสงบ) และธรรม (ความสุข) ในการก้าวข้ามนิรุตติทั้ง ๕ ที่ประกอบด้วย กามฉันทหรือความอยากได้ในกามคุณ, พยาบาทหรือความโกรธ เกลียด เคียดแค้น อาฆาต หงุดหงิด ฉุนเฉียว ความขุ่นข้องหมองใจ, ถีนมิตะหรือความหดหู่ เหงาหงอย เชื่องซึม ท้อถอย เฉื่อยชา เซ้ง, อุทธัจจกุกกุกจะหรือสภาวะแห่งความฟุ้งซ่าน วุ่นวาย รำคาญใจ กลุ้มใจ เคร่งเครียด และสุดท้ายวิวิจิกิจฉาหรือความลังเลสงสัยในกุศลธรรมทั้งหลาย

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านอธิจิตตสิกขาคือการมุ่งพัฒนาให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นไปตามหลักสัมปรายิกัตถะประโยชน์ กล่าวคือ เป็นการพัฒนาทุนมนุษย์ให้เห็นคุณค่าแห่งชีวิต ก่อให้เกิดความสุขที่ลึกล้ำ เกิดความอบอุ่น ชาบชาน สุดซึ้งตรึงใจ เกิดความศรัทธา เกิดแรงจูงใจ เกิดความภาคภูมิใจต่อความหมดจด สะอาด ก่อให้เกิดคุณค่า ความกล้ากล้า มั่นใจ และนำพาให้เกิดปัญญาที่จะช่วยแก้ไขปัญหาวชีวิต ถือเป็นการสร้างหลักประกันทางจิตใจและเป็นการเตรียมพร้อมสู่ปฏิบัติการเชิงรุกที่ได้ผล

๓. หลักอภิปญญาสิกขากับการพัฒนาทุนมนุษย์

อภิปญญาสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญา อันประเสริฐยิ่งถึงความเกิดและความดับ เพิกถอนกิเลสให้บรรลถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์)” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นิโรธ (ความดับทุกข์)” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์)” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “เหล่านี้้อาสวะ” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้อาสวะสมุทัย” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้อาสวนิโรธ” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา” นี้ชื่อว่า อภิปญญาสิกขา”^{๓๙}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ขอบเขตความหมายของปัญญา สำหรับการพัฒนาศรัทธาทุนมนุษย์ไว้ว่า ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นตัวนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมดคนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไรและแค่ไหน ก็อยู่ที่ว่า จะมีปัญญาชี้แนะหรือบอกทางให้เท่าใด และปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจ ให้ทางออกแก่จิตใจ เช่น

^{๓๙} พุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑ /๔๙.

เมื่อจิตใจอึดอัดมีปัญหาคิดตันอยู่พอเกิดปัญญาว่าจะทำอะไร จิตใจก็โล่งเป็นอิสระได้ การพัฒนาปัญญาเป็นเรื่องกว้างขวาง แยกออกไปได้หลายด้าน และมีหลายชั้นหลายระดับ เช่น

ก. ปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จ

๑) ความรู้ความเข้าใจข้อมูลความรู้รวมทั้งศิลปะวิทยาการต่างๆ เข้าถึงเนื้อหาความหมายได้ถูกต้องชัดเจน

๒) การรับรู้เรียนรู้อย่างถูกต้องตามเป็นจริง ตรงตามสถานะของสิ่งนั้นๆหรือตามที่มันเป็น

๓) ความรู้จักจับสาระของความรู้หรือเรื่องราวต่างๆ รู้จุด รู้ประเด็นสามารถยกขึ้นพูดยกขึ้นชี้แจง หรือยกขึ้นวางเป็นหลักได้

๔) ความรู้จักสื่อสารถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจและความต้องการของตนให้ผู้อื่นรู้ตามเห็นตาม เป็นต้น

๕) การคิดการวินิจฉัยที่ถูกต้องชัดเจนและเที่ยงตรง

๖) ความรู้จักแยกแยะวิเคราะห์วิจัยสืบสาวเหตุปัจจัยของเรื่องราวต่างๆที่จะทำให้สามารถแก้ไขปัญหา และทำการสร้างสรรค์ต่างๆ ได้

๗) ความรู้จักจัดทำดำเนินการหรือบริหารจัดการกิจการต่างๆ ให้สำเร็จผลตามที่มุ่งหมาย

๘) ความรู้จักเชื่อมสัมพันธ์ประสบการณ์ ข้อมูลและองค์ความรู้ต่างๆโยงเข้ามาประสานเป็นภาพองค์รวมที่ชัดเจน หรือโยงออกไปสู่ความหยั่งรู้ หยั่งเห็นใหม่ๆ ได้

ข. ปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม

ความรู้เข้าใจในระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายที่อิงอาศัยสืบเนื่องส่งผลต่อกันตามเหตุปัจจัย มองเห็นภาวะและกระบวนการที่ชีวิต สังคม และโลกคือหมู่สัตว์ มีความเป็นมาและจะเป็นไปตามกระแสแห่งเจตจำนง และเหตุปัจจัยที่ตนประกอบ สร้างสมจัดสรรและ มีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยอื่นทั้งหลาย เรียกว่า ว่าเป็นไปตามกรรม

ค. ปัญญาที่ช่วยให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ดีงาม ความรู้เข้าใจเข้าถึงเท่าทันความจริงของสังขาร คือ โลกและชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเป็นไปตามกฎธรรมดาของธรรมชาติ จนสามารถวางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย ทำจิตใจให้หลุดพ้นเป็นอิสระได้โดยสมบูรณ์ และมีชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

การพัฒนาทุนมนุษย์โดยอาศัยหลักอภิปญญาศึกษา จากการศึกษายังพบว่า ในทางพระพุทธศาสนานั้นได้มุ่งพัฒนาทุนมนุษย์ให้เป็นไปตามแนวทางมรรคมีองค์ ๘ ในองค์ประกอบ ๒ ด้านสำคัญ คือ สัมมาทิฐิ และ สัมมาสังกัปปะ ดังรายละเอียดดังนี้

การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านสัมมาทิฐิ หมายถึง การพัฒนาทุนมนุษย์ให้ถึงพร้อมในด้านความเห็น ความเชื่อ ความรู้ ความเข้าใจของบุคคลที่ตรงตามสถานะหรือความเป็นจริง โดยแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ คือ ๑) ระดับโลกียสัมมาทิฐิ หมายถึง ความเห็นชอบในระดับโลกีย์ที่ยังหมุนเวียนอยู่กับสมมติของโลก เช่น หลักแห่งความดี ความถูกต้อง ศีลธรรม จริยธรรม หรือค่านิยม ธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ ที่อาจเกิดการยึดถือในลักษณะหรือความมุ่งหมายที่ไม่เหมือนกัน ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับความเป็นชนชาติ เชื้อชาติ ศาสนา หรืออื่น ๆ สัมมาทิฐิในระดับนี้มักเกิดจากการรับรู้ หรือความรู้ที่ได้มาในลักษณะ “ปรโตโฆสะ” หรือ การอบรม สั่งสอน การรับรู้ หรือ เรียนรู้จากผู้อื่น จากเอกสาร

ตำรา หรือจากสื่ออื่น ๆ ส่วนสัมมาทิฐิในระดับที่ ๒) โลกุตระสัมมาทิฐิ หมายถึง ความรู้ที่เป็นความเข้าใจในธรรมชาติ หรือ เป็นไปตามลักษณะความจริงที่เที่ยงแท้ ไม่ใช่ความจริงที่เกิดขึ้นตามการสมมติของมนุษย์โลก หรืออาจจะเกิดขึ้นได้โดยการคิด พิจารณา พินิจ พิเคราะห์ตามหลักโยนิโส ๑๐ ประการ อันประกอบด้วย (๑) วิธีคิดแบบสืบสาวหาเหตุและปัจจัยเชิงระบบ (หลักปฏิจจสมุปบาท) (๒) วิธีคิดที่วิเคราะห์ แยกแยะ (๓) วิธีคิดที่เท่าทันธรรมชาติ (กฎไตรลักษณ์) (๔) วิธีคิดแบบอริยสัจ ๔ (ทุกข์ สมุทัย นิโรจน์ มรรค) (๕) คิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ (หลักการ หลักความจริง กับอรรถ) (๖) คิดแบบคุณโทษ ข้อดี ข้อเสีย อุปสรรค โอกาส (SWOT) (๗) คิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม (๘) คิดแบบกุศลธรรม หรือ คิดเชิงบวก (๙) คิดแบบปัจจุบัน คิดแบบมีสติ และ (๑๐) คิดแบบวิวิธชีวาท หรือ คิดแบบเชื่อมโยงกับการพูด เช่น คิดแบบนี้ถ้าจะพูดหรือสื่อสารควรทำอย่างไร เป็นต้น

นอกจากนี้การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านสัมมาทิฐิที่เน้นการฝึกฝนด้านปัญญายังสามารถทำได้ อีก ๓ วิธี คือ ๑) ด้วยการอ่าน การถาม การฟัง การศึกษาเล่าเรียน หรือที่เรียกว่า สุตมยปัญญา ตามหลัก ปรัตโยสยะ ๒) วิธีที่ ๒ คือการนำความรู้ที่ได้รับจากวิธีที่ ๑ มาขบคิด พินิจ พิจารณา วิเคราะห์ สังเคราะห์ต่อให้เกิดความลึกซึ้งยิ่งขึ้น หรือที่เรียกว่า จินตามยปัญญา หรือกระบวนการที่เกิด โยนิโสมนสิการ และวิธีสุดท้าย วิธีที่ ๓) คือ การฝึกฝนด้วยการนำเอาผลจากความคิดที่เกิดจากการโยนิโสมนสิการนำไปสู่การลงมือประพฤติ ปฏิบัติ จนเกิดความรู้ ความเข้าใจ หรือที่เรียกว่า ภาวนามยปัญญา หรือ ความรู้ที่เกิดจากการประพฤติ ปฏิบัติ การค้นคว้า ทดลอง

การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านสัมมาสังกัปปะ หมายถึง การพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีความถึงพร้อมในด้านการดำรงชอบ หรือ การพัฒนาทุนมนุษย์ให้ออกจากความพลัดเพี้ยนทางประสาทสัมผัส เลิกคิด เบียดเบียนผู้อื่น มีความเมตตา กรุณา ปราณี และมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น โดยอาศัยเหตุจากการเกิดสัมมาทิฐิหรือการมีความคิด ความเชื่อที่ชอบหรือถูกต้อง และความคิดที่ถูกต้องนั้นคือ ความคิดที่ไม่มีโลภ (เนกขัมมะ) ไม่คิดพยาบาท (อพยาบาท) ไม่คิดเบียดเบียนใคร (อวิหิงสา) ซึ่งหากเกิดขึ้นในลักษณะนี้แล้วจะนำไปสู่การมี “พรหมวิหารธรรม ๔” ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับผู้ประเสริฐ เปี่ยมด้วยจิตใจอันกว้างใหญ่ไพศาล เพราะประกอบไปด้วย ๑) เมตตาธรรม หมายถึง การมีความรัก ความปรารถนาดี ความเห็นอกเห็นใจ ความเข้าอกเข้าใจอันดีต่อกัน และเป็นที่มีสำคัญในการลด ละ เลิก ซึ่งความพยาบาท ความอาฆาตแค้น ๒) กรุณาธรรม หมายถึง ความต้องการที่จะช่วยเหลือให้คนอื่นพ้นจากความทุกข์ ๓) มุทิตาธรรม หมายถึง ความชื่นชม ยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข และสุดท้าย ๔) อุเบกขาธรรม หมายถึง ความมีใจเป็นกลาง ไม่หวั่นไหว เอนเอียง ไม่รักไม่ชัง ไม่ยินดียินร้ายกับใคร

นอกจากนั้นการพัฒนาทุนมนุษย์ด้านสัมมาสังกัปปะยังต้องมีหลักสังคหัตถุธรรม ๔ ประการมาเป็นเครื่องหนุนเนื่องเพื่อให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น ประกอบด้วย ๑) การทาน หมายถึง การให้ของที่คู่ควร หรือของที่จะเกิดประโยชน์แก่ผู้รับ ๒) การมีปิยวาจา หมายถึง การพูด การจาดี มีความอ่อนหวาน ไพเราะเสนาะหุ มีความน่าเชื่อถือ ฟัง นำนับถือ ๓) การมีอิตถจริยา หมายถึง การมุ่งฝึกตน บำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น และสุดท้าย ๔) สมานัตตา หมายถึง การวางตัวให้กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับคนอื่น ร่วมสุขร่วมทุกข์ วางตนเหมาะสม และไม่ถือเนื้อถือตัว

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาทุนมนุษย์ด้านอภิปญญาสิกขาคือการมุ่งพัฒนาให้ทุนมนุษย์มองเห็นโลกและชีวิตด้วยความเป็นจริง มองด้วยความเป็นเหตุเป็นผล มองให้เห็นถึงการสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และที่สำคัญคือการมองในทางที่ถูกที่ควร โดยอาศัยหลักปรัตโยสยะและโยนิโส

มนสิการมาเป็นฐานในการสนับสนุนให้เกิด สุตมยปัญญา จินตมยปัญญา และภาวนามยปัญญา นอกจากนั้นยังต้องประกอบไปด้วยพรหมวิหารธรรมอันมีความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาเป็นที่ตั้ง โดยอาศัยสังคหวัตถุธรรมที่มี ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตา เป็นตัวหนุนเสริมให้อิปัญญาสิกขามีความบริสุทธิ์และสะอาดยิ่งขึ้น

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การศึกษา ๓ ด้านที่เรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ถือเป็นหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนา เป็นระบบและเป็นกระบวนการทั้งหมดของการพัฒนาทุนมนุษย์ สำหรับ ศีล คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม ให้มีสุขภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์ สามารถดำรงชีวิตได้สะดวกด้วยดี การพัฒนาด้านกายและวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องมีผลดี

สมาธิ คือ การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรม เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนา และเป็นไปตามเจตจำนงและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ตั้งงามแล้วก็จะควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่ตั้งงามด้วย

ปัญญา คือ การพัฒนาปัญญาที่มีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นตัวนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไรและแค่ไหน ก็อยู่ที่ว่าจะมีปัญญาชี้แนะหรือบอกทางให้เท่าใด และปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจ ให้ทางออกแก่จิตใจ เช่น เมื่อจิตใจอึดอัดมีปัญหาคิดตันอยู่พอเกิดปัญญารู้ว่าจะทำอย่างไร จิตก็โล่งเป็นอิสระได้ การพัฒนาปัญญาเป็นเรื่องที่ขวาง มีหลายด้าน หลายระดับ

ขณะที่กระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักไตรสิกขานั้นถือเป็นหลักใหญ่ใจความสำคัญสำหรับการฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญา โดยใช้ปัญญาเป็นเครื่องช่วยนำทางให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องตั้งงาม ป้องกันโทษและความผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นในการพัฒนา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาให้มีความพร้อมต่อการปฏิบัติหน้าที่ โดยให้มีการพัฒนาที่เริ่มจากร่างกาย วาจา อันเป็นส่วนภายนอกที่เห็นได้ง่าย ให้มีสภาวะปกติ และให้เกิดความสงบเรียบร้อยในกลุ่ม ในสังคม พร้อมรับการพัฒนาด้านจิตใจ ที่มีความตั้งมั่น เข้มแข็ง พร้อมกล้าต่อการเผชิญปัญหาอุปสรรค อีกทั้งช่วยส่งเสริมให้ปัญญาได้ทำงานอย่างอิสระ คล่องแคล่วสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้ด้วยดี และเกิดการแก้ปัญหาและการพัฒนาจนบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุด

ตารางที่ ๒.๓ สรุปหลักไตรสิกขากับการพัฒนาทุนมนุษย์

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๔๓, หน้า ๑๐๔-๑๐๗).	๑. การฝึกวินัยให้เป็นพฤติกรรมที่เคยชิน ๒. การพัฒนาสมรรถภาพและสุขภาพของจิต ๓. การพัฒนาให้รู้แจ้ง เห็นจริง
พุทธทาสภิกขุ, (๒๕๔๘, หน้า ๑๖๗-๑๗๐).	๑. การไม่พฤติกรรมเสียหายทางกาย วาจา ๒. การทำจิตใจให้เจริญขึ้น สูงขึ้น ๓. การใช้ความรู้แจ้ง เห็นจริงดับทุกข์
หลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ, (มปป. หน้า ๒-๙).	๑. การฝึกทำงานไม่ให้เบียดเบียน เดือดร้อนแก่ใคร ๒. การฝึกจิตให้ปลอดหรือสงัดจากกิเลส ๓. การฝึกมองหรือวิเคราะห์ที่ปราศจากอคติ
พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๔๗).	อธิศีลสิกขากับการพัฒนาทุนมนุษย์ ๑. การรักษาวินัยในการทำงาน (ปาฏิโมกขสังวร) ๒. การสำรวมระวังในการทำงาน (อินทริยสังวร) ๓. ซื่อสัตย์ สุจริตในการทำงาน (อาชีวนปาริสุทธิ) ๔. ละเอียด รอบคอบ หมั่นพิจารณาไตร่ตรอง (ปัจจยปัจจเวกขณะ)
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๕๑, หน้า ๓).	อธิจิตตสิกขากับการพัฒนาทุนมนุษย์ ๑) เสริมสร้างจิตใจให้ตั้งงาม ประณีต ประเสริฐ ๒. เสริมสร้างจิตใจให้เข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง ๓. เสริมสร้างให้เป็นผู้มีสุขภาพจิตที่ดี
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๕๑, หน้า ๓).	อธิปัญญาสิกขากับการพัฒนาทุนมนุษย์ ๑) ปัญญาช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ๒. ปัญญาช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ดีงาม ๓. ปัญญาช่วยให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิต

๒.๑.๔ หลักอภิชาติ ๔

เป็นคุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ ๔ อย่าง

- ๑) ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
- ๒) วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น
- ๓) จิตตะ เอาใจฝึกฝนสิ่งนั้นไม่ว่างธุระ
- ๔) วิมังสา หมั่นตรองพิจารณาเหตุผล^{๔๐}

คุณ ๔ อย่างนี้ มีบริบูรณ์แล้ว จะชักนำบุคคลให้ถึงสิ่งที่ต้องประสงค์ไม่เหลือวิสัย

^{๔๐}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๒๗๗.

ทั้งนี้ องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย^{๔๑}

๑) ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำและพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จอยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุพุท้ง่าย ๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงานพูดให้ลึกลงไปทางธรรมว่าความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆ ของงานนั้นอยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ตั้งมานั้นเมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินทางไปสู่จุดหมายก็เกิดปิติเป็นความเอิบอิ่มใจครั้นสิ่งหรืองานที่ทำนั้นบรรลุจุดหมายก็รับโสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขตถ้าสามารถปลูกเร้า ฉันทะ ให้เกิดอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงามความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิตและจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้นเมื่อรักแท้ก็มอบใจให้อาจถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้ เมื่อมีฉันทะนำแล้วก็ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุดให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้นไม่หวั่นพะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลายจิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่มั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมายเดินเรียบสม่ำเสมอไม่ซำเผลอไม่ส่ายฉันทสมาธิ จึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้และพร้อมกับปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่มาด้วย

๒) วิริยะ แปลว่า ความอาจหาญ แก่กล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบากเมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึงถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุล่วงได้ยากนักมีอุปสรรคมากหรืออาจใช้เวลาเท่านั้นปีเท่านั้นเดือนเขาก็ไม่ท้อถอยกลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จคนที่มีความเพียรเท่ากัมีแรงหนุนเวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตามจิตใจจะแน่วแน่มั่นคงพุ่งตรงต่อจุดหมายสมาธิก็เกิดขึ้นได้เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิพร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

๓) จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพันจดจ่อเฝ้าคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้นไม่ปล่อยไม่ห่างไปไหนถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรืองานอย่างใดอย่างหนึ่งคนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจแต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันทีบางทีจัดทำเรื่องนั้นงานนั้นขลุกขจวนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัวอะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจเรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีก็ไม่รู้ทำงานลืมวันลืมคืนลืมกินลืมนอนความมีใจฝักใฝ่ เช่นนี้ ย่อมนำไปสู่สมาธิเกิดขึ้นจิตจะแน่วแน่มั่นคงแนบสนิทในกิจที่ทำมีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้นเรียกว่าเป็นจิตตสมาธิพร้อมกันนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

๔) วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องเป็นต้นในกิจที่ทำรู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุงข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมีวิมังสาเป็นพวกชอบคิดค้นหาเหตุผลสอบสวนทดลองเมื่อทำอะไรก็พิจารณาทดสอบไปเช่นคิดว่าผลนี้เกิดจากสาเหตุอะไรทำไมจึงเป็นอย่างนี้ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้เท่านั้นลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้วไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมายเป็นเพราะอะไรจะแก้ไขที่จุดไหน

^{๔๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๔๒ – ๘๔๔.

ฯลฯ เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดังไปกับเรื่องที่พิจารณาไม่ฟุ้งซ่านไม่วอกแวกและมีกำลังเรียกว่า ฌีรสาสมาธิซึ่งจะมีปัญาสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วยเช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่นๆ

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

๒.๒.๑. การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

การสอนโดยเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ จะช่วยพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ทั้งด้านความรู้ ทักษะและเจตคติ (ลักษณะนิสัย) และทั้งด้าน IQ (Intelligence Quotient) และด้าน EQ (Emotional Quotient) ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข^{๔๒}

ความสำคัญด้วยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยเฉพาะในหมวดที่ ๔ แนวทางการจัดการศึกษา มาตรา ๒๒ ได้กล่าวไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ”^{๔๓}

ดังนั้น ผู้สอนทุกคนจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเอง จากการเป็นผู้บอกความรู้ให้จบไปในแต่ละครั้งที่เข้าสอนมาเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนรู้ กล่าวคือ เป็นผู้กระตุ้น ส่งเสริมสนับสนุนจัดสิ่งเร้าและจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพ ความสามารถ ความถนัด และความสนใจของแต่ละบุคคล การจัดกิจกรรมจึงต้องเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ วิจัย สร้างสรรค์ ศึกษาและค้นคว้า ได้ลงมือปฏิบัติจริง จนเกิดการเรียนรู้และค้นพบความรู้ด้วยตนเองเป็นสาระความรู้ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาค้นคว้า มิใช่ความรู้ที่ได้รับจากผู้สอนแต่เพียงแหล่งเดียว ซึ่งวิธีการนี้จะเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีนิสัยสนใจใฝ่หาความรู้ด้วยตนเอง รักการอ่าน รักการเรียนรู้อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Long-life Education) และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Man) ผู้สอนจึงต้องสอนวิธีการแสวงหาความรู้ (Learn how to learn) มากกว่า สอนตัวความรู้ สอนการคิดมากกว่าสอนให้ท่องจำ สอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมากกว่าเน้นที่เนื้อหาวิชาดังที่ ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้กล่าวไว้ว่า “...ต้องปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ใหม่จากการเอาวิชาเป็นตัวตั้งไปสู่การเอาคนและสถานการณ์จริงเป็นตัวตั้ง เรียนจากประสบการณ์และกิจกรรม จากการฝึกหัดจากการตั้งคำถามและการแสวงหาคำตอบซึ่งจะทำให้สนุก ฝึกปัญญาให้กล้าแข็ง ทำงานเป็น ฝึกคุณลักษณะอื่น ๆ เช่น ความอดทน ความรับผิดชอบ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การรวมกลุ่ม การจัดการ การรู้จักตน...”^{๔๔} จึงเห็นได้ว่า “การสอนโดยเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ จะช่วยพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ทั้งด้านความรู้ทักษะ และเจตคติ (ลักษณะนิสัย) และทั้งด้าน IQ (Intelligence Quotient) และด้าน EQ

^{๔๒} คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, การปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๓๖ – ๓๗.

^{๔๓} ขาติ แจ่มนุช และคณะ. ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคืออะไร. เอกสารอัดสำเนา, มปป.

^{๔๔} ประเวศ วะสี, ปฏิรูปการศึกษา-ยกเครื่องทางปัญญา : ทางรอดจากความหายนะ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๑), หน้า ๗๒.

(Emotional Quotient) ซึ่งจะนำไปสู่ความเป๋ๆ คนเก่ง คนดีและความสุข” ตามเป้าหมายการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

ความหมายการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกิจกรรมโดยวิธีต่างๆ อย่างหลากหลายที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงเกิดการพัฒนาตนและสังคมคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมของประเทศชาติต่อไป

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียน จึงต้องใช้เทคนิควิธีสอน วิธีการเรียนรู้ รูปแบบการสอนหรือกระบวนการเรียนการสอนในหลากหลายวิธีซึ่งจำแนกได้ดังนี้^{๔๕}

๑. การจัดการเรียนการสอนทางอ้อม ได้แก่ การเรียนรู้แบบสืบค้น แบบค้นพบ แบบแก้ปัญหา แบบสร้างแผนผังความคิดแบบใช้กรณีศึกษา แบบตั้งคำถาม แบบใช้การตัดสินใจ

๒. เทคนิคการศึกษาเป็นรายบุคคล ได้แก่ วิธีการเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้ แบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง แบบชุดกิจกรรมการเรียนรู้ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

๓. เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ประกอบการเรียนรู้ เช่น การใช้สิ่งพิมพ์ ตำราเรียน และแบบฝึกหัดการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ชุดการสอน คอมพิวเตอร์ช่วยสอน บทเรียนสำเร็จรูป

๔. เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นปฏิสัมพันธ์ ประกอบด้วย การโต้ว่าที่กลุ่ม Buzz การอภิปราย การระดมพลังสมอง กลุ่มแก้ปัญหา กลุ่มติวการประชุมต่างๆ การแสดงบทบาทสมมติ กลุ่มสืบค้นคู่คิดการฝึกปฏิบัติ

๕. เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นประสบการณ์ เช่น การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กรณีตัวอย่างสถานการณ์จำลอง ละคร เกม สมมติ

๖. เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ ได้แก่ ปรินสาความคิดร่วมมือแข่งขันหรือกลุ่มสืบค้น กลุ่มเรียนรู้ ร่วมกัน ร่วมกันคิด กลุ่มร่วมมือ

๗. เทคนิคการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ได้แก่ การเรียนการสอนแบบใช้เส้นเล่าเรื่อง (Story line) และการเรียนการสอนแบบ แก้ปัญหา (Problem-Solving)

เทคนิควิธีการเหล่านี้ล้วนเป็นวิธีที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ได้คิดค้นคว้าศึกษาทดลอง ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้สอนจึงมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในหลายๆ ลักษณะ ดังนี้^{๔๖}

๑. เป็นผู้จัดการ (Manager) เป็นผู้กำหนดบทบาทให้ผู้เรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรม แบ่งกลุ่ม หรือจับคู่ เป็นผู้มอบหมายงานหน้าที่ความรับผิดชอบแก่ผู้เรียนทุกคน จัดการให้ทุกคนได้ทำงานที่เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของตน

๒. เป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม (An active participant) เข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มจริงๆ พร้อมทั้งให้ ความคิดและความเห็นหรือเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เรียนขณะทำกิจกรรม

^{๔๕} คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, การปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด, หน้า ๓๖ – ๓๗.

^{๔๖} ขาติ แจ่มนุช และคณะ, สอนอย่างไรให้คิดเป็น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๕),

๓. เป็นผู้ช่วยเหลือและแหล่งวิทยาการ (Helper and resource) คอยให้คำตอบเมื่อผู้เรียน ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ ตัวอย่าง เช่น คำศัพท์หรือไวยากรณ์การให้ข้อมูลหรือความรู้ ในขณะที่ผู้เรียนต้องการ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

๔. เป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง (Supporter and encourager) ช่วยสนับสนุนด้านสื่ออุปกรณ์ หรือให้คำแนะนำที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง

๕. เป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) คอยตรวจสอบงานที่ผู้เรียนผลิตขึ้นมาก่อนที่จะส่งต่อไปให้ผู้เรียนผลิตขึ้นมาก่อนที่จะส่งต่อไปให้ผู้เรียนคนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความถูกต้องของคำศัพท์ไวยากรณ์การแก้คำผิดอาจจะทำได้ทั้งก่อนทำกิจกรรมหรือบางกิจกรรมอาจจะแก้ที่หลังได้

ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอนสมัยใหม่กับผู้สอนสมัยเก่าก็จะเห็นความแตกต่าง ดังนี้

ตารางที่ ๒.๔ เปรียบเทียบลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอนสมัยใหม่กับผู้สอนสมัยเก่า

ผู้สอนสมัยใหม่	ผู้สอนสมัยเก่า
สอนผู้เรียนโดยวิธีบูรณาการเนื้อหาวิชา	สอนแยกเนื้อหาวิชา
แสดงบทบาทในฐานะผู้แนะนำ (Guide) ประสพการณ์ทางการศึกษา	มีบทบาทในฐานะตัวแทนของเนื้อหาวิชา (Knowledge)
กระตุ้นหรือรับในบทบาท ความรู้สึกของ ผู้เรียน	ละเลยเฉยเมยต่อบทบาทของผู้เรียน
ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนของหลักสูตร	ผู้เรียนไม่มีส่วนร่วมแม้แต่จะพูดเกี่ยวกับหลักสูตร
ใช้เทคนิคการค้นพบด้วยตนเองของผู้เรียนเป็นกิจกรรมหลัก	ใช้เทคนิคการเรียน โดยการท่องจำเป็นหลัก
มีการเสริมแรงหรือให้รางวัลมากกว่าการลงโทษมีการใช้แรงจูงใจภายใน	มุ่งเน้นการให้รางวัลภายนอก เช่น เกรด แรงจูงใจภายนอก
ไม่เคร่งครัดกับมาตรฐานทางวิชาการจนเกินไป	เคร่งครัดกับมาตรฐานทางวิชาการมาก
มีการทดสอบเล็กน้อย	มีการทดสอบสม่ำเสมอเป็นระยะ ๆ
มุ่งเน้นการทำงานเป็นกลุ่มแบบร่วมมือ	มุ่งเน้นการแข่งขัน
สอนโดยไม่ยึดติดกับห้องเรียน	สอนในขอบเขตของห้องเรียน
มุ่งสร้างสรรค์ ประสพการณ์ใหม่ให้ผู้เรียน	เน้นย้ำประสพการณ์ใหม่เพียงเล็กน้อย
มุ่งเน้นความรู้ทางวิชาการและทักษะด้าน จิตพิสัยเท่าเทียมกัน	มุ่งเน้นความรู้ทางวิชาการเป็นสำคัญ ละเลยความรู้สึกหรือทักษะทางด้าน จิตพิสัย
มุ่งเน้นการประเมินกระบวนการเป็นสำคัญ	ประเมินกระบวนการเล็กน้อย

นอกจากนี้ผู้สอนควรได้ทราบถึงตัวบ่งชี้การเรียนรู้ของผู้เรียนและตัวบ่งชี้การสอนของผู้สอนตามแนวปฏิบัติการเรียนรู้ เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการประเมินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอน^{๔๗}

ตัวบ่งชี้การเรียนรู้ของผู้เรียน

๑. ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๒. ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง
๓. ผู้เรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
๔. ผู้เรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล
๕. ผู้เรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบแก้ปัญหาทั้งด้วยตนเองและร่วมด้วยช่วยกัน
๖. ผู้เรียนได้ฝึกค้น รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง
๗. ผู้เรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเองอย่างมีความสุข
๘. ผู้เรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและรับผิดชอบในการทำงาน
๙. ผู้เรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่น ตลอดจนเฝ้าหาความรู้อย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้การสอนของผู้สอน

๑. ผู้สอนเตรียมการสอนทั้งเนื้อหา และวิธีการ
๒. ผู้สอนจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลูกเร้าใจ และเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
๓. ผู้สอนเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง
๔. ผู้สอนจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์
๕. ผู้สอนส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงด้วยตนเอง
๖. ผู้สอนส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่มพร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน
๗. ผู้สอนใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และการค้นพบความรู้
๘. ผู้สอนใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง
๙. ผู้สอนฝึกฝนกิจกรรมายาและวินัย ตามวิถีวัฒนธรรมไทย
๑๐. ผู้สอนสังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
๑๑. ตัวบ่งชี้จะเป็นแนวทางให้ผู้สอนได้เตรียมการวางแผน จัดบรรยากาศ จัดกิจกรรม และจัดกระบวนการเรียนการสอนต่าง ๆ ให้ถูกทาง ตลอดจนเป็นแนวทางการประเมินการสอนของตัวเองด้วยอีกส่วนหนึ่ง

^{๔๗} คณะอนุกรรมการปฏิบัติการเรียนรู้, การปฏิบัติการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด, หน้า ๓๘ - ๓๙.

ลักษณะของการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถสรุปลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ดังนี้

๑. Active Learning เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ หรือปฏิบัติด้วยตนเอง ด้วยความกระตือรือร้น เช่น ได้คิด ค้นคว้า ทดลองรายงาน ทำโครงการ สัมภาษณ์ แก้ปัญหา ฯลฯ ได้ใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง ผู้สอนทำหน้าที่ เตรียมการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ จัดสื่อสิ่งเร้าเสริมแรงให้คำปรึกษาและสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน

๒. Construct เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ค้นพบสาระสำคัญหรือองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง อันเกิดจากการได้ศึกษาค้นคว้าทดลอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง ทำให้ ผู้เรียนรักการอ่าน รักการศึกษาค้นคว้าเกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Man) ที่พึงประสงค์

๓. Resource เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่หลากหลายทั้งบุคคลและเครื่องมือทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน ผู้เรียนได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นมนุษย์ (เช่น ชุมชน ครอบครัว องค์กรต่าง ๆ) ธรรมชาติและเทคโนโลยี ตามหลักการที่ว่า “การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาและทุกสถานการณ์” ^{๔๘}

๔. Thinking เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิด ผู้เรียนได้ฝึกวิธีคิดในหลายลักษณะ เช่น คิดคล่อง คิดหลากหลาย คิดละเอียด คิดชัดเจน คิดถูก ทางคิดกว้าง คิดลึกซึ้ง คิดไกล คิดอย่างมีเหตุผล เป็นต้น การฝึกให้ผู้เรียนได้คิดอยู่เสมอในลักษณะ ต่าง ๆ จะทำให้ผู้เรียนเป็นคนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น คิดอย่างรอบคอบมีเหตุผล มีวิจารณญาณ ในการคิด มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่จะเลือกรับและปฏิเสธข้อมูล ข่าวสารต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนสามารถแสดงความคิดเห็นออกได้อย่างชัดเจน และมีเหตุผลอันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ^{๔๙}

๕. Happiness เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข เป็นความสุขที่เกิดจากประการที่หนึ่ง ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนสนใจสาระการเรียนรู้ ชวนให้สนใจใฝ่ค้นคว้าศึกษาท้าทาย ให้แสดง ความสามารถและให้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ ประการที่สองปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมร่วมด้วยช่วยกัน ทำให้ผู้เรียนรู้สึกมีความสุขและสนุกกับการเรียน

๖. Participation เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดงาน วางเป้าหมายร่วมกัน และมีโอกาสเลือกทำงานหรือศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่ตรงกับความถนัด ความสามารถ ความสนใจ ของตนเอง ทำให้ผู้เรียนเรียนด้วยความกระตือรือร้น มองเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียนและสามารถประยุกต์ความรู้นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง

^{๔๘} อารณ ใจเที่ยง, “การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ”, วารสารครุสาร คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครปฐม, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔, (๒๕๔๔) : ๑.

^{๔๙} วิชัย วงษ์ใหญ่, **พลังการเรียนรู้ : ในกระบวนการทัศน์ใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒.

๗. Individualization เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนในความเป็นเอกัตบุคคล ผู้สอนยอมรับในความสามารถความคิดเห็น ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพมากกว่าเปรียบเทียบแข่งขันระหว่างกันโดยมีความเชื่อมั่นผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ได้ และมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

๘. Good Habit เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่ดีงาม เช่น ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความเมตตา กรุณา ความมีน้ำใจ ความขยัน ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ฯลฯ และลักษณะนิสัยในการทำงานอย่างเป็นกระบวนการการทำงานร่วมกับผู้อื่น การยอมรับผู้อื่น และการเห็นคุณค่าของงาน เป็นต้น^{๕๐}

กล่าวโดยสรุป การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเรียน ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ ได้ประยุกต์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตได้มีความสุขและสนุกกับการเรียนรู้ ตลอดจนมีคุณลักษณะนิสัยดีงามที่สังคมพึงปรารถนา

๒.๒.๒ การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการวิจัยในการเรียนรู้

การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถในด้านการวิจัยและใช้กระบวนการวิจัยในการแสวงหาความรู้ที่เป็นระบบน่าเชื่อถือ เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษามีประสิทธิภาพ ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ระบุไว้ในหมวด ๔ มาตรา ๓๐ ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมในแต่ละระดับการศึกษา และมาตรา ๒๔ (๕) ให้ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและสื่ออำนวยความสะดวกเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะครูให้มีความรู้ความสามารถในการใช้วิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพส่งผลถึงคุณภาพของนักเรียน โดยครูต้องสามารถนำการวิจัยเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนทุกคนสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ แต่จากสภาพปัญหาการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่ทำวิจัยและนำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้น้อยมาก และมีครูเพียง ๒๐ คน ที่ส่งโครงการวิจัยมาขอทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (๒๕๕๒) นอกจากนั้นครูและบุคลากรทางการศึกษามีความรู้ความสามารถในการนำกระบวนการวิจัยมาใช้ในการจัดการเรียนรู้แตกต่างกัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้กำหนดโครงการสร้างวัฒนธรรมการวิจัยโดยการออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยและส่งเสริมให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการวิจัยในการเรียนรู้ทั้งครู นักเรียนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกระดับเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ ๒ โดยเน้นการปฏิรูปนักเรียนและครูยุคใหม่ นอกจากนั้นการจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้เป็นนโยบายเร่งด่วนที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องดำเนินการตามกรอบการปฏิรูปการศึกษารอบสอง ๔ ด้าน คือ ปฏิรูปครูยุคใหม่ ปฏิรูปนักเรียนยุคใหม่ ปฏิรูปสถานศึกษายุคใหม่และปฏิรูป

^{๕๐} สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, การเรียนรู้ของผู้สอนมืออาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : ดวงกลมสมัย จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๒.

แหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกเขตพื้นที่การศึกษาดำเนินโครงการสร้างวัฒนธรรมการวิจัย เพื่อให้หน่วยงานในสังกัดทุกระดับส่งเสริมให้ความรู้ เทคนิคแก่ครูในการจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้ เพื่อยกระดับความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยและนักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการวิจัยในโรงเรียน

เอกสาร “แนวการจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้” ฉบับนี้ได้นำเสนอรายละเอียดการดำเนินการจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้ ๔ ขั้นตอน คือ ๑) ตั้งคำถาม ๒) เตรียมการค้นหาคำตอบ ๓) ดำเนินการค้นหาและตรวจสอบคำตอบและ ๔) สรุปและนำเสนอผลการค้นหาคำตอบ การสร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย และการประเมินผลการจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้ โดยนักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้และสามารถปรับใช้ให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชนและท้องถิ่นได้ตามความเหมาะสม

๒.๒.๒ แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้ ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านผู้ใช้และด้านการใช้ องค์ประกอบด้านผู้ใช้จำแนกเป็นครูและนักเรียน ด้านการใช้จำแนกเป็นการใช้ผลการวิจัยและการใช้กระบวนการวิจัย ทำให้เกิดแนวทางในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การวิจัย ๔ แนวทาง

แนวทางที่ ๑ : ครูใช้ผลการวิจัยในการจัดการเรียนรู้

แนวทางที่ ๒ : นักเรียนใช้ผลการวิจัยในการเรียนรู้

แนวทางที่ ๓ : ครูใช้กระบวนการวิจัยในการจัดการเรียนรู้

แนวทางที่ ๔ : นักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้

แนวทางที่ ๑ เป็นแนวทางที่ครูนำผลการวิจัยมาใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่างๆ ที่ช่วยให้นักเรียนขยายขอบเขตของความรู้ที่ทันสมัยและเสริมให้นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น ส่วนแนวทางที่ ๒ เป็นแนวทางที่นักเรียนสืบค้นและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาระการเรียนรู้ที่เรียนรู้ด้วยตนเอง สำหรับแนวการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยในครั้งนี้เป็นการใช้แนวทางที่ ๓ และแนวทางที่ ๔ คือครูใช้กระบวนการวิจัยในการจัดการเรียนรู้และนักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้มาบูรณาการโดยใช้กระบวนการวิจัยตามขั้นตอน ๔ ขั้นตอนดังนี้

๑. ตั้งคำถาม

๒. เตรียมการค้นหาคำตอบ

๓. ดำเนินการค้นหาและตรวจสอบคำตอบ

๔. สรุปและนำเสนอผลการค้นหาคำตอบ

๑) กระบวนการวิจัย ๔ ขั้นตอน

กระบวนการวิจัยเป็นการแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ตั้งคำถาม

การตั้งคำถาม เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยจะต้องระบุให้ชัดเจนว่า การวิจัยครั้งนั้นๆ มีคำถามสำคัญหรือโจทย์ที่มุ่งแสวงหาคำตอบคืออะไร ในแวดวงการศึกษาจะมีค่าที่

เกี่ยวข้องกับการตั้งคำถามอยู่ ๒ คำ คือ (๑) โจทย์ปัญหาการวิจัย เป็นการตั้งคำถามหลักของการวิจัย ๑ คำถาม มักได้มาจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพความคาดหวังที่พึงประสงค์ และ (๒) คำถามการวิจัย เป็นการตั้งประเด็นคำถามย่อยเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการวิจัยให้สำเร็จลุล่วง สามารถกำหนดได้มากกว่า ๑ คำถาม ดังนั้น ในการวิจัยแต่ละครั้ง ควรมีการตั้งคำถามทั้งสองส่วน

ก่อนที่นักวิจัยจะตั้งโจทย์การวิจัยและคำถามการวิจัยได้นั้น นักวิจัยควรทำความเข้าใจบริบท วิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาของสิ่งที่มุ่งศึกษานั้นให้เข้าใจอย่างถ่องแท้เสียก่อน การสังเกตเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ต่างๆ เหล่านี้ จะกระตุ้นให้นักวิจัยเกิดข้อสงสัย ชวนคิดว่า “เอ๊ะ! ทำไมจึงเป็นเช่นนี้ และเป็นเช่นนี้ได้อย่างไร” ฉะนั้น การใช้เวลาเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ ช้ชวนกันวิเคราะห์ ตั้งข้อสังเกต กระตุ้นให้คิด นับว่าเป็นก้าวแรกที่สำคัญของกระบวนการสร้างปัญญา

สุวิมล ว่องวาณิช ได้ให้หลักการตั้งโจทย์ปัญหาการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะของการตั้งโจทย์ปัญหาการวิจัยที่ดี หลักการตั้งโจทย์ปัญหาการวิจัย และระดับของโจทย์ปัญหาการวิจัยไว้ดังนี้^{๕๑}

ลักษณะของการตั้งโจทย์ปัญหาการวิจัยที่ดีจะต้อง

๑. เป็นปัญหาที่มีความสำคัญ จำเป็นต้องเร่งแก้ไข
๒. เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นชัดเจน มีข้อมูลหลักฐานชี้ชัด
๓. เป็นปัญหาที่นำไปสู่คำตอบที่มีคุณค่า
๔. เป็นปัญหาปัจจุบันเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันเวลา
๕. เป็นปัญหาที่ผู้วิจัยสามารถทำได้จริงและสำเร็จได้ในปัจจัยเงื่อนไขที่มีอยู่

หลักการตั้งโจทย์ปัญหาการวิจัย

๑. อย่าตั้งโจทย์วิจัยที่เน้นแต่การศึกษาสภาพปัญหา
๒. อย่าตั้งโจทย์วิจัยเพื่อตรวจสอบว่าปัญหานั้นเป็นจริงหรือไม่
๓. ตั้งโจทย์วิจัยที่มีความลึกซึ้ง ให้คำตอบที่นำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาเรื่องนั้นๆ ได้อย่างแท้จริง เช่น ปัญหานั้นมีสาเหตุมาจากอะไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น วิธีการแก้ปัญหามีอะไรบ้าง จะแก้ปัญหานั้นได้อย่างไร วิธีการแก้ปัญหาแบบใดเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น วิธีใดดีกว่ากัน ผลการแก้ไขได้คำตอบว่าอย่างไร

๔. โจทย์วิจัยมีความเฉพาะเจาะจง มีขอบเขตของการศึกษาชัดเจน ไม่กว้างเกินไป ระดับของโจทย์ปัญหาการวิจัย จากระดับต่ำ (ระดับที่ ๑) ไปสู่ระดับที่สูงขึ้น และดีกว่า ดังนี้

- ระดับที่ ๑ โจทย์ปัญหาการวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาสภาพของสิ่งที่มุ่งศึกษา
- ระดับที่ ๒ โจทย์ปัญหาการวิจัยที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา
- ระดับที่ ๓ โจทย์ปัญหาการวิจัยที่เกี่ยวกับวิธีแก้ปัญหา

๒. เตรียมการค้นหาคำตอบ

เมื่อนักวิจัยได้การตั้งคำถามที่เป็นลักษณะของโจทย์ปัญหาการวิจัยแล้ว จึงมาถึงขั้นของการเตรียมการค้นหาคำตอบ เป็นขั้นที่นักวิจัยต้องขบคิดเกี่ยวกับปัญหาหรือข้อสงสัยในขั้นตอนที่ ๑

^{๕๑} สุวิมล ว่องวาณิช, เคล็ดลับการทำวิจัยในชั้นเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๕),

ว่าสาเหตุ แนวทางแก้ไขที่จะเป็นไปได้ และแนวทางแก้ไขที่นักวิจัยเลือกนำมาใช้มากที่สุดเพื่อจัดการกับปัญหาการวิจัยคืออะไร รวมทั้งการคาดคะเนคำตอบที่จะได้จากการดำเนินการนั้นๆ ด้วย เมื่อมีความชัดเจนก็สามารถนำมาออกแบบหรือวางแผนการดำเนินการวิจัยเพื่อตอบคำถามการวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพได้ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการกำหนดกลุ่มเป้าหมายการวิจัย การออกแบบวิธีการเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๑. การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะทำวิจัย

ผู้วิจัยจะต้องกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะทำการวิจัยให้ชัดเจน เป็นกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับโจทย์ปัญหาการวิจัย

๒. การออกแบบวิธีการเก็บข้อมูล

สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการออกแบบวิธีการเก็บข้อมูลจะเกี่ยวข้องกับ ๓ ส่วนคือ แหล่งข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูล และเครื่องมือการเก็บข้อมูล หลังจากทีนักวิจัยออกแบบการวิจัยในประเด็นต่างๆ แล้ว ให้ลำดับกิจกรรมการวิจัยจัดทำเป็นปฏิทินการปฏิบัติงาน สำหรับการเลือกวิธีการเก็บข้อมูลควรพิจารณาจากรายการต่อไปนี้

๑. แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล หรือไม่ใช่บุคคล ในแหล่งที่เป็นบุคคลควรพิจารณาว่าผู้ให้ข้อมูลเหมาะกับการให้เขียนตอบ สัมภาษณ์ สอบถาม หรือสังเกต

๒. ลักษณะที่ต้องการศึกษาเป็นความสามารถ ความคิดเห็น พฤติกรรม หรือทักษะ

๓. จำนวนผู้ให้ข้อมูลมากหรือน้อย

๔. ลักษณะของข้อมูลที่ต้องการเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ หรือเชิงคุณภาพ

๕. ช่วงเวลาในการทำวิจัย

๓. การออกแบบวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถดำเนินการได้ใน ๔ ลักษณะดังนี้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ สามารถทำได้โดยการวิเคราะห์เนื้อหา เขียนคำบรรยาย อธิบาย ใช้คำพูดหรือพฤติกรรมสนับสนุนการสรุปผลการวิจัย

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ส่วนใหญ่ใช้การแจกแจงความถี่ คำนวณค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย

๓. การนำเสนอเปรียบเทียบความเหมือนหรือความต่างโดยใช้กราฟ

๔. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีผสม ใช้ทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และขยายความเสริมโดยใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพบรรยายประกอบให้เข้าใจมากขึ้น

๓. ค้นหาและตรวจสอบคำตอบ

การค้นหาคำตอบเป็นการนำแผนการวิจัยที่ได้ออกแบบไว้ไปปฏิบัติจริง ทั้งกิจกรรมการแก้ไขปัญหาการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้น และการตรวจสอบสิ่งที่ได้ในแต่ละระยะว่าเป็นหนทางนำไปสู่คำตอบของการแก้ปัญหาที่แท้จริงหรือไม่ จำเป็นต้องปรับปรุงการดำเนินงานส่วนใดเพื่อให้ได้คำตอบที่เชื่อถือได้

๔. สรุปและนำเสนอผลการค้นหาคำตอบ

การสรุปผลการวิจัยเป็นการสกัดสิ่งที่ได้ดำเนินการตลอดระยะเวลาการวิจัยเพื่อตอบโจทย์ปัญหาการวิจัย หรือคำถามการวิจัยที่ตั้งไว้ การนำเสนอผลการค้นหาคำตอบ ควรนำเสนอ

ผลการวิจัยให้เข้าใจง่าย มีสาระครบถ้วน ทำให้เข้าใจสิ่งที่ศึกษาและค้นพบ ควรเน้นการแสดงผลหลักฐาน เพื่อยืนยันข้อสรุปที่ได้จากการวิจัย รูปแบบการนำเสนอผลการวิจัยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นเอกสาร เท่านั้น อาจเป็นการนำเสนอด้วยวาจา โปสเตอร์ แผ่นพับ สื่อ ICT ^{๕๒}

บทบาทของครูและนักเรียนในการจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้

ตารางที่ ๒.๕ บทบาทครูและนักเรียนในการจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้

กระบวนการวิจัย	บทบาทครู	บทบาทนักเรียน
๑. ตั้งคำถาม	- ครูกระตุ้นความสนใจของนักเรียนให้เกิดความสงสัยใคร่หาคำตอบ - ครูสนับสนุนให้นักเรียนนำคำถามที่ตรงประเด็นของปัญหา ซึ่งคาดว่าจะนำไปสู่การค้นหาคำตอบของปัญหาได้ ไปทำการวิจัย	- คิดประเด็นปัญหาที่ตนสนใจ - ตั้งคำถามตามประเด็นปัญหาที่ตนสนใจ
๒. เตรียมการค้นหาคำตอบ	- ครูกระตุ้นให้นักเรียนนึกถึงความรู้หรือประสบการณ์ที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับปัญหา - ครูฝึกกระบวนการวิจัยให้แก่นักเรียน	- นักเรียนสำรวจความรู้และประสบการณ์ที่คาดว่าจะนำไปสู่การได้มาซึ่งคำตอบ - นักเรียนคาดคะเนคำตอบตามข้อมูลที่มีอยู่และออกแบบการทดลองหรือการสืบค้นข้อมูลเพื่อตรวจสอบคำตอบ
๓. ดำเนินการค้นหาและตรวจสอบคำตอบ	-ครูให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านกระบวนการวิจัยและสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน	- นักเรียนดำเนินการค้นหาคำตอบ ตามกิจกรรมที่ออกแบบไว้ ตรวจสอบและปรับปรุงจนได้คำตอบที่ไม่มีข้อขัดแย้งและไม่ขัดกับหลักฐานเชิงประจักษ์
๔. สรุปและนำเสนอผลการค้นหาคำตอบ	-ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายและสรุปกระบวนการวิจัยและผลการวิจัยที่เกิดขึ้น - ครูยกตัวอย่างวิธีนำเสนอผลการค้นหาคำตอบ	- นักเรียนทบทวนขั้นตอนการค้นหา คำตอบ การตรวจสอบคำตอบ และการปรับปรุงจนได้คำตอบสุดท้าย และนำเสนอในรูปแบบที่น่าสนใจ เหมาะสมกับวัย และระดับการศึกษา

ตัวอย่างนักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้

^{๕๒} สุวิมล ว่องวาณิช, เคล็ดลับการทำวิจัยในชั้นเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๕), หน้า ๘๘.

นักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้ คือ นักเรียนเป็นผู้ทำการวิจัยโดยครูกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสงสัย ตั้งคำถาม เตรียมการค้นหาคำตอบ ดำเนินการค้นหาและตรวจสอบคำตอบสรุปและนำเสนอผลการค้นหาคำตอบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ที่กำลังเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ตัวนำความร้อนและฉนวน ครูต้องเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียน เกิดความสนใจ และสงสัยว่า ความร้อนมาถึงตัวเราได้อย่างไรบ้างและมนุษย์เรามีวิธีป้องกันความร้อนที่จะมาถึงตัวเราได้อย่างไรบ้าง เช่น ทำอย่างไรถ้าเราต้องยืนอยู่กลางแดดจึงจะไม่ร้อนมาก หรือเราจะจับหม้อข้าวที่ร้อนร้อนๆได้อย่างไรบ้าง เป็นต้น

นักเรียนสามารถหาคำตอบโดยใช้กระบวนการวิจัย ตามขั้นตอนหลัก ๔ ขั้นตอน ดังนี้

อันดับแรกครูต้องเข้าใจว่าความร้อนมาถึงตัวเราได้ ๓ ทางด้วยกัน คือการนำความร้อน การพาความร้อน และการแผ่รังสี และสิ่งที่ป้องกันความร้อนได้เราเรียกว่าฉนวนความร้อน ซึ่งฉนวนที่ป้องกันจะต้องสัมพันธ์กับการส่งผ่านความร้อน คือ ถ้าเราจะป้องกันความร้อนที่มาถึงเราโดยการแผ่รังสีเราต้องใช้ฉนวนที่ต่างจากฉนวนที่ป้องกันความร้อนโดยการนำความร้อนเป็นต้น ในตัวอย่างนี้ถือว่านักเรียนได้เรียนเรื่องการส่งผ่านความร้อนและฉนวนมาแล้ว การดำเนินการสอนควรเริ่มดังนี้^{๕๓}

ขั้นที่ ๑ ตั้งคำถาม ครูตั้งคำถามให้นักเรียนช่วยกันตอบว่า “ในชีวิตประจำวันของเราจะได้สัมผัสหรือรับความร้อนจากสถานการณ์ใดบ้าง ? ” ให้นักเรียนช่วยกันตอบสถานการณ์ต่างๆ เช่น จากการเข้าแถวหน้าเสาธง จากการปิ้งไก่ จากการต้กข้าวใส่จาน ฯลฯ ครูจัดกลุ่มนักเรียนตามกลุ่มการส่งผ่านความร้อน เช่นกลุ่มแผ่รังสี กลุ่มการนำความร้อน เป็นต้น ให้แต่ละกลุ่มตั้งคำถามเพื่อเปรียบเทียบหาคุณภาพของฉนวนความร้อน เช่น กลุ่มตากแดดกลางสนาม (แผ่รังสี)

-หลังคาเต็นท์สีขาวกับหลังคาเต็นท์สีน้ำเงินหลังคาเต็นท์สีใดจะป้องกันความร้อนได้ดีกว่า

-หลังคาเต็นท์สีเข้มจะร้อนกว่าหลังคาเต็นท์สีอ่อนจริงหรือไม่กลุ่มต้กข้าวหรือต้กแกง ทฟฟี่ไม่ป้องกันความร้อนได้ดีกว่าทฟฟี่พลาสติกหรือไม่

-ใช้หม้อสแตนเลสกับหม้ออลูมิเนียมต้มน้ำ น้ำในหม้อใดจะเดือดก่อน ฯลฯ

ขั้นที่ ๒ เตรียมการค้นหาคำตอบ ความรู้และประสบการณ์เดิมของนักเรียนทำให้นักเรียนเกิดความคิด ที่จะคิดวิธีหาคำตอบคำถามของแต่ละกลุ่ม โดยครูต้องคอยเป็นที่ปรึกษาของนักเรียน กิจกรรมที่ต้องทำคือการวางแผนของนักเรียนเพื่อหาคำตอบและเตรียมเครื่องมือหรือกำหนดแหล่งที่จะไปหาความรู้และคำตอบของคำถามนั้นๆ เช่น

กลุ่มกางเต็นท์ ที่ตั้งคำถามว่า “หลังคาเต็นท์สีขาวกับหลังคาเต็นท์สีน้ำเงิน หลังคาเต็นท์สีใดจะป้องกันความร้อนได้ดีกว่ากัน” อาจออกแบบการทดลองเปรียบเทียบการส่งผ่านความร้อนผ่านผ้าใบสีขาวกับผ้าใบสีน้ำเงินและเก็บข้อมูลได้ คือ กำหนดอุปกรณ์การทดลอง เช่น เทอมมิเตอร์ ผ้าใบสีขาว ผ้าใบสีน้ำเงิน หลอดไฟฟ้าที่จะให้ความร้อน กล้องกระดาษ

วิธีการทดลองและเก็บข้อมูล

๑. เจาะฝากล่องด้านหนึ่งแล้วปิดด้วยผ้าใบกล่องละสี นำเทอมมิเตอร์เข้าไว้ข้างใน

๒. ใช้หลอดไฟฟ้าส่องให้ความร้อน แล้วจับเวลาวัดความร้อนทุกๆ ๓ นาที เช่น อ่านอุณหภูมิทุก ๓, ๖, ๙, ๑๒, ๑๕ นาที แล้วบันทึกอุณหภูมิ

^{๕๓} สุวิมล ว่องวาณิช, เคล็ดลับการทำวิจัยในชั้นเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๕),

๓. นำผลการวัดอุณหภูมิของ กล่องทั้งสองมาเปรียบเทียบกันเพื่อหาคำตอบ

๔. อาจทำการทดลองซ้ำได้

๕. กลุ่มช่วยกันออกแบบแบบบันทึกข้อมูลเพื่อใช้ในกิจกรรมข้อ ๒

กลุ่มอื่นอาจออกแบบการค้นหาคำตอบด้วยวิธีการสำรวจเก็บข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดไว้ ตามความเหมาะสมเพื่อค้นหาคำตอบของคำถามที่กลุ่มตั้งไว้ โดยต้องกำหนดเป็นวิธีการ การเก็บข้อมูลและสร้างเครื่องมือ (แบบบันทึกข้อมูล) ไว้ให้ชัดเจนโดยครูเป็นที่ปรึกษา

ขั้นที่ ๓ ดำเนินการค้นหาและตรวจสอบคำตอบ นักเรียนแต่ละกลุ่มดำเนินการทดลอง หรือเก็บข้อมูลตามที่ออกแบบไว้ พร้อมทั้งบันทึกผล เปรียบเทียบ ค้นหา ตรวจสอบ และปรับปรุง คำตอบตามกิจกรรมที่เตรียมไว้ในขั้นตอนที่ ๒

ขั้นที่ ๔ สรุปและนำเสนอผลการค้นหาคำตอบ นักเรียนแต่ละกลุ่ม สรุปผลที่ได้จากการการค้นหาคำตอบ และนำเสนอให้เห็นลำดับขั้นตอนของการค้นหาคำตอบ การตรวจสอบและปรับปรุงคำตอบด้วยวิธีการนำเสนอที่น่าสนใจ เหมาะกับวัยและระดับการศึกษา เช่น จัดทำ รายงาน จัดป้ายนิเทศ นำเสนอโดยวิธีตอบปัญหา หรือ นำเสนอในแบบดิจิทัล วิดีทัศน์ เป็นต้น

การวิเคราะห์หลักสูตรสู่การจัดการเรียนรู้โดยนักเรียนใช้กระบวนการวิจัย

การจัดการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งมีลักษณะ หมุนวนเป็นวงและยกระดับความรู้ให้สูงขึ้นเรื่อยๆ จนเป็นกระบวนการทางปัญญา ในระบบ การศึกษาจำเป็นต้องใช้กระบวนการวิจัยเพื่อสร้างความรู้ใหม่ที่จะช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถ แก้ปัญหาและพัฒนางาน พัฒนาคนได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ ตลอดเวลา ดังนั้นการจัดการเรียนรู้และการวิจัยจึงต้องร้อยรัดเป็นกระบวนการเดียวกัน อันจะ ก่อให้เกิดการสร้างองค์ความรู้และปัญญา ครูเป็นบุคคลสำคัญในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนใน ลักษณะที่สอดคล้องกับชีวิตหรือสถานการณ์จริง ครูจะรับความรู้ได้อย่างเดียวยังไม่พอ ต้องสามารถ ศึกษาค้นคว้าทำวิจัยได้ และใช้กระบวนการวิจัยดังกล่าวถ่ายทอดไปสู่นักเรียน ทำให้นักเรียนเกิดการ เรียนรู้จากการปฏิบัติตามที่ครูมีประสบการณ์

๔. นำไปใช้สอนโดยใช้กระบวนการวิจัย	
๓. ออกแบบการเรียนรู้และเขียนแผนการเรียนรู้โดยใช้ กระบวนการวิจัย	
๒. จัดทำหน่วยการเรียนรู้	
๑. วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด	

แผนภาพที่ ๒.๑ การจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย^{๕๔}

ขั้นที่ ๑ วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

ขั้นตอนนี้เป็นการนำหลักสูตรมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ โดยวิเคราะห์มาตรฐานการ เรียนรู้และตัวชี้วัด ซึ่งเป็นเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนว่านักเรียนจะต้องรู้และทำอะไรได้ ในกลุ่ม

^{๕๔} สุวิมล ว่องวาณิช, เคล็ดลับการทำวิจัยในชั้นเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๕),

สาระการเรียนรู้ที่ครูจะต้องสอน และจัดกลุ่มเนื้อหาที่สอดคล้องสัมพันธ์กันเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อกำหนดเป็นหน่วยการเรียนรู้ (สำหรับสถานศึกษาวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา ซึ่งมีเนื้อหาสาระรายละเอียดที่เป็นของท้องถิ่น

ขั้นที่ ๒ จัดทำหน่วยการเรียนรู้

จัดทำหน่วยการเรียนรู้ โดยวิเคราะห์ เนื้อหาที่สามารถสอนด้วยกันได้เป็นกลุ่มหรือหน่วย แล้วกำหนดลำดับชื่อหน่วย มาตรฐานและตัวชี้วัด เนื้อหาสาระ และเวลาสอนลงในตาราง (ตัวอย่าง) การจัดทำหน่วยการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ มี ๔ สาระ ได้แก่ ศาสนา หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ และภูมิศาสตร์ ส่วนที่ ๒ สาระประวัติศาสตร์ มีเวลาเรียนตามหลักสูตร ปีละ ๘๐ ชั่วโมง จัดแบ่งเป็นหน่วยการเรียนรู้ ดังนี้ สาระประวัติศาสตร์ เป็นสาระที่แยกจากกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีเวลาเรียน ปีละ ๔๐ ชั่วโมง (ระดับประถมศึกษา)

ขั้นที่ ๓ ออกแบบการเรียนรู้และเขียนแผนการเรียนรู้

นำหน่วยการเรียนรู้มาออกแบบการเรียนรู้และเขียนแผนการเรียนรู้ โดยเน้นกระบวนการวิจัย ที่จะฝึกนักเรียนการตั้งคำถาม ค้นหาคำตอบ ดำเนินการค้นหาและตรวจสอบสรุปและนำเสนอผลการค้นหาคำตอบ ดังตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

(ตัวอย่าง)

แผนการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง จังหวัดของเรา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เวลา ๖ ชั่วโมง

มาตรฐานการเรียนรู้

๕.๑ เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพและความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกัน และกันในระบบของธรรมชาติใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหาวิเคราะห์ สรุปและใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวชี้วัด

๑. ใช้แผนที่ ภาพถ่าย ระบุลักษณะสำคัญทางกายภาพของจังหวัดตน

๒. ใช้แผนที่อธิบายความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในจังหวัด

สาระสำคัญ แผนที่ ภาพถ่าย เป็นเครื่องมือ ที่ช่วยให้เข้าใจลักษณะของกายภาพ ซึ่งมีผลต่อสภาพสังคมในจังหวัดของเรา

สาระการเรียนรู้ : ความรู้/ ความสามารถ ๑) นักเรียนสามารถใช้แผนที่อธิบายอธิบายความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในจังหวัดของตนได้ ๒) นักเรียนใช้แผนที่ภาพถ่ายเขียนระบุลักษณะสำคัญของทางกายภาพของจังหวัดตนเองได้

ทักษะ/กระบวนการ ๑. นักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ๑.ใฝ่เรียนรู้ ๒. มุ่งมั่นในการทำงาน

เป้าหมาย/ จุดเน้นของสถานศึกษา นักเรียนสามารถเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัย การวัดและประเมินผล (ภาระงาน/ชิ้นงาน) และเกณฑ์การประเมิน (Rubric)

ภาระงาน/ชิ้นงาน ๑. การตั้งคำถามที่ครอบคลุมความรู้เกี่ยวกับแผนที่ภาพถ่ายที่แสดงลักษณะสำคัญทางกายภาพและอธิบายความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในจังหวัดของตน ๒. แผนการค้นหาคำตอบตามคำถามตั้งไว้ ๓. บันทึกความรู้ลักษณะสำคัญทางกายภาพของจังหวัดลงในแผนที่ และอธิบายความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ในจังหวัดของตนเอง ๔. สรุปผลการศึกษาที่แสดงแผนที่ระบุลักษณะสำคัญทางกายภาพและเขียนอธิบายถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ในจังหวัดของตน ๕. จัดทำแผ่นพับ/ เว็บไซต์ / หนังสือเล่มเล็กแนะนำจังหวัดของตน

กิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นการตั้งคำถาม (ชั่วโมงที่ ๑)

๑. ครูให้นักเรียนดูแผนที่ และภาพถ่าย สถานที่ต่าง ๆ และร่วมสนทนา - แผนที่และภาพถ่ายช่วยให้นักเรียนเรียนรู้เกี่ยวกับอะไรบ้าง - ถ้าไม่มีแผนที่หรือภาพถ่ายจะเป็นอย่างไร - ให้นักเรียนสังเกตแผนที่หรือภาพถ่ายจะเห็นสัญลักษณ์อะไร มีความว่อย่างไร เช่น ภูเขา แม่น้ำ เป็นต้น - ครูนำเสนอเนื้อหาตามตัวชี้วัดที่จะเรียนได้แก่แผนที่ภาพถ่าย ลักษณะทางกายภาพ แผนที่แสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในจังหวัดของตนและแนะนำวิธีการตั้งคำถามเพื่อจะได้องค์ความรู้ตามเนื้อหาดังกล่าวข้างต้น เช่น ใช้เทคนิคหวก ๖ ใบ แผนที่ที่แสดงลักษณะกายภาพอะไรบ้าง สัญลักษณ์ที่มองเห็นดังกล่าวหมายความว่าอย่างไร - ให้แต่ละกลุ่มตั้งคำถามเพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับเนื้อหาที่ครูนำเสนอข้างต้นและให้ตัวแทน กลุ่มนำเสนอผลงานการตั้งคำถามให้เพื่อนและครูได้ให้ข้อเสนอแนะ - นักเรียนศึกษาและฝึกวาดแผนที่ของจังหวัดพร้อมทั้งระบุสถานที่สำคัญ

ขั้นเตรียมการค้นหาคำตอบ (ชั่วโมงที่ ๒ - ๓)

๑. ครูแนะนำแหล่งเรียนรู้เพื่อหาคำตอบได้แก่อินเทอร์เน็ตที่แสดงแผนที่ดาวเทียม เช่น ตัวอย่างเว็บ <http://www.thailandmaps.net> <http://www.gisdd.com>

๒. ครูยกตัวอย่างการวางแผนศึกษาค้นคว้า เรื่องใดเรื่องหนึ่งพร้อมอธิบายถึงรายละเอียดของแผนที่แสดงถึงสิ่งที่จะต้องปฏิบัติ เครื่องมือที่ใช้แต่ละขั้นตอนและผู้รับผิดชอบ

๓. ให้แต่ละกลุ่มช่วยกันวางแผนการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการใช้แผนที่จังหวัดของตน โดยการวิเคราะห์ภาระงานที่จะทำ เพื่อให้ได้คำตอบของคำถามวิจัยที่ตั้งไว้ กำหนดปฏิทินปฏิบัติงาน ผู้รับผิดชอบ พร้อมรูปแบบการบันทึกข้อมูล การรายงานผลความก้าวหน้า

๔. แต่ละกลุ่มนำเสนอแผนการศึกษาค้นคว้าต่อครูและเพื่อน เพื่อให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยใช้เกณฑ์การประเมินเตรียมการค้นหาคำตอบ

๕. ครูนัดหมายให้แต่ละกลุ่มรายงานผลเป็นระยะ ๆ โดยนำเสนอความก้าวหน้าของการดำเนินงานในชั้นเรียนเพื่อให้ข้อเสนอแนะและช่วยเหลือเมื่อพบปัญหาอุปสรรค

ขั้นดำเนินการค้นหาและตรวจสอบคำตอบ (ชั่วโมงที่ ๓ - ๔)

๖. นักเรียนแต่ละกลุ่มรายงานผลการดำเนินงานแต่ละระยะ ๆ ตามปฏิทินการนัดหมายที่ครูกำหนด

๗. ให้แต่ละกลุ่มทบทวนความรู้ที่ได้ว่าครอบคลุมคำถามที่ตั้งไว้หรือไม่ มีแหล่งเรียนรู้ที่นอกเหนือได้ค้นคว้าไปแล้วอีกหรือไม่ และคำตอบที่ได้มีความเข้าใจตรงกันในกลุ่มเพื่อนหรือยัง

๘. ให้แต่ละกลุ่มนำเกณฑ์การประเมินการดำเนินการค้นหาและตรวจสอบคำตอบ และถ้าพบสิ่งใดไม่สมบูรณ์จะดำเนินการอย่างไร

ขั้นสรุปและนำเสนอการศึกษา (ชั่วโมงที่ ๕ – ๖)

๙. ครูนำเสนอวิธีการสรุปข้อมูลเช่น จังหวัดลำพูนมีลักษณะสำคัญทางกายภาพคือ มีพื้นที่เหมาะสมในการปลูก กระเทียม หอมหัวแดง ลำไย มีศาสนสถานที่สำคัญ เช่น วัดพระธาตุหรือ ภูเขายืนเป็นต้นและลักษณะดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับอาชีพส่วนใหญ่ ของคนในลำพูนคือ อาชีพปลูก กระเทียม อาชีพทำขนมเค้กลำไย กว๊วยเดี่ยวหมุดุนลำไย เป็นต้น ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ที่เกิดจาก ลักษณะสัมพันธ์กายภาพข้างต้น

๑๐. ครูยกตัวอย่างการนำเสนอผลการศึกษาอาจเป็นแผ่นพับ / เว็บไซต์ / หนังสือเล่ม เล็ก

๑๑. ให้แต่ละกลุ่มดำเนินการวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาร่วมออกแบบโครงร่างการ นำเสนอผลการศึกษาที่กลุ่มเลือก

๑๒. แต่ละกลุ่มนำเสนอโครงร่างการซื้อค้นพบจากการศึกษาค้นคว้าให้เพื่อนและครูได้ วิพากษ์วิจารณ์และนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุง

๑๓. จัดทำแผ่นพับ / เว็บไซต์ / หนังสือเล่มเล็ก หรือรูปแบบที่กลุ่มเสนอเพื่อแนะนำ จังหวัดตามโครงร่างที่กำหนดแล้วให้เพื่อนในกลุ่มได้ตรวจสอบผลงานการจัดทำโดยใช้เกณฑ์การ ประเมินการสรุปและการนำเสนอการศึกษา

๑๔. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอผลงานของกลุ่มหน้าชั้นเรียนให้เพื่อนในห้องเรียนและครูได้ ช่วยกันประเมินพร้อมนำเสนอสิ่งที่กลุ่มจะคิดทำต่อยกหรือพัฒนาต่อไป

สื่อและแหล่งเรียนรู้ ๑. เทคนิคการตั้งคำถาม ๒. ตัวอย่างแผนการค้นหาคำตอบ ๓. ตัวอย่างเว็บไซต์ แผนที่จังหวัด ภาพถ่ายจังหวัด ๔. ตัวอย่างแผ่นพับ/เว็บไซต์/หนังสือแนะนำจังหวัด

การวัดและประเมินผล

๑. วิธีวัด-สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ -ตรวจผลงาน การตั้งคำถาม แผนการค้นหา คำตอบ บันทึกผลการดำเนินและตรวจคำตอบผลงานการจัดทำแผ่นพับ/ เว็บไซต์/ หนังสือ/ อื่นๆ ที่ แนะนำจังหวัดของตนเอง

๒. เกณฑ์การประเมิน-การตั้งคำถามตัวชี้วัด-แผนการค้นคว้าหาคำตอบ- บันทึกและ รายงานความก้าวหน้าแสดงถึงปัญหาอุปสรรคและวิธีการแก้ไข-แผ่นพับ/ เว็บไซต์/ หนังสือ/ อื่นๆ ที่ แนะนำจังหวัดของตนเอง ที่ได้จากการสรุปผลการศึกษา

๓. เครื่องมือวัด-แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้-แบบประเมินผลงาน

สื่อ/แหล่งเรียนรู้ - แผนที่ ภาพถ่าย แสดงลักษณะทางกายภาพของจังหวัดของตน- แบบฟอร์มการวางแผนเตรียมการ- ประเด็นการวางแผนเตรียมการ - กระดาษปรีฟ ปากกาเขียน - สถานที่ใกล้เคียงกับโรงเรียน

การสร้างบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย^{๕๕}

^{๕๕} สุวิมล ว่องวานิช, เคล็ดลับการทำวิจัยในชั้นเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๕),

การเรียนรู้โดยนักเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้คือการจัดบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยนี้ว่ามีความสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นที่ ๑ ตั้งคำถาม และขั้นที่ ๒ เตรียมการค้นหาคำตอบสถานศึกษาสามารถจัดสถานที่ภายในหรืออาจเป็นภายนอกสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมหรือกระตุ้นให้นักเรียนสามารถใช้กระบวนการวิจัยในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ทุกที่ทุกเวลาทุกโอกาสจากสื่อจากครูและจากแหล่งเรียนรู้ทุกประเภทรวมทั้งเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆในห้องเรียนซึ่งนักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างอิสระเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเพื่อนๆ หรือวิทยากรห้องเรียน ซึ่งจะช่วยให้ นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามสภาพจริงได้คำถามในการวิจัยที่เหมาะสมดำเนินการค้นคว้าค้นพบคำตอบ และได้องค์ความรู้ไม่รู้จักก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข มีความคงทนได้เรียนรู้อย่างมีความหมายต่อการนำไปใช้จริงและได้เรียนรู้อย่างมีความสุข ดังนั้นสถานศึกษาควรส่งเสริมเต็มเต็มบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ให้มีขึ้นในส่วนต่าง ๆ ดังนี้

๑. บรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา-ห้องเรียน-บริเวณโรงเรียน-อาคารต่างๆ

๒. บรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ภายนอก-สถานประกอบการ-สถานที่ราชการ-แหล่งท่องเที่ยว-อื่นๆ

บรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา

บรรยากาศในห้องเรียน

๑. ครูเป็นส่วนสำคัญในสร้างบรรยากาศห้องเรียนครูต้องเป็นผู้กระตุ้นด้วยวิธีการที่หลากหลายเป็นกันเอง สนุกสนานและไม่เคร่งเครียดให้นักเรียนคิดตั้งคำถามเตรียมการค้นหาคำตอบดำเนินการค้นหาและตรวจสอบคำตอบและสรุปและนำเสนอผลการค้นหาคำตอบตามวิธีและกระบวนการวิจัยทั้ง ๔ ขั้นตอนทางโครงการกำหนดไว้

๒. จัดและปรับเปลี่ยนห้องเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมหรือหน่วยการเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนสนใจและอยากเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น จัดโต๊ะเรียนเป็นกลุ่ม ตั้งชื่อกลุ่มให้เป็นชื่อคล้ายงานวิจัยโดยให้นักเรียนคิดตั้งชื่อตนเอง เช่น กลุ่มนักถาม กลุ่มค้นหาคำตอบ กลุ่มการแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

๓. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อให้พร้อมในการใช้งานและเอื้อให้เกิดการเรียนรู้มีความสุข เช่น จัดให้มีการใช้คอมพิวเตอร์ เครื่องฉายทึบแสง LCD จอรับภาพ เครื่องขยายเสียง สื่อเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

๔. จัดป้ายนิเทศ ประชาสัมพันธ์ ติดข้อความแสดงกระบวนการหาความรู้ด้วยกระบวนการวิจัยหรือขั้นตอนการปฏิบัติ

๕. จัดมุมความรู้/ แสดงผลงาน ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยของนักเรียน

บรรยากาศภายในโรงเรียน (บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน)

สถานศึกษาควรพัฒนาและจัดสภาพแวดล้อมของบริเวณโรงเรียนโดยเฉพาะรอบๆ อาคารและตัวอาคารเรียนต่างๆ ให้มีบรรยากาศที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนในเรื่องต่อไปนี้

๑. สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติขจัดที่รกร้างเพิ่มพื้นที่สีเขียวรักษาให้สะอาดและปลอดภัย

๒. อาคารเรียนที่เป็นห้องเรียนห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานห้องสมุดจัดแต่งให้มีสภาพพร้อมใช้งานตลอดเวลา

๓. พื้นที่ทำกิจกรรมการเกษตรสำหรับนักเรียนใช้ปฏิบัติจริงในรูปแบบของการสาธิตหรือทดลอง ในรูปแบบของกระบวนการวิจัยควรจัดเตรียมให้มีสภาพพร้อมใช้งาน

๔. พื้นที่ออกกำลังกาย เล่นกีฬาโรงพลศึกษาสำหรับกิจกรรมเพื่อการดูแลสุขภาพ ควรดูแลความสะอาด ความปลอดภัยในการใช้งานมีสถิติข้อมูลของผลการวิจัยเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสเก็บข้อมูลตนเองและเปรียบเทียบผลการปฏิบัติตนในการดูแลสุขภาพตนเอง

๕. บรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยอื่นๆ เช่น สวนสมุนไพร สวนป่า โรงเรียนฯลฯ ควรจัดให้อื้อต่อการเรียนรู้โดยกระบวนการวิจัยในรูปแบบ ต้นไม้ตั้งคำถามได้ ต้นไม้มีคำตอบ สวนป่านี้ถามตอบได้ ป้ายบอกเส้นทางให้คิดขุมม้าหินไถ่ร่มไม้ ที่อ่าน-เขียนหนังสือที่มีผลงานการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยสวนหย่อมตามมุมต่าง ๆ ของอาคาร

๖. พื้นที่เพื่อการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติในลักษณะของศูนย์ศึกษา-สาธิตกิจกรรมต่างๆ เช่น ศูนย์ฝึกอาชีพท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาไทยฯลฯ ซึ่งมีแนวการจัดกิจกรรมที่นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้โดยสามารถนำมาใช้ดังนี้

๖.๑ ฝึกการการสังเกตข้อผิดพลาดหรือสงสัยเพื่อตั้งคำถาม/ปัญหาเพื่อสำรวจ สืบค้นที่มา ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเทียบเคียงแนวคิดกับปัจจุบัน

๖.๒ เรียนรู้และฝึกฝนโดยปฏิบัติจริงให้เกิดทักษะกระบวนการวิจัยตามธรรมชาติของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

๖.๓ จัดทำโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาต่อยอด เช่น โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โครงการศึกษาค้นคว้าวิจัย ทดลอง สาธิตการเกษตร

๖.๔ จัดตั้งเป็นชมรม ชุมนุม เช่น ชุมนุมยุวเกษตรกรทำโครงการทดลองเกษตรทฤษฎีใหม่

๖.๕ จัดเป็นศูนย์รวมข้อมูลและประวัติของปราชญ์ท้องถิ่นที่เข้ามามีส่วนร่วมการเรียนรู้

๗. ห้องสมุด

๗.๑ จัดให้เป็นห้องสมุดมีชีวิตสวยงาม สะอาดสะดวกสบายสว่างสงบการจัดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมในห้องสมุดจะต้องคำนึงถึงความสวยงามโล่งโปร่งตาไม่รกรุงรังจัดให้นั่งอ่านได้หลายรูปแบบตามความชอบของนักเรียนในแต่ละวัยให้ความรู้สึกรบายและผ่อนคลายมีแสงส่องเข้ามาได้สะดวกมีการจัดมุมนักวิจัยต่างๆ ให้นักเรียนเลือกศึกษาได้ตามความสนใจ

๗.๒ จัดให้มีห้องสมุดนอกอาคาร เช่น ห้องสมุดกลุ่มสาระห้องสมุดเคลื่อนที่ไปตามจุดต่าง ๆ เช่น ใต้ต้นไม้ หนัาระเบียงห้องเรียนสวนหย่อมศาลารอบผู้ปกครองโดยมีการสำรวจความสนใจของผู้รับบริการในแต่ละจุด เพื่อจัดหนังสือให้เหมาะสม

๗.๓ จัดการบริการและกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใช้ห้องสมุด ได้แก่

๑) หนังสือและสื่อสารสนเทศ มีหลากหลายเพียงพอตรงกับความต้องการของผู้ใช้ทันสมัยทันเหตุการณ์

๒) ระบบห้องสมุดได้มาตรฐาน ใช้โปรแกรมบริหารจัดการห้องสมุด

๓) จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการสืบค้นข้อมูล กิจกรรมนันทนาการ รวมถึงการเผยแพร่ผลงานการจัดกิจกรรม

๔) มีบริการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารเข้ามาช่วยในการบริการห้องสมุดที่หลากหลาย เช่น การสืบค้นข้อมูลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สื่อ ICT ในรูปของ e-book CD-Rom

๕) ปฏิสัมพันธ์ของบุคลากรห้องสมุดที่มีต่อผู้ใช้บริการ ต้องเป็นมิตร อ่อนน้อม มีชีวิตชีวาคำนึงถึงความสะดวกสบายของผู้ใช้บริการ ช่วยให้ผู้ใช้บริการได้ข้อมูลอย่างรวดเร็ว

๘. การส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้โดยกระบวนการวิจัยโรงเรียนควรจัดกิจกรรมหรือแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลาย เช่น

๘.๑ จัดห้องนิทรรศการงานวิจัยของครูและนักเรียน

๘.๒ จัดประกวดผลงานการวิจัยของบุคลากรในโรงเรียนทุกระดับ

๘.๓ จัดกิจกรรมเสนอผลงานวิจัยในโรงเรียน

๘.๔ จัดให้มีพื้นที่แสดงผลงานวิจัย ในเว็บไซต์ของโรงเรียน

๘.๕ มีการประชาสัมพันธ์ผลงานวิจัย ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ปิดป้ายประชาสัมพันธ์เสียงตามสายของโรงเรียน

๘.๖ ให้ทุนการวิจัย หรือทำโครงการแก่นักเรียน โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา

แหล่งเรียนรู้ภายนอก^{๔๖}

แหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษา เป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าในท้องถิ่น และเป็นส่วนสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ที่จะช่วยให้การเรียนรู้ด้วยการวิจัยของนักเรียนประสบความสำเร็จ สถานศึกษาต้องจัดทำแผนผัง ข้อมูล สถานที่ต่าง ๆ ประวัติบุคคล ภาพถ่าย เป็นต้น แหล่งเรียนรู้ดังกล่าวประกอบด้วย

๑. สถานที่ เช่น ชุมชน สถาบัน สำนักงาน แหล่งท่องเที่ยว

๒. บุคคล ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ และปราชญ์ชาวบ้าน

๓. องค์กร เช่น มูลนิธิ สมาคม หน่วยงานต่าง ๆ กลุ่มแม่บ้าน

๔. สิ่งแวดล้อม ได้แก่ ธรรมชาติ ประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม

ปรากฏการณ์ประสิทธิภาพของแหล่งเรียนรู้

๑. ให้ความรู้แก่นักเรียนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

๒. ให้ประสบการณ์การฝึกปฏิบัติจริง เช่น การเก็บสถิติ สรุปข้อมูลการใช้แหล่งเรียนรู้แก่นักเรียนจนเกิดทักษะการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัย

๓. ให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการเรียนรู้โดยกระบวนการวิจัย

๔. ควบคู่แก่การดำรงชีวิตของนักเรียน

การดูแลบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ให้มีคุณภาพและยั่งยืน

^{๔๖} สุวิมล ว่องวาณิช, เคล็ดลับการทำวิจัยในชั้นเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๕),

๑. รักษาสภาพบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ

๒. จัดระเบียบการใช้และการดูแล เช่น มีระเบียบการใช้ห้อง/แหล่งเรียนรู้ มีการรักษาความสะอาดเรียบร้อย ความปลอดภัย

๓. มีการสำรวจความคิดเห็นของผู้ใช้แหล่งเรียนรู้ สรุปผลความคิดเห็นของผู้ใช้แหล่งเรียนรู้

๔. พัฒนา บรรยากาศ และแหล่งเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้ใช้แหล่งเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยของนักเรียน^{๕๗}

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยของนักเรียน เป็นการวัดและประเมินผลโดยพิจารณาจากผลที่เกิดขึ้นกับครูผู้สอนและผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ผลที่เกิดขึ้นกับครูผู้สอนพิจารณาได้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอนที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัย ได้แก่ เทคนิคการสอนที่ใช้ในการจัดกิจกรรมแต่ละขั้นตอนของกระบวนการวิจัย สื่อที่ใช้ในการจัดกิจกรรมเหมาะสมและนักเรียนได้ใช้อย่างทั่วถึง มีการวัดที่เน้นกระบวนการวิจัย ตามสภาพจริงและใช้วิธีการวัดที่หลากหลาย ส่วนผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน พิจารณาจากพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนที่ได้นำกระบวนการวิจัยไปใช้ในการเรียนรู้ และผลงานที่เป็นองค์ความรู้ที่ถูกต้องสมบูรณ์ มีรายละเอียดในการประเมินการจัดการเรียนรู้แต่ละขั้นตอนของกระบวนการวิจัย ดังนี้

๑. ตัวชี้วัด การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ของครู

๑.๑ ตั้งคำถาม พฤติกรรมของครูผู้สอน ควรปรากฏดังนี้

- ผู้สอนมีการจัดหรือสร้างสถานการณ์ที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสงสัย อยากรู้ อยากเห็น หรือหาเหตุผลในเรื่องที่สนใจ ทำแล้วจะเกิดประโยชน์อย่างไร

- สร้างแรงจูงใจให้มีการศึกษาค้นคว้า จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

- ฝึกตั้งคำถามเพื่อนำไปสู่การวิจัยของนักเรียน

- ผู้สอนใช้คำถามที่มีลักษณะท้าทายความสามารถของนักเรียนและกระตุ้นให้เกิดความสงสัยและอยากรู้ค้นหาคำตอบด้วยตนเอง

๑.๒ เตรียมการค้นหาคำตอบ พฤติกรรมของครูผู้สอน ควรปรากฏดังนี้

- ผู้สอนให้นักเรียนได้ศึกษาหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและลองคาดเดาคำตอบ

- ยกตัวอย่างหรือแนะนำแหล่งเรียนรู้ วิธีการค้นหาคำตอบ

- ผู้สอนให้นักเรียนแสวงหาวิธีการ ทางเลือกในการศึกษาหาคำตอบหลากหลายวิธี

- ให้นักเรียนประเมินทางเลือกและตัดสินใจเลือกวิธีที่เหมาะสม ที่ให้ได้มาซึ่งคำตอบ

- เปิดโอกาสให้นักเรียนกำหนดขั้นตอนในการดำเนินงานตามวิธีการที่ได้เลือก

- ผู้สอนกระตุ้นและฝึกให้นักเรียนเตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับใช้ในการวิจัย

- ผู้สอนจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้วางแผนการดำเนินงานเพื่อค้นหาคำตอบ ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการวิจัย

^{๕๗} สุวิมล ว่องวาณิช, เคล็ดลับการทำวิจัยในชั้นเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๕),

- ผู้สอนมีการนำนักเรียนได้สัมผัส สถานที่จริงหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อจุดประกาย

ความคิด

๑.๓ ดำเนินการค้นหาและตรวจสอบคำตอบ พฤติกรรมของครูผู้สอน ควรปรากฏดังนี้

- ผู้สอนจัดกิจกรรมเปิดโอกาสให้นักเรียนรายงานความก้าวหน้าการดำเนินงานเป็น

ระยะๆ

- ผู้สอนจัดกิจกรรม Focus Groups หรือกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างนักเรียนในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม เพื่อตรวจสอบและปรับปรุง จัดข้อขัดแย้งภายในตนเอง และระหว่างความคิดกับหลักฐานเชิงประจักษ์

- ฝึกนักเรียนสังเกต บันทึกผลการปฏิบัติงานอย่างละเอียดที่แสดงถึงสิ่งที่เป็นจุดเด่น จุดที่เป็นปัญหา

- ผู้สอนมีการเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ สื่อต่าง ๆ ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนได้ปฏิบัติ ได้เต็มประสิทธิภาพ

- ผู้สอนติดตามเอาใจใส่ช่วยเหลือนักเรียน ให้กำลังใจแก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

๑.๔ สรุปและนำเสนอผลการค้นหาคำตอบ พฤติกรรมของครูผู้สอน ควรปรากฏดังนี้

- ผู้สอนมีการจัดกิจกรรมฝึกให้นักเรียน นำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกมาวิเคราะห์และ

สรุปผลการศึกษา

- ตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องของข้อมูล ที่ตอบคำถามตามที่กำหนด

- วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลผลการศึกษา

- ร่วมกันสร้างเกณฑ์ในการเสนอผลการศึกษา

- ออกแบบการนำเสนอข้อมูลที่สอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนด

- จัดทำโครงร่างแสดงรายละเอียด การนำเสนอข้อมูลที่ครอบคลุม

- จัดทำชิ้นงานที่จะนำเสนอตามโครงร่างที่กำหนด

- นำเสนอผลการศึกษาให้เพื่อนในกลุ่ม เพื่อนต่างกลุ่มและครูวิพากษ์วิจารณ์และ

ปรับปรุง

๒. ตัวชี้วัด การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยของนักเรียน

๕๘

๒.๑ ตั้งคำถาม ตั้งคำถามของนักเรียนควรมีลักษณะ ดังนี้

- ตั้งคำถามได้ตรงประเด็น ชัดเจน ครอบคลุมกับสิ่งที่ต้องการศึกษา

- คำถามที่ต้องการคำตอบโดยใช้กระบวนการวิจัย

๒.๒ เตรียมการค้นหาคำตอบ พฤติกรรมของนักเรียน ควรปรากฏดังนี้

- มีการศึกษา วิธีการหาคำตอบ หลาย ๆ แหล่ง ทั้งแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิ

- มีการวิเคราะห์ข้อดี

- ข้อจำกัดแต่ละทางเลือก

- กำหนดขั้นตอนในการดำเนินงานตามวิธีการที่เลือก

^{๕๘} สุวิมล ว่องวานิช, เคล็ดลับการทำวิจัยในชั้นเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๕),

- เตรียมเครื่องมือสำหรับบันทึกข้อมูล
- กำหนดพฤติกรรมการปฏิบัติงานและรายงานผลการดำเนินงานต่อครูผู้สอนเป็น

ระยะๆ

๒.๓ ดำเนินการค้นหาและตรวจสอบคำตอบ พฤติกรรมของนักเรียน ในการตรวจสอบคำตอบ ควรปรากฏดังนี้

- ลงมือปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนดไว้
- บันทึกข้อมูลขณะปฏิบัติงานอย่างละเอียดและสร้างร่องรอยหลักฐานการเรียนรู้
- รายงานความก้าวหน้าของการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ ตามแผนที่กำหนด
- แสดงความคิดเห็นและร่วมมือในการทำกิจกรรม Focus Group หรือกิจกรรมและเปลี่ยนเรียนรู้ที่ระดับกลุ่มระหว่างกลุ่มจนทำให้ข้อขัดแย้ง ทั้งความคิดในตนเองและความคิดกับหลักฐานเชิงประจักษ์หมดไป

- นำข้อแนะนำที่ได้จากข้อคิดเห็นทั้งกลุ่มเพื่อน ครู มาต่อยอดหรือพัฒนาเพิ่มเติม
- มีการสร้างกำลังใจ ช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่มให้สามารถทำงานได้บรรลุเป้าหมาย

๒.๔ สรุปและนำเสนอผลการค้นหาคำตอบ พฤติกรรมของนักเรียน ควรปรากฏดังนี้

- ตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้อง ชัดเจน ครบคลุม ของข้อมูล กับคำถามที่ได้จากการบันทึก

- วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล ผลการศึกษา
- ออกแบบวิธีการนำเสนอให้สอดคล้องกับเกณฑ์การนำเสนอผลงาน
- จัดทำโครงร่างที่แสดงรายละเอียดของผลการศึกษาตามที่ออกแบบไว้
- สร้างรูปแบบการนำเสนอตามโครงร่างที่กำหนด
- ทดลองนำเสนอรูปแบบผลการศึกษาให้เพื่อนในกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์และนำข้อมูลมาปรับปรุง

- นำเสนอผลการศึกษาต่อเพื่อนในชั้นเรียนและครู ตลอดจนจัดแสดงนิทรรศการ
- กระตุ้นให้นักเรียนให้เกิดความคิดในการต่อยอดหรือทำวิจัยครั้งต่อไป

๓. วิธีวัดผลการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยของนักเรียน^{๕๙}

วิธีวัดผลการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยของนักเรียนเป็นการวัดผลที่ได้จากการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยและวัดผลที่ได้จากการเรียนรู้ของนักเรียนที่ใช้กระบวนการวิจัย ดังนั้นการวัดผลการเรียนรู้จึงควรมีวิธีวัดที่หลากหลายตามแหล่งผู้ให้ข้อมูลในที่นี้แหล่งผู้ให้ข้อมูลทั้งครูผู้สอน ผู้ปกครอง/ชุมชน นักเรียน

๓.๑ แหล่งข้อมูลที่ได้จากครูผู้สอน จะใช้วิธีการวัดผล โดยการสังเกตการสอน ตรวจสอบแผนการจัดการเรียนรู้ ผลงานของนักเรียน และการประเมินตนเองของครู

๓.๒ แหล่งข้อมูลที่ได้จากนักเรียน จะใช้วิธีการวัดผล โดยการสังเกตการเรียนรู้ของนักเรียน นักเรียนประเมินตนเอง

^{๕๙} สุวิมล ว่องวาณิช, เคล็ดลับการทำวิจัยในชั้นเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๕),

๓.๓ แหล่งข้อมูลที่ได้จากผู้ปกครองหรือชุมชน จะใช้วิธีการวัดผล โดยการสังเกตการทำงานของนักเรียนในบ้านหรือชุมชน สอบถามหรือสัมภาษณ์

๔. เครื่องมือวัดผลการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยของนักเรียน

๔.๑ แบบสังเกต ได้แก่แบบสังเกตการสอนของครู แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน

๔.๒ แบบตรวจสอบผลงาน ได้แก่ แบบตรวจสอบแผนการจัดการเรียนรู้ แบบตรวจสอบผลงานของนักเรียน

๔.๓ แบบประเมินตนเอง ได้แก่ แบบประเมินตนเองของครูและนักเรียน

๔.๔ แบบสอบถามความคิดเห็น ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอน แบบสอบถามความคิดเห็นของครูที่มีต่อการเรียนรู้ของนักเรียน แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ปกครอง/ชุมชน ที่มีต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

๔.๕ แบบสัมภาษณ์ ได้แก่แบบสัมภาษณ์ครู ผู้ปกครองในการเรียนรู้ของนักเรียน

๕. เกณฑ์การให้คะแนนและสรุปผลการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยของนักเรียน

๕.๑ เกณฑ์การให้คะแนนและสรุปผลการจัดการเรียนรู้ของครู

๕.๒ เกณฑ์การให้คะแนนและสรุปผลการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยของนักเรียน

๕.๓ เกณฑ์การสรุปผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยของนักเรียน

๖. ตัวอย่างเครื่องมือวัด

๖.๑แบบสังเกตการสอนของครู

๖.๒แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน

๖.๓แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอน

๖.๔แบบประเมินตนเองของนักเรียน

๖.๕แบบประเมินตนเองของครูผู้สอน

๒.๒.๓ การจัดการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นการใช้โครงงานเป็นฐาน (Project Based Learning) ^{๖๐}

“การเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-based Learning) หมายถึง รูปแบบการเรียนการสอนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้สถานการณ์ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้เพื่อนำมาแก้ปัญหา”

๑. ลักษณะที่สำคัญของการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นหลัก

- ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้อย่างแท้จริง (student-centered learning)
- การเรียนรู้เกิดขึ้นในกลุ่มผู้เรียนที่มีขนาดเล็ก
- ครูผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) หรือผู้ให้คำแนะนำ (guide)
- ใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้
- ปัญหาที่นำมาใช้มีลักษณะคลุมเครือไม่ชัดเจนปัญหา

^{๖๐} มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, คู่มือการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, (พระนครศรีอยุธยา : สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑.

- ปัญหาอาจมีคำตอบได้หลายคำตอบหรือมีทางแก้ไขปัญหาได้หลายทาง (ill-structured problem)
- ผู้เรียนเป็นคนแก้ปัญหาโดยการแสวงหาข้อมูลใหม่ๆ ด้วยตนเอง (self directed learning)
- ประเมินผลจากสถานการณ์จริงโดยดูจากความสามารถในการปฏิบัติ (authentic assessment)

๒. กระบวนการของการเรียนที่ใช้ปัญหาเป็นหลัก Bridges (๑๙๙๒) ได้จำแนกการเรียนที่ใช้ปัญหาเป็นหลักที่นำไปใช้ในห้องเรียนออกเป็น ๒ รูปแบบ คือ แบบเน้นปัญหา (problem-stimulated PBL) และแบบเน้นผู้เรียน (Student Centered PBL)

๑. การเรียนที่ใช้ปัญหาเป็นหลักที่เน้นปัญหา (Problem-stimulated PBL) รูปแบบนี้จะใช้บทบาทของปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะแนะนำและเรียนรู้ความรู้ใหม่ การเรียนที่ใช้ปัญหาเป็นหลักที่เน้นปัญหานี้ให้ความสำคัญกับเป้าหมายหลัก ๓ ประการ คือ ๑) การพัฒนาทักษะเฉพาะเจาะจง (domain-specific skills) ๒) การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา (problem-solving skills) และ ๓) การได้มาซึ่งความรู้เฉพาะเจาะจง (domain-specific knowledge) โดยประกอบด้วยกระบวนการดังต่อไปนี้

๑.๑ ผู้เรียนได้รับทรัพยากรการเรียนรู้ ดังนี้ ๑) ปัญหา ๒) วัตถุประสงค์ที่ผู้เรียนคาดหวังว่าจะได้รับขณะปฏิบัติการแก้ปัญหา ๓) รายการอ้างอิงของทรัพยากรต่างๆ ที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์พื้นฐาน ๔) คำถามที่เน้นมโนทัศน์ที่สำคัญและการประยุกต์ใช้ฐานความรู้

๑.๒ ผู้เรียนร่วมกันทำงานเป็นกลุ่มเพื่อให้โครงการประสบความสำเร็จ สามารถแก้ปัญหา และทำให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ๑) ผู้เรียนแต่ละคนมีบทบาทหน้าที่ต่างๆ กันในกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นบทบาทผู้นำผู้ช่วยเหลือ ผู้บันทึก และสมาชิกกลุ่ม ๒) จัดสรรเวลาที่ชัดเจนในแต่ละช่วงของโครงการ ๓) จัดตารางกิจกรรมการปฏิบัติงานของทีมและวางแผนให้เป็นไปตามเวลาที่กำหนด

๑.๓ ความสามารถของผู้เรียนถูกวัดโดยผู้สอน เพื่อนร่วมชั้น และตัวผู้เรียนเองโดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต และวิธีการประเมินอื่นๆ กระบวนการทั้งหมด ผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนแก่กลุ่ม และให้คำแนะนำ รวมทั้งกำหนดทิศทางถ้ากลุ่มร้องขอหรือเกิดปัญหาอุปสรรคในการทำงาน

การสอนแบบโครงงานเป็นการจัดการเรียนการสอนแบบหนึ่งที่สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาตามมาตรา ๒๒ และ มาตรา ๒๓ และใช้พัฒนาวิธีการเรียนรู้ทางปัญญา (Intellectual strategy) เพื่อเอื้อหนุนผู้เรียนให้เข้าถึงตัวความรู้ (Body of Knowledge) และความชำนาญทางด้านทักษะในสิ่งที่เรียน (Body of Process) เพราะเป็นการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีกระบวนการทำงานและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ และกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เต็มศักยภาพ

โครงงาน จึงหมายถึงงานที่มอบหมายให้นักเรียนหรือกลุ่มนักเรียนทำตามรายวิชาต่างๆ ในหลักสูตรมีลักษณะงานเหมือนที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า และลงมือปฏิบัติด้วยตนเองภายใต้การดูแลและให้คำปรึกษาของครูตั้งแต่การคิดสร้างโครงงาน การวางแผนการดำเนินการการออกแบบลงมือปฏิบัติรวมทั้งร่วมกำหนดแนวทางในการวัดผลและประเมิน

๓. ความหมายของการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงาน

การจัดการเรียนการสอนแบบโครงงาน คือ การจัดการสอนที่จัดประสบการณ์ในการปฏิบัติงานให้แก่ผู้เรียนเหมือนกับการทำงานในชีวิตจริงอย่างมีระบบ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรง ได้เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ได้ทำการทดลอง ได้พิสูจน์สิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง รู้จักการวางแผนการทำงาน ฝึกการเป็นผู้นำ ผู้ตาม ตลอดจนได้พัฒนากระบวนการคิด โดยเฉพาะการคิดขั้นสูง (Higher Order Thinking) และการประเมินตนเอง^{๖๑}

๔. ปรัชญาการศึกษาของการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงาน

การจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานได้อาศัยพื้นฐานแนวคิดที่ว่ามนุษย์จะสร้างความรู้ใหม่ขึ้นจากการกระทำและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การสอนในลักษณะดังกล่าวยังตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานที่ว่าความรู้ใหม่ได้มาจากสิ่งที่สัมพันธ์กับความรู้ที่มีมาก่อน การสร้างความคิดริเริ่มใหม่และประสบการณ์เดิมที่ไม่เป็นทางการและยังสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าการเรียนรู้แบบโครงงานจะมีพลังมากยิ่งขึ้นถ้าได้รับการส่งเสริมจากสมาชิกในกลุ่มมากกว่าให้นักเรียนคนใดคนหนึ่งคิดคนเดียว การเรียนรู้แบบโครงงานถูกสร้างขึ้นจากความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการขยายแหล่งเรียนรู้ของตนให้กว้างขวางขึ้น จากข้อมูลที่มีอยู่ในตำราเล่มหนึ่งไปสู่การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากอินเทอร์เน็ต ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกัน และนำความรู้ที่แต่ละคนมีอยู่มารวมกัน แนวคิดดังกล่าว

๕ บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงงาน

๑. อาจารย์ผู้สอนวิชาโครงงาน ๑) ให้คำปรึกษา แนะนำ กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดหัวข้อโครงงาน และวิธีการเขียนโครงงาน ๒) จัดงบประมาณ อุปกรณ์สนับสนุนแต่ละโครงงาน ๓) ติดตามความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของผู้เรียนแต่ละสัปดาห์ ๔) เป็นกรรมการตรวจสอบโครงงาน ๕) รวบรวมผลการประเมินเพื่อตัดสินความสำเร็จในวิชาโครงงานของนักเรียน ๖) ประชาสัมพันธ์หรือจัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงานโครงงานไปสู่สาธารณชน และสถานประกอบการ

๒. อาจารย์ที่ปรึกษาโครงงาน ๑) ให้ความรู้ด้านทฤษฎี หลักการ กระบวนการ วิธีการคิด และยุทธศาสตร์การคิด ๒) ให้คำแนะนำ ชี้แนะแหล่งข้อมูล แหล่งความรู้ และวิธีการดำเนินงานที่ถูกต้อง ๓) ให้ความรู้ ทักษะ และเทคนิคในการทำโครงงาน ๔) เป็นที่ปรึกษาโครงงาน ๕) เป็นกรรมการสอนโครงงานทั้งหมด ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ๖) ประสานงานกับอาจารย์ผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ๗) ติดตามผลและประเมินผลวิชาโครงงาน

๖ ประเภทของโครงงาน ประเภทของโครงงาน แบ่งตามลักษณะของกิจกรรมได้ ๔ ประเภท คือ ๑) โครงงานประเภทสำรวจ (Survey Research Project) ๒) โครงงานประเภททดลอง (Experimental Research Project) ๓) โครงงานประเภทสิ่งประดิษฐ์ (Development Research Project) ๔) โครงงานประเภททฤษฎี (Theoretical Research Project)

๔. โครงงานประเภททฤษฎี

โครงงานประเภทนี้เป็นโครงงานนำเสนอทฤษฎีหลักการหรือแนวคิดใหม่ๆ ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของสูตรสมการหรือคำอธิบายก็ได้โดยผู้เสนอได้ตั้งคำถามหรือข้อตกลงขึ้นมาเองแล้วนำเสนอทฤษฎี

^{๖๑} มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, คู่มือการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, (พระนครศรีอยุธยา : สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑.

หลักการหรือแนวคิดหรือจินตนาการของตนเองตามกติกาหรือข้อตกลงนั้นหรืออาจจะใช้กติกาหรือข้อตกลงเดิมมาอธิบายก็ได้ผลการอธิบายอาจจะใหม่ยังไม่มีใครคิดมาก่อนหรืออาจจะขัดแย้งกับทฤษฎีเดิมหรืออาจจะเป็นการขยายทฤษฎีหรือแนวคิดเดิมก็ได้ซึ่งผู้ที่ทำโครงการประเภทนี้ต้องมีพื้นฐานความรู้ในเรื่องนั้นอย่างดีโครงการประเภทนี้ ได้แก่ โครงการทฤษฎีของเซตโครงการทฤษฎีดาวเคราะห์น้อยโครงการทฤษฎีการเกิดโลกโครงการทฤษฎีการเกิดคลื่นความร้อนในมหาสมุทร เป็นต้น

๒.๒.๔ การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน^{๖๒}

๑. ความหมายของภูมิปัญญาไทย จากการศึกษาความหมายที่ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการต่างๆ ซึ่งครอบคลุมคำว่า ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย ได้ให้ความหมายพอสรุปได้ ดังนี้ ภูมิปัญญาพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมา อันเป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่รอดของเผ่าพันธุ์จึงตกทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของธรรมชาติเผ่าพันธุ์หรือเป็นวิธีของชาวบ้าน

๒. ลักษณะของแหล่งเรียนรู้ จัดได้ ๓ ประเภท คือ ๑. แหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนพฤกษชาติ ภูเขา แม่น้ำ ทะเล น้ำพุร้อน ปรางค์การทางธรรมชาติ เช่น ฝนตก แดดออก น้ำท่วม ความแห้งแล้ง ๒. แหล่งเรียนรู้ที่จัดขึ้นหรือสร้างขึ้น ซึ่งมีในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ได้สะดวกและรวดเร็ว ๓. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง พ่อแม่ พระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในอาชีพแขนงต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนรวมทั้งสถานที่ประกอบการร้านค้า หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น

๓. ความเป็นมาและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น โลกปัจจุบันเป็นโลกแห่งข้อมูลข่าวสารที่แพร่หลายทั่วถึงกันได้อย่างรวดเร็ว ไร้อาณาเขตขวางกั้น สภาพดังกล่าวมีส่วนกระทบถึงวิถีชีวิตของผู้คนพลเมืองโดยทั่วไป เพราะเป็นสภาพที่เอื้ออำนวยในการรับและถ่ายโยงเอาศาสตร์หรือภูมิปัญญาตะวันตกเข้ามาในการพัฒนาประเทศและพัฒนาผลผลิต ตลอดจนการดำเนินชีวิต อย่างมิได้มีการปรับปนกับภูมิปัญญาไทยที่มีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นที่เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทำให้ชุมชนชนบทประสบปัญหาดังที่กล่าวว่าชุมชนล่มสลาย อันมีผลรวมไปถึงความทรุดโทรมของสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง การพยายามใช้กลไกทางการศึกษาจากเงื่อนไขที่เปิดโอกาสให้มีการพัฒนาหลักสูตร ตามความต้องการ ของท้องถิ่น เป็นช่องทางในการประยุกต์เอาภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีจุดเด่น ที่สามารถพิสูจน์ตัวเองในการยืนหยัดอยู่รอดได้ ท่ามกลางกระแส การล่มสลายของชุมชนและการทรุดโทรมของสิ่งแวดล้อม ดังกล่าว มาสู่หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ในแนวทางของการคิดปฏิบัติจริงจากการประยุกต์ปรับปน ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาไทยกับปัญญาสากล เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบคุณค่าภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่นที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของชุมชน และสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุดนำมาซึ่งดุลยภาพที่สงบสันติสุขของบุคคล ชุมชนและชาติ

^{๖๒} ยิ่งยง เทาประเสริฐ, เครือข่ายชุมชนวิทยาการราชภัฏด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น, (เชียงราย : ศูนย์วิจัยและพัฒนาการแพทย์พื้นบ้านสถาบันราชภัฏเชียงราย, ๒๕๔๒), หน้า ๗๗.

๔. ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ ๑. เป็นแหล่งเสริมสร้างจินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ๒. เป็นแหล่งศึกษาตามอัธยาศัย ๓. เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ๔. เป็นแหล่งสร้างความรู้ ความคิด วิชาการและประสบการณ์ ๕. เป็นแหล่งปลูกฝังค่านิยมรักการอ่านและแหล่งศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ๖. เป็นแหล่งสร้างความคิดเกิดอาชีพใหม่สู่ความเป็นสากล ๗. เป็นแหล่งเสริมประสบการณ์ตรง ๘. เป็นแหล่งส่งเสริมมิตรภาพความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนหรือผู้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น^{๖๓}

๕ การจัดการกระบวนการเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ การเรียนการสอนเป็นกระบวนการสื่อสารความรู้ประสบการณ์ ทักษะความคิดเห็น ตลอดจนเจตคติ ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี และอาจใช้เครื่องมือประกอบการสอนต่างๆ อีกมากมายโดยมีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้ผู้เรียนมีทั้งความรู้คุณธรรมจริยธรรมค่านิยมที่พึงประสงค์และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้โดยปกติสุขจึงจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพความสามารถของผู้เรียนอย่างเต็มที่เพื่อให้มีนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียนแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ท้องถิ่น ตลอดจนวิทยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ประโยชน์ในการจัดการกระบวนการเรียนการสอน จึงเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายได้ตามที่ต้องการ การนำภูมิปัญญาชาวบ้านแหล่งเรียนรู้มาใช้ในหลักสูตรการเรียนเป็นกิจกรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้เป็นชุดความรู้ในชุมชนที่มีการใช้เพื่อการดำเนินวิถีชีวิตที่ได้ผลมาในอดีตสามารถดำรงความสันติสุขแก่บุคคลครอบครัว และชุมชนตลอดจนความมีคุณภาพอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างผสมกลมกลืนเป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ได้เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้เชื่อมโยงชุดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับสถานศึกษาเข้าสู่หลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนของสถานศึกษาในแต่ละท้องถิ่น

๖. แนวทางในการนำแหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการเรียนการสอน แนวทางการสร้างและพัฒนาสื่อการเรียนการสอนและแหล่งเรียนรู้

๗. วิธีการใช้แหล่งเรียนรู้ วิธีการใช้แหล่งเรียนรู้ คือ การนำผู้เรียนไปสู่แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ทั้งในบริเวณโรงเรียนและนอกบริเวณโรงเรียน เพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์จริง และสอดคล้อง กับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลัก

๘. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนรู้ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสู่การเรียนการสอนเป็นการนำคตินิยมความเชื่อหรือหลักการพื้นฐานที่เกิดจากการสั่งสมหรือสืบทอดกันมาหรือขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปะและจริยธรรมที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงามและความเป็นระเบียบแบบแผนที่เคยยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระมาให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามขั้นตอนกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้

๙. ลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบโรงเรียน มี ๓ ลักษณะ คือ ๑. คน ๒. แนวคิดชาวบ้าน ๓. ผลงานชาวบ้าน

๑๐. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียน การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียน โรงเรียน ครูผู้สอนหรือผู้ที่รับผิดชอบจะต้อง

^{๖๓} มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, คู่มือการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, (พระนครศรีอยุธยา : สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑.

ศึกษาและจัดทำรายละเอียด ข้อมูลในการจัดทำ โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ คือ ๑. ศึกษาหลักสูตรแม่บท หรือหลักสูตรแกนกลาง ๒. จัดทำข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะเฉพาะของการศึกษา เซนต์คาเบรียล ข้อ ๒ ได้กำหนดเป้าหมายไว้ว่าเพื่อเติมเต็มพัฒนาทุกมิติของมนุษย์ทุกชีวิตให้สมศักดิ์ศรี (วิญญาณ อารมณ์ ปัญญา ร่างกาย สังคม) และในข้อ ๓ เพื่อพัฒนาและถ่ายทอดกระบวนการ ศาสนาสังคม วัฒนธรรมบริบทสังคม และกระบวนการศึกษาเข้ากับการดำรงชีวิตที่มีความสุขของแต่ละบุคคล ในข้อ ๑๒ กำหนดเป็นปรัชญาและนโยบายไว้ว่า การศึกษารวมถึงการที่บุคคลได้มี ประสบการณ์ตรงทั้งส่วนดีและไม่ดีในชีวิตจริงและบุคคลนั้นได้รับการหล่อหลอมให้มุ่งพัฒนาด้วยความวิริยะอุตสาหะดังนั้นเพื่อให้การศึกษาของโรงเรียนมีความสอดคล้องกับแนวทางดังกล่าว จึงมี หลักการและแนวคิดคือ การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาเนื่องจากองค์ความรู้ต่าง ๆ นั้นมีอยู่ในสิ่งต่างๆ รอบตัวเราไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน การวางแผน แบ่งปันหน้าที่กันทำงาน สังเกต สำรวจค้นคว้า ลงมือปฏิบัติ รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ ประเมินผล แก้ปัญหา ปรับปรุง นำเสนอ แลกเปลี่ยน สรุป ความรู้ ทักษะทางสังคม การเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นและทักษะชีวิต

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๒.๓.๑ หลักการเรียนรู้การสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

ก. เนื้อหาการสอน

การกำหนดเนื้อหาวิชา ถือว่าเนื้อหาเป็นสารที่จะทำให้การเรียนรู้การสอนบรรลุ จุดมุ่งหมายที่ตั้งเอาไว้ได้ฉะนั้นครูจะต้องเลือกใช้เนื้อหาที่จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ดีที่สุด นั่นคือ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุดเนื้อหาวิชาที่มีความสัมพันธ์ สอดคล้องและตรงกับจุดมุ่งหมายย่อมจะส่งผลต่อการเรียนรู้ได้ดี ดังนั้น ในการกำหนดเนื้อหาจึงควร พิจารณาเลือกเอาเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องตรงกับจุดมุ่งหมาย ในส่วนที่เป็นความรู้ข้างเคียงหรือเป็น ผลพลอยได้ ถ้าไม่ใช่ความรู้พื้นฐานที่จะนำไปสู่ความรู้ใหม่ในลำดับต่อไปก็ควรตัดออก ความยาว หรือความละเอียดของเนื้อหาที่มีมากเกินไป อาจทำให้การผลิตบทเรียนสิ้นเปลืองเวลาและ แรงงานได้ หรือในระหว่างการเรียนรู้ก็อาจจะทำให้ผู้เรียนเสียเวลาไปกับสาระที่ไม่สำคัญเหล่านั้นได้อีก ด้วย แต่ถ้าเนื้อหาที่จำเป็นจะต้องเสนอมีความยาวมากก็ควรพิจารณาแบ่งออกเป็นส่วนย่อย ๆ เพื่อ เสนอเป็นตอน ๆ ไปตามลำดับ

การเลือกและการจัดการเนื้อหาว่า หลังจากการวิเคราะห์ความต้องการและกำหนด จุดประสงค์ของหลักสูตรชั่วคราวแล้วจะถึงขั้นการเลือกและจัดเนื้อหาในหลักสูตร การวินิจฉัย ความ ต้องการและจุดประสงค์ของหลักสูตรจะเป็นแนวการเลือกเนื้อหาว่าต้องการเน้นอะไรบ้าง โดยทั่วไป แล้วการพัฒนาหน่วยการเรียนการสอนต้องอยู่ในกรอบของโรงเรียนที่กำหนดว่าในเนื้อหาใดควรสอน ในระดับชั้นอะไร การเปลี่ยนแปลงโยกย้ายเนื้อหาเป็นเรื่องค่อนข้างจะกระทำได้ยาก

๑. การเลือกเรื่อง การเลือกเรื่องเป็นการพัฒนาหน่วยการสอนอันดับแรกที่ครูหรือผู้สอน และนักวางแผนหลักสูตรต้องตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และควรคำนึงถึงธรรมชาติของเรื่องในหน่วย การสอน เพื่อทำให้มีความสัมพันธ์กับวิชาและขอบเขตของการศึกษา ไม่ว่าเรื่องที่จะเลือกจะมา เป็นตัว แทนที่ดีของเนื้อหาวิชาที่ต้องการให้ผู้เรียนศึกษาหรือไม่ก็ตาม การเรียนการสอนก็ค่อนข้างจะมี

ขีดจำกัด และเรื่องที่เลือกมาโดยมากจะเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมที่บังเกิดกับผู้เรียนมากที่สุด หน่วยการสอนจะหมดความสำคัญ ถ้าเรื่องที่เลือกมานั้นไม่มีส่วนพัฒนาตัวผู้เรียนในหลาย ๆ ด้าน เช่น การพัฒนากาย อารมณ์ และสังคม เป็นต้น

เนื้อหาวิชาจะเป็นตัวกำหนดมิติของการเรียนการสอน ทั้งนี้เพราะความรู้ในแต่ละระดับชั้น จะเป็นพื้นฐานการศึกษาต่อในชั้นสูงขึ้น พื้นฐานความรู้ทั้งหลายจึงต้องเน้นทัศนคติ ความสนใจ และความซาบซึ้งเป็นสำคัญ

๒. การเลือกแนวคิดพื้นฐาน แนวคิดพื้นฐานของแต่ละวิชาจะเป็นตัวแทนของวิชานั้น ๆ การเลือกแนวคิดพื้นฐานมีความสำคัญเช่นเดียวกับการเลือกเรื่องบรรจุลงในหลักสูตร แนวคิดพื้นฐานในแต่ละหน่วยของทุกเนื้อหาจะกำหนดแนวคิดพื้นฐานอย่างสมเหตุสมผล หลักในการเลือกคือ จะต้องเป็นแนวทางในการเลือกข้อเท็จจริงทั่วไป และข้อเท็จจริงเฉพาะ ดังนั้นสิ่งที่กำหนดไว้ในแนวคิดพื้นฐาน คือ เรื่องที่มาบรรจุลงในหลักสูตรจะต้องมีประโยชน์ต่อผู้เรียนโดยการเลือกแนวคิดนี้ จะต้องผ่านการทดสอบและเป็นที่ยอมรับของครูและนักวางแผนหลักสูตร เช่น เป็นเรื่องที่มีสมเหตุสมผล มีความสำคัญ และอยู่ในระดับความสามารถของผู้เรียนและ^{๖๔}

แนวคิดในการเลือกเรื่องและเนื้อหาเพื่อบรรจุลงในหลักสูตรของวิชาต่าง ๆ ไว้ดังนี้

๑. มนุษย์มีความต้องการพื้นฐาน เช่น ความต้องการทางร่างกาย ความต้องการทางสังคม
๒. กลุ่มบุคคลที่มีวัฒนธรรมเก่าจะชอบอยู่กับสิ่งแวดล้อมและทักษะเก่าตามที่บุคคลนั้นมี อยู่แบบเดิมส่วนบุคคลที่มีวัฒนธรรมใหม่จะนิยมใช้ทักษะใหม่ และยึดถืออยู่กับสภาพแวดล้อมเดิมน้อย

๓. การดำเนินชีวิตของกลุ่มบุคคลจะได้รับอิทธิพลจากบุคคลรุ่นเก่าสืบต่อกันมา

๔. สถาบันครอบครัวเป็นส่วนสำคัญที่สุดในทุกวัฒนธรรม แต่โครงสร้างของครอบครัวอาจแตกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบทบาทของสมาชิกในครอบครัว

๕. สถาบันครอบครัว จะมีวิธีสอนบุตรหลานของตนเองในสิ่งที่ให้ความสำคัญแก่การเรียนรู้ และแต่ละครอบครัวจะมีวิธีสอนสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกัน

๖. ในสังคมแบบเก่าจะได้รับการสืบทอดกิจกรรมต่าง ๆ จากครอบครัวหรือกลุ่มชน แต่สังคมรุ่นใหม่จะได้รับการสืบทอด โดยผ่านทางสถาบันและองค์กรต่าง ๆ

๗. การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้เมื่อกระทำการเปลี่ยนแปลงที่กลุ่มสังคมรุ่นเก่า

๘. การดำเนินชีวิตของสังคมรุ่นใหม่ขึ้นอยู่กับบุคคลหลายฝ่าย การค้าขายและธุรกิจ มีส่วนช่วยให้บุคคลในสังคมได้สิ่งต่างๆตามความต้องการพื้นฐาน

๙. สถาบันต่าง ๆ จะได้รับการพัฒนา เพื่อเป็นแนวทางการดำรงชีวิต

๑๐. กลุ่มในสังคมรุ่นใหม่บางกลุ่มปรารถนาจะดำเนินชีวิตในแบบวัฒนธรรมเก่า^{๖๕}

แนวคิดที่กล่าวมานี้จะช่วยให้ครูหรือผู้สอนและนักการวางแผนหลักสูตรเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ และมีหลักในการเรื่องเรื่อง และเนื้อหาที่จะบรรจุลงในหลักสูตร

^{๖๔} ปรชญา ใจสะอาด, บทเรียนสำเร็จรูปและเครื่องช่วยสอน, (๒๕๒๒), หน้า ๑๕๑-๑๕๒.

^{๖๕} Taba, H., Curriculum Development : Theory and Practice, (New York, NY: Harcourt, Brace & World, 1962), pp. 38 - 40.

การเลือกเนื้อหาเฉพาะ คือ จะเห็นว่าแนวคิดพื้นฐานที่ได้กล่าวมานั้นสามารถนำมาเป็นหลักกำหนดแนวทางในการเลือกเนื้อหาเฉพาะเพื่อพัฒนาผู้เรียนในหลักสูตรที่กำหนดขึ้น เนื้อหาเฉพาะที่เลือกมาจะต้องสอดคล้องกับแนวคิดทั่วไป ไม่คลุมเครือ และสมเหตุสมผล เนื้อหาที่เลือกมาไม่จำเป็นต้องครอบคลุมทุกเรื่อง แต่แนวคิดในการเลือกแต่ละเรื่องจะต้องไม่ขัดแย้งกัน

การเลือกเนื้อหาเฉพาะในเรื่องหนึ่ง ครูหรือผู้สอนและนักวางแผนหลักสูตร จะต้องคำนึงถึงความสมเหตุสมผลและระดับความเหมาะสมของเนื้อหาทั้งหมด นอกจากนี้ครู และนักวางแผนหลักสูตรจะต้องคำนึงว่า เนื้อหาเฉพาะเป็นส่วนที่รวมจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หลายข้อ เป็นส่วนที่เป็นความต้องการของกลุ่มคนในชุมชน เป็นส่วนที่อยู่ในความสนใจของผู้เรียน เป็นส่วนที่เพิ่มความเข้าใจจากความรู้เพิ่มเติมที่ผู้เรียนเคยศึกษามาแล้ว และเป็นส่วนที่มีความหมายต่อชีวิตของผู้เรียน

ถึงแม้ว่าครูและนักวางแผนหลักสูตรจะได้แนวคิดในการเลือกเนื้อหาเฉพาะที่จะบรรจุลงในหลักสูตรแล้วก็ตาม ข้อเท็จจริงของสิ่งที่ควรคำนึงถึงคือ การเลือกเนื้อหาที่ไม่ดี และไม่เหมาะสมมาสอนนักเรียน จะไม่เป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถใด ๆ และยังเป็นการบั่นทอนกำลังใจ และความสนใจในตัวผู้เรียน ดังนั้น การตัดสินใจเลือกเนื้อหาเฉพาะลงในเรื่องที่จะสอนควรเป็นส่วนพัฒนาความสามารถทางสติปัญญาในตัวผู้เรียน หลักในการเลือกจึงต้องคำนึงถึงเรื่องแนวคิดพื้นฐาน และระดับชั้นที่จะสอนด้วย^{๖๖}

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ในหมวด ๔ ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ใฝ่รู้ สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น รวมทั้งมุ่งเน้นพัฒนาทักษะกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบและการสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่น

ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการวิจัย อาทิ การเรียนการสอนแบบโครงการ (Project Based Learning) การเรียนการสอนแบบการสืบสอบด้วยการค้นพบ (Investigation Based Learning) การเรียนการสอนโดยผู้เรียนใช้การวิจัย (Research Based Learning) ฯลฯ จะเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงเผชิญเหตุการณ์จริง สร้างสรรค์ผลงานจากกระบวนการคิด การทำงานที่เป็นระบบ สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ใช้กระบวนการวิจัยในแก้ปัญหาค้นหาคำตอบจากการสืบค้นและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพในทุก ๆ ด้าน ดังเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ^{๖๗}

การจัดเนื้อหาวิชานั้นต้องประกอบด้วย ความมุ่งหมาย (Goals) และหัวเรื่อง (Topics) ซึ่งหัวเรื่อง หมายถึง การเรียนรู้ด้านความรู้ เนื้อหาวิชา (Cognitive Learning) ภารกิจ (Task) หมายถึง การเรียนรู้ด้านทักษะ (Psychomotor Learning) ส่วนการเรียนรู้ด้านจิตพิสัย (Affective Learning) มีความสำคัญต่อการสร้างเจตคติและค่านิยมต่างๆ และมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจและความรู้สึกของผู้เรียนจะแฝงอยู่ในกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนั้น การจัดหัวเรื่องควรจัดลำดับให้เหมาะสม และง่ายต่อ

^{๖๖}บรรพต สุวรรณประเสริฐ, “การพัฒนาหลักสูตรโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ”, เชียงใหม่ : The Knowledge Center, (๒๕๔๔), หน้า ๓๘ - ๔๐.

^{๖๗}การจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ”, พ.ศ. ๒๕๔๒, ในหมวด ๔, หน้า ๗.

การเรียนรู้การวิเคราะห์เนื้อหาวิชา เป็นการจัดลำดับโครงสร้าง และรายละเอียดของเนื้อหา จากหัวเรื่องที่กำหนด นำไปสู่ความรู้ ความสัมพันธ์ของข้อเท็จจริงต่างๆ ทำให้เกิดพัฒนาการด้านความคิด สติปัญญาและความเข้าใจ^{๖๘}

วิธีจัดโครงสร้าง และลำดับของเนื้อหาวิชา ในลักษณะผลการเรียนรู้ สรุปได้ ๓ กลุ่ม คือ

๑. ความรู้ด้านข้อเท็จจริง (Verbal Information) เน้นเรื่องความจำ การระลึกได้ หรือความสามารถในการบอกข้อเท็จจริง และเหตุการณ์ต่างๆ เช่น บอกชื่อ สัญลักษณ์ สถานที่ วัน เดือน ปี การให้นิยาม อธิบายสิ่งของ ตลอดจนเหตุการณ์อื่นๆ

๒. ทักษะด้านสติปัญญา (Intellectual Skills) มี ๒ ระดับ คือ

๑) มโนทัศน์ หรือแนวคิด (Concepts) เป็นการรวบรวมเอาความคิด เหตุการณ์ หรือสิ่งของที่มีลักษณะคล้ายกัน หรือเกี่ยวข้องกันมาจัดให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน ทำให้เกิดมโนทัศน์ มโนทัศน์มีทั้งมโนทัศน์ที่เป็นรูปธรรมและมโนทัศน์ที่เป็นนามธรรม

๒) หลักการ หรือกฎ (Principles or Rules) หมายถึง ข้อความที่ประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ตั้งแต่ ๒ มโนทัศน์ขึ้นไป

๓. ยุทธศาสตร์การคิด (Cognitive Strategy) เป็นความมุ่งหมายสูงสุดในการเรียนการสอน เพราะผู้สอนต่างมุ่งหวังให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้จากข้อเท็จจริงต่างๆ รวมทั้งข้อสรุปทั้งหลายไปใช้แก้ปัญหาได้ ดังนั้น การแก้ปัญหา (Problem Solving) จึงเป็นการบ่งชี้รูปแบบของกิจกรรมการเรียนระดับสูงสุดของกิจกรรมทางสติปัญญา

จากลักษณะผลการเรียนรู้ข้างต้น จะเห็นได้ว่า การเรียนรู้ระดับต่ำสุด คือ ข้อเท็จจริง เช่น การขึ้นบอชื่อ การอธิบายเกี่ยวกับวัตถุ หรือเหตุการณ์อย่างง่ายๆ หลังจากที่ผู้เรียนสามารถขึ้นบอชื่อข้อเท็จจริงได้ว่ามีคุณสมบัติร่วมกัน แสดงว่าผู้เรียนเกิดมโนทัศน์หรือแนวคิด เช่น การดูแผนที่ ผู้เรียนสามารถขึ้นบอลักษณะของพื้นที่เรียกว่า “คาบสมุทร” ได้ถูกต้อง ดังนั้น มโนทัศน์หรือแนวคิด ก็คือ ผลจากการจัดระบบสารสนเทศให้เป็นโครงสร้างที่มีความหมายนั่นเอง และความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดตั้งแต่สองแนวคิดขึ้นไป ก็ได้กลายเป็นบทสรุปทั่วไป หรือ หลักการ

สำหรับหลักเกณฑ์ในการกำหนดเนื้อหาสาระว่าผู้เรียนจะต้องเรียนอะไรบ้างในหัวเรื่องที่จัดดำเนินการเรียนการสอนนั้น ผู้สอนมีเกณฑ์การพิจารณารายละเอียดของเนื้อหาจากหัวเรื่องที่กำหนดในการเรียน การสอน ดังนี้

๑. เนื้อหาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้

๒. เนื้อหาเหมาะสมกับผู้เรียนในแง่ระดับความลึกซึ้งของเนื้อหา โดยมองในแง่ความสามารถในการรับรู้ และประสบการณ์เดิมของผู้เรียนที่จะสามารถต่อยอดความรู้เดิมเข้ากับความรู้ใหม่ได้

๓. เนื้อหาที่เป็นสาระสำคัญ หรือแก่นสารของศาสตร์นั้นๆ

๔. เนื้อหาที่มีประโยชน์เป็นปัจจุบันทันต่อเทคโนโลยีและสามารถนำไปใช้ได้จริง^{๖๙}

^{๖๘}ไชยยศ เรืองสุวรรณ, “เทคโนโลยีการสอน การออกแบบและพัฒนา”, (พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๘๐.

^{๖๙}Gagne, R. M., *The Conditions of Learning and Theory of Instruction*, 4th ed., (New York : Educational Technology Publication, 1985), p.56.

ผู้วิจัยได้สรุปการกำหนดเนื้อหาวิชาว่า การกำหนดเนื้อหาวิชานั้น เป็นแนวทางออกของการเรียนการสอน การวิเคราะห์เนื้อหาวิชา ควรนำหลัก และทฤษฎีการเรียนรู้ มาพิจารณาประกอบกัน ได้แก่ วัตถุประสงค์การเรียนรู้ของ Bloom และผลการเรียนรู้ของ Gagne ซึ่งจะทำให้การเรียงลำดับขั้นตอนของเนื้อหาสาระเป็นไปอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการด้านความคิด สติปัญญา และความเข้าใจของผู้เรียน และช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในการกำหนดเนื้อหาวิชาจะนำไปสู่มุมมองของการออกแบบสื่อการสอน การวิเคราะห์เนื้อหาวิชา ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยระบุ และชี้เฉพาะลักษณะของเนื้อหาวิชา มีส่วนช่วยระบุวัตถุประสงค์สุดท้าย เปรียบเสมือนการเตรียมรายละเอียด เพื่อเตรียมสคริปต์ (Script) ถ่ายทำรายการ ดังนั้นจึงเป็นขั้นตอนสำคัญซึ่งนักออกแบบสื่อการสอนจำเป็นต้องดำเนินการในกระบวนการผลิตสื่อการสอนไม่ว่าจะเป็นสื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อการสอนประเภทอื่นๆก็ตาม โดยผู้วิจัยได้ทำการกำหนดเนื้อหาโดยจัดลำดับเนื้อหาเพื่อการศึกษาตามลำดับต่อไปนี้

๑. เรียงตามลำดับเวลาของเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้เกิดขึ้น เช่น เนื้อหาที่เป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์

๒. เรียงตามลำดับขั้นตอน เช่น เนื้อหาที่แสดงกระบวนการทำงานตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดภารกิจนั้นๆ

๓. เรียงตามหัวข้อเรื่อง เช่น ความหมายของวัสดุกราฟิก ประเภทของวัสดุกราฟิก ประโยชน์ของวัสดุกราฟิกและวิธีการผลิตวัสดุกราฟิก เป็นต้น

๔. เรียงจากง่ายไปหายาก เช่น การสอนคำศัพท์ในภาษาอังกฤษโดยเริ่มจากคำพยางค์เดียว สองพยางค์ สามและสี่พยางค์ตามลำดับ^{๗๐}

ผู้วิจัยได้แยกวิเคราะห์จากผลสรุป ในการกำหนดเนื้อหานั้นถือว่าเนื้อหาเป็นสาระสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งเอาไว้ ดังนั้นครูจะต้องเลือกใช้เนื้อหาที่จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ดีที่สุด

ข. ด้านวิธีการสอน

ด้านวิธีการสอน คือ ขั้นตอนที่ผู้สอนดำเนินการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ด้วยวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามองค์ประกอบและขั้นตอนสำคัญอันเป็นลักษณะเด่นหรือลักษณะเฉพาะที่ขาดไม่ได้ของวิธีนั้นๆ เช่น วิธีสอนโดยใช้การบรรยาย องค์ประกอบสำคัญของการบรรยายคือ เนื้อหาสาระที่จะบรรยาย และการบรรยาย และขั้นตอนสำคัญคือ การเตรียมเนื้อหาสาระ การบรรยาย (พูด บอก เล่า อธิบาย) และการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดจากการบรรยาย ดังนั้นวิธีสอนโดยใช้การบรรยาย ก็คือกระบวนการหรือขั้นตอนที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการเตรียมเนื้อหาสาระที่จะบรรยาย แล้วบรรยาย คือ พูด บอก เล่า อธิบาย เนื้อหาสาระหรือสิ่งที่ต้องการสอนแก่ผู้เรียนและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งต่อความหมายการสอน

ก. รูปแบบการเรียนการสอนของการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Instructional Models of Cooperative Learning)

^{๗๐} ปรชัญญา ใจสะอาด, บทเรียนสำเร็จรูปและเครื่องช่วยสอน, หน้า ๑๕๑-๑๕๒.

ทฤษฎี/หลักการ/แนวคิดของรูปแบบ รูปแบบการเรียนการสอนของการเรียนรู้แบบร่วมมือพัฒนาขึ้นโดยอาศัยหลักการเรียนรู้แบบร่วมมือของจอห์นสัน และจอห์นสัน ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนควรร่วมมือกันในการเรียนรู้มากกว่าการแข่งขันกันเพราะการแข่งขันก่อให้เกิดสภาพการณ์ของการแพ้-ชนะ ต่างจากการร่วมมือกัน ซึ่งก่อให้เกิดสภาพการณ์ของการชนะ-ชนะ อันเป็นสภาพการณ์ที่ดีกว่าทั้งทางด้านจิตใจและสติปัญญาหลักการเรียนรู้แบบร่วมมือ ๕ ประการ ประกอบด้วย

๑. การเรียนรู้ต้องอาศัยหลักการพึ่งพากัน (Positive Interdependence) โดยถือว่าทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกันและจะต้องพึ่งพากันเพื่อความสำเร็จร่วมกัน

๒. การเรียนรู้ที่ดีต้องอาศัยการหันหน้าเข้าหากัน มีปฏิสัมพันธ์กัน (face to face Interaction) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อมูล และการเรียนรู้ต่าง ๆ

๓. การเรียนรู้ร่วมกันต้องอาศัยทักษะทางสังคม(Social Skills)โดยเฉพาะทักษะในการทำงานร่วมกัน

๔. การเรียนรู้ร่วมกันควรมีการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม(Group Processing)ที่ใช้ในการทำงาน

๕. การเรียนรู้ร่วมกันจะต้องมีผลงานหรือผลสัมฤทธิ์ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มที่สามารถตรวจสอบและวัดประเมินได้ (Individual Accountability) หากผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้แบบร่วมมือกันนอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทางด้านเนื้อหาสาระต่าง ๆ ได้กว้างขึ้นและลึกซึ้งขึ้นแล้วยังสามารถช่วยพัฒนาผู้เรียนทางด้านสังคมและอารมณ์มากขึ้นด้วย รวมทั้งมีโอกาสดูฝึกฝนพัฒนาทักษะกระบวนการต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอีกมาก

ข. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ รูปแบบนี้มุ่งช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาสาระต่าง ๆ ด้วยตนเองและด้วยความร่วมมือและความช่วยเหลือจากเพื่อนๆรวมทั้งได้พัฒนาทักษะทางสังคมต่าง ๆ เช่น ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ รวมทั้งทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการคิด การแก้ปัญหาและอื่น ๆ

ค. กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือมีหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบจะมีวิธีการดำเนินการหลัก ๆ ซึ่งได้แก่ การจัดกลุ่ม การศึกษาเนื้อหาสาระ การทดสอบ การคิดคะแนน และระบบการให้รางวัล แตกต่างกันไปเพื่อสนองวัตถุประสงค์เฉพาะแต่ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใด ต่างก็ใช้หลักการเดียวกันคือหลักการเรียนรู้แบบร่วมมือ ๕ ประการ และมีวัตถุประสงค์มุ่งตรงไป ในทิศทางเดียวกันคือเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องที่ศึกษาอย่างมากที่สุดโดยอาศัย การร่วมมือกัน ช่วยเหลือกันและแลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างกลุ่มผู้เรียนด้วยกัน ความแตกต่างของรูปแบบแต่ละรูป จะอยู่ที่เทคนิคในการศึกษาเนื้อหาสาระและวิธีการเสริมแรงและการให้รางวัล เป็นประการสำคัญ^{๗๑}

๒. รูปแบบการเรียนการสอนของวิลเลียมส์ยุทธวิธีการสอนเมื่อใช้คิดและรู้สึก (Frank E. Williams : Teaching Strategies for Thinking Thining and Feeling) วิลเลียมส์ มีหลักการเกี่ยวกับลักษณะของการเรียนที่มีประสิทธิภาพ ดังต่อไปนี้

^{๗๑} Johnson, David W., and Roger T., Johnson, “Instruction Goal Structure : Cooperation Competitive or Individualistic”, Review of Education Research 44 (1974), pp.213 – 240.

๑) การเรียนรู้จะเกิดได้ดีเด็กซึ่งเป็นผู้เรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมผลิตหรือกระทำด้วย และการเรียนนั้นมีพื้นฐานจากความสามารถและสติในการเรียนที่แตกต่างกันของผู้เรียน

๒) การคิดและการรู้สึกเกิดขึ้นด้วยกันมิได้แยกจากกัน ทุกครั้งที่บุคคลคิดเรื่องใดโดยกำหนดยุทธวิธีการสอน ดังต่อไปนี้

๓) ยุทธวิธีในการสอนของวิลเลียมส์

๑. การใช้สิ่งที่ตรงข้าม (Paradox) ยุทธวิธีนี้ต้องการให้ผู้เรียนมีความไวต่อการสังเกตความแตกต่างระหว่างความเป็นจริงและความเชื่อต่างๆ ไป เพราะการศึกษาสิ่งตรงกันข้าม หรือ (Paradox) นี้เป็นสถานการณ์จริงที่ดูเหมือนไม่จริง เช่นในวิชาสังคมศึกษา การเดินเรือไปทางทวีปตะวันตก แต่เดินทางไปทางตะวันออก

๒. การใช้การเปรียบเทียบ (Analogies) การเปรียบเทียบแบบนี้จะเปรียบเทียบส่วนที่เหมือนส่วนที่มีความแตกต่างกัน เช่นในวิชาสังคมศึกษาให้นักเรียนเปรียบเทียบแพ้น้ำและความนิยมในสมัยวัยรุ่นของพ่อแม่กับแพ้น้ำและความนิยมของวัยรุ่นในปัจจุบัน โดยศึกษามีส่วนใดที่เหมือนและเหตุผล

๓. ให้อตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลง (Change) ให้เด็กเห็นถึงลักษณะของการเปลี่ยนแปลงของโลก เช่น การอภิปรายกับนักเรียนถึงวิธีการรักษาสภาพของสิ่งของสัตว์เช่นการแช่ปลาในตู้เย็น การถนอมอาหาร ให้นักเรียนช่วยกันคิดว่าทำไมจึงต้องการรักษาถนอม

๔. ใช้ตัวอย่างของนิสัยความเคยชิน (Habit) ยุทธวิธีนี้ต้องการช่วยให้เด็กหลีกเลี่ยงจากการคิดที่เป็นไปตามความเคยชิน เช่นอภิปรายกับเด็กถึงความเคยชินกับจำนวนเลขหลักสิบให้ลองคิดในหลักอื่น หรือการคิดสิ่งปฏิบัติที่เคยชินและจะมีวิธีการเปลี่ยนนิสัยหรือการปฏิบัติที่เคยชินอย่างไร

๕. สอนมิใช่เพื่อปรับตัว (Adjust) สอนเพื่อให้พัฒนา เช่น สอนให้ในแง่บวกถึงความผิด ความล้มเหลว การเรียนรู้จากความผิด และการที่จะปรับปรุงสถานการณ์แทนที่จะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์เช่น หลังจากการศึกษาเรื่องระบบการปกครองท้องถิ่น ครูพานักเรียนไปสำนักงานเทศบาลในเมือง สังเกตการณ์ทำงานและสัมภาษณ์จากเจ้าหน้าที่หลังจากนั้นครูให้นักเรียนคิดโครงสร้างระบบการปกครองท้องถิ่นในอุดมคติและคุณสมบัติคุณลักษณะต่างๆ และให้นักเรียนช่วยกันคิดว่าจะทำให้เกิดลักษณะและคุณสมบัติเหล่านั้นได้อย่างไร หรือหลังจากการศึกษาปัญหาการขาดแคลนกระดาษ ให้นักเรียนคิดหาวิธีการที่จะหาสิ่งอื่นมาใช้แทนกระดาษ

๖. พัฒนาทักษะในการฟังอย่างสร้างสรรค์ (Creative Reading) ยุทธวิธีนี้ฝึกให้เด็กสร้างสรรค์ความคิดอ่าน “มิใช่อ่านเพื่อทราบว่าจะพูดว่าอะไรแต่เพื่อให้ทราบว่ามันพาเราไปที่ไหน” เช่น ครูให้นักเรียนอ่านแล้วเก็บคำถามต่างๆ ที่นักเรียนไว้ทำรายการไว้หรือรายการโทรทัศน์อ่านหนังสือ และทำรายการสำนวนต่างๆ^{๗๒}

สรุป จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษายุทธวิธีของการสอนของวิลเลียมส์นั้น พอจะวิเคราะห์ได้ว่าในการสอนนั้นจะต้องมีการเปรียบเทียบเพื่อให้เด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านนิสัย ด้านมุมมอง แนวคิด ด้านทักษะ ซึ่งเป็นวิธีที่ดีที่จะส่งผลให้เด็กเกิดการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๗. วิธีการสอนแนวพุทธวิธี

^{๗๒} กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๕๑, หน้า ๑๙๒.

ในทางพระพุทธศาสนา ชีวิตของมนุษย์เราต้องเผชิญการกับความทุกข์คือปัญหาต่างๆ และแนวทางแก้ปัญหา คือ การรู้จักการพัฒนาปัญญาเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ดังนั้นในการศึกษาจึงต้องมีการฝึกอบรมให้มีปัญญา เมื่อปัญญารู้ตามเป็นจริงแล้ว ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาได้ซึ่ง พระเทพเวทีได้สรุปเทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับการสอนไปสู่วิธีการแก้ปัญหาไว้ดังนี้

๑. ปัญญา เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นภายในตัวของผู้เรียน
๒. ผู้สอนทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ช่วยชี้แนะทางการเรียน
๓. วิธีการสอนอุปมาและวิธีต่างๆ เป็นสื่อหรือเป็นเครื่องผ่อนแรงการเรียนการสอน
๔. อิสระภาพในทางความคิด เป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการสร้างปัญญา^{๗๓}

ง. แนวการสอนพุทธวิธี

๑. วิธีสอนแบบอุปมา อุปไมย วิธีสอนแบบอุปมา อุปไมย หมายถึง วิธีสอนโดยการบรรยายเนื้อหาเปรียบเทียบกับคน สัตว์หรือสิ่งของเพื่อให้นักเรียนเข้าใจและมองเห็นภาพ เกิดมโนทัศน์ง่าย ชัดเจนมากขึ้นวิธีการบรรยายอธิบายเนื้อหาเป็นนามธรรมหรือเรื่องที่เข้าใจยากเปรียบเทียบกับสิ่งที่นักเรียนจะเข้าใจและมองเห็นเป็นรูปธรรมได้ในการเปรียบเทียบอุปมา อุปไมยจะต้องเลือกตัวอย่างสิ่งของที่นำมาเปรียบเทียบกับอุปมา อุปไมย ที่ชัดเจนและตรงกับเนื้อหา ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอนเรื่องนั้นๆมากที่สุด^{๗๔}

ผู้วิจัยสรุปว่า การสอนแบบอุปมาอุปไมยเป็นการสอนที่มีข้อคิดที่หลากหลายเพื่อนำไปใช้กับประโยชน์กับตนเอง และรู้จักการวิเคราะห์ในการเปรียบเทียบหาสิ่งต่างที่อยู่ใกล้ตัวเราเพื่อเป็นการหาคำตอบที่ถูกต้อง

๒. วิธีสอนแบบปจฺฉาวิสัณฺหา วิธีสอนแบบปจฺฉาวิสัณฺหา หมายถึง วิธีสอนที่ใช้การถาม-ตอบ ระหว่างผู้สอนกับนักเรียน โดยผู้สอนเป็นผู้ถาม นักเรียนเป็นผู้ตอบ หรือนักเรียนเป็นผู้ถาม นักเรียนเป็นผู้ตอบเพราะในการถาม-ตอบนี้ผู้สอนจะไม่ตอบคำถามเอง แต่จะกระตุ้นเร้าหรือส่งเสริมให้นักเรียนช่วยกันตอบเป็นวิธีทำให้นักเรียนเกิดปัญญาขึ้นในตนเอง คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น^{๗๕}

๓. วิธีสอนแบบธรรมสากัจฉา วิธีสอนแบบธรรมสากัจฉา ในมงคลสูตร มงคลข้อที่ ๓๐ มีคำว่า “กาเลน ธมฺมสากัจฉา”^{๗๖} แปลว่า การสนทนาธรรมตามกาลอันควรเป็นมงคลอย่างยิ่ง คำว่า ธรรมสากัจฉา หมายถึง การสนทนาธรรม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปรายปัญหา การแสวงหาเหตุผล คิดค้น คัดค้าน หรือคล้อยตามการปจฺฉาวิสัณฺหา การไต่สวนพิจารณา การซักถามและการแก้ปัญหา จึงได้อธิบายดังต่อไปนี้

การสอนแบบธรรมสากัจฉา หมายถึง วิธีสอนที่ผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของการปฏิบัติศีล หรือการขาดหลักธรรม ให้นักเรียนสนทนากันจนได้ข้อสรุปความรู้ทางธรรมโดยมี

^{๗๓} พระเทพเวที (วราณา สุตฺติวิจิตร), “พุทธวิธีการสอน”, (นครปฐม : ศูนย์ส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ, ๒๕๔๐), หน้า ๓๗.

^{๗๔} สุนทรย์ สินธพานนท์, สุตยอควิธีการสอน สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นำไปสู่บทการจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่, ๒๕๕๐, หน้า ๑๙๒.

^{๗๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), “พุทธวิธีสอนของพระพุทธเจ้า”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕.

^{๗๖} ขุ.สุ., (ไทย), ๒๕/๓๑๗/๓๗๖.

ลักษณะการสนทนา ของการอภิปรายตามหัวข้อธรรมในหมู่นักเรียน จนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้ ซักถามกันระหว่างนักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับครูผู้สอน โดยนักเรียนเป็นฝ่ายถาม หรือเป็นฝ่ายตอบสลับกัน หรือนักเรียนและครูผู้สอนผลัดกันถาม – ตอบ จนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้ ตั้งตัวแทนขึ้นซักถามกันระหว่างนักเรียนสองฝ่ายจนสรุปหลักธรรมได้วิธีสอนแบบนี้เหมาะกับนักเรียนที่มีพื้นฐานความรู้ในเนื้อหาพอสมควรและต้องการที่จะหาความกระจ่างในเนื้อหาเพิ่มขึ้น วิธีการนี้ใช้ได้กับนักเรียนจำนวนน้อย และมีความสามารถในการใช้ภาษา การซักถาม ได้ตอบ แสดงความคิดเห็น อภิปราย อธิบายได้ดีพอสมควร^{๗๗}

ผู้วิจัยสรุปว่า วิธีการสอนแบบธรรมสภาัจฉา เป็นการสอนให้รู้จักการสนทนาในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และเป็นการแสวงหาคำตอบที่เป็นปัญหาหรือเป็นแนวคิด จากนั้นเป็นการสรุปแลกเปลี่ยนคำถามคำตอบและจึงทำให้เกิดความรู้ใหม่

๔. วิธีสอนแบบอริยสัจ ๔ วิธีการสอนแบบอริยสัจ ๔ หมายถึง มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑) ขั้นกำหนดปัญหา หรือขั้นทุกข์ครูช่วยนักเรียนให้พิจารณาดูปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตัวเอง ความรอบคอบ พยายามกำหนดขอบเขตของปัญหา และนักเรียนจะต้องคิดแก้ไขให้ได้

๒) ขั้นตั้งสมมติฐาน หรือขั้นสมุทัยครูช่วยนักเรียนให้ได้พิจารณาตัวเองว่าสาเหตุการปัญหาที่ยกขึ้นมากล่าวในขั้นที่ ๑ นั้นมีอะไรบ้าง ครูช่วยนักเรียนให้เกิดความเข้าใจว่า ในการแก้ปัญหาใดๆ นั้นจะต้องกำจัดหรือดับที่ต้นตอ หรือแก้ปัญหานั้น และครูช่วยนักเรียนให้คิดว่าการแก้ที่สาเหตุนั้น อาจจะกระทำอะไรได้บ้าง คือให้กำหนดสิ่งที่กระทำเป็นข้อ ๆ ไป

๓) ขั้นการทดลองและเก็บข้อมูล หรือขั้นนิโรธขั้นทำให้แจ้ง ครูต้องสอนให้นักเรียนได้กระทำหรือทำการทดลองด้วยตนเองตามหัวข้อต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในขั้นที่ ๒ ข้อ ค. และเมื่อทดลองได้ผลประการใด ต้องบันทึกผลการทดลองแต่ละอย่าง หรือที่เรียกว่าข้อมูลไว้เพื่อพิจารณาในขั้นต่อไป

๔) ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล หรือขั้นมรรค

(๑) จากการทดลองกระทำด้วยตนเองหลายๆ อย่างนั้น ย่อมจะได้ผลออกมาให้เห็นชัด ผลบางประการชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้บ้าง แต่ไม่ค่อยชัดเจนนัก ผลที่ถูกต้องชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้แน่นอนแล้ว และได้บรรลุจุดหมายแล้ว ได้แนวทางหรือข้อปฏิบัติที่เราต้องการแล้วเหล่านี้หมายความว่า จะต้องวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้นับที่ไว้ในขั้นที่ ๓ ข้อ ข. นั้นจนแจ่มแจ้งว่าทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหานั้นที่กำหนดในขั้นที่ ๑ ได้สำเร็จ

(๒) จากการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ จะทำให้เห็นว่าสิ่งใดแก้ปัญหานั้นได้จริง ต่อไปก็สรุปการกระทำที่ได้ผลนั้นไว้เป็นข้อ ๆ หรือเป็นระบบ หรือเป็นแนวทางปฏิบัติและให้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติอย่างเต็มที่ตามแนวทางนั้นโดยทั่วกัน^{๗๘}

ผู้วิจัยสรุปว่า วิธีสอนแบบอริยสัจ คล้ายคลึงกับวิธีสอนแบบวิทยาศาสตร์อย่างที่สุด ขั้นตอนต่างๆ คือ ๑. ทุกข์(ขั้นปัญหา) การพิจารณาเพื่อกำหนดปัญหาได้ถูกต้อง ๒. สมุทัย คือการรู้ที่ของ

^{๗๗} แรมสมร อยู่สถาพร, เทคนิคและวิธีการสอนในระดับประถมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๐.

^{๗๘} ที.ปา., (ไทย) ๑๑/๓๕๔/๒๗๘.

ปัญหา และหาวิธีแก้ไขปัญหา ๓. นิโรค การดับทุกข์คือการทดลองและการบันทึกผล หรือการเก็บข้อมูล ๔. มรรค คือการหาเหตุผลและการแก้ปัญหา

๕) วิธีสอนแบบไตรสิกขา^{๗๙} วิธีสอนแบบไตรสิกขา หมายความว่า การสอนแบบไตรสิกขา เป็นวิธีสอนที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติสิ่งที่เรียนจริงๆ แล้วพิจารณาผลการปฏิบัตินั้นให้เห็นประโยชน์คุณโทษตามความเป็นจริงด้วยตนเอง แล้วนำความรู้้นั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติอย่างจริงจัง วิธีการสอนแบบไตรสิกขา คือ วิธีการสอนประกอบด้วย ขั้นตอนการศึกษา ๓ ขั้น ดังนี้

(๑) ขั้นศีล (ศีลสิกขา) คือ การควบคุมให้นักเรียนอยู่ในระเบียบวินัย ทั้งทางกาย และวาจาให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติพร้อมที่จะเรียน

(๒) ขั้นสมาธิ(จิตตสิกขา) คือ การฝึกสมาธิขั้นต้นในการควบคุมสติให้นักเรียนรวมจิตใจความคิดแน่วแน่เป็นจุดเดียว นักเรียนตัดสิ่งรบกวนอื่นๆ ออกจากความคิดและจิตใจ

(๓) ขั้นปัญญา (ปัญญาสิกขา) คือ ขั้นนักเรียนใช้สมาธิความมีจิตใจแน่วแน่ทำความเข้าใจในปัญหา การหาเหตุผลของปัญหาเพื่อการแก้ไข พิจารณาผลที่เกิดขึ้นจนเกิดความรู้แจ้งเข้าใจและแก้ปัญหาได้เกิดการเรียนรู้เกิดปัญญาญาณขึ้นในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง^{๘๐}

ผู้วิจัยสรุปว่า การสอนแบบไตรสิกขา เป็นวิธีสอนที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติสิ่งที่เรียนจริงๆ แล้วพิจารณาผลการปฏิบัตินั้นให้เห็นประโยชน์คุณโทษตามความเป็นจริงด้วยตนเองแล้วนำความรู้้นั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติอย่างจริงจังครูให้หลักการพิจารณา และกระตุ้นให้นักเรียนค้นพบความรู้จากการปฏิบัติตามหลักธรรมด้วยตนเองครูคอยชี้จุดสำคัญที่ผู้เรียนพึงพิจารณาและให้กำลังใจเน้นให้ผู้เรียนต้องปฏิบัติโดยสรวม กาย, วาจาและการฝึกจิตให้ตั้งมั่นจนมีระเบียบทางความคิดความสามารถ คิดเป็นเหตุเป็นผล เป็นต้น

๖) วิธีสอนแบบเบญจขั้น วิธีสอนแบบเบญจขั้นหมายถึง ใช้หลักการยึดมั่น ถือนั่นในขั้น๕ อันได้แก่รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งมี๕ ขั้นตอนคือ

(๑) ขั้นกำหนดและเสนอสิ่งเร้า (ขั้นรูป) โดยครูกำหนดสิ่งเร้าเป็นสิ่งที่สัมผัสรับรู้ แล้วเกิดอารมณ์ความรู้สึก เป็นสถานการณ์หลาย ๆ สถานการณ์

(๒) ขั้นรับรู้(ขั้นเวทนา) ครูควบคุมการสัมผัสให้นักเรียนได้สัมผัสโดยอายตนะทั้ง ๖ ให้ถูกช่องทางรับรู้อย่างแท้จริง และใช้คำถามการเรียนการสอนทางรับรู้

(๓) ขั้นวิเคราะห์เหตุผลและสังเคราะห์ความรู้สึก (ขั้นสัญญา) ครูตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนคิดแยกแยะ ว่ามีอะไรเกิดขึ้น ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ผลเป็นอย่างไร ใช้คำถามเพื่อให้นักเรียนสรุปความรู้สึกขั้นต้นที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ

(๔) ขั้นตัดสินความดีงาม (ขั้นสังขาร) เป็นขั้นที่นักเรียนวิจารณ์ความผิด ความถูก ความดีงาม ความชั่วร้าย ความเหมาะสม ควรประพฤติและไม่ควรประพฤติ

^{๗๙}ที.ป., (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

^{๘๐}แสง จันทรงาม, “วิธีสอนของพระพุทธเจ้า”, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕๖.

(๕) ชั้นก่อเกิดอุปนิสัยหรือคุณธรรมฝังใจ (ชั้นวิญญูญาณ) เป็นชั้นใช้คำถามเพื่อโน้มนำความดีหรือความรู้สึกล้นชอบธรรมเข้ามาไว้ในใจของตน เป็นคำถามให้นักเรียนตอบโดยคำนึงถึงตัวเองเป็นที่ตั้ง^{๔๑}

(๗) วิธีสอนแบบแก้ปัญหา วิธีสอนแบบแก้ปัญหาเป็นวิธีสอนที่ให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) ซึ่งเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่มีขั้นตอน มีเหตุผล มีการรวบรวมข้อมูล มีการทดลองวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล ดังนั้น จึงอาจเรียกวินิเทศวิธีสอนแบบนี้ว่า วิธีสอนแบบวิทยาศาสตร์ ความมุ่งหมาย การฝึกทักษะการสังเกต การเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ตีความสรุปความเชื่อมั่นในตัวเอง การคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผล ฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหา และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีความคิดอิสระ และการทำงานร่วมกับเพื่อน^{๔๒}

สรุปว่า ในการนำหลักพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอน ซึ่งกระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔ เป็นรูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์หลักธรรมอริยสัจ ๔ ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค โดยใช้ควบคู่กับแนวทางปฏิบัติเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน และหาทางแก้ปัญหาทางดับทุกข์เป็นต้น

ผู้วิจัยสรุป การสอนแบบอุปมาอุปมัย วิธีการสอนแบบธรรมสากัจฉาเป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิธีสอนแบบอริยสัจ การสอนแบบไตรสิกขา จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องวิธีการสอนที่แสดงไว้แล้วนั้น ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการที่มีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีข้อคิดที่หลากหลายรู้จักเปรียบเทียบรู้จักแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันรู้วิเคราะห์หาเหตุและผล เพื่อที่จะหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและป้องกันปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้น ในวิธีการสอนที่กล่าวมานี้ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการเรียนการสอนซึ่งจะเป็นตัวนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายต่อไป

ค. ด้านการใช้สื่อการสอน

สื่อการเรียนการสอนที่เป็นตัวกลางซึ่งมีความสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนการสอน เช่น อุปกรณ์การสอน สื่อทัศนูปกรณ์ เทคโนโลยีการศึกษา สื่อการเรียนการสอน สื่อการศึกษาในระบบสื่อการศึกษา นับตั้งแต่มนุษย์ได้รู้จักนำเอาสื่อ (Media) มาใช้ในการสื่อความหมายก็ได้มีการพัฒนาเรื่อยมา จากสื่อที่ใช้สัญลักษณ์ รูป มาจนถึงสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ โดยธรรมชาติแล้วสื่อแต่ละประเภทจะมีคุณค่าอยู่ในตัวของมันเอง เพียงแต่ว่าผู้ผลิตและผู้ใช้จะสามารถดึงเอาคุณค่านั้นมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด สื่อใดก็ตามถ้าได้มีการวางแผนดำเนินการผลิตการใช้ อย่างมีระบบ ย่อมเกิดประโยชน์ทางการศึกษา ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ วิธีการระบบสามารถนำมาใช้กับกระบวนการสื่อได้ทุกกระบวนการเช่น การเลือก การผลิต การใช้เป็นต้น

สื่อการเรียนการสอนนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่มีบทบาทอย่างมากในการเรียนการสอนนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเป็นตัวกลางที่ช่วยให้การสอนระหว่างผู้สอนและผู้เรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจความหมายในเนื้อหาบทเรียนได้ตรงตามที่ต้องการไม่ว่าสื่อ

^{๔๑}เนาวนิตย์ ใจมั่น, พระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาผู้เรียน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๓๕.

^{๔๒}สุคนธ์ สินธพานนท์, สดุดยอวิธีการสอน สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นำไปสู่บทการจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒๐.

นั่นจะเป็นสื่อแบบใด ชนิดใดก็ล้วนแต่เป็นที่เหมาะสมและตรงตามจุดประสงค์การสอนที่มีการวางแผนการสอนอย่างเป็นระบบ^{๘๓}

สื่อการเรียนการสอนไว้ว่า สื่อการเรียนการสอนที่ดีจะต้องมีคุณสมบัติของความน่าสนใจ ความประหยัดและการช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว ดังนี้

๑. ความน่าสนใจ หมายถึง สื่อนั้นช่วยให้ติดตาม ไม่น่าเบื่อ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว หมายถึง สื่อนั้นจะต้องใช้ได้ผลในการทำให้ผู้เรียนรู้ได้จริง และตรงกับเนื้อหาที่ใช้เรียน

๒. ความประหยัด หมายถึงสื่อที่ใช้นั้นราคาแพงอยู่ในระดับสถานศึกษาได้รับผิดชอบได้^{๘๔}

การออกแบบสื่อการเรียนรู้ (Material Design) สิ่งที่น่าสนใจพิจารณาประกอบการตัดสินใจ จัดหา จัดเตรียม และเลือกใช้ประกอบ การเรียนการสอน ต้องคำนึงถึงหลักการ ดังนี้

๑. วัตถุประสงค์การเรียนรู้

๒. ลักษณะผู้เรียน ความเหมาะสมกับวัย ความสนใจ ระดับชั้น ความรู้ ทักษะ พื้นฐาน และประสบการณ์ของผู้เรียน

๓. รูปแบบการเรียนการสอน และการเรียนรู้

๔. ธรรมชาติเนื้อหาสาระการเรียนรู้ และวิธีการนำเสนอที่เหมาะสม

๕. สภาพการเรียนรู้

๖. ทรัพยากรต่าง ๆ เช่น วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ งบประมาณ

๗. ราคาที่เหมาะสม

ในการพิจารณาออกแบบสื่อการเรียนรู้ เพื่อประกอบการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ บุคลากรที่รับผิดชอบในการจัดหาสื่อเพื่อประกอบการเรียนรู้ คือ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา ครูผู้สอน หรือผู้รับผิดชอบสาระการเรียนรู้ ซึ่งต้องมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับ

(๑) การออกแบบการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ และจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน

(๒) ลักษณะเฉพาะของสื่อต่าง ๆ การนำไปใช้ และการออกแบบ สามารถสร้างความสนใจ ให้ความหมาย และมีผลต่อประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้อย่างไรบ้าง

(๓) การจัดหาสื่อการเรียนรู้ จากแหล่งการเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกสถาน ศึกษา ความคุ้มค่าในการผลิตเอง การหาซื้อ การปรับปรุงดัดแปลง หรือเลือกจัดซื้อ

(๔) การประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้

นอกจากออกแบบสื่อแล้ว ยังต้องประกอบด้วยการออกแบบการเรียนรู้ และพัฒนาระบบการเรียนการสอน และยังได้ให้ความหมายว่า รูปแบบของสื่อต้องมีลักษณะ ๓ ประการ คือ ต้องมีการวิเคราะห์งาน หรือกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องมีการประเมินทุกขั้นตอน และต้องมีการระบุกลยุทธ์การเรียนรู้ ระบุสื่อที่ใช้ สร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อผู้เรียนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้น

^{๘๓} กิดานันท์ มลิทอง, “เทคโนโลยีการศึกษาร่วมสมัย”, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๗๕.

^{๘๔} สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, ๒๑ วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด, (พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๘-๑๑๖.

องค์ประกอบใช้ในการออกแบบการเรียนรู้จากทฤษฎีการเรียนรู้ เช่น แรงจูงใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล จุดมุ่งหมายการเรียนรู้ การจัดลำดับเนื้อหาความรู้ การเตรียมล่วงหน้า ผู้เรียน ข้อมูลย้อนกลับ การเสริมแรง การฝึกปฏิบัติ การนำไปใช้^{๘๕} ฯลฯ

รายงานการสังเคราะห์เอกสาร เรื่อง วิธีการสอนและรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละวิธีแล้ว ไม่มีข้อจำกัดว่า วิธีการเรียนการสอนใดจะเหมาะสมกับเนื้อหาใดเนื้อหาหนึ่ง แต่ละวิธีเน้นบทบาทผู้เรียน และผู้สอนแตกต่างกันไป

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน โดยมุ่งไปที่ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจะสอดคล้องกับการเลือกสื่อการเรียนรู้ เช่น

๑. ผลการเรียนรู้ด้านทักษะปัญหาต้องการให้มีข้อมูลย้อนกลับ (Feed back) ต่อผู้เรียนทั้งพฤติกรรมที่ถูกต้อง และไม่ถูกต้องสื่อที่ใช้ควรมีลักษณะแบบปฏิสัมพันธ์เช่นจากผู้สอนจาก VDO, CAI

๒. ผลการเรียนรู้ด้านมโนทัศน์ หรือกฎเกณฑ์ต้องการจัดกลุ่มด้านระยะ (Spatial) ด้านเวลา ใช้ตัวอย่างต่าง ๆ และสิ่งที่ไม่ต้องใช้ตัวอย่างที่หลากหลาย สื่อที่ใช้เป็นภาพ โดยเฉพาะภาพที่เหมือนจริงจะให้ผลสัมฤทธิ์ได้ดีกว่าสื่อที่เป็นเสียง

๓. ผลการเรียนรู้ด้านการเปลี่ยนแปลงทัศนคติสิ่งที่นำเสนอ น่าเชื่อถือ ลำดับข้อมูลตามลักษณะผู้ฟัง สื่อที่ดีในการนำมาใช้ เช่น บุคคลที่เป็นต้นแบบ^{๘๖}

การเรียนการสอนจะต้องให้ผู้เรียนได้เริ่มจากประสบการณ์ตรงไปสู่ประสบการณ์ผ่านภาพ (Iconic) ซึ่งเป็นตัวแทนของประสบการณ์จริง เช่น รูปภาพ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ และเชื่อมโยงไปสู่ลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbol) เช่น คำ ภาษา ผลงานวิจัยของ Fleming และ Levie ได้ทำการวิจัยพบว่า ประสบการณ์รูปธรรมจะทำให้การเรียนรู้ง่ายขึ้น และทำให้เกิดการรับรู้ เกิดการคงอยู่ของการเรียน และสามารถใช้อนุรักษ์ที่เป็นนามธรรมได้ด้วย

ปัจจุบันประสบการณ์ในชีวิตประจำวันเยาวชนได้มีการเรียนรู้ผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ มากมาย ประสบการณ์จริงเหล่านี้ช่วยให้สามารถจำแนกแยกแยะสิ่งต่าง ๆ นำไปสู่การสร้างความคิดรวบยอดได้มาก ซึ่งความถูกต้องแม่นยำ ขึ้นอยู่กับครูและผู้ปกครองที่จะช่วยสร้าง แนะนำให้เยาวชนสามารถบูรณาการประสบการณ์เหล่านี้ ให้มีความหมาย และสัมฤทธิ์ผลได้อย่างดี ความเหมาะสมดุลยภาพระหว่างการเรียนจากรูปธรรม และนามธรรมเป็นเหตุผล สิ่งสำคัญในการจัดหาใช้สื่อการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้มิใช่เพียงแต่ให้ประสบการณ์รูปธรรมที่จำเป็น ยังสามารถบูรณาการประสบการณ์เดิมเข้าด้วยกันได้ ทำให้ความเป็นนามธรรมมีความหมายขึ้น อย่างไรก็ตาม การให้ประสบการณ์นามธรรมแก่ผู้เรียน จะใช้เวลาน้อยกว่า การให้ประสบการณ์รูปธรรม ดังตัวอย่างจากกรวยประสบการณ์ของ เดล (Edgar Dale) เช่น การจัดให้ไปทัศนศึกษาย่อมใช้เวลามากกว่าการใช้วีดิทัศน์ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรคำนึงถึงคุณค่าของเวลาที่ใช้ ประสบการณ์บางอย่างที่

^{๘๕} Kearsley, G., Training and Technology :A Handbook for Handbook for HRD Professional, (Ontario : Addeson-Wesley Publishing Company, 1984), p.45

^{๘๖} สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, “๒๑ วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบการคิด”, หน้า ๑๐๘-๑๑๖.

ใช้เวลาน้อยอาจให้ความคุ้มค่าต่อการเรียนรู้มากกว่าประสบการณ์ที่ใช้เวลามากก็ได้ แต่การให้ความรู้จำนวนมากโดยใช้เวลาน้อยผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือ เอกสารการเรียนรู้ คำบรรยาย โดยผู้เรียนไม่มีพื้นฐานมาก่อน อาจเกิดการสูญเสียและไม่เกิดการเรียนรู้ได้ ผู้สอนซึ่งเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ จึงต้องค้นหาสิ่งที่ถูกต้อง คอยชี้แนะ นำเสนอ และอำนวยความสะดวกต่อผู้เรียน โดยยึดหลักการสอนที่เรียกว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลง การตอบสนอง การแสดงออกของผู้เรียน เป็นหลักสำคัญในการเลือกเสนอประสบการณ์ที่ถูกต้องให้ผู้เรียน ซึ่งนำไปสู่การเลือกหาประสบการณ์และสื่อการเรียนรู้ที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำมาใช้ประกอบการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม^{๘๗}

ประสบการณ์การเรียนรู้กับการจำแนกสื่อการเรียนรู้ ว่า ขั้นตอนของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการใช้สื่อแต่ละประเภทในกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้กรวยประสบการณ์ (Cone of Experiences) ของ Edgar Dale ซึ่งแสดงขั้นตอนของประสบการณ์การเรียนรู้และการใช้สื่อแต่ละประเภทในกระบวนการเรียนรู้ จะเป็นแนวทางในการจัดแบ่งสื่อการเรียนรู้และอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสื่อประเภทต่าง ๆ โดยเปรียบเทียบกับโครงสร้างลักษณะสำคัญการเรียนรู้ ซึ่งไม่เหมือนการศึกษาแบบดั้งเดิมในการศึกษาแบบดั้งเดิมสื่อการเรียนรู้เป็นสื่อกลางที่ถ่ายทอดให้ผู้เรียนเข้าใจและบรรลุ การเรียนรู้ ได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้สอนจะเป็นแหล่งข้อมูลและเพื่อหาความรู้ทั้งหลาย และเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในการเรียนรู้ ปัจจุบันเทคโนโลยีแหล่งข้อมูลก้าวหน้ามากขึ้น การเก็บข้อมูล มีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถถ่ายทอดความรู้โดยตรงให้แก่ผู้เรียนได้ ผู้สอนจะไม่ใช่เป็นแหล่ง ข้อมูล และแหล่งถ่ายทอดข้อมูลเพียงผู้เดียวอีกต่อไป ผู้สอนจึงต้องเปลี่ยนบทบาทใหม่ เช่น

๑. ชี้แนะทางการเรียน วิธีการค้นคว้าหาความรู้
๒. ชี้แนะแหล่งข้อมูลให้ผู้เรียน ถ่ายทอดให้ผู้เรียนบางส่วน ตามลักษณะเฉพาะของสาระการเรียนรู้

๓. ผู้สอนมีบทบาทในการวางแผน จัดทำหลักสูตร ค้นคว้าข้อมูล หาวิธีการให้ผู้เรียนและแนะแนวผู้เรียน ประเมินผลผู้เรียน โดยลดบทบาทการเป็นผู้เสนอเนื้อหา

๔. ช่วยผู้เรียนกระทำข้อมูลเป็นลำดับขั้นตอน หรือให้ง่าย และเข้าใจแจ่มแจ้งขึ้น^{๘๘}

สรุป จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่องสื่อการสอนที่นักวิชาการทั้งหลายได้แสดงแล้วก็ยกมาเป็นแนวทางในการศึกษาต่อการทำวิจัยนั้น ซึ่งถือว่าแนวความคิด ทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนนั้นนับว่าเป็นแนวความคิดที่สำคัญต่อการจัดทำหรือจัดหาสื่อการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่งไม่ว่าจะเป็นด้านการเรียนรู้เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ ด้านความเหมาะสมของผู้เรียน ด้านรูปแบบของสื่อ ด้านความต้องการของผู้เรียน และด้านประสบการณ์ของผู้ใช้สื่อ ซึ่งถือว่ามีความสำคัญอันจะเป็นตัวนำสู่การเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายต่อไป

แนวคิดและความหมายของสื่อการเรียนรู้ดังนี้

^{๘๗} วารินทร์ รัชมีพรหม, การออกแบบและพัฒนาระบบการสอน, ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๒), หน้า ๙๒.

^{๘๘} Dale, Edgar, Audio – Visual Materials of Instruction, (Chicago : University of Chicago Press, 1969), p. 107.

๑. สื่อการเรียนรู้ (Educational Material) เป็นตัวกลาง ที่ช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้สอน และผู้เรียนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เข้าใจเนื้อหาความรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

๒. สื่อการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการ หรือกระบวนการ วัสดุ ของจริง เครื่องมือที่จัดทำขึ้น เพื่อใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งมีสาระที่เป็นประโยชน์ต่อประสบการณ์การเรียนรู้ สำหรับนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรที่กำหนดไว้

สื่อกลางที่ถ่ายทอดความรู้ และการเรียนรู้ให้ผู้เรียน ไม่ใช่เป็นวัตถุอุปกรณ์เพียงอย่างเดียว ยังรวมถึงกระบวนการ วิธีการใหม่ ๆ และบุคลากรด้วย สื่อการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงน่าจะหมายรวมถึงเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และนวัตกรรมการศึกษาด้วย^{๘๙}

ออกแบบสื่อการเรียนรู้ที่ต้องการให้สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ การจัดหาสื่อให้ตรงกับความต้องการ มีวิธีได้มา คือ

๑. สร้าง / ผลิตขึ้นเอง

ในการผลิตและจัดทำสื่อการเรียนรู้ขึ้นใหม่ทั้งหมด ผู้จัดทำต้องสามารถวิเคราะห์ ความต้องการ ความพร้อมทางด้านบุคลากร ผู้เชี่ยวชาญ ทรัพยากรที่สามารถผลิต และจัดทำได้อย่างมีคุณภาพ และต้องคำนึงถึงความคุ้มค่าในการจัดทำและผลิตขึ้นใหม่ทั้งหมด กระบวนการผลิตและการสร้างสื่อการเรียนรู้ สามารถพิจารณาตามขั้นตอนได้ ดังนี้

- ๑) กำหนดวัตถุประสงค์ทั่วไป
- ๒) วิเคราะห์ กำหนดคุณสมบัติ ลักษณะผู้เรียน
- ๓) วิเคราะห์ กำหนดเนื้อหาสาระ วิธีการเรียนรู้
- ๔) วิเคราะห์ กำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะ
- ๕) กำหนดวิธีการ และแนวทางการเสนอเนื้อหาสาระ วิธีการ
- ๖) กำหนดรูปแบบ และวิธีประเมินผล เพื่อพัฒนาผู้เรียนและพัฒนาคุณภาพสื่อ
- ๗) กำหนดแหล่งข้อมูลในการจัดทำสื่อ
- ๘) ยกร่าง / จัดทำ
- ๙) ทดสอบ / ประเมินคุณภาพ
- ๑๐) ปรับปรุง
- ๑๑) นำไปใช้^{๙๐}

๒. จัดทำเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงบางส่วน ในกรณีที่สามารถจัดหาสื่อการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา ในท้องถิ่น หรือจัดซื้อหามา แต่ยังไม่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ ความต้องการ และการนำไปใช้ในการเรียนรู้ ครูผู้สอนหรือผู้รับผิดชอบ สามารถพัฒนาสื่อที่มีอยู่แล้วให้สอดคล้องกับความต้องการตามการออกแบบการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ได้โดย

- ๑) จัดทำเพิ่มเติมสาระการเรียนรู้จากสื่อที่มีอยู่

^{๘๙} กิดานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีทางการศึกษาและนวัตกรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒ ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๙๒.

^{๙๐} สมพร จารุณี, การจัดทำทางเลือก และการใช้สื่อการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕.

๒) ดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงบางส่วน ในการดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงสื่อที่มีอยู่แล้ว มีความคุ้มค่า และประหยัดค่าใช้จ่ายกว่าการผลิตขึ้นใหม่มาก อีกทั้งยังเป็นความท้าทายความสามารถ และความคิดสร้างสรรค์ด้วย เช่น

(๑) จัดทำคู่มือ เอกสาร หนังสือให้อ่านง่ายขึ้น

(๒) ตัดตอน ภาพยนตร์ โทรทัศน์ สื่อคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต แหล่งการเรียนรู้ มาให้ผู้เรียน เฉพาะส่วนที่ต้องการ หรือบรรยายด้วยตนเองแทนเสียงบรรยายเดิม ที่ยากเกินไป

(๓) การดัดแปลง เกม สถานการณ์จำลอง การสาธิต ให้สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้

(๔) ทำเอกสารความรู้เพิ่มเติม ในการดัดแปลง ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงสื่อที่มีอยู่แล้ว ต้องคำนึงถึงคุณภาพ ซึ่งควรใช้หลักการประเมินคุณภาพหรือร่วมพิจารณาด้วยการเลือกจัดหาสื่อเพื่อใช้ในการเรียนการสอน วิธีการที่ปฏิบัติและนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไป คณะกรรมการสถานศึกษา และครูผู้สอน ควรให้ความสำคัญ สามารถวิเคราะห์ และพิจารณาคุณภาพของสื่อที่เลือก ว่าสอดคล้องกับความต้องการและการออกแบบการเรียนรู้ สาระความรู้ที่กำหนดไว้ และความเหมาะสมการเรียนการสอน อย่างละเอียดถี่ถ้วน^{๙๑}

สรุป ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่องสื่อการสอนที่นักวิชาการทั้งหลายได้แสดงแล้วก็ยกมาเป็นแนวทางในการศึกษาต่อการทำวิจัยนั้น ซึ่งถือว่าแนวความคิด ทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนนั้นนับว่าเป็นแนวความคิดที่สำคัญต่อการจัดทำหรือจัดหาสื่อการเรียนการสอนเป็นอย่างดี อันจะเป็นตัวนำสู่การเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายต่อไป

ง. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

๑. ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การจัดกิจกรรมโดยวิธีต่างๆอย่างหลากหลาย ที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงเกิดการพัฒนาตนและสังคมคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมของประเทศชาติต่อไป การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนจึงต้องใช้เทคนิควิธีการเรียนรู้รูปแบบการสอนหรือกระบวนการเรียนการสอนในหลากหลายวิธี ซึ่งจะรู้กันดีว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งหมายถึง รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ เทคนิค และสื่อ และแหล่งการเรียนรู้ ที่ได้มีการศึกษาและพัฒนาขึ้นใหม่ เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาการคิดของครู โดยเป็นสิ่งที่ใหม่ที่ได้รับการยอมรับและนำไปใช้บ้างแล้วแต่ยังไม่แพร่หลาย หรือยังไม่ได้ใช้อย่างเป็นปกติ นวัตกรรมทางการศึกษานั้นอาจเป็นสิ่งที่ใหม่ทั้งหมดหรือใหม่เพียง บางส่วนหรือเป็นส่วนหนึ่งของระบบงาน

๑. รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือ รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง แบบแผนการดำเนินการจัดการเรียนรู้ที่ได้รับการจัดเป็นระบบอย่างสัมพันธ์และ สอดคล้องกับทฤษฎี/หลักการการเรียนรู้หรือการสอนที่รูปแบบนั้นยึดถือ โดยผ่านกระบวนการวิจัย และได้รับการพิสูจน์ และทดสอบว่ามีประสิทธิภาพ ซึ่งรูปแบบการสอนจะแสดงขั้นตอนที่ผู้เรียนจะ ได้เรียนรู้และผู้สอน

^{๙๑} กรมวิชาการ, ศูนย์พัฒนาหลักสูตร, “ คู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้”, (ร่าง), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

ต้องดำเนินการตามขั้นตอนในรูปแบบดังกล่าวเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตาม จุดมุ่งหมายของรูปแบบนั้นๆ

๒. วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง แนวปฏิบัติที่ผู้สอนดำเนินการให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ด้วยวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามองค์ประกอบและ ขั้นตอนสำคัญอันเป็นลักษณะเฉพาะหรือลักษณะเด่นที่ขาดไม่ได้ของวิธีนั้นๆ วิธีการสอนเป็นสิ่งที่ มีเอกลักษณ์เฉพาะวิธี ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอนได้ หรือจะ นำไปใช้โดยไม่ได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอนก็ย่อมทำได้เช่นกัน

๓. กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง ขั้นตอนที่ผู้สอนจัดตาม แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบและนำเสนออย่างมีขั้นตอนเพื่อให้การเรียนการสอนนั้นเกิดประสิทธิภาพสูงสุด และตรงตามจุดมุ่งหมายเฉพาะของกระบวนการสอนนั้นๆ เช่น กระบวนการกลุ่ม กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ กระบวนการสอนส่วนใหญ่มักแบ่ง ออกเป็น ๓ ส่วน คือ ขั้นเตรียม ขั้นสอน และขั้นสรุป

๔. เทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง กลวิธีต่างๆ ที่ใช้เสริมวิธีการ และกระบวนการสอน เพื่อช่วยให้วิธีการและกระบวนการสอนนั้นๆ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น เทคนิคการนำเข้าสู่บทเรียน เทคนิคการจัดกลุ่ม เทคนิคการใช้คำถาม เทคนิคการสรุป บทเรียน เป็นต้น^{๗๒}

การจัดกิจกรรมการเรียนนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเรียน ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ ได้ประยุกต์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิต ได้มีความสุขและสนุกกับการเรียนรู้ ตลอดจนมีคุณลักษณะนิสัยดังที่สังคมพึงปรารถนา ดังนี้คือ

๑. เป็นผู้ช่วยเหลือและแหล่งวิทยาการ (Helper and Resource) คอยให้คำตอบเมื่อนักเรียน ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ ตัวอย่าง เช่น คำศัพท์หรือไวยากรณ์การให้ข้อมูลหรือความรู้ ในขณะที่นักเรียนต้องการ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

๒. เป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง (Supporter and Encourager) ช่วยสนับสนุนด้านสื่ออุปกรณ์

๓. Active Learning เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ หรือปฏิบัติด้วยตนเอง ด้วยความกระตือรือร้น เช่น ได้คิด ค้นคว้า ทดลองรายงาน ทำโครงการ สัมภาษณ์ แก้ปัญหา ฯลฯ ได้ใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง ผู้สอนทำหน้าที่ เตรียมการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ จัดสื่อสิ่งเร้าเสริมแรงให้คำปรึกษาและสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน

๔. Construct เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ค้นพบสาระสำคัญหรือองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเองอันเกิด จากการได้ศึกษาค้นคว้าทดลอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง ทำให้ ผู้เรียนรักการอ่าน รักการศึกษาค้นคว้าเกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่ การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Man) ที่พึงประสงค์

๕. Resource เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่หลากหลายทั้งบุคคลและ เครื่องมือทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน ผู้เรียนได้สัมผัสและสัมพันธ์ กับสิ่งแวดล้อม

^{๗๒} คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. (ร่าง), “การปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด”, (เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๓), หน้า ๓๖ - ๓๗.

ทั้งที่เป็นมนุษย์ (เช่น ชุมชน ครอบครัว องค์กรต่าง ๆ) ธรรมชาติและเทคโนโลยี ตามหลักการที่ว่า “การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาและทุกสถานการณ์)”

๖. Thinking เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิด ผู้เรียนได้ฝึกวิธีคิดในหลายลักษณะ เช่น คิดคล่อง คิดหลากหลาย คิดละเอียด คิดชัดเจน คิดถูก ทางคิดกว้าง คิดลึกซึ้ง คิดไกล คิดอย่างมีเหตุผล เป็นต้น การฝึกให้ผู้เรียนได้คิดอยู่เสมอในลักษณะต่าง ๆ จะทำให้ผู้เรียนเป็นคนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น คิดอย่างรอบคอบมีเหตุผล มีวิจารณญาณ ในการคิด มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่จะเลือกรับและปฏิเสธข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนสามารถแสดงความคิด เห็นออกได้อย่างชัดเจนและมี เหตุผลอันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน

๗. Happiness เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข เป็นความสุขที่เกิดจากประการที่หนึ่ง ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนสนใจสาระการเรียนรู้ ชวนให้สนใจใฝ่ค้นคว้าศึกษาท้าทาย ให้แสดง ความสามารถและให้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ ประการที่สองปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมร่วมด้วยช่วยกัน ทำให้ผู้เรียนรู้สึกมีความสุขและสนุกกับการเรียน

๘. Participation เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดงาน วางเป้าหมายร่วมกัน และมีโอกาสเลือกทำงานหรือศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่ตรงกับความถนัด ความสามารถ ความสนใจของตนเอง ทำให้ผู้เรียนเรียนด้วยความกระตือรือร้น มองเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียนและสามารถ ประยุกต์ความรู้นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง

๙. Individualization เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนในความเป็นเอกบุคล ผู้สอนยอมรับในความสามารถ ความคิดเห็น ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพมากกว่าเปรียบเทียบแข่งขันระหว่างกันโดยมีความเชื่อมั่นผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ได้ และมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

๑๐. Good Habit เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่ดีงาม เช่น ความรับผิดชอบ ความเมตตา กรุณา ความมีน้ำใจ ความขยัน ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ฯลฯ และลักษณะนิสัยในการทำงานอย่างเป็นกระบวนการการทำงานร่วมกับผู้อื่น การยอมรับผู้อื่น และ การเห็นคุณค่าของงาน เป็นต้น^{๙๓}

กล่าวโดยสรุป การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้ง ๑๐ รูปแบบ โดยมีวิธีต่างๆอย่างหลากหลายเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงเกิดการพัฒนาตนและสังคมคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมของประเทศชาติต่อไป

ลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ดังนี้

๑. Active Learning เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ หรือปฏิบัติด้วยตนเอง ด้วยความกระตือรือร้น เช่น ได้คิด ค้นคว้า ทดลองรายงาน ทำโครงการ สัมภาษณ์ แก้ปัญหา ฯลฯ ได้ใช้

^{๙๓} ทัศนาศา แชนมณี และคณะ, “การพัฒนาระบบการคิด.เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการพัฒนาแบบ การสอนที่เน้นกระบวนการคิดตามแนวปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้”, นครปฐม : ศูนย์ ศึกษาพัฒนาครู คณะครุศาสตร์, (สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๓), หน้า ๕๕-๕๙.

ประสาทสัมผัสต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง ผู้สอนทำหน้าที่ เตรียมการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ จัดสื่อสิ่งเร้าเสริมแรงให้คำปรึกษาและสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน

๒. Construct เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ค้นพบสาระสำคัญหรือองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง อันเกิดจากการได้ศึกษาค้นคว้าทดลอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง ทำให้ ผู้เรียนรักการอ่าน รักการศึกษาค้นคว้าเกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ซึ่งนำไปสู่ การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Man) ที่พึงประสงค์

๓. Resource เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่หลากหลายทั้งบุคคลและ เครื่องมือทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน ผู้เรียนได้สัมผัสและสัมพันธ์ กับสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นมนุษย์ (เช่น ชุมชน ครอบครัว องค์กรต่าง ๆ) ธรรมชาติและเทคโนโลยี ตามหลักการที่ว่า "การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาและทุกสถานการณ์"

๔. Thinking เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิด ผู้เรียนได้ฝึกวิธีคิดในหลายลักษณะ เช่น คิดคล่อง คิดหลากหลาย คิดละเอียด คิดชัดเจน คิดถูก ทางคิดกว้าง คิดลึกซึ้ง คิดไกล คิดอย่างมีเหตุผล เป็นต้น การฝึกให้ผู้เรียนได้คิดอยู่เสมอในลักษณะ ต่าง ๆ จะทำให้ผู้เรียนเป็นคนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น คิดอย่างรอบคอบมีเหตุผล มีวิจารณญาณ ในการคิด มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่จะเลือกรับและปฏิเสธข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนสามารถแสดงความคิด เห็นออกได้อย่างชัดเจนและมี เหตุผลอันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน^{๙๔}

กิจกรรมการเรียนการสอน (เน้นผู้เรียน) ว่า กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีจะต้องมีคุณสมบัติที่น่าสนใจความเหมาะสมและความริเริ่ม ดังนี้^{๙๕}

๑. ความน่าสนใจ หมายถึง กิจกรรมที่นำมาใช้ชวนให้น่าติดตามไม่เบื่อหน่าย

๒. ความเหมาะสม หมายถึง กิจกรรมที่นำมาใช้จะต้องทำให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ได้จริง

๓. ความคิดริเริ่ม หมายถึง การที่นำเอากิจกรรมใหม่ๆที่ทำพยายามสอดแทรกช่วยให้เกิดการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเรียน ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ ได้ประยุกต์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิต ได้มีความสุขและสนุกกับการเรียนรู้ ตลอดจนมีคุณลักษณะนิสัยดีงามที่สังคมพึงปรารถนา

สรุป ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่องกิจกรรมการเรียนการสอนที่นักวิชาการทั้งหลายได้แสดงแล้วก็ได้ยกมาเป็นแนวทางในการศึกษาต่อการทำวิจัย ซึ่งถือว่าแนวความคิด ทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นนับว่าเป็นแนวความคิดที่สำคัญต่อกระบวนการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่งอันจะเป็นตัวนำการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายต่อไป

๒.๓.๒ การวัดผลและประเมินผล

^{๙๔}ชาติ แจ่มนุช และคณะ, “นักเรียนเป็นศูนย์กลางคืออย่างไร”, เอกสารอัดสำเนา, มปป., (การปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด, (ร่าง), ๒๕๔๓), หน้า ๑-๑๗.

^{๙๕}สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, “๒๑ วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด”, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๘-๑๑๖.

ข. ความหมายและแนวคิดในการวัดผลและประเมินผล

๑. การประเมินผลการสอน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ มาตรา ๕๒ ได้กำหนดให้ กระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมให้มีระบบ กระบวนการผลิต การพัฒนาครูคณาจารย์และบุคคลทางการศึกษาให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง ดังนั้นการประเมินการสอนของคณาจารย์ที่เชื่อถือได้อันเป็นการตรวจสอบคุณภาพงานของคณาจารย์ทำทราบข้อมูลป้อนกลับ Feedack data สำหรับการพิจารณาตัดสินคุณค่าหรือหาทางเลือกรวมทั้งปรับปรุงและการพัฒนาคุณภาพการสอนให้มีประสิทธิภาพขึ้น

๒. ความหมายการประเมิน

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่าการประเมิน Evaluation หมายถึง การพิจารณาและวัดคุณค่าของกิจกรรมใดๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เช่น การประเมินการสัมมนา ประเมินผลการปฏิบัติในรอบปีของบริษัท ส่วนด้าน การศึกษา หมายถึง การวัดคุณค่า หรือการวัดผลความก้าวหน้าทางการศึกษา เช่นการสอบไล่เป็นวิธีการประเมินผลการศึกษาวิธีหนึ่ง^{๙๖}

การประเมิน หมายถึงการตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเป็นกระบวนการที่ให้ได้มาซึ่งสารสนเทศ สำหรับตัดสินคุณค่าโปรแกรมการศึกษา ผลิตผล กระบวนการ จุดมุ่งหมายของโครงการหรือโปรแกรมหรือการเลือกต่างๆที่ ออกแบบเพื่อนำไปปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งหมาย^{๙๗}

การประเมินผล คือ กระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่าของวัตถุคน สิ่งของ หรือการดำเนินงานกิจกรรมว่าบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด มีดีหรือเลวเพียงใด^{๙๘}

ก. แนวคิดในการควบคุมและประเมินผลแผนกลยุทธ์ มุ่งองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่

๑. การติดตามผลการดำเนินการ (Track Status) เป็นเครื่องมือสำคัญของผู้บริหารที่จะสร้างความมั่นใจได้ว่า การปฏิบัติงานขององค์กรเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและสามารถสร้างผลงานที่สอดคล้องตามเป้าประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่วางเอาไว้ การติดตามผลการดำเนินงานจะช่วยให้ผู้บริหารทราบข้อมูลที่เป็นตัวบ่งชี้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นข้อมูลแก่ผู้บริหารในการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป การติดตามผลการดำเนินงานนี้ หมายความว่ารวมถึงการรวบรวมผลการดำเนินงานในแต่ละช่วงเวลาของกิจกรรม งาน โครงการต่างๆ สอดคล้องตามตัวชี้วัดผลสำเร็จของการดำเนินงานในแต่ละระดับที่ได้กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติงานประจำปี

^{๙๖}ราชบัณฑิตยสถาน, “พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒”, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๖๔.

^{๙๗}สมหวัง พิริยน์วัฒน์, “วิทยาการสอน”, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐), หน้า, ๑๔๕.

^{๙๘}เจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, “การพัฒนาหลักสูตร หลักการและแนวปฏิบัติ”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายส่งสุขภาพใจ, ๒๕๓๙), หน้า ๙๔.

๒. การรายงานความก้าวหน้า (Communicate Progress) เป็นกระบวนการหลังจากที่ได้มีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ภายใต้กรอบของตัวชี้วัดผลสำเร็จของการดำเนินงานในแต่ละช่วงเวลาแล้ว เป็นหน้าที่ของผู้มีหน้าที่ในการกำกับติดตามผลที่จะต้องจัดทำรายงานสรุปเสนอต่อผู้บริหารให้ได้รับทราบความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานเป็นระยะ รวมทั้งควรส่งข้อมูลย้อนกลับให้แก่ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยให้ผู้รับผิดชอบแต่ละระดับดำเนินการปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแนวทางที่เหมาะสม

๓. การวัดผลและประเมินผล (Measurement and Evaluation) จะประกอบด้วยกระบวนการย่อย ๓ ขั้นตอน ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และประเมินผลข้อมูล พร้อมทั้งการนำเสนอผลการประเมิน การวัดผลและประเมินผลจะเป็นการประเมินผลสำเร็จของการปฏิบัติงานตามแผนในแต่ละรอบเวลาที่กำหนด ซึ่งผลที่ได้จากการประเมินจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนกลยุทธ์รอบต่อไปขององค์กร^{๙๙}

สรุป แนวคิดในการควบคุมและประเมินผลแผนกลยุทธ์ เป็นการเตรียมการไว้ล่วงหน้าเมื่อถึงเวลาเมื่อโอกาสมาถึงก็จะสามารถนำมาเชื่อมโยงปรับเปลี่ยนเพื่อนำไปใช้ในปัจจุบันได้ต่อไปไม่ต้องเสียเวลาที่จะไปคิดทำใหม่ที่จะต้องใช้เวลาอีก เพราะฉะนั้นการควบคุมและประเมินผลแผนกลยุทธ์จึงมีความสำคัญในการวางแผนงานต่างเป็นอย่างดี

ข. แนวคิดและหลักการในด้านการควบคุมและติดตามผลการปฏิบัติงานได้แก่

๑. กระบวนการในการควบคุมและติดตามผล แยกเป็น ๔ ขั้นตอน คือ

๑) การกำหนดมาตรฐานที่ใช้วัด (Establishing Standard) ทุกองค์กรจะมีวัตถุประสงค์ขององค์กร ดังนั้นมาตรฐานที่กำหนดนโยบายจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์นั้น มาตรฐานโดยทั่วไปแยกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

(๑) มาตรฐานผลผลิต (Output Standard) ซึ่งวัดด้วยปริมาณ คุณภาพ ต้นทุน และเวลาที่ใช้ จำนวนเงินที่ใช้เปรียบเทียบกับงบประมาณ จำนวนหน่วยผลิตและขนาดของบริการที่ใช้ในระยะเวลาที่กำหนด

(๒) มาตรฐานปัจจัยที่ใช้ในการผลิต (Input Standard) จะวัดด้วยความพยายามที่ให้กับงาน (Work Effort) เช่น การวัดประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร เป็นต้น

๒) การวัดผลงานที่ทำได้จริง (Measuring Actual Performance) ได้แก่ การวัดผลงานที่เกิดขึ้นจริงเป็นหน่วยการผลิตที่จริง หรือความพยายามที่ให้กับงานจริง หน่วยวัดที่ใช้จะต้องเป็นอย่างเดียวกันกับมาตรฐานที่กำหนดขึ้นมา เช่น จำนวนที่ผลิต จำนวนวันที่ขาดงาน จำนวนแพ้ม จำนวนรายได้ที่เกิดขึ้น ซึ่งผลงานเหล่านี้ได้มาจากการรายงาน การสังเกต และสถิติตัวเลขต่างๆ

๓) การเปรียบเทียบผลงานที่ทำได้จริงกับมาตรฐาน (Comparing Actual Performance with Standard) เป็นการเปรียบเทียบเนื้อหาความแตกต่างที่เกิดขึ้น ระหว่างหน่วยงานที่ทำให้จริงกับมาตรฐาน

^{๙๙} ชัยสิทธิ์ เฉลิมมีประเสริฐ, “ความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐในการบริหารจัดการระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ชาติ และกรณีตัวอย่างกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑/๓๙-๑/๔๐.

๔) การแก้ไขให้ถูกต้อง (Taking Corrective Action) ได้แก่การดำเนินการทางด้านการบริหาร เมื่อพบความแตกต่างระหว่างผลงานที่เกิดขึ้นจริง กับมาตรฐานเพื่อปรับการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่ต้องการ^{๑๐๐}

สรุป กระบวนการในการควบคุมและติดตามผลใน ๔ ขั้นตอนที่กล่าวมาแล้วนั้น กระบวนการที่สามารถทำให้การปฏิบัติบรรลุวัตถุประสงค์ได้จริง เพราะมีการกำหนดเป้าหมายไว้อย่างชัดเจน มีการวัดอย่างจริงจัง เอาผลที่วัดมาเปรียบเทียบกับเพื่อนำไปแก้ไขในข้อที่บกพร่องต่อไป เพราะฉะนั้นแนวคิดเช่นถือว่ามีค่าสำคัญ

ค. เทคนิคในการควบคุมและติดตามผล แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ดังนี้

๑. การควบคุมด้านคุณภาพ หมายถึงเทคนิคต่างๆ ที่นำมาใช้เพื่อวัดว่าสินค้าและบริการที่ผลิตได้นั้น ตรงต่อความต้องการของลูกค้า

๒. การควบคุมด้านปริมาณ คือการควบคุมที่มีการใช้ตัวเลขต่างๆ เพื่อนำมาใช้วัดผลในทางปริมาณ เช่นการวัดจำนวนผลผลิตว่าเป็นไปตามที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้หรือไม่

๓. การควบคุมด้านค่าใช้จ่าย โดยการใช้ระบบงบประมาณเพื่อควบคุมค่าใช้จ่าย ซึ่งเป็นเทคนิคที่สำคัญและนิยมใช้มากที่สุด โดยการให้หน่วยงานจัดทำงบประมาณการใช้จ่ายในทุกๆ ด้านไว้ล่วงหน้า เมื่อเข้าสู่ขั้นตอนการปฏิบัติ ผู้บริหารก็จะสามารถควบคุมค่าใช้จ่ายโดยวัดผลการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นกับงบประมาณที่ตั้งเอาไว้

๔. การควบคุมด้านเวลา คือการควบคุมให้งานต่างๆ ดำเนินไปได้โดยสามารถจัดทำเสร็จตามกำหนดเวลาที่วางเอาไว้^{๑๐๑}

สรุป เทคนิคในการควบคุมติดตามผล สำคัญอย่างยิ่งที่ควรจะมีไว้ในการวัดผลติดตามผล และก็ควรมีไว้หลายๆแบบ เพื่อเป็นตัวเลือกในการนำไปใช้ให้เหมาะสมกับชิ้นงานซึ่งจะทำให้การทำงานนั้นเร็วขึ้น

ข. การควบคุมและติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

๑. ความถูกต้อง(Accuracy)ระบบการควบคุมและติดตามผลที่ถูกต้องจะทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ และนำไปใช้ได้ผลตามที่ต้องการ หากการควบคุมเกิดจากข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง จะทำให้ฝ่ายบริหารแก้ไขไม่ตรงจุด โดยไม่อาจทราบได้ว่าควรแก้ไขอย่างไร หรือควรดำเนินการต่อไปอย่างไร

๒. ความทันเวลา(Timeliness)ระบบการควบคุมและติดตามผลที่ดีจะต้องสามารถกระตุ้นให้ผู้บริหารสนใจและเอาใจใส่ได้ทันเวลา เพื่อการแก้ไขหรือป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น โดยข้อมูลจากการควบคุมและติดตามผลอาจไม่มีความหมายเลยหากได้รับมาล่าช้ากว่าเวลาอันควร ดังนั้นระบบการควบคุมและติดตามผลที่ดีจะต้องสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาได้อย่างทันเวลา

^{๑๐๐} เสนาะ ดิยาวี, “หลักการบริหาร”, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๙๓-๓๑๕.

^{๑๐๑} ธงชัย สันติวงศ์, “ หลักการจัดการ ”, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๔๕-๑๖๐.

๓. ความประหยัด (Economy)ระบบการควบคุมและติดตามผลจะต้องสามารถทำให้เกิดประโยชน์ที่คุ้มค่าเมื่อเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นโดยจะต้องใช้ระดับของการควบคุมให้น้อยที่สุด ประหยัดที่สุด แต่เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

๔. ความยืดหยุ่น (Flexibility) ระบบการควบคุมและติดตามผลที่ดีจะต้องมีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและการเกิดขึ้นใหม่ของสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งระบบการควบคุมควรปรับตัวตามเวลาและสภาพแวดล้อม

๕. การสามารถเข้าใจได้(Understandability)ระบบการควบคุมและติดตามผลควรมีความซับซ้อนน้อยที่สุด เพื่อความสะดวกในการใช้ และคนที่เกี่ยวข้องกับระบบการควบคุมสามารถเข้าใจได้ง่าย

๖. การมีมาตรฐานที่สมเหตุสมผล (Reasonable Criteria)การกำหนดมาตรฐานของการควบคุมและติดตามผลจะต้องสมเหตุสมผล และสามารถทำได้จริงจึงจะสามารถจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานปฏิบัติตามได้

๗. การจัดระบบอย่างมีกลยุทธ์ (Strategic Placement)ผู้บริหารจะต้องจัดวางระบบการควบคุมและติดตามผลอย่างมีกลยุทธ์ อันจะทำให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ในการควบคุมได้ ซึ่งระบบการควบคุมและติดตามผลควรครอบคลุมกิจกรรม เหตุการณ์ และการดำเนินงานทุกอย่างภายในองค์กร ซึ่งถ้าหากองค์กรนำระบบการควบคุมและติดตามผลมาใช้โดยขาดกลยุทธ์ที่เหมาะสม ก็ไม่สามารถบรรลุผลตามต้องการได้

๘. การเน้นกฎแห่งข้อยกเว้น (Emphasis on The Exception) ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารไม่สามารถจะควบคุมและติดตามผลทุกอย่างได้ จึงต้องเน้นเฉพาะเรื่องที่สำคัญ หรือควบคุมติดตามเฉพาะในหลักใหญ่ที่เป็นสาระสำคัญจริงๆ ไม่ใช่ลงไปในรายละเอียดทุกเรื่อง การเข้าไปตรวจสอบควบคุมในทุกรายการจะส่งผลต่อการใช้อำนาจในการบริหารจัดการ อีกทั้งส่งผลให้ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างคล่องตัว

๙. การใช้มาตรการหลายๆอย่าง (Multiple Criteria)การควบคุมและติดตามที่เน้นจุดใดจุดหนึ่ง หรือมาตรฐานใดมาตรฐานหนึ่ง จะทำให้มองปัญหาไม่ครอบคลุม เพราะงานแต่ละงานย่อมมีมาตรฐานที่แตกต่างกัน ดังนั้นมาตรฐานในการควบคุมและติดตามผลจึงควรกำหนดให้เหมาะสมสำหรับกิจกรรมแต่ละประเภท

๑๐. การแก้ไขให้ถูกต้อง(Corrective Active)การควบคุมและติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ ไม่เพียงแต่เป็นการแจ้งให้รู้ว่ามีข้อบกพร่องผิดพลาดอะไรเกิดขึ้นเท่านั้น แต่จะต้องเสนอแนะด้วยว่า ควรจะดำเนินการแก้ไขอย่างไรเพื่อให้เกิดความถูกต้อง และสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างราบรื่นและประสบผลสำเร็จ^{๑๐๒}

สรุป ใน ๑๐ ขั้นตอนของการควบคุมและติดตามผล ผู้วิจัยสรุปว่าเป็นกระบวนการที่สมบูรณ์อย่างยิ่งถ้าหากว่าผู้ใช้สามารถนำไปใช้ให้ครบทั้งหมดก็จะเป็นผลดีในการดำเนินงานทำให้งานสำเร็จได้เร็วพลันทันต่อเวลาที่วางไว้

ง. คุณลักษณะของการควบคุมและติดตามผลที่ดี ได้แก่

^{๑๐๒} เสนาะ ตีแยว, “หลักการบริหาร”, หน้า ๒๙๘ – ๒๙๙.

๑. ต้องประหยัด ระบบการควบคุมและติดตามผลที่ดีนอกจากจะต้องช่วยให้เกิดความมั่นใจว่าองค์กรจะสามารถทำงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้แล้ว ในเวลาเดียวกันการควบคุมและติดตามผลจะต้องคุ้มค่างับต้นทุนในการดำเนินการด้วย ระบบการควบคุมและติดตามผลที่มากเกินไป ความจำเป็น มีวิธีการหรือเทคนิคที่ยุ่งยาก และเสียค่าใช้จ่ายสูงนั้น ย่อมทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี ผู้บริหารจึงควรคำนึงถึงต้นทุนทั้งในแง่ของระยะเวลาและค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการควบคุมและติดตามผลด้วย

๒. รายงานผลต้องรวดเร็ว การควบคุมและติดตามผลจะต้องสามารถรายงานผลความแตกต่างระหว่างเป้าหมายที่พึงได้รับกับผลงานที่เกิดขึ้นจริงได้อย่างรวดเร็ว เพื่อให้ผู้บริหารสามารถดำเนินการแก้ไข และปรับปรุงข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นได้อย่างทันทั่วทั้ง

๓. เน้นส่วนสำคัญของผลงาน การควบคุมและติดตามผลจะต้องเน้นถึงส่วนสำคัญของผลงานอันจะส่งผลต่อความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ การวัดในรายละเอียดปลีกย่อยที่ไม่ใช่ส่วนสำคัญของความสำเร็จของงานตามวัตถุประสงค์ย่อมไม่เกิดประโยชน์ เพราะจะไม่ช่วยชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปที่แท้จริงซึ่งจะมีผลต่อความสำเร็จขององค์กร

๔. สามารถเข้าใจได้ง่าย การควบคุมและติดตามผลจะต้องเข้าใจง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน เพราะหากกระบวนการมีความยุ่งยากซับซ้อน หรือเลื่อนลอยจนยากที่จะเข้าใจ ก็ย่อมไม่เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติตาม และไม่อาจก่อให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติได้

๕. เป็นที่ยอมรับ การควบคุมและติดตามผลควรมีการชี้แจงให้ผู้ปฏิบัติเล็งเห็นถึงประโยชน์และเหตุผลประกอบ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเกิดความยอมรับ และทุ่มเทในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย^{๑๐๓}

ดังนั้นผู้วิจัยได้สรุป การวัดผลประเมินผล ที่ได้จากการศึกษาจากนักวิชาการที่นำมาเป็นแนวทางต่อการศึกษาทั้ง ๑๐ ประการ ซึ่งผู้วิจัยคิดว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการเรียนการสอนของผู้เรียนและผู้สอนแต่ละระดับ เป็นเกณฑ์การรายงานผลการเรียนการสอนซึ่งผลที่ได้จากการวัดผลการศึกษาจะมีความเชื่อถือได้ ถูกต้องและบรรลุจุดมุ่งหมายตามต้องการอย่างแท้จริงว่าอยู่ในระดับไหน สามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่วางเอาไว้ต่อไป

เนื้อหาและลักษณะการออกข้อสอบ เกณฑ์การตัดสินแต่ละระดับ และการรายงานผลการเรียนผลที่ได้จากการวัดผลการศึกษาจะมีความเชื่อถือได้ ถูกต้องและบรรลุจุดมุ่งหมายตามต้องการอย่างแท้จริง ควรยึดหลักการเบื้องต้นต่อไปนี้

๑. วัดได้ตรงจุดมุ่งหมาย โดยต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าจะวัดอะไร และกำหนดคุณลักษณะของสิ่งที่วัดให้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ต้องการวัด พร้อมทั้งเงื่อนไขที่เป็นตัวเสริมให้แสดงคุณลักษณะนั้นออกมา

๒. ใช้วิธีการวัดและเครื่องมือวัดให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของสิ่งที่ต้องการวัด เพราะถ้าใช้วิธีการวัดและเครื่องมือที่ไม่เหมาะสมย่อมทำให้ผลการวัดเชื่อถือไม่ได้

^{๑๐๓} รัชชัย สันติวงศ์, “หลักการจัดการ”, หน้า ๑๕๓ – ๑๕๔.

๓. ต้องวัดได้ครอบคลุมพฤติกรรมที่ต้องการวัด การวัดบางส่วนหรือบางพฤติกรรมย่อมทำให้ผลการวัดนั้นคลาดเคลื่อนไม่แน่นอน และไม่สามารถสรุปผลได้อย่างมั่นใจ ดังนั้นการวัดจึงจำเป็นต้องใช้วิธีการวัดหลายๆอย่างประกอบกันและต้องวัดให้ครอบคลุมพฤติกรรมการศึกษาทั้ง ๓ ประเภท คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

๔. เลือกส่วตัวอย่างของสิ่งที่จะวัดให้เหมาะสม ทั้งด้านเนื้อหา ด้านความสามารถและคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการวัด ผลการวัดที่ได้ถึงจะถูกต้องตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการวัด

๕. ใช้วิธีวัดและเครื่องมือวัดหลายๆประเภท อย่างสม่ำเสมอหลายๆครั้งเพื่อจะได้ผลการวัดที่ถูกต้องเชื่อถือได้

๖. ใช้เครื่องมือวัดที่มีคุณภาพดี และต้องศึกษาคุณลักษณะของเครื่องมือแต่ละประเภทอย่างละเอียดว่ามีข้อดีข้อเสียอย่างไร เพราะผลการวัดที่ถูกต้องเชื่อถือได้ตรงกับพฤติกรรมหรือคุณลักษณะที่ต้องการวัด จะต้องขึ้นอยู่กับการใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพดีเหมาะสมกับลักษณะที่ต้องการวัด

๗. แปลผลการวัดอย่างถูกต้อง เพราะการวัดทุกครั้งผลที่ได้คือตัวแทนของพฤติกรรมเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่จะออกมาในรูปของคะแนนแล้วจึงนำเอาคะแนนไปแปลผลเป็นลักษณะของพฤติกรรมที่มีในตัวบุคคล การแปลผลดังกล่าวนั้นจะได้ผลดีมาน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ในการแปลว่าเหมาะสมหรือไม่ โดยทั่วไปแล้วการแปลผลการวัดจะแปลผลโดยนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และเปรียบเทียบกับคนอื่นในกลุ่มที่วัดในเรื่องเดียวกัน

๘. มีความยุติธรรม กล่าวคือการวัดผลแต่ละครั้งต้องดำเนินการวัดด้วยเงื่อนไข หรือสภาพการณ์ที่เหมือนกัน ทั้งผู้วัดและผู้ดำเนินการวัดโดยไม่ลำเอียง

๙. ใช้ผลการวัดให้คุ้มค่า การวัดผลไม่ใช่เป็นเพียงการตรวจสอบว่าผู้เรียนมีคุณภาพเป็นอย่างไรเท่านั้น ควรมุ่งหวังต่อไปว่าคุณภาพของนักเรียนนั้นเด่นหรือด้อยในด้านใด จะพัฒนาสิ่งเหล่านั้นอย่างไร และจะนำผลการวัดนั้นไปใช้ปรับปรุงในเรื่องการจัดการศึกษา ผู้เรียน ผู้สอนอย่างไรด้วย

๑๐. การวัดควรตั้งจุดมุ่งหมายไว้หลายๆด้าน เช่น มุ่งเอาผลการวัดไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน ปรับปรุงหลักสูตรการแนะแนว การบริหารการศึกษา การวิจัย ฯลฯ หลักการประเมินผลการศึกษา การประเมินผลการศึกษาที่จะให้ได้ผลถูกต้องกับสภาพจริงเชื่อถือได้ย่อมเกี่ยวข้องกับผลการวัดที่ดี เกณฑ์หรือมาตรฐานที่ใช้ตัดสิน การตัดสินใจ ประเมินและเป้าหมายของการศึกษา ซึ่งองค์ประกอบต่างๆที่กล่าวมานี้มีความสำคัญต่อผลของการประเมินว่าจะดีมีประโยชน์อย่างแท้จริงหรือไม่ ดังนั้นการประเมินผลจะดำเนินไปด้วยดี

สรุป การออกข้อสอบเพื่อหาความบกพร่องหรือจุดด้อยในการทำงานนั้นนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง สิ่งที่จะทำให้รู้ว่างานที่ทำลงไปในนั้นบรรลุวัตถุประสงค์มาน้อยเพียงใดและผลที่ได้รับนั้นมีคุณภาพหรือมีศักยภาพมาน้อยเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับกรออกข้อสอบหรือหรือคำถามว่าได้ทำไปตามที่วางแผน หรือไปตามเรื่องที่สอนหรือป่าว ถ้าการออกข้อสอบไปตามเรื่องที่สอนตามวัตถุประสงค์ ปฏิบัติตามแผน ผลที่ได้รับก็จะมีประสิทธิภาพ มีศักยภาพ ทำให้การทำงานการปฏิบัติงานการเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์

๒.๓.๓ แนวคิด และประวัติความเป็นมาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๑. ประวัติความเป็นมาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

จากสภาพวิถีชีวิตของชาวไทยในปัจจุบันที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ภายใต้กระแสสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ทำให้เกิดภาวะสับสนในวิถีชีวิต ค่านิยม และภูมิคุ้มกันทางสังคมลดน้อยลงจนก่อให้เกิดการเบี่ยงเบนพฤติกรรม คือ ละเลยในคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไม่พึงประสงค์ เช่น ขาดระเบียบวินัย เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทะเลาะวิวาท มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และขาดวินัยในการดำเนินชีวิต ดังนั้น จึงจำเป็นต้องอย่างเร่งด่วนในการปลูกฝังกล่อมเกลียดด้วยหลักธรรมทางศาสนา เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันชีวิต ให้มีสำนึกผิดชอบชั่วดี มีสติพิจารณาอย่างคิด มีจิตใจใฝ่ดี และมีพลังใจที่เข้มแข็ง^{๑๐๔}

โดยนัยนี้ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จึงถือกำเนิดขึ้น และเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๖ โดยข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างกระทรวงวัฒนธรรมกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการสนับสนุนให้พระภิกษุเข้าไปสอนในโรงเรียน ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา ซึ่งในระยะแรกรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จำนวน ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระที่เข้าไปสอนในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน ๘๐๐ รูป โดยมีวัตถุประสงค์แรกเริ่มคือ

๑. เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติ เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาและระดับอาชีวศึกษา

๒. เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

๓. เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคูณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข^{๑๐๕}

อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินงานพบว่า สถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีความต้องการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า ๕๘,๐๗๑ รูป จากการสำรวจพบว่า โรงเรียนวิทย์พุทธ จำนวน ๑๐,๐๐๐ กว่าโรงเรียน มีความต้องการพระสงฆ์ไปให้ความรู้แก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นในปีงบประมาณ ๒๕๔๘ จึงได้เพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมให้ครอบคลุมสถานศึกษาทั่วประเทศ ในอัตราส่วนพระ ๑ รูปต่อ ๑ ตำบล โดยจะขยายเพิ่มอีก ๔,๐๐๐ รูป เป็นการนำร่อง และได้เสนอของบประมาณงบกลางจากรัฐบาลเพื่ออุดหนุน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของพระรูปละ ๒,๐๐๐ บาทต่อเดือน รวมเป็นเงิน ๙๖,๐๐๐,๐๐๐ บาทต่อปี และงบประมาณอีกจำนวนหนึ่งเพื่อการจัดทำหนังสือ อุปกรณ์การเรียนการสอน การพัฒนาศักยภาพของการสอน การติดตามประเมินผล^{๑๐๖}

^{๑๐๔} พรชูลี อาชาวำรุง และคณะ, การศึกษาทบทวนโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, (กระทรวงวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

^{๑๐๕} สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๕-๙.

^{๑๐๖} คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, แนวโน้มทางการวิจัยที่ศึกษาศาสตร์ควรมอง, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ, (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๓), หน้า ๒๗.

ตลอดเวลาของการดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรม คือ ปีงบประมาณ ๒๕๔๘ – ๒๕๕๐ ได้มีการพัฒนาโดยลำดับ อาทิ การได้รับอนุมัติงบกลางจากคณะรัฐมนตรี เพื่ออุดหนุนโครงการพระสอนศีลธรรม จากครั้งที่ ๑ วันที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘ จำนวน ๔,๐๐๐ รูป ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๙ จำนวน ๖,๐๐๐ รูป ครั้งที่ ๓ วันที่ ๑๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้รับอนุมัติเพิ่มเป็น จำนวน ๑๐,๐๐๐ รูป อีกทั้งประมาณการในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จะได้รับอนุมัติเพิ่มเป็นจำนวน ๑๐,๐๐๐ รูปเช่นกัน ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ คณะรัฐมนตรีได้มีมติในวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๐ ให้โอนงบประมาณโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ไปตั้งที่กระทรวงศึกษาธิการ พร้อมทั้งมอบหมายให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินโครงการดังกล่าว^{๑๐๗}

๒. แนวคิดการเกิดขึ้นของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

เมื่อมหาเถรสมาคมได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ มอบหมายให้ พระธรรมวรเมธี เลขาธิการแม่กองธรรมสนามหลวง และพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (สมณศักดิ์ในขณะนั้น) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้แทนพิจารณาสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔^{๑๐๘}

พระเทพโสภณ ในฐานะประธานกรรมการจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ได้เสนอต่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ในคราวประชุมเรื่อง หลักสูตรใหม่เด็กไทยพัฒนา : หัวใจปฏิรูปการศึกษาในเวทีแห่งนั้น ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทรวณิช ผู้บังคับการวิจัยราชวิทยาลัย ได้เสนอว่า “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ได้ผลต้องนำไปบูรณาการเข้ากับชีวิตจริง เพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็ก ๆ ไม่มุ่งสอนเฉพาะเรื่องวิชาการ แต่ควรสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยนิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียน เพื่อให้เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมให้แก่เด็กเยาวชน ด้วยการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ปรากฏว่า นายกรัฐมนตรีเห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว และเห็นชอบให้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนามี ๑ หน่วยกิต (เรียน ๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์) ในระดับมัธยมศึกษา พร้อมให้มีโรงเรียนนำร่องแบบวิถีพุทธ จังหวัดละ ๒ แห่ง ในปีการศึกษา ๒๕๔๖^{๑๐๙}

คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติในหลักการตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม เสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ภายใต้โครงการเสริมสร้างคุณธรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชาติ เพื่อยกระดับคุณธรรมจริยธรรมคนในชาติตามรอยพระยุคลบาท เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษาทั่วประเทศ โดยให้กระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานประมาณ สำนักงานพระพุทธศาสนา

^{๑๐๗} สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๕๐, หน้า ๑-๒.

^{๑๐๘} วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, คู่มือปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาฯ, ๒๕๔๙), หน้า ๒๐.

^{๑๐๙} บุญหนา จิมาโนง และคณะ, การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙, (กรุงเทพมหานคร : หจก.สามลดา, ๒๕๕๑) หน้า ๑๖ – ๑๗.

แห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ เป้าหมาย คือให้มีพระ ๑ รูป ต่อสถานศึกษา ๑ แห่งในตำบลครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ^{๑๑๐}

จากแนวคิดของมติมหาเถรสมาคม และข้อเสนอแนะของ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ผู้บังคับการราชวิทยาลัยขณะนั้น จึงเป็นเหตุกำเนิดพัฒนาจนกลายเป็นโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจนถึงปัจจุบัน

๓. บทบาทหน้าที่ของผู้สนับสนุนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

เพื่อให้การดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ จึงกำหนดบทบาทผู้สนับสนุนพระสอนศีลธรรม ดังนี้

๑) เจ้าคณะจังหวัด

(๑) เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการอำนวยการส่งเสริมการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดฝ่ายสงฆ์

(๒) เป็นที่ปรึกษาส่งเสริมสนับสนุนพระศีลธรรมให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๓) เป็นประธานกรรมการในการรับสมัคร และคัดเลือกพระสอนศีลธรรม

(๔) ประกาศผลการคัดเลือกพระสอนศีลธรรม

(๕) แต่งตั้งพระปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียน

(๖) ติดตามการปฏิบัติหน้าที่การสอนของพระสอนศีลธรรม เมื่อพระสอนศีลธรรมไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่การสอนได้ ให้พิจารณารับสมัคร และคัดเลือกพระปฏิบัติหน้าที่การสอนแทนให้เป็นไปตามจำนวนที่กำหนด

(๗) รับรายงานผลการดำเนินงาน การประเมินโครงการ และร่วมแก้ไขปัญหาของพระสอนศีลธรรมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒) ผู้ว่าราชการจังหวัด

(๑) เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการอำนวยการส่งเสริมการปฏิบัติงาน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดฝ่ายฆราวาส

(๒) เป็นที่ปรึกษา ส่งเสริมสนับสนุนให้โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(๓) รับรายงานผลการดำเนินงาน การประเมินโครงการ และให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ การดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ให้พระปฏิบัติหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพ

๓) คณะกรรมการศูนย์ประสานงานประจำจังหวัด

(๑) ทำหน้าที่ประสานงานในด้านต่าง ๆ ในระดับจังหวัด

(๒) ให้คำปรึกษา และการบริหารจัดการโครงการฯ แก่พระสอนศีลธรรม

^{๑๑๐} คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, แนวโน้มทางการวิจัยที่ศึกษาศาสตร์ควรมอง, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ, หน้า ๓๒.

(๓) รับรายงานผลการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรม และดำเนินการขออนุมัติค่าตอบแทนเสนอศูนย์อำนวยการพระสอนศีลธรรมฯ

(๔) ร่วมมือกับเขตพื้นที่การศึกษาในการติดตามประเมินผลการทำงานของพระสอนศีลธรรม

(๕) อื่น ๆ ที่มหาวิทยาลัยฯ มอบหมาย

๔) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด / วัฒนธรรมจังหวัด

(๑) เป็นที่ปรึกษาแก่พระสอนศีลธรรมฯ ดำเนินการจัดการเรียนการสอน และการนำหลักธรรม สาระการเรียนรู้ สู่การปฏิบัติจริงในวิถีชีวิตของนักเรียน

(๒) ส่งเสริมสนับสนุน อำนวยความสะดวกแก่พระสอนศีลธรรมในการปฏิบัติหน้าที่การสอนในโรงเรียนตามความเหมาะสม

๕) ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา

(๑) อำนวยความสะดวกโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(๒) แจ้งสถานศึกษาให้เตรียมความพร้อม และสนับสนุนในการรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ทั้งด้านครูพี่เลี้ยงและอื่น ๆ ตามเห็นสมควร

(๓) มอบหมายภารกิจให้ศึกษานิเทศก์เขตพื้นที่การศึกษา ร่วมกับผู้รับผิดชอบในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรปราการ นิเทศการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรม และร่วมแก้ไขปัญหาตลอดจนพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรม

๖) ศึกษาานิเทศก์เขตพื้นที่การศึกษา

(๑) ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด และคณะสงฆ์ วางแผนการนิเทศการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา

(๒) นิเทศการเรียนการสอนพระสอนศีลธรรม ภาคเรียนละ ๒ ครั้ง

(๓) ร่วมประชุมพระสอนศีลธรรมเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรม ภาคเรียนละ ๒ ครั้ง

(๔) ร่วมรายงานผลการนิเทศให้คณะกรรมการอำนวยการส่งเสริมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเรียนละ ๑ ครั้ง

(๕) ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด / วัฒนธรรมจังหวัด ในการจัดประชุมสัมมนาเพื่อพัฒนาศักยภาพแก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

(๖) จัดทำรายงานผลการนิเทศเสนอต่อผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา คณะกรรมการอำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดสมุทรปราการ และคณะสงฆ์ เมื่อสิ้นภาคเรียน

(๗) ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด / วัฒนธรรมจังหวัด ประเมินผลการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรม และเสนอแนะการดำเนินการตามโครงการ

สรุปแนวคิดดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนั้น เป็นเรื่องที่ดีเพราะจะได้ช่วยขัดเกลาจิตใจเด็กให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุขต่อไป เพราะเด็กนักเรียนในปัจจุบันประพฤติตนไม่เหมาะสมกับความเป็นนักเรียน นักศึกษา ขาดคุณธรรมจริยธรรมทั้งที่ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ รากเหง้าแห่งปัญหาคือ นักเรียน นักศึกษา ขาดการขัดเกลาทางจิตใจที่เพียงพอ ถูกละเลยในการปลูกฝังเรื่องคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรม เป็นสาเหตุให้เกิดความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ขาดการใช้สติยั้งคิด และแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมออกมา

๒.๓.๔ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้วิจัยนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

๑. ความเป็นมาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมได้ดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๔๘-๒๕๕๐ โดยแรกเริ่มรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้จำนวน ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระสอนธรรมในโรงเรียนที่เข้าไปสอนในสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษาทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ประมาณ ๖๐๐ รูป ภายหลังต่อมาจากการที่กระทรวงวัฒนธรรมได้ทำข้อตกลงความร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ และมีการประชุมร่วมกัน พบว่ากระทรวงศึกษาธิการมีความต้องการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ไปสอนในโรงเรียนเฉพาะที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ไม่น้อยกว่า ๕๘,๐๗๓ รูป โดยเฉพาะโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งมีอยู่จำนวนมากกว่า ๑๐,๐๐๐ แห่ง^{๑๑๑}

ดังนั้น กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้วิเคราะห์เหตุผลความจำเป็นและบริบทที่เกี่ยวข้องทุกด้าน แล้วจึงได้มีแนวคิดว่าจะขยายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ให้เข้าไปสอนโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของกระทรวงศึกษาธิการ ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ คือ ๑ ตำบล ต่อ ๑ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยจะขยายเพิ่มขึ้นอีก ๔,๐๐๐ รูปเป็นการนำร่อง จากนั้นได้เสนอของบประมาณกลางจากรัฐบาลเพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำนวน ๔,๐๐๐ รูป रुपये ๒,๐๐๐ บาทต่อเดือน และเป็นค่าดำเนินการจัดทำหนังสือ อุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอน การติดตามประเมินผลโครงการเพื่อให้สาธารณชนทั่วประเทศเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ โดยมุ่งเน้นประโยชน์ที่จะได้รับ คือ ผู้เรียนได้แก่ เด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และมีเป้าหมายเพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ให้มากขึ้นเป็น ๒๐,๐๐๐ รูป เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ตามเป้าหมาย^{๑๑๒}

ในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๑ กรมการศาสนาได้เปลี่ยนบทบาทการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำเนินการมาแต่เดิมไปสนับสนุนกิจกรรมคุณธรรมอื่นๆ โดยได้โอนภาระงานพร้อมงบประมาณให้กระทรวงศึกษาธิการรับดำเนินการ และได้มอบให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง

^{๑๑๑} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๘.

^{๑๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

กรมราชวิทยาลัยรับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาดำเนินการจัดเข้าในพันธกิจประเภทงานให้บริการวิชาการแก่ชุมชน โดยได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๕ หน่วยงาน ดังนี้

๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีพระสงฆ์ที่มีความพร้อมและมีพระที่สอนอยู่ในสถานศึกษาต่างๆ อยู่แล้ว

๒. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีศึกษานิเทศก์ และสถานศึกษา / โรงเรียนที่มีความต้องการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๓. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมจังหวัดซึ่งเป็นผู้ดูแลโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาแต่เริ่มแรก

๔. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีผู้อำนวยการพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้ส่งเสริมพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ที่เข้าไปทำการสอนในโรงเรียน

๕. ภาคคณะสงฆ์ทั้ง ๑๘ ภาค มีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดซึ่งปกครองดูแลพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ

๒) กระบวนการบริหารจัดการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อได้รับมอบโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนพร้อมทั้งงบประมาณมาแล้ว เพื่อให้การดำเนินงานโครงการครูพระสอนศีลธรรม มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อันพึงประสงค์คือนักเรียนได้รับการปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมจากพระสอนฯ โดยตรง และคุ้มค่ากับงบประมาณที่ได้รับ จึงได้เตรียมแผนปฏิบัติการรองรับการดำเนินการโครงการฯ อย่างเป็นระบบ และได้ดำเนินการประสานงานกับคณะสงฆ์ สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยได้มีการประชาสัมพันธ์โครงการฯ และจัดอบรมถวายความรู้เพิ่มประสิทธิภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ เพื่อสร้างศักยภาพในการทำงานให้เป็นที่ยอมรับของสถานศึกษา และเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้กับนักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องพร้อมกับมีความประพฤติที่ดีงาม โดยได้จัดแผนการดำเนินการโครงการซึ่งมีกระบวนการบริหารโครงการดังนี้^{๑๑๓}

๑. จัดประชุมคณะกรรมการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๒. จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการ / อำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ทั่วประเทศ
๓. การปฐมนิเทศพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ
๔. การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเข้มข้นวิทยากรแกนนำโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๕. การอบรมพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๖. การจัดทำคู่มือ หนังสือการจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๔๔ และพัฒนาเว็บไซต์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๗. การวิจัย
๘. การนิเทศ การติดตามประเมินผล
๙. การจัดถวายค่าตอบแทน
๑๐. การรับสมัคร / การคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ

^{๑๑๓} เสฐียร พันธงชัย, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ผดุงวิทยาการพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๑๒.

สืบเนื่องมาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาบริหารต่อจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้มีประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประกอบด้วย (๑) คณะกรรมการที่ปรึกษา (๒) คณะกรรมการอำนวยการ (๓) คณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อกำหนดนโยบายและวางแผนงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เพื่อให้การดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในรอบ ๑ ปี คณะกรรมการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้มีการประชุมกันอย่างต่อเนื่อง

พร้อมกันนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ ๒๔ ชุดโดยสัมพันธ์กับภาคสงฆ์ประกอบด้วยภาคกลาง ๒๓ จังหวัด ๖ ภาค มีคณะกรรมการอำนวยการดูแลชุดละ ๑ ภาค ในส่วนของวิทยาเขตวิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียน และหน่วยวิทยบริการรวม ๑๘ แห่งมีคณะกรรมการอำนวยการดูแลในแต่ละพื้นที่ ลงนามอนุมัติโดยอธิการบดีเมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๑ คณะกรรมการแต่ละชุดจะมีหน้าที่รับนโยบายแผนการดำเนินการจากคณะกรรมการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ของส่วนกลางมาปฏิบัติพร้อมทั้งอำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในพื้นที่ที่ได้รับผิดชอบประจำหน่วยงานของตนเองเพื่อควบคุมดูแล ส่งเสริม ภารกิจของโครงการครูพระสอนศีลธรรมให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งคณะกรรมการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในแต่ละพื้นที่ได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการพร้อมทั้งได้ประสานงานกับภาคสงฆ์และภาครัฐพร้อมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒.๔ พื้นที่ในการวิจัย

จังหวัดชลบุรี หรือที่คนทั่วไปเรียกกันสั้นๆว่า “เมืองชล” เป็นจังหวัดท่องเที่ยวชายทะเลภาคตะวันออกที่มีชื่อเสียงมาช้านาน อีกทั้งมีชุมชนอยู่อาศัยย้อนไปได้ถึงยุคทวารวดี กลายเป็นแหล่งสังฆมอารยธรรมและความเจริญรุ่งเรืองในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะการท่องเที่ยว ชนบทธรรมนิยม ประเพณี วิถีชีวิตชุมชน และอุตสาหกรรมระดับนานาชาติ สำหรับคนทั่วไปแล้ว ชลบุรีอาจเป็นที่รู้จักในฐานะเมืองตากอากาศชายทะเลที่ใกล้กรุงเทพฯ โดยเฉพาะหาดบางแสน และพัทยา ซึ่งได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ ต่างก็เดินทางเข้ามาสัมผัสความสวยงามของชายทะเลตะวันออกอันมีมนต์เสน่ห์แห่งนี้ ปีละหลายล้านคน

การที่ชลบุรีตั้งอยู่ติดทะเล และมีชายฝั่งทอดยาวถึง ๑๖๐ กิโลเมตร ส่งผลให้มีอากาศเย็นสบายตลอดปี ฤดูร้อนไม่ร้อนจัด ฤดูหนาวอากาศไม่ถึงกับแห้งแล้งมากนัก เพราะยังมีฝนตกอย่างชุ่มฉ่ำภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ตอนในของจังหวัด ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขา และที่ราบลอนลูกคลื่นสลับกันไป มักจะมีฝนตกชุกกว่าชายฝั่งทะเล ในครั้งอดีตแถบชายทะเลเมืองชลบุรีได้รับการยอมรับว่ามีอากาศดีมาก จนสามารถใช้เป็นสถานพักฟื้นผู้ป่วยและที่ตากอากาศของพระมหากษัตริย์รวมถึงเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงในราชวงศ์จักรีหลายพระองค์ ดังปรากฏหมู่พระราชฐานอันงดงามของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ อยู่บนเกาะสีชัง และกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมแห่งหนึ่งอย่างมีอรรถประโยชน์ได้

ความได้เปรียบทางทำเลที่ตั้ง ณ ชายฝั่งทะเลซึ่งมีคลื่นลมไม่แรงจัดตลอดปี ทำให้ชลบุรีกลายเป็นเมืองท่าสำคัญมาแต่ครั้งโบราณกาล มีชาวจีนล่องเรือสำเภามาค้าขายและ

อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมาก ดังปรากฏว่ายังคงมีลูกหลานชาวจีนอาศัยสืบต่อ และประกอบสัมมาอาชีพอยู่ทั่วไปในชลบุรีแม้ทุกวันนี้ มีบันทึกของชาวเรือในอดีตกล่าวว่า เกาะสีชังเป็นจุดที่เรือสำเภาจีนมักใช้จอดพักเรือก่อนเดินทางเข้าสู่ปากแม่น้ำเจ้าพระยา หรือ ก่อนเดินทางออกสู่มหาสมุทรจนถึงทุกวันนี้ ก็ยังมีเรือสินค้า และเรือเดินทะเลขนาดใหญ่เข้ามาจอดลอยลำในบริเวณดังกล่าวอยู่เสมอ ไม่เคยเปลี่ยน

ทำเลที่ตั้งอันเหมาะสมสำหรับการค้าขายทางทะเลนี้เอง ส่งผลให้ปัจจุบันชลบุรีได้รับการวางแผนให้เป็นเมืองหลักทางด้านอุตสาหกรรม และการค้าขายของภาคตะวันออก มีท่าเรือแหลมฉบังเป็นท่าเรือพาณิชย์สำคัญของประเทศไทย รองก็แต่ท่าเรือกรุงเทพฯ เท่านั้น นอกจากนี้ยังมีโรงงานอุตสาหกรรมมากมาย อาทิ โรงกลั่นน้ำมัน โรงงานประกอบรถยนต์ โรงงานน้ำตาลทราย โรงงานมันสำปะหลังอัดเส้นและอัดเม็ด และโรงงานผลิตชิ้นส่วนอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น เช่นเดียวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุที่ชลบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมหลากหลาย ทั้งด้านธรรมชาติและสรรพชีวิต วัดวาอารามเก่าแก่ วิถีชีวิตชุมชนน่าสัมผัส งานหัตถกรรมอันประณีต รวมถึงยังมีสถานบันเทิงทันสมัย ควบคู่ไปกับกิจกรรมผจญภัยหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการขี่ม้า ดำน้ำ เล่นเรือใบ ขึ้นเครื่องร่อน ฯลฯ ซึ่งต่างก็ช่วยส่งเสริมให้เมืองชลมีความน่าดึงดูดในทุกมิติ

ปัจจุบันชลบุรีมีประชากรประมาณ ๑,๔๕๕,๐๓๙ คน (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๘) ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผู้โยกย้ายเข้ามาทำงานในภาคอุตสาหกรรมต่างๆ ที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ทว่าเมื่อพูดถึงผู้คนพื้นถิ่นจริงๆ ของชลบุรีแล้ว จะพบว่าคนชลบุรีมีอาชีพผูกพันอยู่กับท้องทะเล ไร่ ทำปศุสัตว์ และทำเหมืองแร่ โดยลักษณะนิสัยของคนเมืองชลดั้งเดิมได้ชื่อว่าเป็นคนจริง ใช้ชีวิตเรียบง่าย ประหยัดอดออม เอาการเอางาน หนักเอาเบาสู้ง มีความเป็นมิตร และพร้อมต้อนรับผู้มาเยือนเสมอ แม้ทุกวันนี้สภาพบ้านเมืองของชลบุรีจะเจริญรุดหน้าไปมาก อีกทั้งมีผู้คนต่างถิ่นโยกย้ายเข้ามาอาศัยผสมกลมกลืนกับชนดั้งเดิม ทว่าคนเมืองชลก็ยังคงรักษามโนธรรมนิยม และประเพณีอันดีงามของตนเอาไว้อย่างเหนียวแน่น สะท้อนออกมาในรูปแบบงานเทศกาลประจำปีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานบุญกลางบ้าน และงานเครื่องจักสานพนัสนิคม งานประเพณีวันไหล (งานก่อดวงพระทรายวันไหล) ในช่วงหลังวันสงกรานต์ งานประเพณีกองข้าวอำเภอศรีราชา งานประเพณีวิ่งควายอันคึกคักสนุกสนาน รวมถึงงานแห่พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และงานกาชาดชลบุรี เป็นต้น เหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ความโดดเด่นของคนชลบุรีได้อย่างชัดเจน

คนเมืองชลในปัจจุบันนับถือศาสนาพุทธมากถึง ๙๗ เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลือนับถือศาสนาคริสต์ อิสลาม และอื่นๆ โดยผสมผสานความเชื่อความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้าไว้ในศาสนาที่ตนนับถือด้วย เช่น เมื่อถึงช่วงเทศกาลกินเจประมาณเดือนตุลาคมของทุกปี ผู้คนที่ศรัทธาก็จะพากันนุ่งขาวห่มขาว งดการบริโภคเนื้อสัตว์ แล้วเดินทางไปร่วมสวดมนต์บำเพ็ญทานยังโรงเจต่างๆ ทั่วจังหวัดชลบุรี หรือ อีกตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ คนเมืองชลมักเดินทางไปที่เขาสามมุข เพื่อสักการะและขอพรจากเจ้าแม่สามมุข บริเวณเขาสามมุขซึ่งไม่ห่างจากหาดบางแสน และอ่างศิลา สองตัวอย่างนี้คือความเชื่อของชาวจีนที่ผสมผสานรวมเป็นเนื้อเดียวกับความศรัทธาท้องถิ่น จนไม่สามารถแยกออกจากกันได้

ชลบุรีเป็นย่านชุมชนจีนที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออก คนจีนในชลบุรีส่วนใหญ่เป็นเชื้อสายแต้จิ๋ว ซึ่งเชี่ยวชาญการค้า และมีบทบาทสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจ ประมง อุตสาหกรรม เกษตรกรรม และเข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๒-๓) อยู่แถบชายทะเลเมืองบางปลาสร้อย ทำการค้า และประมงอย่างกว้างขวางจนมีเหลือส่งออกไปยังต่างประเทศ อีกทั้งเป็นผู้นำอ้อยเข้ามาปลูก และริเริ่มอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายแถบอำเภอบ้านบึง อำเภอพานทอง และอำเภอพนัสนิคม ส่วนคนจีนที่อพยพเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ ๕ มักทำอาชีพปลูกผัก และเลี้ยงเป็ดอยู่ในบริเวณเดียวกัน สำหรับชนชาวลาวนั้นอพยพเข้ามาช่วงรัชกาลที่ ๓ มีอาชีพทำไร่ ทำนา และมีความสามารถพิเศษในการทำหัตถกรรมจักสาน ส่วนชาวมุสลิมอพยพเข้ามาตั้งแต่สมัยอยุธยา ปัจจุบันมีอาชีพทำสวนผลไม้ ไร่มันสำปะหลัง และค้าขายในตลาด เป็นกลุ่มที่เคร่งครัดในประเพณีและศาสนา

ศักยภาพ และความโดดเด่นในหลายด้านของเมืองชลทั้งหมดดังกล่าว จึงกลายเป็นต้นทุนที่มั่งคั่งเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ชลบุรีกลายเป็น “เพชรน้ำเอกแห่งบูรพาทิศ” ที่พร้อมเปิดประตูออกสู่สังคมโลกได้อย่างสมภาคภูมิ

โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๘ - (สพม.๑๘) ได้แก่

๑. โรงเรียนชลกันยานุกูล ตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี
๒. โรงเรียนชลกันยานุกูล แสนสุข ตำบลแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี
๓. โรงเรียนชลบุรี "สุขบท" ตำบลบางทราย อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี
๔. โรงเรียนชลราษฎร์รัง ตำบลบ้านสวน อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี
๕. โรงเรียนอ่างศิลาพิทยาคม ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี
๖. โรงเรียนบ้านสวน (จันทนุสรณ์) ตำบลบ้านสวน อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี
๗. โรงเรียนแสนสุข ตำบลแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี
๘. โรงเรียนหนองรีมงคลสุขสวัสดิ์ ตำบลหนองรี อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี
๙. โรงเรียนคลองก้อยวิทยา ตำบลคลองก้อย อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
๑๐. โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย ชลบุรี ตำบลหนองซาก อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
๑๑. โรงเรียนบ้านบึง "มนูญวิทยาการ" ตำบลหนองอิรุณ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
๑๒. โรงเรียนบ้านบึง "อุตสาหกรรมนุเคราะห์" ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
๑๓. โรงเรียนหนองใหญ่ศิริวรวาทีวิทยา ตำบลหนองใหญ่ อำเภอหนองใหญ่ จังหวัดชลบุรี
๑๔. โรงเรียนบางละมุง ตำบลนาเกลือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
๑๕. โรงเรียนผินแจ่มวิสาขอน ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
๑๖. โรงเรียนโพธิสัมพันธ์พิทยาคาร ตำบลนาเกลือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
๑๗. โรงเรียนพานทอง ตำบลหนองคำลิ่ง อำเภopanทอง จังหวัดชลบุรี
๑๘. โรงเรียนพานทองสภาชนูปถัมภ์ ตำบลพานทอง อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี
๑๙. โรงเรียนทุ่งเหียงพิทยาคม ตำบลหมอนนาง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี
๒๐. โรงเรียนพนัสพิทยาคาร ตำบลกุฎไฉน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

๒๑. โรงเรียนอุทกวิทยาคม ตำบลวัดโบสถ์ อำเภอนันทนิคม จังหวัดชลบุรี
๒๒. โรงเรียนทุ่งสุขลาพิทยา "กรุงไทยอนุเคราะห์" ตำบลทุ่งสุขลา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชลบุรี
๒๓. โรงเรียนบึงศรีราชาพิทยาคม ตำบลบึง อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชลบุรี
๒๔. โรงเรียนศรีราชา ตำบลศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชลบุรี
๒๕. โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ชลบุรี ตำบลบ่อวิน อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชลบุรี
๒๖. โรงเรียนสุรศักดิ์วิทยาคม ตำบลสุรศักดิ์ อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชลบุรี
๒๗. โรงเรียนเกาะสีชัง ตำบลเทววงษ์ อำเภอเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี
๒๘. โรงเรียนสัตหีบวิทยาคม ตำบลนาจอมเทียน อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี
๒๙. โรงเรียนสิงห์สมุทร ตำบลสัตหีบ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี
๓๐. โรงเรียนบ่อทองวงษ์จันทร์วิทยา ตำบลวัดสุวรรณ อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี
๓๑. โรงเรียนเกาะจันทร์พิทยาคาร ตำบลเกาะจันทร์ อำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี
๓๒. โรงเรียนเกาะโพธิ์ถั้วงามวิทยา ตำบลท่าบุญมี อำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ” ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการหลักพุทธธรรม

วัลลภา จันทร์เพ็ญ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา” ผลการวิจัยพบว่า

๑. รูปแบบที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรมระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) การดำเนินกิจกรรมของรูปแบบที่ ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะเส้นฐาน ระยะทดลอง และระยะติดตามผล การดำเนินกิจกรรมในระยะทดลอง มีการให้ความรู้และฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่อง การจัดการความคิดความเข้าใจ ทักษะการคิดเพื่อควบคุมตนเองด้วยเทคนิคการปรับพฤติกรรมทางปัญญา การเขียนโครงการช่วยเพื่อน การชักชวนซ้ำ การให้ข้อมูลย้อนกลับและเสริมแรงทางบวก

๒. ผลของการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา ๒.๑ นักศึกษากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมในระยะเส้นฐาน ระยะทดลอง และระยะติดตามผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๒.๒ นักศึกษากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของ

คะแนนพฤติกรรมจริยธรรม แตกต่างจากนักศึกษากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑
๑๑๔

พระเมธีธรรมาลังการ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงาน ฯ” ผลการวิจัย พบว่า

๑. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลได้ทั้งสิ้น ๒๔๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๕๒ เป็นเพศชาย จำนวน ๑๐๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๕๕ เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๔๕ มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๖๑ วุฒิการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๒๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๒.๓๔ วุฒิการศึกษาปริญญาโท จำนวน ๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๖๕ และวุฒิการศึกษาปริญญาเอก จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๐ มีประสบการณ์การทำงานต่ำกว่า ๑๐ ปี จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๐๕ และประสบการณ์การทำงานตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๒๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๙๕ เป็นโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน ๑๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๒๓ และโรงเรียนประถมศึกษาที่ขยายโอกาสทางการศึกษา จำนวน ๑๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๗๗

๒. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต ๑ ใน ๔ ด้าน คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (*:๔.๐๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน

๓. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต ๑ จำแนกตามประเภทของโรงเรียน พบว่า ในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ^{๑๑๕}

ฉาน ตรกรวิจารณ์^{๑๑๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธจะมีพุทธธรรมเป็นฐานคิดในการพัฒนา โดยมีพุทธเศรษฐศาสตร์ ทฤษฎีระบบ ทฤษฎีจิตวิทยา การเรียนรู้และอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนา โดยมีเป้าหมายการพัฒนา ๒ ระดับ คือ ระดับโลกียธรรม และระดับโลกุตระธรรม ส่วนปรัชญาในการพัฒนานั้นตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่า มนุษย์สามารถพัฒนาได้ พุทธธรรมมีเป้าหมายที่การพัฒนาปรับปรุงมนุษย์ ใช้ปัญหาของมนุษย์ คือ “ทุกข์” เป็นตัวตั้งใช้หลักธรรม อริยสัจ ๔ เป็นหลักคิดในการพัฒนา และมีการคิดเชิงระบบ สำหรับเป้าหมายในการพัฒนานั้นจะมีสามประการ คือ (๑) ทำให้มนุษย์มีความรู้ความสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดีมีประสิทธิภาพ (๒) มีจริยธรรมคุณธรรมใน

^{๑๑๔} วัลลภา จันทรเพ็ญ, “การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรม ของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาหลักสูตรและการสอน, (ครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

^{๑๑๕} พระเมธีธรรมาลังการ และคณะ, “การใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงาน ฯ”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๘.

^{๑๑๖} ฉาน ตรกรวิจารณ์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐).

การดำรงชีวิต และ (๓) พัฒนาไปสู่ระดับสูงสุด คือ การพ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิง สู่ภาวะนิพพานหรือนิโรธ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ มี ๓ องค์ประกอบการพัฒนา คือ การพัฒนาระดับบุคคล ระดับกลุ่มและการพัฒนาในระดับองค์การ เพื่อให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพุทธมีปฏิสัมพันธ์กับบริบททั้งทำให้องค์การที่เป็นระบบใหญ่ต้องมีเป้าหมายขององค์การที่เศรษฐกิจแบบพอเพียง มีพุทธเศรษฐศาสตร์เป็นแนวทางของระบบเศรษฐกิจ มีกระบวนการทัศน์การพัฒนาที่ประกอบด้วยกระบวนการทัศน์การพัฒนาเพื่อผลงาน กระบวนการทัศน์การพัฒนาเพื่อการเรียนรู้ กระบวนการทัศน์การพัฒนาโลกียธรรม และกระบวนการพัฒนาระดับโลกุตระธรรม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับบุคคล และระดับองค์การจะมีตัวแบบในการพัฒนา ซึ่งสามารถใช้เป็นกระบวนการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธได้ด้วย

เอื้อมอร์ ชลวร^{๑๓๗} ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ” ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมที่โดดเด่นในพระพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดกระบวนการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้ยาวนานมีอยู่ ๔ หมวดคือ (๑) การใช้หลักไตรสิกขา ในการจัดสร้างสังคมให้เข้าใจซึ่งกันและกัน (๒) การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากภายในด้วยหลักสาราณียธรรม (๓) กระบวนการจัดการสังคีติ ร้อยกรองพระธรรมและพระวินัยให้เป็นหมวดหมู่ ง่ายต่อการจดจำและนำไปปฏิบัติและ (๔) กระบวนการสร้างสังคมแห่งสงฆ์ อันได้แก่การมีพระวินัย และระเบียบวิธีปฏิบัติว่าด้วยการรวมตัวเป็นหมู่สงฆ์

จากองค์ความรู้ในด้านการจัดการความรู้ และองค์ความรู้ในพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ หมวดได้นำไปสู่การประยุกต์เพื่อสร้างรูปแบบจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการตามโมเดลเกลียวความรู้ของอิกุจิโร่ โนนากะ (Ikujiro Nonaka) ที่เรียกว่า เซกิ (SECI) มาเป็นแนวคิดหลักของการปฏิบัติ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๔ แบบด้วยกันคือ (๑) การขัดเกลาทางสังคม (socialization) (๒) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) (๓) การผสมผสานความรู้ (Combination) (๔) การผนึกความรู้ในตน (Internalization) เป็นพลวัต ที่มีการหมุนในลักษณะที่เป็นเกลียว (spiral) เป็นการสร้างความรู้ใหม่ที่ไม่รู้จบ แล้วนำหลักพุทธธรรม ๔ หมวดข้างต้นมาเสริมแรงผลักดันให้เกิดพลังในการขับเคลื่อน ซึ่งได้เสนอเป็นแบบจำลองใหม่ หลังจากนั้นได้นำแบบจำลองดังกล่าวมาทำการตรวจสอบองค์ความรู้ด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้วยกระบวนการสนทนากลุ่ม (focus group) สรุปผลว่าได้แบบจำลองการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการที่พร้อมนำไปใช้งานได้ในองค์กรทั่วไป

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ ได้ศึกษาวิจัย “การวิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขา” ผลการศึกษวิจัยพบว่า พระพุทธเจ้าตรัสหลักไตรสิกขาไว้ใน วัชชีปุตตสูตร ทุตยสิกขัตตยสูตร และตติยสิกขสูตร ไตรสิกขา มีความหมายว่า การฝึกอบรมด้านความประพฤติ จิต และปัญญา ไตรสิกขาสามารถจัดประเภทได้ ตามหลักไตรสิกขา ตามมรรคมองค์แปด และตามธรรมชั้นธัมม สาม ความสำคัญของหลักไตรสิกขา คือ เป็นที่หลอมรวมสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์ เป็นสิกขาบทเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ มีอิทธิพลต่อคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นที่หลอมรวมหลักปฏิบัติธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา สารสำคัญของหลักไตรสิกขามี ๓ อย่าง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา การศึกษาตามหลักไตรสิกขามีส่วนประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ การจัดหาหรือสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ การสร้างสัมมาทิฐิ การศึกษาตามหลักไตรสิกขา และการวัดและประเมินผลการศึกษาตามหลักไตรสิกขา

^{๑๓๗} เอื้อมอร์ ชลวร, “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”, **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๔).

หลักไตรสิกขาที่มีมาอยู่ใน วัชชีปุตตสูตร พุติยสิกขัตตยสูตร และตติยสิกขาสสูตร กำหนดการศึกษาสมัย พุทธกาลเริ่มจากกลุ่มปัญจวัคคีย์ ผู้ศึกษาสมัยพุทธกาลแบ่งได้ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มบรรพชิตและกลุ่ม คฤหัสถ์ ทั้งสองกลุ่มนี้ได้มีการกำหนดคุณสมบัติไว้แตกต่างกันด้วย ขอบเขตของการศึกษาใน พระพุทธศาสนารวมอยู่ในหลักไตรสิกขา การเรียนการสอนในสมัยพุทธกาลมีลักษณะเป็นแบบมุข ปาฐะ การศึกษาตามหลักไตรสิกขามีขั้นตอนดำเนินการที่สำคัญอยู่ ๔ ประการ คือ จัดหาหรือสร้าง ปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ สร้างสัมมาทิฐิ ฝึกตามหลักไตรสิกขา วัดและประเมินผลตามหลักไตรสิกขา^{๑๑๘}

สุตาภรณ์ อรุณดี^{๑๑๙} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนมนุษย์สู่ระดับโลกใน ศตวรรษที่ ๒๑ กรณีศึกษา การพัฒนาสมรรถนะทุนมนุษย์ตามหลักพุทธญาณวิทยา และรูปแบบการ จัดการทักษะความรู้ (รูปแบบ KSM Model)" พบว่า จากผลการวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การสร้างทุนสมองมนุษย์หรือ สมรรถนะสู่ระดับโลก ตามหลักพุทธญาณวิทยา (หลักไตรสิกขา) นั้น สามารถพัฒนาสู่ระดับโลกได้ เพราะการพัฒนาคนนั้นต้องเริ่มด้วยการพัฒนาจิตใจเพราะจิตใจเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดในการ สร้างพฤติกรรม เมื่อมนุษย์มีพื้นฐานจิตใจที่แล้วดีจะเก่งได้เองเกิดเป็นทุนสมองหรือทุนทางปัญญาของ มนุษย์ (Human Capital) อริยะ - อัจฉริยะ (ดี-เก่ง) เรียกว่า เป็นสมรรถนะมนุษย์ หรือ Human Competency สมรรถนะมีอยู่แล้วในตัวมนุษย์ทุกคนแต่ต้องอาศัยการฝึกฝนตนเอง เรียนรู้ และพัฒนา อย่างต่อเนื่องจะทำให้เป็นผู้ที่มีสมรรถนะระดับสูงสุดได้

ส่วนรูปแบบ KSM Model เป็นสมรรถนะด้านต่างๆ ของมนุษย์การเกิดสมรรถนะต่างๆ เหล่านี้ได้บุคคลผู้นั้นจะต้องเป็นผู้ปฏิบัติที่อยู่ในศีล สมาธิ ปัญญา สำหรับคุณสมบัติสมรรถนะมนุษย์โดย เกิดจากการฝึกตนตามหลักพุทธญาณวิทยา (หลักไตรสิกขา) เพราะหากฝึกตนให้เป็นผู้ที่มี ศีล สมาธิ ปัญญา สมรรถนะที่อยู่ในรูปแบบ KSM Model ก็เกิดขึ้นได้เอง การเป็นมนุษย์ที่มีสมรรถนะ แม้กระทั่งปัญญาสูงสุดในตัวมนุษย์ที่เราเรียกว่า ภาวนามยะปัญญา ในการพัฒนาคนต้องพัฒนาจาก จิตใจเพื่อส่งผลให้เกิดทุนทางปัญญาในการสร้างความเก่งหรือความดี หรือ อริยะภาวะและอัจฉริยะ ภาวะขึ้น ส่วนสมรรถนะที่เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดศักยภาพที่จะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผล สูงสุดของความเป็มนุษย์และปัญญาสูงสุด ก็คือ ทุนทางปัญญา ซึ่งไม่ใช่ลักษณะทางกายภาพของ สมองหรือเนื้อสมอง รอยหยัก ในเชิงนามธรรม แต่หมายถึงในเชิงรูปธรรม คือ กระบวนการคิดหรือการ ตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพสมองเป็นเพียงแค่เครื่องมือที่ฝึกความเก่ง แต่ปัญญาเกิดจากความรู้ที่เกิด จากจิตใจเกิดจากการหยั่งรู้ด้วยตนเองจากจิตใจ แล้วสั่งการไปที่สมองให้แสดงออกมาเป็นพฤติกรรม หรือสมรรถนะ ดังนั้นทุนทางสมองคือ ทุนทางปัญญาของมนุษย์ที่เกิดจากการหยั่งรู้ด้วยการศึกษา ตนเอง จากการฝึก ศีล สมาธิปัญญา ซึ่งเป็นพื้นฐานเป็นคุณสมบัติสมรรถนะทุนมนุษย์ของคนดีและ เป็นคนเก่งอยู่ในตัว (อริยะ-อัจฉริยะ)

^{๑๑๘} ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, “การวิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขา”, **พุทธศาสตร์คุณภิวัตน์** (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๕).

^{๑๑๙} สุตาภรณ์ อรุณดี, "ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนมนุษย์สู่ระดับโลกในศตวรรษที่ ๒๑ กรณีศึกษา การ พัฒนาสมรรถนะทุนมนุษย์ตามหลักพุทธญาณวิทยาและรูปแบบการจัดการทักษะความรู้ (รูปแบบ KSM Model)", **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราช ภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๑).

การพัฒนาสมรรถนะทุนมนุษย์จะต้องสร้างที่จิตใจ รู้จักตัวเอง รู้จักศักยภาพของตัวเอง ด้วยความรักความเมตตาที่มีออกมาจากภายใน ปัญญาสูงสุดจะเกิดขึ้นจากภายในตนเอง ไม่ได้เกิดขึ้นจากภายนอก หรือการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมภายนอกใดๆ มนุษย์จะสามารถที่จะรู้อะไรต่ออะไรที่คนอื่นไม่รู้ถ้าหากมนุษย์รู้จักหันเข้ามาศึกษาตัวเองด้วยการฝึกสมาธิซึ่งจะช่วยให้มนุษย์หันกลับเข้าไปข้างในตัวตนของตนเอง ฝึกการอบรมจิตใจตนเองเป็นวิธีการที่จะช่วยให้มนุษย์ได้ปัญญาได้ความรู้สูงสุด ผ่านสมองซึ่งเป็นเครื่องมือมนุษย์ที่เป็นนามธรรม ดังนั้นปัจจัยหลักในการสร้างและพัฒนาสมรรถนะทุนมนุษย์ในระดับโลก คือ ศิล สมาธิ ปัญญา ไม่มีทางอื่น ถ้าเราจะใช้แต่วิธีการที่จะทำให้มนุษย์เก่งอย่างเดียว โดยขาดศิลป สมาธิ ในที่สุด มนุษย์ก็จะหลงอยู่ในโลกนี้ แล้วในที่สุดก็จะทำลายโลก เกิดเป็นสงคราม เกิดปัญหาในโลกของเราภิเลสมีมากขึ้น ทั้งนี้เพราะเราฝึกจิตอยู่ที่วัตถุสิ่งของทำให้เกิดปัญหารอบตัวมากมาย เพราะธรรมชาติคนเก่งจะไม่ชอบให้ใครเก่งกว่า จะเกิดการแข่งขัน หรือต้องการเอาชนะ และทำเพื่อเอาชนะเอาเปรียบผู้อื่นทุกวิถีทาง เก่งหากไม่ดีก็จะทำลายคนอื่น ในขณะที่คนดีจะไม่ทำลายผู้อื่น และจะกลายเป็นคนเก่งเพราะบริหารจัดการจิตใจตัวเองและบังคับพฤติกรรมตัวเองเรียนรู้ให้เกิดได้จากปัญญาที่มีพื้นฐานมาจากศิลป ก่อให้เกิดเป็นสมาธิ ปัญญาสูงสุดก็จะเกิดขึ้น เกิดเป็นปัญญาที่รู้ได้เฉพาะตัวเอง แล้วปัญญานั้นมันไม่ใช่ปัญญาที่เกิดขึ้นจากกิเลสเป็นปัญญาที่เกิดขึ้นจากธรรมะจากจิตใจที่บริสุทธิ์ เพราะฉะนั้นหลักของไตรสิกขา จึงเป็นวิธีการที่จะช่วยให้มีความเจริญก้าวหน้าทุกด้าน ทุกอย่างในทางที่ดีทุกด้าน เพราะการรักษาศีลและยกระดับจิตใจของด้วยสมาธิ มีสติกำกับทุกเวลา สามารถทำได้ทุกอิริยาบถก็จะก่อให้เกิดปัญญาได้ตลอดเวลาในทางสร้างสรรค์ ความสงบสุขที่เป็นเครื่องหมายของคนเก่งและคนดีก็จะเกิดขึ้น ส่วนข้อมูลความเห็นของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ สอดคล้องกับข้อมูลในเอกสารและความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าโดยรวมแล้วนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีเห็นว่าสมรรถนะทุนมนุษย์ในระดับโลกตามหลักพุทธญาณวิทยาในสมรรถด้านของ ศิล สมาธิ ปัญญาที่อยู่ในระดับดี โดยเฉพาะสมาธิที่อยู่ในระดับดีมากและรูปแบบ KSM Model ในภาพรวมที่อยู่ในระดับดี โดยเฉพาะสมรรถนะด้านเทคโนโลยี และการพัฒนาจิตใจตามหลักพุทธญาณวิทยาที่อยู่ในระดับดีมาก เนื่องจากการพัฒนามนุษย์ต้องเริ่มจากการฝึกฝนจิตใจให้เป็นดั่งมโน ซึ่งในความดั่งมโนนั้นจะก่อให้เกิดภาวะความเก่ง ซึ่งเป็นคุณสมบัติของสมรรถนะมนุษย์ขึ้นมาได้เองในทุกเรื่องและทุกศาสตร์ในสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์หรือสังคมศาสตร์เกิดเป็น อริยะ-อัจฉริยะ ภาวะ มีความรักและความเมตตาเกิดเป็นความสงบสันติเกิดบนโลก ซึ่งถือได้ว่าเป็นทุนทางปัญญาและเป็นสมรรถนะสูงสุดของมนุษย์ที่แท้จริง

สุปรียา อีร์ลีรานนท์^{๑๒๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า พระพุทธศาสนามีแนวคิดว่าการเรียนรู้เกิดจากองค์ประกอบ คือ อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อายตนะภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งที่ถูกต้องกาย (โณภูมัพพะ) อารมณ์ที่เกิดกับใจ (ธรรมารมณ์) และวิญญาณ คือ ความรู้ที่เกิดขึ้น เมื่ออายตนะภายในและอายตนะภายนอกกระทบกัน เมื่อองค์ประกอบทั้ง ๓ ประจวบพร้อมกันจึงเกิดผัสสะ ผัสสะจึงเป็นจุดเริ่มต้นการเรียนรู้ของมนุษย์ ข้อมูลต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะจะเป็น

^{๑๒๐} สุปรียา อีร์ลีรานนท์, “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖.

ข้อมูลหรือความรู้ได้ต้องผ่านการแปลความหมายด้วยจิต โดยประมวลผลจนเกิดเป็นความรู้และสื่อสารกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบตัว พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญกับจิตและการรับรู้ทางอารมณ์ต่างๆ อันเป็นสภาวะเฉพาะของจิตที่ไม่สามารถทดลองได้ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ เช่น ความดีใจ พอใจ เสียใจ เป็นต้น พฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีขั้นตอนเบื้องต้น โดยเริ่มจากศรัทธาหรือความเชื่อมั่นที่มีปัญญาประกอบ เช่น ได้ฟังบุคคลใดแสดงสาระที่น่าเชื่อถือจนเห็นหรือมั่นใจว่านำไปสู่ความจริงได้ ก็เริ่มศึกษาเรียนรู้จากแหล่งนั้น ศรัทธากับปัญญาจึงต้องประกอบด้วยกันจนกลายเป็นสัมมาทิฐิที่มีคุณภาพ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ คือ กัลยาณมิตร ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก โดยการแสวงหามิตรที่ดีเพื่อขอความรู้ คำแนะนำ เพื่อให้ได้ความรู้ จากนั้นจึงนำข้อมูลต่างๆ ที่ได้ยินได้ฟังมาถ้อยแถลง วิเคราะห์ พิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการ อันเป็นปัจจัยภายในของตัวผู้ปฏิบัติเอง ในขั้นตอนนี้อาจกล่าวได้ว่า เมื่อบุคคลมีโยนิโสมนสิการแล้ว สัมมาทิฐิก็จะเกิดขึ้นตามมา จากนั้นจึงนำตนเองเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ หรือกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในมีความสำคัญเท่าๆ กัน หรือกล่าวได้ว่ามนุษย์จะมีความสมบูรณ์เมื่อชีวิตของมนุษย์มีความสัมพันธ์ครบ ๓ ด้าน คือ พฤติกรรม จิต และปัญญา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทุนมนุษย์เชิงพุทธ สรุปได้ว่า หากมีการบูรณาการหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาศักยภาพทั้งในระดับบุคคล ระดับองค์กรและระดับท้องถิ่น ทำให้การบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีองค์ประกอบหลายด้านมีทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพให้การสนับสนุนช่วยเหลือในหลากหลายภารกิจ ทุนมนุษย์ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญหรือปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนทรัพยากรอื่นๆ ให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การพัฒนาทุนมนุษย์จึงถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญและจำเป็นสำหรับผู้บริหาร เพื่อให้ได้รูปแบบและวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการบริหารและการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน

จินตนา ศักดิ์ภู่อารัม ได้วิจัยเรื่อง “การนำเสนอรูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับของรัฐสำหรับประเทศไทย” ผลการศึกษา พบว่า

นำเสนอรูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับของรัฐสำหรับประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสารและกรณีศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา นำผลที่ได้ไปร่างรูปแบบ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับความคิดเห็น ที่มีต่อร่างรูปแบบ ปรับรูปแบบ และตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบครั้งสุดท้าย โดยการประชุมสัมมนา ผู้ทรงคุณวุฒิ รูปแบบที่นำเสนอประกอบด้วย ๔ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ ความนำ เน้นบริบทและความเป็นมาของแนวคิด ส่วนที่ ๒ รูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับของรัฐสำหรับประเทศไทย มีองค์ประกอบ ๕ ส่วน ประกอบด้วย ๑) หลักการ แนวคิดในการกำหนดรูปแบบ ได้แก่ หลักการกระจายอำนาจโดยเน้นการมีส่วนร่วม หลักสิทธิและสิทธิประโยชน์ของบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรในการรับและจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักความเป็นอิสระจากกฎระเบียบที่ใช้บังคับกับโรงเรียนทั่วไป หลักการมีกฎหมายรองรับสถานะของโรงเรียน หลักความพร้อมที่ให้ตรวจสอบได้ และหลักการจัดการศึกษาที่

มุ่งเน้นคุณภาพเป็นหลัก ๒) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เพื่อเป็นทางเลือกในการจัดการศึกษารูปแบบหนึ่งที่เปิดโอกาสให้บุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร ร่วมกันจัดตั้งหรือมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนในกำกับของรัฐ ๓) ลักษณะเฉพาะของโรงเรียนในกำกับของรัฐ ประกอบด้วย ความหมาย กฎบัตร ผู้จัดตั้ง ผู้สนับสนุน ผู้อนุมัติการจัดตั้ง ประเภทของโรงเรียน จำนวนโรงเรียน การรับนักเรียน การมีอิสระในการบริหาร การได้รับเงินอุดหนุนรายหัวจากรัฐ และความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ๔) กฎบัตรของโรงเรียนในกำกับของรัฐ ๕) การบริหารโรงเรียนในกำกับของรัฐ ประกอบด้วย การบริหารโดยคณะกรรมการบริหารโรงเรียน และการบริหารงานโรงเรียนในกำกับของรัฐ ๔ ด้าน ได้แก่ งานวิชาการ งานบุคคล งานการเงิน และงานบริหารทั่วไป ส่วนที่ ๓ แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ มุ่งเน้นการเร่งดำเนินการให้มีกฎหมายรองรับการดำเนินงานของโรงเรียนในกำกับของรัฐและมีโครงการนำร่อง ส่วนที่ ๔ เงื่อนไขหรือข้อจำกัดของรูปแบบ ที่สำคัญคือ ต้องมีกฎหมายรองรับ และการคัดเลือกผู้บริหารโรงเรียน และคณะกรรมการบริหารโรงเรียนที่มีความสามารถตรงความต้องการ^{๑๒๑}

พระมหาปัญญา ปณฺณาสิริ (ลักษณะจันทร์) ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒” ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ ในปัจจุบัน พบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้รับการอุปถัมภ์งบประมาณจากภาครัฐในปริมาณที่น้อย ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาครู ขาดงบประมาณในการจ้างอาจารย์สอน ทำให้อาจารย์สอนไม่เพียงพอ ในหนึ่งคนจำเป็นต้องสอนหลายวิชา ทำให้ไม่สามารถพัฒนาศักยภาพทางด้านวิชาการได้อย่างเต็มที่ อุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัยยังมีอยู่น้อย เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนขนาดใหญ่ๆ ที่ได้รับงบประมาณจำนวนมาก นอกจากนี้ในด้านภัตตาหารยังต้องอาศัยการบิณฑบาตและชาวบ้านให้การอุปถัมภ์ นอกจากนี้ยังพบว่า ในปัจจุบันโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีจำนวนนักเรียนที่ลดน้อยลงกว่าเดิม สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะว่านักเรียนขาดเป้าหมายและแรงจูงใจในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหานี้ควรจะมีการนิเทศระบบการเรียนการสอนและการให้ทุนที่จูงใจการศึกษาสายปริยัติมาสร้างแรงบันดาลใจให้กับรุ่นน้องๆ แนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิต การเรียนหนังสือให้ประสบผลสำเร็จ และการวางแผนในอนาคตอีกด้วย นอกจากนี้โรงเรียนยังจำเป็นต้องสร้างกิจกรรมที่น่าสนใจให้นักเรียนเพื่อดึงดูดให้นักเรียนได้สนใจการเรียนการสอน และเป็นการลดปริมาณจำนวนนักเรียนที่ออกกลางคันด้วย

๒) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นอาจารย์ จำนวน ๖๗ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๘ มีอายุระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี จำนวน ๓๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓ มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับปริญญาตรี จำนวน ๗๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๖ มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นเอก จำนวน ๗๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๗ และไม่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม จำนวน ๕๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๖ ผู้บริหาร อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และกรรมการสถานศึกษามีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการ

^{๑๒๑}จินตนา ศักดิ์ภู่อารัม, “การนำเสนอรูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับ ของรัฐสำหรับประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต การบริหารการศึกษา, (ครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

สร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ และอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการพัฒนากระบวนการบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็ง และมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืน รองลงมาคือ ด้านการทํานุบำรุง เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม สุดท้ายคือด้านการเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของโลก ตามลำดับ

๓) แนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ ในด้านการสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ ได้แก่ การพัฒนาผู้เรียนให้ก้าวทันโลกอย่างรู้เท่าทันด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีคุณธรรม จริยธรรม และวินัยในตนเองสูง เป็นแบบอย่างของเยาวชน เป็นผู้ริเริ่ม สร้างสรรค์ และร่วมการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสู่สังคมพุทธธรรมที่ยั่งยืน เป็นผู้เรียนถึงพร้อมด้วยทักษะสากล ด้านการพัฒนากระบวนการบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็ง และมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืน ได้แก่ การมีระเบียบปฏิบัติ กฎหมาย มาตรการ ทางการบริหารจัดการ และการจัดการศึกษา มีปฏิรูประบบการติดตาม ประเมินผล มีการพัฒนาระบบบริหารจัดการสู่โรงเรียนที่เป็นเลิศ มีระบบประกันคุณภาพการศึกษา และการปฏิรูปการบริหาร และการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ด้านการเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของโลก ได้แก่ การยกระดับขีดความสามารถให้มีความเข้มแข็งในการเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และ การสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานานาชาติต้นแบบ และมีเครือข่ายในระดับสากลครอบคลุมทั่วโลก ด้านการทํานุบำรุง เผยแผ่พระพุทธ ศาสนาให้เจริญงอกงาม ได้แก่ การสร้างและพัฒนาชุมชนพระธรรมต้นแบบตามมาตรฐานชุมชนพุทธธรรมที่กำหนดไว้ การวางมาตรการเพื่อการรักษาผู้จบการศึกษาให้ดำรงอยู่ในบรรพชิต และการนำส่งธรรมแก่ประชาชน ให้ได้รับการเสริมสร้างความรู้ ปัญญา ด้วยหลักพุทธธรรมอย่างทั่วถึง ต่อเนื่อง^{๑๒๒}

เอื้อมอร์ ชลวร ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ” ผลการศึกษาพบว่า ความรู้ มี ๒ ประเภท คือ ความรู้ฝังลึกในตัวตน (tacit knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (explicit knowledge) ในกระบวนการจัดการความรู้มีหลักในการพยายามนำเอาความรู้ที่ฝังลึกในคนออกมาเป็นความรู้ชัดแจ้งโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน แม้ว่ากระบวนการจัดการความรู้จะมีหลากหลายวิธีการ แต่กระนั้นก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่ากระบวนการจัดการความรู้มักมีข้อจำกัดจากหลายเหตุปัจจัยซึ่งอาจจุดให้กระบวนการจัดการความรู้ไม่สามารถทำงานได้เต็มที่ ในขณะที่เมื่อพิจารณาการจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนานั้นจะเห็นว่าการสืบทอดองค์ความรู้ผ่านกาลเวลาที่ยาวนานร่วม ๒,๖๐๐ ปี ซึ่งนับว่ายาวนานมากแสดงให้เห็นถึงกระบวนการบริหารจัดการความรู้ในทางพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพสูงมาก จึงสามารถรักษาองค์ความรู้ทั้งปริยัติ แนวทางปฏิบัติ และปฏิเวธธรรมไว้ได้อย่างดี โดยผู้วิจัยเห็นว่าหลักธรรมที่โดดเด่นในพระพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดกระบวนการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้ยาวนานมีอยู่ ๔ หมวดคือ (๑) การใช้หลักไตรสิกขา ในการจัดสร้างสังคมให้เข้าใจซึ่งกันและกัน (๒) การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากภายในด้วยหลักสาราณียธรรม (๓) กระบวนการจัดการสังคีติ ร้อยกรองพระธรรมและพระวินัยให้เป็นหมวดหมู่

^{๑๒๒} พระมหาปัญญา ปญฺญาสิริ (ลักษณะจันทร์), “ประสิทธิผลการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ง่ายต่อการจดจำและนำไปปฏิบัติและ (๔) กระบวนการสร้างสังคมแห่งสงฆ์ อันได้แก่การมีพระวินัยและระเบียบวิธีปฏิบัติว่าด้วยการรวมตัวเป็นหมู่สงฆ์ จากองค์ความรู้ในด้านการจัดการความรู้และองค์ความรู้ในพระพุทธศาสนาที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้นำพุทธธรรม ทั้ง ๔ หมวดเข้ามาประยุกต์สร้างรูปแบบจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการผู้วิจัยเริ่มจากการประยุกต์โมเดลเกลียวความรู้ของอิกุจิโร่ โนนากะ (Ikujiro Nonaka) ที่เรียกว่า เซกิ (SECI) มาเป็นแนวคิดหลักของการปฏิบัติ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๔ แบบด้วยกันคือ (๑) การขัดเกลาทางสังคม (socialization) (๒) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) (๓) การผสมผสานความรู้ (Combination) (๔) การผนึกความรู้ในตน (Internalization) เป็นพลวัตร ที่มีการหมุนในลักษณะที่เป็นเกลียว (spiral) เป็นการสร้างความรู้ใหม่ที่ไม่รู้จบ แล้วนำหลักพุทธธรรม ๔ หมวดข้างต้นมาเสริมแรงผลักดันให้เกิดพลังในการขับเคลื่อน ซึ่งได้เสนอเป็นแบบจำลองใหม่ หลังจากนั้นได้นำแบบจำลองดังกล่าวมาทำการตรวจสอบองค์ความรู้ด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้วยกระบวนการสนทนากลุ่ม (focus group) สรุปผลว่าได้แบบจำลองการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการที่พร้อมนำไปใช้งานได้ในองค์กรทั่วไป^{๑๒๓}

พระปลัดประติสฐ์ จิตาโก (ประคองสาย) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิสุทธิพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า ๑) โรงเรียนวิสุทธิพุทธเป็นโรงเรียนที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้พัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น และนำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการจัดการเรียนการสอน โดยยึดหลักไตรสิกขามาบูรณาการเข้ากับบริบทของโรงเรียนและชุมชนร่วมกันพัฒนาทักษะชีวิต การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็นต้น โดยมีแนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนวิสุทธิพุทธ ๕ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ด้านการบริหารจัดการ ๒) ด้านกายภาพ ๓) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ๔) ด้านการเรียนการสอน และ ๕) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

๒) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี เป็นนักเรียน มีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี และอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ ในภาพรวม พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิสุทธิพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารจัดการคือสิ่งที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับที่สูงมาก รองลงมาคือด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านกายภาพ และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ส่วนที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด คือด้านการเรียนการสอน

๓) แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิสุทธิพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ของผู้วิจัย ประกอบด้วย ๖ ด้าน คือ

๓.๑) ด้านการบริหารจัดการ ควรสร้างความเข้าใจในกระบวนการบริหารจัดการร่วมกันของทุกๆ ฝ่าย โดยมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน และกำหนดให้บุคลากรทุกคนได้มีส่วนร่วม พร้อมทั้งนำหลักอริยสัจธรรม ๔ มาบูรณาการ

^{๑๒๓} เอี่ยมอร ชลวร, “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

๓.๒) ด้านกายภาพ บ้าน วัด โรงเรียน ควรประสานงานกัน โดยให้ทุกฝ่ายมีความตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธ และสร้างความเข้าใจในการวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบวิถีพุทธ พร้อมทั้งสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามหลักสัปปายะ ๗

๓.๓) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ควรกำหนดแผนและนโยบายร่วมกัน ประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน โดยมุ่งการตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต พร้อมทั้งบูรณาการตามหลักอริยสัจ ๔ ในการดำเนินชีวิต

๓.๔) ด้านการเรียนการสอน ผู้บริหาร ครู และบุคลากรของโรงเรียน ควรเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ที่ดี เน้นการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน และจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา พร้อมกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมอื่นๆ

๓.๕) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ผู้บริหาร ครู บุคลากรของโรงเรียน และนักเรียน ควร สร้างความเป็นกัลยาณมิตร ด้วยการยิ้มแย้มแจ่มใสทักทายกัน เพื่อส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี และบูรณาการหลักพรหมวิหารธรรม

๓.๖) ด้านการพัฒนาบุคลากร โรงเรียนควรกำหนดแผนการพัฒนาบุคลากรอย่างชัดเจน โดยการจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากร สัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้ รวมถึงการสนทนาหรือสอบถามผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ โดยนำหลักภาวนา ๔ เป็นแนวทางในการพัฒนาอย่างยั่งยืน^{๑๒๔}

พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ทรัพย์ พุทธธำโณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑” ผลการวิจัยพบว่า ๑) แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนา มีกระบวนการพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาโดยนำแผนงานเชิงกลยุทธ์เข้ามาทำการวิเคราะห์สถานการณ์ซึ่งประกอบด้วยวิเคราะห์ SWOT ANALYSIS ประกอบด้วย ๔ อย่าง คือ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและปัญหาอุปสรรค มาดำเนินการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านครูผู้สอน ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล

๒) สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑ พบว่า พระสังฆาธิการในทุกระดับชั้นให้ความร่วมมือกันดี มีกลไกในการพัฒนาและบริหารหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ โนม่นำผู้เรียนให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างแท้จริง ทำให้มีครูที่มีศักยภาพ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะตัว และมีปริมาณอย่างเพียงพอต่อการเรียนการสอน เพราะอยู่ในศูนย์กลางทางการศึกษา ปฏิรูปประเทศดีกว่าต่างจังหวัด โดยมีกระบวนการเรียนการสอน ที่มีการจัดทำแผนการสอนตามแผนยุทธศาสตร์ มีเทคนิควิธีที่สามารถสอนให้เข้าใจ แจ่มแจ้ง แก่ล้าวกล้า ให้บุคลากรผลิตสื่อที่มีคุณภาพ แล้วนำสื่อไปปรับใช้เพื่อให้เกิดศักยภาพทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้น และส่งผลให้คณะสงฆ์มีการวางแผนในการตรวจสอบการสอบวัดผลประจำปีที่ดีกุมและจริงจังต่อการกำกับดูแล

๓) แนวทางการพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมคณะสงฆ์ภาค ๑ พบว่า ๑) ด้านหลักสูตร ควรมีการพัฒนาให้ทันสมัยและสอดคล้องกับสายสามัญ ๒) ด้านครูผู้สอน ต้องเป็นครู

^{๑๒๔} พระปลัดประดิษฐ์ จิตาโก (ประคองสาย), “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

เมื่ออาชีพ มีการศึกษา อบรมและพัฒนาตัวเองตลอดเวลา ๓) ด้านกระบวนการเรียนการสอน ที่มีคุณภาพ และควรปรับระยะเวลาการสอนให้เพิ่มมากขึ้น ๔) ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน ควรนำเทคโนโลยีการเรียนการสอนที่ทันสมัยมาประยุกต์ให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการนำไปใช้ ๕) ด้านการวัดผลและประเมินผล ต้องมีรูปแบบเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศเพื่อให้เกิดผลที่ชัดเจน^{๑๒๕}

พระครูพิศิษฐ์โชติธรรม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ปัจจัยที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ๑) ด้านหลักสูตร ๒) ด้านการเรียนการสอน ๓) ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ ๔) ด้านการวัดผลและการประเมินผล เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการเรียนการสอนของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนเป็นลำดับต้น ๆ ในการพัฒนา ต่อไป ๒.สภาพปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ๑. สภาพปัญหาและอุปสรรคเชิงด้านการจัดการเรียนการสอน ๒. สภาพปัญหาและอุปสรรคเชิงด้านสื่อการเรียนรู้ ๓. สภาพปัญหาและอุปสรรคเชิงด้านการจัดกิจกรรม ๔. สภาพปัญหาและอุปสรรคเชิงด้านการพัฒนาคน จากกลุ่มตัวอย่างของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นครู จำนวน ๑๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๗๘ มีเพศชาย จำนวน ๑๕๙ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๙๖ มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๙๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๐๔ มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๑๘๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๗๐ ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการและครูที่มีต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = ๓.๕๙$) นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการและครูพระสังฆาธิการ มีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓. แนวทางที่ใช้พัฒนาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การพัฒนาแบบ 4M คือ

๑. การบริหารบุคคลคือ รูปแบบและวิธีการบริหารและจัดการเรื่องของการเรียนการสอนให้เกิดความเหมาะสม และสำเร็จตรงตามเวลาที่กำหนด จึงจะถือว่ามีความเหมาะสมได้ และการพัฒนาบุคลากรเป็นหัวใจสำคัญ ที่จะต้องเน้นเพื่อให้ครูพระสอนศีลธรรมได้รับการพัฒนา เพื่อที่จะทำให้ระบบงานของตนเองมีความก้าวหน้า มีความรวดเร็วโดยตลอด ถือเป็นนวัตกรรมใหม่ขององค์กรคือ ทุกคนจะต้องชวนหาความรู้ และในขณะเดียวกันการอบรม การสัมมนาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ไม่ควรเพิกเฉยหรือละเลยในเรื่องของการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ ให้พระสอนศีลธรรม

๒. การบริหารการเงินคือ รูปแบบและวิธีการจัดการบริหารการเงินของครูพระสอนศีลธรรมและหน่วยงานต่างๆทั้งภายนอกและภายในโรงเรียน ในเรื่องการเบิกจ่ายเงิน การบัญชีและระบบการจัดซื้ออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนได้อย่างถูกต้อง เป็นไปตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ

^{๑๒๕} พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ทรัพย์ พุทธธนาโณ), “การพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

๓. การบริหารวัสดุอุปกรณ์คือ รูปแบบวิธีการบริหารในเรื่องวัสดุหรืออุปกรณ์ทางการศึกษาที่มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอ ต้องได้รับงบประมาณสนับสนุนดำเนินงานมากพอ ต้องมีวัสดุสิ่งของตามความต้องการของโครงการและแผนงานและจะต้องมีระบบบริหารที่ดีและมีประสิทธิภาพเพื่อใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่จำกัดหรือหามาเพิ่มเติมให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๔. การจัดการคือ รูปแบบวิธีการจำแนกกระบวนการบริหารจัดการโดยแบ่งเป็น ๗ หน้าที่ ประกอบด้วยขั้นตอนที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า POSDCoRB คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การจัดบุคลากร (Staffing) การสั่งการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) การงบประมาณ (Budgeting)

เป็นแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เหมาะสมมากที่สุดที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาต่อไป^{๑๒๖}

ประมุข สารพันธ์ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์”^{๑๒๗} ผลการวิจัยพบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๒๖ รูป/คน (๑๐๐%) เห็นว่า คณะสงฆ์ควรพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีให้เป็นไปตามบทบาทบัญญัติแห่งกฎหมายการศึกษาที่ให้สิทธิสถาบันพระพุทธศาสนาจัดการศึกษาได้ รูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีที่เหมาะสมในระดับมาก ซึ่งควรจะนำมาใช้ในการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ได้แก่รูปแบบที่เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนวิชานักธรรม-บาลี และวิชาสามัญควบคู่กันไปตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงระดับปริญญาเอก วิชาสามัญที่พระภิกษุสามเณรควรจะได้ศึกษาในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกและแผนกบาลีได้แก่วิชาภาษาต่างประเทศ ภาษาไทย สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม คณิตศาสตร์ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ สุขศึกษาและพลศึกษา และการงานอาชีพและเทคโนโลยี ตามลำดับ

นนธิยา น้อยจันทร์ ได้วิจัยเรื่อง “วัฒนธรรมองค์กรกับประสิทธิภาพการบริหารอุดมศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า ๑. วัฒนธรรมองค์กรสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย ๑๒ องค์ประกอบ คือ การกำหนดทิศทางขององค์กร การมีส่วนร่วมในองค์กร การพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การทำงานเป็นทีม ประสิทธิภาพการดำเนินงาน มาตรฐานการดำเนินงาน การมอบหมายงาน การติดตามและประเมินผล วิสัยทัศน์ การบริหารจัดการ การสนับสนุนทางการจัดการ และการบริหารจัดการองค์กร ๒. ประสิทธิภาพการบริหารงานอุดมศึกษาระหว่างกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏกับกลุ่มมหาวิทยาลัยของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยเดิมในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ๓. ผลการทดสอบพบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าวัฒนธรรมองค์กรมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการบริหารอุดมศึกษา^{๑๒๘}

^{๑๒๖} พระครูพิศิษฐ์อรรถธรรม, “ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๒๗} ประมุข สารพันธ์, “การศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๒๘} นนธิยา น้อยจันทร์, “วัฒนธรรมองค์กรกับประสิทธิภาพการบริหารอุดมศึกษา”, ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๕๐.

อนันต์ เตียวต้อย ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารคุณภาพแบบเบ็ดเสร็จในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล” ผลการวิจัยพบว่า ๑. องค์ประกอบการบริหารคุณภาพแบบเบ็ดเสร็จในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล มี ๗ องค์ ประกอบ คือ ๑) การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและพนักงาน ๒) ผู้บริหารมีภาวะผู้นำในการนำองค์กร ๓) เทคนิคและเครื่องมือบริหารคุณภาพ ๔) ธรรมชาติของผู้บริหาร ๕) การใช้องค์กรเป็นผู้เทียบเคียง ๖) การสร้างคุณภาพชีวิตบุคลากร และ ๗) การบริหารงานอย่างต่อเนื่อง ๒. รูปแบบการบริหารคุณภาพแบบเบ็ดเสร็จในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ได้แก่องค์ประกอบและกระบวนการ ประกอบด้วย ๗ องค์ประกอบ ๑) การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและพนักงาน ๒) ผู้บริหารมีภาวะผู้นำในการนำองค์กร ๓) เทคนิคและเครื่องมือบริหารคุณภาพ ๔) ธรรมชาติของผู้บริหาร ๕) การใช้องค์กรเป็นผู้เทียบเคียง ๖) การสร้างคุณภาพชีวิตบุคลากร และ ๗) การบริหารงานอย่างต่อเนื่อง และมี ๘ กระบวนการ คือ ๑) การริเริ่มจากผู้บริหารระดับสูง ๒) การจัดโครงสร้างองค์กรและทีมงาน ๓) การจัดระบบเครื่องมือคุณภาพ ๔) การประกาศใช้และให้ความรู้แก่บุคลากร ๕) การกำกับติดตามประเมินผล ๖) การทบทวนการดำเนินการ ๗) การให้รางวัลผู้ประสบความสำเร็จในการบริหารคุณภาพ ๘) การเทียบเคียงกับหน่วยงานที่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งรูปแบบดังกล่าว ได้รับการยืนยันจากผู้เชี่ยวชาญสามารถนำไปใช้ได้^{๑๒๙}

นงคลักษณ์ เรือนทอง ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล” ผลการวิจัยพบว่า ๑. องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลประกอบด้วย ๘ องค์ประกอบ คือ ๑) การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ๒) ผู้บริหารและครูเป็นมืออาชีพ ๓) การประกันคุณภาพการตรวจสอบได้และความน่าเชื่อถือ ๔) สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ๕) การมีวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ร่วมกัน ๖) เน้นการเรียนการสอน ๗) การสอนที่มีวัตถุประสงค์ ๘) มีความคาดหวังต่อนักเรียนสูง ๒. รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ เป็นรูปแบบที่ประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ ๘ องค์ประกอบ ซึ่งมีความถูกต้อง เป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย^{๑๓๐}

ศิริพร ตันติยมาศ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม” ผลการวิจัยพบว่า ๑. องค์ประกอบของการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม สังกัด กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย ๘ องค์ประกอบ เรียงตามลำดับน้ำหนักขององค์ประกอบจากมากไปหาน้อย คือ ๑) กิจกรรมที่ทำร่วมกัน ๒) การใช้เทคโนโลยี ๓) ทักษะด้านภาวะผู้นำ ๔) ผู้นำเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม ๕) การติดต่อสื่อสาร ๖) การมีส่วนร่วมของสมาชิก ๗) องค์การ (เครือข่ายโรงเรียน) แบบมีส่วนร่วม ๘) บรรยากาศการมีส่วนร่วม

^{๑๒๙} อนันต์ เตียวต้อย, “รูปแบบการบริหารคุณภาพแบบเบ็ดเสร็จในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล”, *คุณิพนธ์ปริญาปรัชญาคุษณิบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปกร), ๒๕๕๑.

^{๑๓๐} นงคลักษณ์ เรือนทอง, “รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล”, *คุณิพนธ์ปริญาปรัชญาคุษณิบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปกร), ๒๕๕๐.

๒. ระดับของประสิทธิผลการบริหารเครือข่ายโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครอยู่ในระดับมาก

๓. รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล สังกัด กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม ๘ องค์ประกอบ ซึ่งมีความเหมาะสม ถูกต้อง เป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ สอดคล้องกับ กรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย^{๑๓๑}

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการ เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาองค์กร ผู้บริหารจำเป็นต้องอาศัยทั้งประสบการณ์ในการทำงาน และการตัดสินใจที่ถูกต้อง ในการบริหารจัดการทรัพยากรของ องค์กรที่อยู่อย่างจำกัด ทั้งทรัพยากรมนุษย์ เงิน วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น เพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากร เหล่านั้นให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการเรียนการสอนของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมจากหนังสือ ตำรา บทความวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อทำการสังเคราะห์กรอบแนวคิด ในการวิจัย ดังนี้

๑) หลักการจัดการการเรียนการสอนแผนใหม่ ๔ ด้าน คือ (๑) การจัดการเรียนการสอน ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (๒) การจัดการการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการวิจัยในการเรียนรู้ (๓) การจัดการการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการทำโครงการ และ (๔) การจัดการการเรียนการสอนโดย เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน^{๑๓๒}

๒) การบริหารจัดการตามแบบเดมมิง (Deming Cycle) กล่าวคือ การบริหารให้ครบวงจร ต้องจัดระบบการบริหารให้ครบทั้ง ๔ ขั้นตอน ได้แก่ (๑) ขั้นตอนการวางแผน (Plan or Planning) (๒) ขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัติ (Do or Implementation) (๓) ขั้นตอนการติดตามประเมินผล (Check or Evaluation) และ (๔) ขั้นตอนปรับมาตรฐาน (Act or Standardization)^{๑๓๓}

๓) หลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการ ประกอบด้วย หลักไตรสิกขา ได้แก่ ๑) อธิศีลสิกขา ๒) อธิจิตตสิกขา และ ๓) อธิปัญญาสิกขา^{๑๓๔} และหลักอริยปัทธธรรม ได้แก่ ๑) ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่ง ๒) วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น ๓) จิตตะ เอาใจฝึกฝนสิ่งนั้นไม่วางธุระ ๔) วิมังสา หมั่นตรึงตรอง พิจารณาเหตุผล^{๑๓๕}

^{๑๓๑} ศิริพร ดันติยมาศ, “การบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม”, **ดัชนีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๕๐.

^{๑๓๒} มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, **คู่มือการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ**, (พระนครศรีอยุธยา : สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑.

^{๑๓๓} กลุ่มพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์, **การ นำแผนกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (Strategic Implementation)**, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : www.km.moc.go.th/download/.../แปลงแผนกลยุทธ์ไปสู่ปฏิบัติ.doc, [๑๑ มกราคม ๒๕๕๙].

^{๑๓๔} อ. ด.ก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒.

^{๑๓๕} พ.ป. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๒๗๗.

แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” มีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ก. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑) กลุ่มพระสงฆ์ ได้แก่ ผู้บริหาร และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดชลบุรี จำนวน

๑๑ รูป ดังนี้

- | | |
|-------------------------------|---|
| ๑) พระราชสิทธิวิมล | ประธานคณะกรรมการบริหารหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี |
| ๒) พระมหาสุชาติ ธมฺมกาโม | ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี |
| ๓) พระมหาคมสันต์ ชินวโร ป.ธ.๙ | เจ้าคณะอำเภอเกาะจันทร์, เจ้าอาวาสวัดบ่อทองราษฎร์บำรุง |
| ๔) พระมหาเจริญ จิรวิฑู โป.ธ.๗ | เจ้าคณะอำเภอบ้านบึง, เจ้าอาวาสวัดเขาถ้ำอำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี, |

- ๕) พระมหาบุญนภัทร ถิรปญโญ ป.ธ.๙,ดร. รองเจ้าคณะอำเภอพนัสนิคม, เจ้าอาวาส
วัดหนองไก่อื่อน
- ๖) พระมหาถาวร ฐานวโร ป.ธ.๙ รองเจ้าคณะอำเภอบางละมุง, เจ้าอาวาส
วัดสุทธาวาส
- ๗) พระครูธรรมรังษีวิสุทธิ เจ้าคณะตำบลโป่ง, เจ้าอาวาสวัดนพทองศรี
พุฒาราม
- ๘) พระครูนิวิศรทัตธาคุณ เจ้าคณะตำบลบางละมุง, เจ้าอาวาสวัดศรีวนา
ราม
- ๙) พระครูสุธีรวิมลการ เจ้าคณะตำบลท่าบุญมี, เจ้าอาวาสวัดเกาะ
โพธารวาส
- ๑๐) พระครูพิศาลประชานุกิจ เจ้าอาวาสวัดหนองใหญ่สิริธรรม
- ๑๑) พระอธิการบันลือ ลกขโณ, เจ้าอาวาสวัดสันติคีรี

๒) กลุ่มข้าราชการ ได้แก่ ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี ผู้พิพากษาสมทบศาล
จังหวัดชลบุรี ปลัดเมืองพัทยา รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ ผู้อำนวยการโรงเรียนต่างๆ จำนวน
๑๔ คน

- | | |
|----------------------------------|---|
| ๑๒) นายสุรัตน์ เมฆวรากล | ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี |
| ๑๓) ดร.โสภัญ เทพจักร | ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดชลบุรี |
| ๑๔) นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ | ปลัดเมืองพัทยา |
| ๑๕) นายเอนก พัฒนงาม | รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ |
| ๑๖) นายสมศักดิ์ ดั่งเจริญ | ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิ์สัมพันธ์พิทยาคาร |
| ๑๗) นายอัมพร อีสรรารักษ์ | ผู้อำนวยการโรงเรียนพนัสพิทยาคาร |
| ๑๘) นางชนิตา ยินดีสุข | ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุทธาวาส |
| ๑๙) นายพลศักดิ์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา | ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๓ |
| ๒๐) นายประเสริฐ พิมลสกุล | ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖ |
| ๒๑) นายณรงค์ ผิวอ่อน | ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา๘ (พทยานุกูล) |
| ๒๒) นายจิรศักดิ์ จิตสม | ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตศึกษา (เมืองพัทยา ๑๑) |
| ๒๓) นายอนุศักดิ์ เปรมเปราะ | รองผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖ |
| ๒๔) นายอำนาจ มานะ | รองผู้อำนวยการโรงเรียนเกาะจันทร์พิทยาคาร |
| ๒๕) นายปิยบุตร เอ็มโอฐ | รองผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง |

๓.๒.๓ ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากพระสงฆ์สามเณร ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ
การจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรม เพื่อยืนยันการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการ
จัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี จำนวน ๑๑ รูป
หรือคน ดังนี้

๑. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา ผศ.ดร. ผอ.หลักสูตร (รปศ. มจร วังน้อย)
๒. ผศ.ดร. บุษกร วัฒนบุตร เลขานุการประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา/อาจารย์ประจำหลักสูตร (มจร วังน้อย)
๓. พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร (มจร วังน้อย)
๔. พระครูญาณประยุต เจ้าคณะตำบลบ่อวิน, เจ้าอาวาสวัดเขาตะแบก, จังหวัดชลบุรี
๕. พระมหาวิระ ธรรมเตโช ป.ธ.๔ เจ้าอาวาสวัดเขาคันทรง, จังหวัดชลบุรี
๖. พระครูสุทิววิมล เจ้าอาวาสวัดหุบบอน, จังหวัดชลบุรี
๗. พระครูวิจิตกิจจากร เจ้าคณะตำบลโคกพะเอ เจ้าอาวาสวัดเนินสังข์, จังหวัดชลบุรี
๘. พระภาวนาขันติยากร เจ้าคณะตำบลนามะตูม เจ้าอาวาสวัดหนองม่วงเก่า, จังหวัดชลบุรี
๙. พระครูภาวนากิจจานุรักษ์ เจ้าอาวาสวัดอัมพะวัน, จังหวัดชลบุรี
๑๐. พระครูสุนทรธรรมวินิจ เจ้าอาวาสวัดระเวียงสรรค์, จังหวัดชลบุรี
๑๑. ดร.ธิติวุฒิ หมั่นมี, เลขานุการ ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา/อาจารย์ประจำหลักสูตร (มจร วังน้อย) ผู้ดำเนินการ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ด้วยวิธีการจัดเตรียมร่างโครงสร้างคำสัมภาษณ์ และกำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยการปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย และหรือให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้แสดงความคิดเห็นและตรวจสอบ หลังจากนั้น นำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำให้เหมาะสม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

๒) แนวคำถามในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) หลังจากผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกมาแล้ว อาจพบว่า ในการวิจัยครั้งนี้ มีข้อมูลบางประเด็นที่ยังบกพร่องและยังไม่ชัดเจน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องสร้างเครื่องมือเพิ่มเติมในการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ด้วยวิธีการจัดเตรียมร่างแนวคำถามในการสนทนากลุ่มเฉพาะ และกำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยมีการขอคำปรึกษาและคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย และเพื่อให้ช่วยตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือดังกล่าว หลังจากนั้น ก็นำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำให้เหมาะสม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลวิจัยกับผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่วิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ การรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research)

ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยอ่านเนื้อหาของเอกสารอย่างละเอียดเพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่วิจัย ซึ่งข้อมูลที่สำคัญในขั้นนี้ คือ

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และอื่นๆ ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ ตำรา งานนิพนธ์ของนักปราชญ์สำคัญๆ ทางพระพุทธศาสนา บทความ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงเอกสารรายงานต่างๆ ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

โดยการวิจัยเชิงเอกสารในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยจะบันทึกข้อความที่ปรากฏนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนรู้การสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” ดังกล่าวตามกรอบการวิจัย จากนั้นอ่านสอบทานนัยสำคัญของเนื้อหาอื่นๆ อีกครั้งหนึ่ง และสอบทานจากเนื้อหาของเอกสารที่มีเนื้อหาของรายละเอียดใกล้เคียงกัน เพื่อสอบทานนัยสำคัญที่ปรากฏในเอกสารเหล่านั้น แล้วนำนัยสำคัญในข้อความเหล่านั้นไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ และบูรณาการ เพื่อใช้ในการกำหนดกรอบในการทำการวิจัยในขั้นตอนต่อไป

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีขั้นตอน ประกอบด้วย

๑) ผู้วิจัยจะทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทั้ง ๒๕ รูป/คน ตามที่กำหนดไว้ในทำการวิจัย

๒) การเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๒๕ รูป/คนนั้น โดยใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล ใช้เวลาในการสัมภาษณ์รูป/คนละประมาณ ๖๐ นาที

๓) ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

๔) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขณะที่สัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยจะขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

๕) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบปริบท (Content Analysis Techniques)

อย่างไรก็ตาม การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะให้ความสำคัญโดยขออนุญาตในการจดบันทึก บันทึกเสียงและบันทึกภาพนิ่งในภาคสนามวิจัย คือ ตั้งแต่ก่อนเข้าภาคสนาม ระหว่าง และหลังจากออกจากภาคสนาม แล้วทำการจัดแฟ้มข้อมูลเพื่อให้พร้อมในการที่จะวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓.๔.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีขั้นตอน ประกอบด้วย

๑) ผู้วิจัยจะทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือไปยังผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เพื่อการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน ๑๑ รูป/คน

๒) เชิญผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ จากการสุ่มแบบเจาะจง โดยวิธีสนทนากลุ่มเฉพาะแต่จะใช้เวลาดำเนินการกลุ่มละประมาณ ๓ ชั่วโมง

๓) ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ และจัดส่งรายละเอียดที่จำเป็นเพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะได้พิจารณา ก่อนดำเนินการ

๔) ดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขณะที่จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะนั้น ผู้วิจัยจะขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก การบันทึกเสียงและบันทึกภาพหนึ่งประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๕) นำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะมาวิเคราะห์เพื่อเสริมข้อมูลในประเด็นที่ยังบกพร่องจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques)

อย่างไรก็ตาม การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะให้ความสำคัญเช่นเดียวกับการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยจะขออนุญาตผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านในการจดบันทึก บันทึกเสียง และบันทึกภาพหนึ่งในภาคสนามวิจัย คือ ตั้งแต่ก่อนเข้าภาคสนาม ระหว่าง และหลังออกจากภาคสนาม แล้วทำการจัดแฟ้มข้อมูลเพื่อให้พร้อมในการที่จะวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

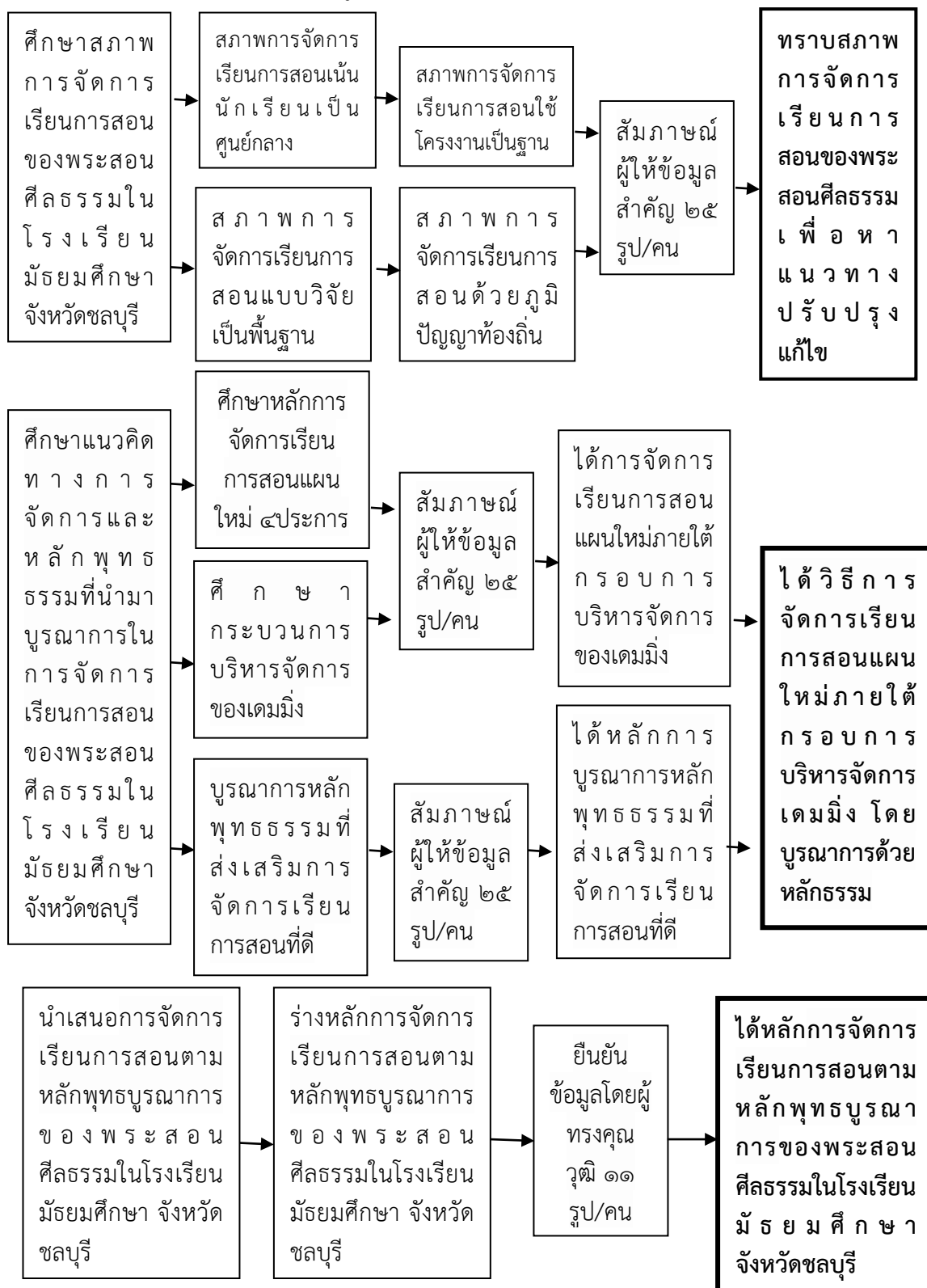
การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถดำเนินการดังนี้

๑) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๒) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) และการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

๓) การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นแรกผู้วิจัยได้ตรวจสอบว่าได้ข้อมูลเพียงพอแล้วหรือยัง ข้อมูลนั้นได้ตอบปัญหาของการวิจัยแล้วหรือไม่ หากผู้วิจัยพบว่าได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกัน ผู้วิจัย

จะตรวจสอบว่าข้อมูลที่แท้จริงเป็นอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกวิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ใช้กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพคือการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า



แผนภาพที่ ๓.๑ กระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ๒) ศึกษาแนวคิดทางการจัดการและหลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ๓) นำเสนอกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธบูรณาการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

ระเบียบวิธีวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจำนวน ๒๕ รูปหรือคน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจดบันทึกและการบันทึกเสียง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศาสนา และการจัดการเรียนการสอนจำนวน ๑๑ รูปหรือคน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสนทนากลุ่มเฉพาะและรูปแบบเบื้องต้นสำหรับใช้ในการยืนยันข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการจัดประชุมกลุ่มย่อย บันทึกเสียง และจดบันทึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น ๔ หัวข้อ ดังนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

๔.๒ ผลการวิเคราะห์แนวคิดทางการจัดการและหลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

๔.๓ นำเสนอกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธบูรณาการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

๔.๔ สรุปผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

๔.๑.๑ สภาพการจัดการการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

วิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” การบูรณาการที่เข้าใจโดยทั่วไปมีความหมายใกล้เคียงกับการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบซึ่งเป็นการเปรียบเทียบทางด้านคุณภาพระหว่างสถานการณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าในปัจจุบันสภาพการณ์ของสิ่งนั้นดีกว่าสมบูรณ์กว่า ก็แสดงว่าเป็นการบูรณาการ ดังรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑) การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต

จากผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ พบว่า

๑. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมลักษณะนิสัย และทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน^๑ ทุกวันพระมีการทำบุญสังฆทานผลไม้ นำนักเรียนสวดมนต์มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต^๒ นำประสบการณ์ไปใช้ในการดำรงชีวิต ปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม^๓ ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม ในการปฏิบัติตนให้มีความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม^๔ สอดคล้องเพราะนำหลักการดำรงชีวิตในปัจจุบันมาช่วยสอนเพื่อที่นักเรียนจะได้มีความรู้ในการดำรงชีวิต^๕ สอดคล้องในการดำรงชีวิตในบางส่วนสามารถนำหลักธรรมไปปฏิบัติได้^๖

๒. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต^๗ ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้^๘ พระสงฆ์วัดธรรมสามัคคีอบรมสอนศีลธรรมให้กับ

^๑สัมภาษณ์ พระครูพิศาลประชานุกิจ, เจ้าอาวาสวัดหนองใหญ่ จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๒สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ จิรุตฺตโม, เจ้าคณะอำเภอบ้านบึง เจ้าอาวาสวัดเขาถ้ำ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๓สัมภาษณ์ พระมหาถาวร ฐานวโร, รองเจ้าคณะอำเภอบางละมุง เจ้าอาวาสวัดสุทธาวาส อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๔สัมภาษณ์ พระครูธรรมรังษีวิสุทธิ, เจ้าคณะตำบลโป่ง เจ้าอาวาสวัดนพทองศรีพัฒนาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๕สัมภาษณ์ พระครูนิวิศร์ธรรมาคุณ, เจ้าคณะตำบลบางละมุง เจ้าอาวาสวัดศรีวนาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๖สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ดั่งเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิสัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๗สัมภาษณ์ พระอธิการบันลือ ลกขโณ, เจ้าอาวาสวัดสันติคีรี อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^๘สัมภาษณ์ นายอัมพร อิศรารักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพนัสพิทยาคาร อำเภอนนทบุรี จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

นักเรียนโรงเรียนเมืองพัทยา (วัดธรรมสามัคคี) จัดกิจกรรมสอดคล้องกับการดำรงชีวิตของนักเรียน^๙ ให้นักเรียนได้เรียนรู้คุณธรรมศีลธรรม เป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการดำรงชีวิตสามารถใช้หลักธรรมคำสอน มาใช้ในชีวิตประจำวันรู้จักดีชั่ว แก้ปัญหาได้ก็เรียนรู้ในสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เป็นเยาวชนที่ดีต่อประเทศชาติต่อไป^{๑๐}

๓. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้เกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรมโดยใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน^{๑๑} หลายท่านทุกวันพระจะมีทำบุญสังฆทานผลไม้ พระคุณเจ้าจะมา ๓ รูป ผีนักเรียนสวดมนต์ ถวายของเพื่อนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน^{๑๒} การนำหลักการดำรงชีวิตมาช่วยในการสอนเพื่อให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม เรียนรู้ศีลธรรมในการปฏิบัติตนให้มีคุณธรรมจริยธรรม^{๑๓} ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า นักเรียนสามารถเป็นผู้นำสวดมนต์การไหว้^{๑๔}

๔. เนื้อหาเหมาะสมกับวัยผู้เรียน นักเรียนให้ความสนใจและสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตจริงได้ เช่น ทำให้ผู้เรียนเกิดสมาธิในการเรียนวิชาอื่นๆ ได้อย่างดี ความตั้งใจในการทำกิจกรรมการเรียนรู้น่าจะมากขึ้นกว่าเดิม^{๑๕} ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม เรียนรู้กฎและทฤษฎีทางศีลธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพทางการศึกษาและมาตรฐานในการปฏิบัติตนให้มีคุณธรรมจริยธรรม^{๑๖}

๕. มีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต โดยใช้วิธีการบรรยาย อภิปราย เรื่อง ศีลธรรมต่างๆ^{๑๗} ที่สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้จริง และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ และให้นักเรียนมีส่วนร่วมปฏิบัติในการบรรยายและอภิปราย^{๑๘}

๕. การจัดกิจกรรมในห้องเรียนที่มุ่งเน้นให้นักเรียน สามารถนำมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตได้ มุ่งเน้นหลักศีลธรรมและคุณงามความดี^{๑๙} ให้รู้จักปฏิบัติตามในสังคมชีวิตประจำวันเกี่ยวกับการ

^๙สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพัทยา อำเภอมะนังเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๐}สัมภาษณ์ นางชนิดา ยินดีสุข, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุทธาวาส, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๑}สัมภาษณ์ นายพูลศักดิ์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๓, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๒}สัมภาษณ์ นายประเสริฐ พิมลสกุล, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๓}สัมภาษณ์ นายณรงค์ ผิวอ่อน, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๘ (พืชมานุกุล), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๔}สัมภาษณ์ นายจิรศักดิ์ จิตสม, ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตศึกษา (เมืองพัทยา ๑๑), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๕}สัมภาษณ์ นายอำนาจ มานะ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเกาะจันทร์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๖}สัมภาษณ์ นายปิยบุตร เอมโธ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๗}สัมภาษณ์ นายสุรัตน์ เมฆวรากล, ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๘}สัมภาษณ์ พระครูสุธีวราลังการ, เจ้าคณะตำบลท่าบุญมี เจ้าอาวาสวัดเกาะโพธิ์วาส อำเภอกะ จันทร จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๙}สัมภาษณ์ นายเอนก พัฒนพงษ์, รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ปฏิบัติตามในด้านคุณธรรมจริยธรรม^{๒๐} ทุกวันพระจะมีการทำบุญสังฆทานผลไม้ พระคุณเจ้ามา ๓ รูป ฝึกนักเรียนสวดมนต์ ฝึกนักเรียนนั่งสมาธิ^{๒๑}

๖. ฝึกนักเรียนมีส่วนร่วมในการถวายสังฆทานผลไม้ เป็นผู้นำในการสวดมนต์ พระให้ความรู้ หลักธรรมในการดำเนินชีวิต^{๒๒} มีการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ถวายผลไม้เพื่อทำบุญในวันพระ ทุกๆ วันพระบริเวณใต้ถุนอาคารเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทั้งครูและนักเรียนได้ร่วมกันปฏิบัติ^{๒๓} เป็นกิจกรรมง่ายๆ โดยการได้พบปะกับกลุ่มนักเรียนและได้พูดคุยกับนักเรียนโดยตรง โดยให้ข้อคิดที่เป็นคำสอนแก่เด็ก^{๒๔}

๗. พระสงฆ์วัดธรรมสามัคคี อบรมสอนศีลธรรมให้กับนักเรียนโรงเรียนเมืองพญา (วัดธรรมสามัคคี) จัดกิจกรรมสอดคล้องกับการดำรงชีวิตของนักเรียน สามารถนำหลักคำสอนมาใช้ในการชีวิตประจำวัน^{๒๕}

๒. การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน

จากผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ พบว่า

๑. ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง สนองความต้องการ ความแตกต่างระหว่างบุคคล^{๒๖} จัดกิจกรรมให้นั่งสมาธิ สวดมนต์ เด็กสามารถปฏิบัติได้^{๒๗} พบว่า บุรณการให้ระบบเกิดการรอบรู้และพัฒนาผู้คนที่เกิดการเรียนรู้^{๒๘} จัดการเรียนการสอนตามความสามารถ ของผู้เรียนสร้างกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน^{๒๙}

^{๒๐}สัมภาษณ์ นายอนุศักดิ์ เปรมเปราะ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพญา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๑}สัมภาษณ์ ดร.โสภณ เทพจักร, ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดชลบุรี, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๒}สัมภาษณ์ พระราชสิทธิวิมล, ประธานคณะกรรมการบริหารหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๓}สัมภาษณ์ พระมหาสุชาติ ธรรมกาโม, ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๔}สัมภาษณ์ พระมหาคมสันต์ ชินวโร, เจ้าคณะอำเภอกะฉัง จันทบุรี, เจ้าอาวาสวัดบ่อทองราษฎร์บำรุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๕}สัมภาษณ์ พระมหาบุญนภัทร ถิรปัญญา ป.ธ.๙, รองเจ้าคณะอำเภอนันทนิคม, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๖}สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ จิรุตโต, เจ้าคณะอำเภอบ้านบึง เจ้าอาวาสวัดเขาถ้ำ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๗}สัมภาษณ์ พระมหาถาวร ฐานวโร, รองเจ้าคณะอำเภอบางละมุง เจ้าอาวาสวัดสุทธาวาส อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๘}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ดั่งเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิสัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๙}สัมภาษณ์ พระครูนิวิธศรัทธาคุณ, เจ้าคณะตำบลบางละมุง เจ้าอาวาสวัดศรีวนาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๒. เหมาะสมเพราะครูจะนำความรู้ที่เหมาะสมกับระดับช่วงชั้นในการนำมาสอน เช่น ป.๒ ก็สอนวิธีการปลูกผักและการวาดภาพ^{๓๐} เหมาะสมนักเรียนสนใจส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนพัฒนาตนเองเสมอ^{๓๑} การจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน^{๓๒} นำเอาเทคนิคและวิธีการสอนธรรมะมาใช้ให้ถูกช่วงวัยของเด็กทำให้นักเรียนเกิดความสนใจและมีสมาธิเพิ่มขึ้น^{๓๓}

๓. กิจกรรมที่สอน มีความเหมาะสม ผู้เรียนมีความสนใจสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันได้^{๓๔} นักเรียนมีความตระหนักมีความสนใจที่จะรับความรู้ เพราะพระผู้สอนมีสื่อประกอบตรงกับหัวข้อที่สอนได้เป็นอย่างดี^{๓๕} การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความสามารถและความสนใจของผู้เรียน^{๓๖} แยกกิจกรรมนักเรียนเก่ง ปานกลาง อ่อน รวมทั้งสร้างสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน^{๓๗} จัดกิจกรรมการนั่ง การสวดมนต์ นั่งทำเพชฌัญชา (ชาย) นั่งทำเทพธิดา(หญิง) การกราบ การไหว้ของนักเรียน^{๓๘}

๔. การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จหากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนจะได้รับความสนุกสนานจากการเรียนจากกิจกรรมที่ตนสนใจ^{๓๙} กิจกรรมฟังธรรมในวันพระ,นั่งสมาธิ,การไหว้ในลักษณะต่างๆ^{๔๐} ผู้เรียนให้ความใส่ใจในกิจกรรมที่นำเสนอและมีความสนใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ อย่างเหมาะสม^{๔๑} การจัดให้มีการเรียนการสอนตามวุฒิภาวะของผู้เรียนและสร้างสื่อเพื่อกระตุ้นความสนใจ^{๔๒}

๕. การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียนคือการให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติตามหลักศีลธรรม และการนำโครงการเกี่ยวกับหลักศีลธรรมที่นักเรียนมีความ

^{๓๐}สัมภาษณ์ พระครูธรรมรังษีวิสุทธิ, เจ้าคณะตำบลโป่ง เจ้าอาวาสวัดนพทองศรีพุฒาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๑}สัมภาษณ์ พระครูพิศาลประชานุกิจ เจ้าอาวาสวัดหนองใหญ่, จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

^{๓๒}สัมภาษณ์ นายอัมพร อีสรรักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพนัสพิทยาคาร อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๓}สัมภาษณ์ นางชนิดา ยินดีสุข, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุทธาวาส, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๔}สัมภาษณ์ นายสุรัตน์ เมฆวรากล, ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๕}สัมภาษณ์ นายประเสริฐ พิมพ์สกุล, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๖}สัมภาษณ์ ดร.โสภณ เทพจักร, ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดชลบุรี, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๗}สัมภาษณ์ นายณรงค์ ผิวอ่อน, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา๘ (พัทยานุกูล), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๘}สัมภาษณ์ พระมหาบุญนภัทร ถิรปัญญา ป.ธ.๙, รองเจ้าคณะอำเภพนัสนิคม, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๙}สัมภาษณ์ นายจิรศักดิ์ จิตสม, ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตศึกษา (เมืองพัทยา ๑๑), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๐}สัมภาษณ์ นายพูลศักดิ์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๓, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๑}สัมภาษณ์ นายอำนาจ มานะ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเกาะจันทร์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๒}สัมภาษณ์ นายปิยบุตร เอ็มโอฐ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สนใจ ให้นักเรียนเลือกรูปภาพที่เกี่ยวกับหลักศาสนาและมาจัดบอร์ดเผยแพร่ความรู้ สอดแทรกเนื้อหาในบทเรียนเรื่องการใช้ชีวิตประจำวันเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้^{๔๓}

๖. จัดกิจกรรมให้นั่งสมาธิ สวดมนต์ ขานนันทาเทพบุตร หึงนันทาเทพธิดา การกราบพระที่ถูกต้อง เด็กทุกคนสามารถปฏิบัติได้ การจัดกิจกรรมเวียนเทียนให้วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา^{๔๔} เข้าห้องเรียนและได้พูดคุยสร้างความสัมพันธ์กับผู้เรียนพร้อมทั้งให้หลักคิดและคำสอนแก่เด็ก^{๔๕} กิจกรรมที่สอนมีความเหมาะสม ผู้มีความสนใจสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันได้^{๔๖}

๓. การจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และลงมือปฏิบัติทุกขั้นตอน

จากผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ พบว่า

๑. การนั่งท่าเทพบุตร (ชาย) นั่งท่านเทพธิดา (หญิง) การกราบ การนั่งสมาธิ ฝึกจิตให้สงบ การจัดกิจกรรมให้เด็กมีส่วนร่วม ในการวางแผน ลงมือ และบอกผลการปฏิบัติกิจกรรมของตนเอง พบว่า ผู้เรียนที่ติมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติก่อร่วมทางศาสนา แนวทางการทำงานต้องการเรียนทำงานให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔^{๔๗}

๒. การจัดกิจกรรมทุกกิจกรรมครูพยายามให้นักเรียนมีส่วนในการทำเกือบทุกขั้นตอน จะได้ว่านักเรียนควรมีการแก้ไขขั้นตอนใด และขั้นตอนใดที่นักเรียนทำดีแล้ว ร่วมมือบางส่วนเพราะกิจกรรมไม่เล้าใจของผู้เรียน กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้นผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม และมีการลงมือปฏิบัติทุกขั้นตอน^{๔๘}

๓. ได้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนทุกกิจกรรม เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ กิจกรรมที่จัดนักเรียนมีส่วนร่วม และนักเรียนได้ปฏิบัติจริงมีสมาธิจริง เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักการหยุดนิ่ง จะคิดอะไรต้องรอบคอบทำให้นักเรียนที่เป็นเด็กก้าวร้าว อารมณ์รุนแรง ไม่ค่อยตั้งใจเรียน กลับปรับนิสัยให้เป็นใจเย็นขึ้น ผลการเรียนดีขึ้น^{๔๙}

^{๔๓}สัมภาษณ์ นายเอนก พัฒนพงษ์, รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๔}สัมภาษณ์ พระครูสุธีวรालังการ, เจ้าคณะตำบลท่าบุญมี เจ้าอาวาสวัดเกาะโพธิวาส อำเภอกะเจันท์ จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๕}สัมภาษณ์ พระมหาคมสันต์ ชินวโร, เจ้าคณะอำเภอกะเจันท์ เจ้าอาวาสวัดบ่อทองราษฎร์บำรุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๖}สัมภาษณ์ พระราชสิทธิวิมล, ประธานคณะกรรมการบริหารหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๗}สัมภาษณ์ พระมหาถาวร ฐานวโร, รองเจ้าคณะอำเภอบางละมุง เจ้าอาวาสวัดสุทธาวาส อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๘}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ดัวงเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิสัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๔๙}สัมภาษณ์ นายณรงค์ ผิวอ่อน, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา๘ (พัทยานุกูล), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๔. การจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติ เน้นการจัดกิจกรรมกลุ่ม การสวดมนต์ การนั่งสมาธิ การฝึกจิตใจให้สงบ การเจริญภาวนา การที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติร่วมทำกิจกรรมจริง และให้ความคิดความเห็นจะทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น^{๕๐}

๕. กิจกรรมการไหว้ มีสื่ออุปกรณ์ที่น่าสนใจทำให้ผู้เรียนเกิดความอยากจะทำกิจกรรม และมีสื่อที่หลากหลายไม่ซ้ำซากจำเจ กระตุ้นความสนใจของนักเรียนดีมาก อิทธิบาท ๔ เป็นแนวทางการเรียน การทำงานให้ประสบความสำเร็จในชีวิตและการงานที่มุ่งหวัง^{๕๑}

๖. การจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติในขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่การฟัง บรรยาย อภิปราย ตอบข้อซักถามที่ทางพระสอนศีลธรรมได้เป็นผู้จัดกิจกรรมต่างๆ ให้กับนักเรียน^{๕๒} รวมถึงการสังเกตถึงการนำหลักคำสอนศีลธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน นักเรียนเข้าค่าย คุณธรรม ฝึกปฏิบัติธรรมตามกิจกรรม การปฏิบัติธรรมการนั่งสมาธิ การสวดมนต์และการปรับสภาพจิตใจให้ให้มีสมาธิมากขึ้น การนั่งท่าเทพบุตร (ชาย) การนั่งท่าเทพธิดา (หญิง) การสวดมนต์ไหว้พระ การกราบ การนั่งสมาธิฝึกจิตใจให้สงบ^{๕๓}

๗. ทุกกิจกรรมที่ทางโรงเรียนและวัดร่วมจัดขึ้น นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเป็นอย่างดี โดยการให้ผู้เรียนสวดมนต์รับศีล โดยในวันพระนักเรียนจะมาทำบุญถวายผลไม้ เด็กทุกคนได้เข้าร่วมกิจกรรม กิจกรรมที่จัดนักเรียนมีส่วนร่วม และนักเรียนได้ปฏิบัติจริงฝึกสมาธิจริง เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักการหยุดนิ่ง จะคิดอะไรต้องรอบคอบ ทำให้นักเรียนที่เป็นเด็กก้าวร้าวอารมณ์รุนแรงไม่ค่อยตั้งใจเรียน กลับมาปรับนิสัยให้เป็นเด็กที่ใจเย็นขึ้น^{๕๔}

๔.๑.๒ สภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการวิจัยในการเรียนการสอน แบ่งประเด็น ดังต่อไปนี้

๑. การจัดการเรียนการสอนที่นำแนวคิดการวิจัยมาเป็นพื้นฐานในการเรียนการสอน และการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง

จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า

๑. ทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดมากขึ้น คัดแยกนักเรียนที่มีปัญหาเรื่องการเรียน แล้วนำมาทำการวิจัย เฉพาะตน เฉพาะเรื่อง พบว่า ทำการวิจัยมาพัฒนาการเรียนการสอนส่งเสริมผู้เรียนได้ค้นคว้าข้อมูล การนำวิจัยมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนรู้หลักธรรม ในการปฏิบัติตน มีการทำวิจัยในชั้นเรียนโดยให้ผู้เรียน ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง จะได้เกิดประสบการณ์การ

^{๕๐} สัมภาษณ์ นางชนิดา ยินดีสุข, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุทธาวาส, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๕๑} สัมภาษณ์ นายปิยบุตร เอมโอษฐ์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นายเอนก พัฒนพงษ์, รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระมหาคมสันต์ ชินวโร, เจ้าคณะอำเภอเกาะจันทร์ เจ้าอาวาสวัดบ่อทองราษฎร์บำรุง ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระอธิการบันลือ ลกขโณ, เจ้าอาวาสวัดสันติคีรี อำเภอศรีราชา, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

เรียนรู้จริง จะเกิดความรู้ที่ได้จากตัวเอง ใช้ได้ในบางกรณี เนื่องจากอุปสรรคสิ่งอำนวยความสะดวกในการค้นคว้ามีไม่เพียงพอ^{๕๕}

๒. มีการใช้คำถามทำให้ผู้เรียนเกิดข้อสงสัยและคำถาม นำมาเป็นประเด็นของปัญหาซึ่งทำให้เกิดหัวข้อในการวิจัย มีการใช้คำถามทำให้ผู้เรียน เกิดข้อสงสัยและเป็นประเด็นให้เกิดหัวข้อในการวิจัย จากการวิจัยนักเรียนในปัจจุบัน เด็กมัธยมค่อนข้างจะมีอารมณ์รุนแรง สมกับผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญขาดการยับยั้งจิตใจ เมื่อนำผลการวิจัยมาสอนแก่ปัญหาเด็กในปัจจุบันและให้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เพิ่มเติม สามารถมาพัฒนาเด็กให้ดีขึ้น^{๕๖}

๓. การจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ทำให้ผู้เรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น แยกนักเรียนที่รู้เรื่องกับเรียนรู้ช้า พวกเรียนรู้ช้านำมาทำวิจัยแยกเป็นรายบุคคล หาข้อบกพร่องนำมาทำวิจัยแก้ไขเป็นรายๆ ไป ในเรื่องธรรมการสวดมนต์ทำบุญ ทำให้รู้จักหลักธรรมในการปฏิบัติตน ตามหลักพรหมวิหาร^{๕๗}

๔. การเรียนรู้โลกออนไลน์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ในการทำงานขั้นตอนที่ถูกต้อง และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีการฝึกสมาธิและกระตุ้นความอยากรู้อยากคิดและฝึกให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น ร่วมกับการทำงานอื่นๆ การนำวิจัยมาใช้ในการเรียนการสอนและค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง พบว่า ทำให้รู้จักหลักธรรมที่ใช้ในการปฏิบัติตน คือหลักธรรมพรหมวิหาร^{๕๘}

๕. การจัดการเรียนการสอนที่นำแนวคิดการวิจัยเป็นพื้นฐานในการเรียนการสอนและการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองนั้น เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง การมองเห็นปัญหากระบวนการการแก้ปัญหาและสรุปผลเกี่ยวปัญหานั้น และให้นักเรียนศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียน และเลือกปัญหามาวิเคราะห์หาทางแก้ไขทำรายงาน การแก้ปัญหาในเรื่องอารมณ์และจิตใจของตนเอง^{๕๙}

๖. คัดแยกนักเรียนที่มีปัญหาด้านการเรียน แล้วมาทำวิจัยแก้ปัญหาเฉพาะด้าน ให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมทั้งในโรงเรียนและที่วัด เพื่อให้นักเรียนมีความสนใจยิ่งขึ้น โดยการตั้งคำถามให้เด็กได้ถกคิดถึงปัญหาที่เกี่ยวกับตัวของนักเรียนเอง จากการวิจัยนักเรียนในปัจจุบัน เด็กมัธยมค่อนข้างจะมีอารมณ์รุนแรง ขาดการยับยั้งจิตใจ เมื่อนำผลการวิจัยมาสอนแก่ปัญหาเด็กในปัจจุบันและให้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตัวเอง เพิ่มเติมสามารถพัฒนาเด็กให้ดีขึ้น^{๖๐}

^{๕๕} สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ดั่งเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิสัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ พิมลสกุล, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพิทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๕๗} สัมภาษณ์ นายอนุศักดิ์ เปรมประาะ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพิทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายปิยบุตร เอ็มโอฐ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๕๙} สัมภาษณ์ นายสุรัตน์ เมฆวรากล, ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๖๐} สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ พระอธิการบันลือ ลกขโน, เจ้าอาวาสวัดสันติคีรี อำเภอสรีราชา, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๒. การจัดการเรียนการสอนที่นำแนวคิดการวิจัยมาเป็นพื้นฐานในการเรียนการสอน โดยต้นจากรำรเอกสารสื่อต่างๆ

จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า

๑. ผู้เรียนสามารถนำแนวพัฒนาการคิด ในตำราเอกสารต่างๆ นำแนวทางการวิจัย และค้นคว้าวิธีในการแก้ไขมาปรับใช้กับนักเรียนที่มีปัญหาค้นคว้าคลั่งกัน พบว่า เน้นการให้แหล่งเรียนรู้ภายในภายนอกห้องเรียน ศึกษาค้นคว้าเอกสารและสื่อต่างๆ ในการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย จึงต้องให้คุณธรรมตามหลักพรหมวิหาร ๔^{๖๑}

๒. มีการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ตำราเอกสารอื่นๆ และเป็นการประกอบการเรียนการสอน เพราะความรู้บางอย่างก็ต้องการเอกสารอ้างอิงเพื่อความชัดเจนและน่าเชื่อถือ ใช้ได้ดี เพราะนักเรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง ไม่ดีเพราะเป็นการสื่อในทางเดียว มีการเตรียมการสอน มีการแสวงหาความรู้จากเอกสาร มีการเตรียมคู่มือในการสอน ใช้สื่อเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน มีการเตรียมการสอนแสวงหาเอกสาร และมีการเตรียมคู่มือในการสอน^{๖๒}

๓. มีการใช้สื่อเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอน พระผู้สอนศีลธรรมศึกษาหาความรู้จากเอกสาร และสื่อต่างๆ มาอบรมสอนนักเรียนหลากหลายทำให้นักเรียนมีคุณธรรมมากขึ้น^{๖๓}

๔. การจัดการเรียนการสอน มีการศึกษาจากตำราเอกสารสื่อต่างๆ มาเผยแพร่ให้กับผู้เรียน ทำให้มีความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ค้นจากหนังสือ ทำการวิจัย (หัวข้อ) จากแบบเรียนของสำนักพิมพ์ พว., อจท., ทวพ. และแบบการสอนของพระจากวัด มีการนำสื่อต่างๆ มาช่วยในการจัดการเรียนการสอนนักเรียน เช่น สื่อ Power Point สื่อ Multi media การศึกษาตำราเอกสารต่างๆ^{๖๔} ดังนั้น เป็นการประกอบการเรียนการสอน ทำให้ทราบแนวทางในการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการเอกสารการอ้างอิงเพื่อความชัดเจน^{๖๕}

๕. การนำหนังสือหรือเอกสารอ้างอิงในการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักการทางธรรม ทราบปัญหาของผู้เรียนและสามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีหลักฐานร่องรอยจากเอกสารงานวิจัย เป็นการให้นักเรียนได้ศึกษาหลักคำสอนและศีลธรรมต่างๆ จากตำราเอกสารสื่อต่างๆ ด้วยตนเอง โดยมีพระสอนศีลธรรมเป็นผู้คอยช่วยเหลือและให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องที่นักเรียนยังมีข้อสงสัยอยู่ เพื่อสามารถที่จะให้นักเรียนศึกษาได้อย่างเข้าใจลึกซึ้งและนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างแท้จริง^{๖๖}

^{๖๑}สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ พระมหาสมสันต์ ชินวโร, เจ้าคณะอำเภอเกาะจันทร์ เจ้าอาวาสวัดบ่อทองราษฎร์บำรุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๖๒}สัมภาษณ์ ดร.โสภณ เทพจักร, ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดชลบุรี, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๖๓}สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพัทยา อำเภอเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๖๔}สัมภาษณ์ นายณรงค์ ผิวอ่อน, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา๘ (พัทยานุกูล), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๖๕}สัมภาษณ์ พระครูนิวิธศรัทธาคุณ, เจ้าคณะตำบลบางละมุง เจ้าอาวาสวัดศรีวนาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๖๖}สัมภาษณ์ นายอัมพร อีสรรรักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพนัสพิทยาคาร อำเภอนนทบุรี จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๖. ฝึกให้นักเรียนศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนและเลือกปัญหาวิเคราะห์หาทางแก้ นำเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมและสื่อที่เกี่ยวข้องมาสอนให้นักเรียนที่คุณธรรมจริยธรรมมากขึ้น นำแนวทางการวิจัย และค้นคว้าวิธีการในการแก้ไขให้กับนักเรียนที่มีปัญหาล้ำคลึงกันไม่ว่าจะเป็นแบบเรียนต่างๆ มีการนำสื่อต่างๆ มาช่วยในการจัดการเรียนการสอนนักเรียน เช่น สื่อ Power Point สื่อ Multi media พระผู้สอนศีลธรรม ศึกษาหาความรู้จากเอกสารและสื่อต่างๆ มาอบรม สอน นักเรียนหลากหลาย ทำให้นักเรียนมีคุณธรรมมากขึ้น^{๖๗}

๓. การจัดการเรียนการสอนที่นำแนวคิดการวิจัยมาเป็นพื้นฐานในการเรียนการสอน และคำบอกเล่าจากอาจารย์

จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า

๑. เป็นการได้จดจำได้นำความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ การให้นักเรียนฝึกสมาธิ ไม่ว่าจะนั่งหลับตา จดใจอยู่กับภาพ เป็นการฝึกเด็กให้เกิดปัญญา และมุ่งมั่นในการทำงาน พบว่า เน้นการเคารพผู้ใหญ่กว่าตน และต้องมีการจัดการเรียนการสอน เนื้อหาสาระที่ใช้รวมทั้งความหมายต่างๆ ของเนื้อหา^{๖๘}

๒. ต้องมีการสืบค้นเนื้อหาที่สอดคล้องกับพรหมวิหาร ๔ และอิทธิบาท ๔ ไตรสิกขา ๓ มีการจัดการเรียนการสอน โดยคำบอกเล่าจากอาจารย์ หรือเล่าประสบการณ์ของครูผู้สอนให้นักเรียนฟัง เพื่อเพิ่มพูนความฝันและความคิดของนักเรียนมากขึ้น ไม่ดีเพราะเป็นสื่อจากทางเดียว มีการถ่ายทอดแนวคิด จากผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ให้กับผู้เรียนฟังและเกิดความสนใจในการเรียน เกิดเป็นประเด็นไปสู่การทำวิจัย^{๖๙}

๓. มีการถ่ายทอดแนวคิดจากผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญให้กับผู้เรียนฟังและเกิดความสนใจในการเรียนและเกิดเป็นประเด็นไปสู่การทำวิจัย พระผู้สอนสามารถนำแนวคิดของการวิจัย มาสอนนักเรียนได้เป็นอย่างดี โดยประสมประสานจากข้อมูลคำบอกเล่าจากครู- อาจารย์ เพื่อช่วยกันพัฒนาเด็กให้มีคุณธรรมที่ดียิ่งขึ้น การจัดการเรียนการสอน มีการประสานสัมพันธ์จากอาจารย์ นำความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้เรียน โดยเฉพาะในด้านคุณธรรม จริยธรรม ให้นำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน^{๗๐}

๔. ทดลองเด็กที่เรียนรู้ซ้ำในเรื่องหลักคำสอน ของพระพุทธเจ้าการสวดมนต์ กล่าวคำสมาธิ ศีล ๕ ธรรม ๕ การจัดการเรียนการสอนโดยการบอกเล่าเรื่องราวจากอาจารย์ให้นักเรียนฟังเพื่อให้นักเรียนได้แสดงความคิดจากเรื่องที่เล่า นิทานชาดกตามพระสูตรต่างๆ, ประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ตรงของพระอาจารย์ มีหลายหลายรูปแบบและเรื่องราวช่วยทำให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมได้อย่างชัดเจน^{๗๑}

^{๖๗} สัมภาษณ์ นายปิยนุตร เอมโอรส, รองผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระครูนิวิธศรัทธาคุณ, เจ้าคณะตำบลบางละมุง เจ้าอาวาสวัดศรีวนาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๖๙} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลประชานุกิจ เจ้าอาวาสวัดหนองใหญ่ จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๗๐} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ พิมลสกุล, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๗๑} สัมภาษณ์ นายอนุศักดิ์ เปรมเประ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๕. การจัดการเรียนการสอน ต้องมีกรอบการเนื้อหาสาระที่จะใช้ในการสอน รวมทั้งความหมายต่างๆ ของเนื้อหา จึงต้องมีการสืบค้นตามหลักธรรม พรหมวิหาร ๔ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มีกระบวนการบรรยาย เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจ และมีการตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้จากการตอบคำถาม โดยใช้ความรู้และความเข้าใจจากการเรียนการสอนและคำบอกเล่าจากอาจารย์^{๗๒}

๖. ให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์ประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมาของครูมีประเด็นใดที่น่าสนใจบ้าง การนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาสอนเพื่อช่วยพัฒนาเด็กให้มีคุณธรรมมากขึ้น การให้นักเรียนฝึกสมาธิ ไม่ว่าจะนั่งหลับตา การจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การวาดภาพ เป็นการฝึกให้เด็กเกิดปัญญาและมุ่งมั่นในการทำงาน นำปัญหาของผู้เรียนมาปรับในการใช้จัดการเรียนการสอนผู้เรียนอย่างเหมาะสม หลายนักเรียนกล่าวว่า พระผู้สอนสามารถนำแนวคิดของการวิจัย มาสอนนักเรียนได้เป็นอย่างดีโดยประสมประสานจากข้อมูลคำบอกเล่าจากครู-อาจารย์เพื่อช่วยกันพัฒนาเด็กให้มีคุณธรรมดียิ่งขึ้น การจัดการเรียนการสอน มีการประสานสัมพันธ์จากอาจารย์ นำความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้เรียน โดยเฉพาะในด้านคุณธรรม จริยธรรมให้นำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน^{๗๓}

๔.๑.๓ สภาพการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการใช้โครงงานเป็นฐาน

๑. การจัดการเรียนการสอนโดยใช้สถานการณ์ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้เพื่อนำมาแก้ปัญหาต่างๆ

จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า

๑. ทำให้สามารถคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การทำโครงงาน เป็นการฝึกให้นักเรียนทำงานร่วมกับผู้อื่น ความสามัคคี จึงเป็นสิ่งสำคัญ พบว่า เน้นการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง^{๗๔} ในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สถานการณ์แสวงหาความรู้ นั้น ต้องนำหลักธรรมต่างๆ มาใช้ในการทำงานแก้ไขปัญหา โดยใช้อิทธิบาท ๔^{๗๕}

๒. นำวิจัยในชั้นเรียนมาจับเมื่อเกิดปัญหาในการเรียน ตลอดจนรีบแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นทันที บอกถึงข้อดีข้อเสียที่เกิดขึ้นในกับปัญหานั้นส่งผลให้นักเรียน มีการกระตุ้นในการแสวงหาความรู้มากขึ้น การจัดการเรียนแบบโครงงานดีสำหรับนักเรียนที่มีความกระตือรือร้นในการหาข้อมูลเท่านั้น นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการนำเอาสถานการณ์ปัจจุบันมาใช้ในการสอนเป็นอย่างดี เกิดความสนุกสนานในการเรียน^{๗๖}

๓. นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการนำเอาสถานการณ์ปัจจุบันมาใช้ในการสอนเป็นอย่างดี เกิดความสนุกสนานในการเรียน พระผู้สอนศีลธรรม สามารถใช้เทคนิคในการแก้ปัญหาเพื่อกระตุ้นให้

^{๗๒} สัมภาษณ์ พระครูสุธีวรालังการ, เจ้าคณะตำบลท่าบุญมี เจ้าอาวาสวัดเกาะโพธิวาส อำเภอกะเจันท์ จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๗๓} สัมภาษณ์ พระอธิการบันลือ ฤกษ์โณ เจ้าอาวาสวัดสันติคีรี อำเภอสรีราชา, วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๗๔} สัมภาษณ์ นายพลศักดิ์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๓, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๗๕} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ พิมลสกุล, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๗๖} สัมภาษณ์ นายปิยบุตร เอมโอฐ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

นักเรียนรู้จักแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองให้ได้ และหลายท่านกล่าว สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองหรือคนรอบข้างได้ดี^{๗๗}

๔. การจัดการเรียนการสอน มีการยกตัวอย่างสถานการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนมีการแสวงหาความรู้ รู้จักการแก้ปัญหาและนำไปประยุกต์ใช้ พระอาจารย์สอนเรื่อง บาป บุญ คุณ โทษ การทำความดีละเว้นความชั่ว นำไปให้เด็ก แก้ปัญหาในสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งในโรงเรียนและในบ้าน (สังคม ชุมชน) การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปในเนื้อหาการสอนตามหลักอริยบท ๔ เพื่อให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และสามารถนำไปแก้ไขปัญหาก็ได้^{๗๘}

๕. โครงการเป็นสื่อที่บ่งบอกว่าผู้เรียนมีความสนใจมากน้อยเพียงใด สามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุดและชัดเจนที่สุดเพราะตัวโครงการจะเป็นเครื่องมือวัดที่บอกได้อย่างแท้จริงว่าผู้เรียนมีความสนใจในด้านใดเรื่องใดและมีความเข้าใจหรือไม่อย่างไร การใช้คุณธรรมเข้ามาสอนสอดแทรกในเนื้อหาการสอน ตามหลักอริยบท๔ คือฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการบรรยายอภิปรายและค้นคว้าหาความรู้ เพื่อนำไปใช้ในการจัดทำโครงการเพื่อเป็นการนำความรู้มาแก้ปัญหา^{๗๙}

๖. ให้นักเรียนช่วยกันหาประเด็นปัญหาที่นักเรียนสนใจมาช่วยกันวิเคราะห์หาสาเหตุและวิธีการในการจัดการแก้ปัญหานั้นๆ นำเทคนิคและวิธีการแก้ปัญหามาสอนและกระตุ้นให้เด็กสามารถแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ระดับหนึ่ง การทำโครงการเป็นการฝึกให้นักเรียนทำงานร่วมกันมีการคิดแก้ปัญหา เพราะการสอนที่ดีที่สุดคือการได้ปฏิบัติต่อองค์ประกอบของโครงการ^{๘๐}

๗. มีการสร้างสถานการณ์สมมติ เพื่อให้นักเรียนร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ปัจจุบันนั้นๆ ให้เด็กจับกลุ่มค้นคว้าในเรื่องเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่น^{๘๑} พระผู้สอนศีลธรรม สามารถให้เทคนิคในการแก้ปัญหาเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองให้ได้และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและคนรอบข้าง^{๘๒} พระผู้สอนศีลธรรม สามารถใช้เทคนิคในการแก้ปัญหาเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองให้ได้^{๘๓}

^{๗๗} สัมภาษณ์ นายจิรศักดิ์ จิตสม, ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตศึกษา (เมืองพัทยา ๑๑), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๗๘} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิวิมล, ประธานคณะกรรมการบริหารหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๗๙} สัมภาษณ์ พระอธิการบันลือ ลุกขโณ เจ้าอาวาสวัดสันติคีรี อำเภอสรีราชา, วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๘๐} สัมภาษณ์ พระครูธรรมรังษีวิสุทธิ, เจ้าคณะตำบลโป่ง เจ้าอาวาสวัดหนองศรีพุฒาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๘๑} สัมภาษณ์ พระครูนิวิศร์ทศาคณ, เจ้าคณะตำบลบางละมุง เจ้าอาวาสวัดศรีวนาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๘๒} สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ด่วงเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิสัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๘๓} สัมภาษณ์ นายอัมพร อีสรรรักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพนัสพิทยาคาร อำเภอนนทบุรี จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๔.๑.๔ สภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นองค์ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมา อันเป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่

จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า

๑. ผู้เรียนสามารถสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปสู่คนรุ่นใหม่ได้ พฤติกรรมทางสังคม เป็นสิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาการไหว้ การนั่ง การเดิน การกิน การดื่ม การพูด การคิด เป็นมารยาทต่างๆ ทางสังคม ซึ่งนักเรียนสามารถนำมาใช้ และแก้ไขในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อปรับตัวในสังคมเพื่อความอยู่รอด พบว่า ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยการนำวิทยากรท้องถิ่น มาฝึกประสบการณ์^{๘๔}

๒. เป็นการเรียนการสอน ได้ลงมือปฏิบัติจะเพิ่มความสนใจให้กับนักเรียน เนื่องจากครูสอนนักเรียนชั้น ป.๒ ถือว่ายังเด็กการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนจึงเป็นความรู้ง่ายๆ เช่น การสานพัดจากกระต่าแข็งแทนไม้ไผ่ การปลูกผักจากขวดน้ำอัดลมง่ายๆ โดยนำเศษขุยมะพร้าวเพียงมาช่วยการเรียนการสอนที่ดีเพราะนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติทันที ไม่ใช่เรียนจากตำราเพิ่มความสนใจให้กับนักเรียน^{๘๕}

๓. นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดสู่บุคคลอื่นได้ ตามหลักที่ได้เรียนมา นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดสู่บุคคลอื่นได้ดี พระพุทธบาทมาบรรมสอนศีลธรรมในโรงเรียนล้วนแต่มีประสบการณ์จากการได้สะสมบุญบารมี ศึกษาธรรมะมาเป็นอย่างดี หลายๆ รูปแบบในการปฏิบัติธรรม เพื่อสืบทอดแก่คนรุ่นใหม่ต่อไป การจัดการเรียนการสอน พระที่มาสอนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถมีการถ่ายทอดที่ดี รุ่นพี่ ม.๓, ป.๖ มีประสบการณ์ไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา ปฏิบัติทุกกิจกรรมที่หลวงพ่อกำหนดให้ทำ และรุ่นพี่นำมาสอนน้องๆ ป.๑-ป.๕ และ ม.๑-ม.๒ เป็นองค์ความรู้ที่ดีในการเรียนการสอนที่เน้นภูมิปัญญาแหล่งเรียนรู้ต่างๆ โดยสอนสอดแทรกหลักธรรมคือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความใฝ่เรียน เป็นสิ่งที่ควรบอกต่อรุ่นน้องในการเรียนรู้สู่ภายนอกจะเป็นแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากลองอยากรู้^{๘๖}

๔. เป็นองค์ความรู้ที่ดีเยี่ยม และเป็นสิ่งที่ควรบอกต่อรุ่นสู่รุ่นและสื่อการเรียนรู้นอกห้องเรียนจะเป็นแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากใฝ่เรียน การเรียนการสอนที่เน้นภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนโดยการสอนสอดแทรกหลักธรรมพรหมวิหาร๔ คือ ธรรมของผู้เป็นใหญ่และหลักธรรมสำหรับทุกคน คือเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา^{๘๗}

^{๘๔} สัมภาษณ์ นายณรงค์ ผิวอ่อน, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพญาส (พทยานุกูล), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๘๕} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ พิมลสกุล, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพญา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๘๖} สัมภาษณ์ พระมหาคมสันต์ ชินวโร, เจ้าคณะอำเภอเกาะจันทร์ เจ้าอาวาสวัดบ่อทองราษฎร์บำรุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๘๗} สัมภาษณ์ พระมหาสุชาติ ธรรมกาโม, ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๕. เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ประสบการณ์จริง ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และสามารถสัมผัสประสบการณ์ตรงจากการเรียนรู้กับแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน จัดพานักเรียนเข้าชมวัด หรือชุมชนที่มีแหล่งกิจกรรมที่มีความรู้ การนำประสบการณ์ในการสอนที่หลากหลายมาเผยแพร่ในรูปการปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม พฤติกรรมทางสังคมเป็นสิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา การไหว้ การนั่ง การเดิน การกิน มารยาทต่างๆทางสังคม ซึ่งนักเรียนสามารถนำมาแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน^{๘๘}

๖. เป็นองค์ความรู้ที่ดีของการเรียนการสอนที่เน้นภูมิปัญญาแหล่งเรียนรู้ต่างๆ โดยสอดแทรกหลักธรรม คือ เมตตา กรุณา อุเบกขา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ให้นักเรียนได้ศึกษาสิ่งปลูกสร้างที่เป็นศิลปวัฒนธรรมภายในวัด พระพุทธรูปที่มาอบรม สอนใจธรรมในโรงเรียนล้วนแต่มีประสบการณ์จากการได้สะสมบุญบารมี ศึกษาธรรมะมาเป็นอย่างดี หลากหลายรูปแบบในการปฏิบัติธรรมะ เพื่อสืบทอดแก่คนรุ่นใหม่ต่อไป จัดพานักเรียนเข้าชมวัด หรือชุมชนที่มีแหล่งกิจกรรมที่มีความรู้ การเรียนการสอนที่เน้นภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนโดยการสอนสอดแทรกหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมของผู้เป็นใหญ่และหลักธรรมสำหรับทุกคน คือเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา^{๘๙}

๔.๑.๕ สรุปวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

สภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ประกอบด้วย ๑) การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต พบว่า การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมลักษณะนิสัย และทักษะการชีวิตประจำวัน ทุกวันพระจะมีการทำบุญ สังฆทานผลไม้ ฝึกนักเรียนสวดมนต์มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต นำไปใช้ในการดำรงชีวิต ปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม ในการปฏิบัติตนให้มีความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม สอดคล้องเพราะนำหลักการดำรงชีวิตในปัจจุบันมาช่วยสอนเพื่อที่นักเรียนจะได้มีความรู้ในการดำรงชีวิต สอดคล้องในการดำรงชีวิตในบางส่วนสามารถนำหลักธรรมไปปฏิบัติได้ ๒) การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน พบว่า ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง สนองความต้องการ ความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดกิจกรรมให้นั่งสมาธิ สวดมนต์ เด็กสามารถปฏิบัติได้ พบว่า บุคลากรให้ระบบเกิดการรอบรู้และพัฒนาผู้คนให้เกิดการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอนตามความสามารถ ของผู้เรียนสร้างกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน มีความเหมาะสมเพราะครูจะนำความรู้ที่เหมาะสมกับระดับช่วงชั้นในการนำมาสอน เช่น ป.๒ ก็สอนวิธีการปลูกผักและการวาดภาพ เหมาะสม นักเรียนสนใจมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนพัฒนาตนเองอยู่เสมอ การจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน นำเอาเทคนิคและวิธีการสอนธรรมะมาใช้ให้ถูกช่วงวัยของเด็กทำให้นักเรียนเกิดความสนใจและมีสมาธิเพิ่มขึ้น กิจกรรมที่สอน มีความเหมาะสม ผู้เรียนมีความสนใจสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันได้ นักเรียนมีความตระหนักมี

^{๘๘} สัมภาษณ์ พระครูนิวริศร์ธธาคุณ, เจ้าคณะตำบลบางละมุง เจ้าอาวาสวัดศรีวนาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๘๙} สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ด่วงเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิสัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ความสนใจที่จะรับความรู้ เพราะพระผู้สอนมีสื่อประกอบตรงกับหัวข้อที่สอนได้เป็นอย่างดี การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความสามารถและความสนใจของผู้เรียน แยกกิจกรรมนักเรียนเก่ง ปานกลาง อ่อน รวมทั้งสร้างสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน จัดกิจกรรมการนั่ง การสวดมนต์ นั่งทำเพชฌัญญ (ชาย) นั่งทำเทพธิดา (หญิง) การกราบ การไหว้ของนักเรียน ๓) การจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และลงมือปฏิบัติทุกขั้นตอน พบว่า การนั่งทำเพชฌัญญ (ชาย) นั่งทำเทพธิดา (หญิง) การกราบ การนั่งสมาธิ ผีภจิตให้สงบ การจัดกิจกรรมให้เด็กมีส่วนร่วม ในการวางแผน ลงมือ และบอกผลการปฏิบัติกิจกรรมของตนเอง พบว่า ผู้เรียนที่มีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติก่อร่วมทางศาสนา แนวทางการทำงานต้องการเรียน ทำงานให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ใช้หลักธรรมอริยบท ๔ การจัดกิจกรรมทุกกิจกรรมครูพยายามให้นักเรียนมีส่วนในการทำเกือบทุกขั้นตอน จะได้ว่านักเรียนควรมีการแก้ไขขั้นตอนใด และขั้นตอนใดที่นักเรียนทำดีแล้ว ร่วมมือบางส่วนเพราะกิจกรรมไม่เล้าใจของผู้เรียน กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้นผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม และมีการลงมือปฏิบัติทุกขั้นตอน ได้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนทุกกิจกรรม เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ กิจกรรมที่จัดนักเรียนมีส่วนร่วม และนักเรียนได้ปฏิบัติจริงมีสมาธิจริง เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักการหยุดนิ่ง จะคิดอะไรต้องรอบคอบทำให้นักเรียนที่เป็นเด็กก้าวร้าว อารมณ์รุนแรง ไม่ค่อยตั้งใจเรียน กลับปรับนิสัยให้เป็นใจเย็นขึ้น ผลการเรียนรู้ดีขึ้น ทุกกิจกรรมที่ทางโรงเรียนและวัดร่วมจัดขึ้น นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเป็นอย่างดี โดยการให้ผู้เรียนสวดมนต์รับศีล โดยในวันพระนักเรียนจะมาทำบุญถวายผลไม้ เด็กทุกคนได้เข้าร่วมกิจกรรมกิจกรรมที่จัดนักเรียนมีส่วนร่วม และนักเรียนได้ปฏิบัติจริงฝึกสมาธิจริง เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักการหยุดนิ่ง จะคิดอะไรต้องรอบคอบ ทำให้นักเรียนที่เป็นเด็กก้าวร้าวอารมณ์รุนแรงไม่คอยตั้งใจเรียน กลับมาปรับนิสัยให้เป็นเด็กที่ใจเย็นขึ้น

สภาพการจัดการการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการวิจัยในการเรียนการสอน แบ่งประเด็น คือ ๑. การจัดการการเรียนการสอนที่นำแนวคิดการวิจัยมาเป็นพื้นฐานในการเรียนการสอน และการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง พบว่า ทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดมากขึ้น คัดแยกนักเรียนที่มีปัญหาเรื่องการเรียน แล้วนำมาทำการวิจัย เฉพาะตน เฉพาะเรื่อง พบว่า ทำการวิจัยมาพัฒนาการเรียนการสอนส่งเสริมผู้เรียนได้ค้นคว้าข้อมูล การนำวิจัยมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนรู้หลักธรรม ในการปฏิบัติตน มีการทำวิจัยในชั้นเรียนโดยให้ผู้เรียน ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง จะได้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้จริง จะเกิดความรู้ที่ได้จากตัวเอง ใช้ได้ในบางกรณี เนื่องจากอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกในการค้นคว้ามีไม่เพียงพอ มีการใช้คำถามทำให้นักเรียนเกิดข้อสงสัย และคำถาม นำมาเป็นประเด็นของปัญหาซึ่งทำให้เกิดหัวข้อในการวิจัย มีการใช้คำถามทำให้นักเรียนเกิดข้อสงสัยและเป็นประเด็นให้เกิดหัวข้อในการวิจัย จากการวิจัยนักเรียนในปัจจุบัน เด็กมัธยมค่อนข้างจะมีอารมณ์รุนแรง สมกับผู้ใช้ข้อมูลสำคัญขาดการยับยั้งจิตใจ เมื่อนำผลการวิจัยมาสอนแก้ปัญหาเด็กในปัจจุบันและให้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เพิ่มเติม สามารถมาพัฒนาเด็กให้ดีขึ้น การจัดการการเรียนการสอนให้นักเรียนมีการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ทำให้ผู้เรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น แยกนักเรียนที่รู้เรื่องกับเรียนรู้ช้า พวกเรียนรู้ช้านำมาทำวิจัยแยกเป็นรายบุคคล หาข้อบกพร่องนำมาทำวิจัยแก้ไขเป็นรายๆ ไป ในเรื่องธรรมการสวดมนต์ ทำบุญ ทำให้รู้จักหลักธรรมในการปฏิบัติตน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ๒) การจัดการเรียนการสอนที่นำแนวคิดการ

วิจัยมาเป็นพื้นฐานในการเรียนการสอนโดยต้นจากตำราเอกสารสื่อต่างๆ พบว่า ผู้เรียนสามารถนำแนวพัฒนาการคิด ในตำราเอกสารต่างๆ นำแนวทางการวิจัย และค้นคว้าวิธีในการแก้ไขมาปรับใช้กับนักเรียนที่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน พบว่า เน้นการให้แหล่งเรียนรู้ภายในภายนอกห้องเรียน ศึกษา ค้นคว้าเอกสารและสื่อต่างๆ ในการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย จึงต้องให้คุณธรรมตามหลักพรหมวิหาร ๔ มีการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ตำราเอกสารอื่นๆ และเป็นการประกอบการเรียนการสอน เพราะความรู้บางอย่างที่ต้องการเอกสารอ้างอิงเพื่อความชัดเจนและน่าเชื่อถือ ใช้ได้ดีเพราะนักเรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง ไม่ดีเพราะเป็นการสื่อในทางเดียว มีการเตรียมการสอน มีการแสวงหาความรู้จากเอกสาร มีการเตรียมคู่มือในการสอน ใช้สื่อเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน มีการเตรียมการสอนแสวงหาเอกสาร และมีการเตรียมคู่มือในการสอนมีการใช้สื่อเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอน พระผู้สอนศีลธรรมศึกษาหาความรู้จากเอกสาร และสื่อต่างๆ มาอบรมสอนนักเรียนหลากหลายทำให้นักเรียนมีคุณธรรมมากขึ้น ๓) การจัดการเรียนการสอนที่นำแนวคิดการวิจัยมาเป็นพื้นฐานในการเรียนการสอนและคำบอกเล่าจากอาจารย์ พบว่า เป็นการได้จดจำได้นำความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ การให้นักเรียนฝึกสมาธิ ไม่ว่าจะนั่งหลับตา จดใจจ้องกับภาพ เป็นการฝึกเด็กให้เกิดปัญญา และมุ่งมั่นในการทำงาน พบว่า เน้นการเคารพ ผู้ใหญ่กว่าตน และต้องมีการจัดการเรียนการสอน เนื้อหาสาระที่ใช้รวมทั้งความหมายต่างๆ ของเนื้อหา ต้องมีการสืบค้นเนื้อหาที่สอดคล้องกับพรหมวิหาร ๔ และอิทธิบาท ๔ ไตรสิกขา ๓ มีการจัดการเรียนการสอนโดยคำบอกเล่าจากอาจารย์ หรือเล่าประสบการณ์ของครูผู้สอนให้นักเรียนฟัง เพื่อเพิ่มพูนความฝัน และความคิดของนักเรียนมากขึ้น ไม่ดีเพราะเป็นสื่อจากทางเดียว มีการถ่ายทอดแนวคิด จากผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ ให้กับนักเรียนฟังและเกิดความสนใจในการเรียน เกิดเป็นประเด็นไปสู่การทำวิจัย มีการถ่ายทอดแนวคิดจากผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญให้กับนักเรียนฟังและเกิดความสนใจในการเรียนและเกิดเป็นประเด็นไปสู่การทำวิจัย พระผู้สอนสามารถนำแนวคิดของการวิจัย มาสอนนักเรียนได้เป็นอย่างดี โดยประสมประสานจากข้อมูลคำบอกเล่าจากครู- อาจารย์ เพื่อช่วยกันพัฒนาเด็กให้มีคุณธรรมที่ดียิ่งขึ้น การจัดการเรียนการสอน มีการประสานสัมพันธ์จากอาจารย์ นำความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้เรียน โดยเฉพาะในด้านคุณธรรม จริยธรรม ให้นำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ทดลองเด็กที่เรียนรู้เข้าใจในเรื่องหลักคำสอน ของพระพุทธเจ้าการสวบนิง กล่าวคำสวดมนต์ กล่าวคำสมาธิ ศีล ๕ ธรรม ๕ การจัดการเรียนการสอนโดยการบอกเล่าเรื่องราวจากอาจารย์ให้นักเรียนฟังเพื่อให้นักเรียนได้แสดงความคิดจากเรื่องที่เล่า นิทานชาดกตามพระสูตรต่างๆ ประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ตรงของพระอาจารย์ มีหลายหลายรูปแบบและเรื่องราวช่วยช่วยให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมได้อย่างชัดเจน

สภาพการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการใช้โครงงานเป็นฐาน พบว่า ทำให้สามารถคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การทำโครงงาน เป็นการฝึกให้นักเรียนทำงานร่วมกับผู้อื่น ความสามัคคี จึงเป็นสิ่งสำคัญ พบว่า เน้นการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง ในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สถานการณ์ แสวงหาความรู้ นั้น ต้องนำหลักธรรมต่างๆ มาใช้ในการทำงานแก้ไขปัญา โดยใช้อิทธิบาท ๔ นำวิจัยในชั้นเรียนมาจับเมื่อเกิดปัญหาในการเรียน ตลอดจนรีบแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นทันที บอกถึงข้อดีข้อเสียที่เกิดขึ้นในกับปัญหานั้นส่งผลให้นักเรียน มีการกระตุ้นในการแสวงหาความรู้มากขึ้น การจัดการเรียนแบบโครงงานดีสำหรับนักเรียนที่มีความกระตือรือร้นในการหาข้อมูลเท่านั้น นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการนำเอาสถานการณ์ปัจจุบันมาใช้ในการสอนเป็นอย่างดี เกิดความสนุกสนานในการเรียน

นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการนำเอาสถานการณ์ปัจจุบันมาใช้ในการสอนเป็นอย่างดี เกิดความสนุกสนานในการเรียน พระผู้สอนศีลธรรม สามารถใช้เทคนิคในการแก้ปัญหาเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองให้ได้ และหลายท่านกล่าว สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองหรือคนรอบข้างได้ดี การจัดการเรียนการสอน มีการยกตัวอย่างสถานการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนมีการแสวงหาความรู้ รู้จักการแก้ปัญหาและนำไปประยุกต์ใช้ พระอาจารย์สอนเรื่อง บาป บุญ คุณ โทษ การทำความดีละเว้นความชั่ว นำไปให้เด็ก แก้ปัญหาในสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งในโรงเรียนและในบ้าน (สังคม ชุมชน) การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปในเนื้อหาการสอนตามหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และสามารถนำไปแก้ไขปัญหาก็ได้ โครงการเป็นสื่อที่บ่งบอกว่าผู้เรียนมีความสนใจมากน้อยเพียงใด สามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุดและชัดเจนที่สุดเพราะตัวโครงการจะเป็นเครื่องมือวัดที่บอกได้อย่างแท้จริงว่าผู้เรียนมีความสนใจในด้านใดเรื่องใดและมีความเข้าใจหรือไม่อย่างไร การใช้คุณธรรมเข้ามาสอนสอดแทรกในเนื้อหาการสอน ตามหลักอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการบรรยายอภิปรายและค้นคว้าหาความรู้ เพื่อนำไปใช้ในการจัดทำโครงการเพื่อเป็นการนำความรู้มาแก้ปัญหา ให้นักเรียนช่วยกันหาประเด็นปัญหาที่นักเรียนสนใจมาช่วยกันวิเคราะห์หาสาเหตุและวิธีการในการจัดการแก้ปัญหานั้นๆ นำเทคนิคและวิธีการแก้ปัญหามาสอนและกระตุ้นให้เด็กสามารถแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ระดับหนึ่ง การทำโครงการเป็นการฝึกให้นักเรียนทำงานร่วมกันมีการคิดแก้ปัญหา เพราะการสอนที่ดีที่สุดคือการได้ปฏิบัติต่อองค์ประกอบของโครงการ

สภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นองค์ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมา อันเป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ พบว่า ผู้เรียนสามารถสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปสู่คนรุ่นใหม่ได้ พฤติกรรมทางสังคม เป็นสิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาการไหว้ การนั่ง การเดิน การกิน การดื่ม การพูด การคิด เป็นมารยาทต่างๆทางสังคม ซึ่งนักเรียนสามารถนำมาใช้ และแก้ไขในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อปรับตัวในสังคม เพื่อความอยู่รอด พบว่า ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยการนำวิทยากรท้องถิ่น มาฝึกประสบการณ์ เป็นการเรียนการสอน ได้ลงมือปฏิบัติจะเพิ่มความสนใจให้กับนักเรียน เนื่องจากครูสอนนักเรียนชั้น ป.๒ ถือว่ายังเด็กการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนจึงเป็นความรู้ง่ายๆ เช่น การสานพัดจากกระดาษแข็งแทนไม้ไผ่ การปลูกผักจากขวดน้ำอัดลมง่ายๆ โดยนำเศษขุยมะพร้าวเพียงมาช่วย การเรียนการสอนที่ดี เพราะนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติทันที ไม่ใช่เรียนจากตำราเพิ่มความสนใจให้กับนักเรียน นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดสู่บุคคลอื่นได้ ตามหลักที่ได้เรียนมา นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดสู่บุคคลอื่นได้ดี พระพุทธรูปที่มาอบรมสอนศีลธรรมในโรงเรียนล้วนแต่มีประสบการณ์จากการได้สะสมบุญบารมี ศึกษาธรรมะมาเป็นอย่างดี หลากๆ รูปแบบในการปฏิบัติธรรม เพื่อสืบทอดแก่คนรุ่นใหม่ต่อไป การจัดการเรียนการสอน พระที่มาสอนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถมีการถ่ายทอดที่ดี รุ่นที่ ม.๓, ป.๖ มีประสบการณ์ไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาปฏิบัติทุกกิจกรรมที่หลวงพ่อให้ทำ และรุ่นพี่นำมาสอนน้องๆ ป.๑-ป.๕ และ ม.๑-ม.๒ เป็นองค์ความรู้ที่ดีในการเรียน การสอนที่เน้นภูมิปัญญาแหล่งเรียนรู้ต่างๆ โดยสอดแทรกหลักธรรมคือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความไม่เวียนเป็นสิ่งที่ควรบอกต่อรุ่นน้องในการเรียนรู้สู่ภายนอกจะเป็นแรง

กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากลองอยากรู้ เป็นองค์ความรู้ที่ดีเยี่ยม และเป็นสิ่งที่ควรบอกต่อ รุ่นสู่รุ่นและสื่อการเรียนรู้ภายนอก จะเป็นแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากใฝ่รู้ใฝ่เรียน การเรียน การสอนที่เน้นภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนโดยการสอนทอดแทรกหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมของผู้เป็นใหญ่และหลักธรรมสำหรับทุกคน คือเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

๔.๒ ผลการวิเคราะห์แนวคิดทางการจัดการและหลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

๔.๒.๑ แนวทางการจัดการการเรียนการสอน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนั้น มีการนำทฤษฎีการจัดการของเดมมิงมาใช้เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มีคุณภาพดังนี้

๑) ขั้นตอนการวางแผน (Plan or Planning)

๑. ขั้นตอนการกำหนดนโยบายให้เป็นรูปธรรมและมีความพร้อมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติได้ ดังนั้น การวางแผนยุทธศาสตร์ที่ดีต้องมีการประชุมระดมสมองร่วมกันทั้งผู้บริหารระดับนโยบาย ผู้บริหารระดับกลาง และผู้บริหารระดับต้น และผู้ปฏิบัติงาน เพราะทุกคนล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนยุทธศาสตร์ทั้งสิ้น เมื่อได้จัดทำแผนเสร็จแล้ว ยังมีขั้นตอนที่อยู่ระหว่างขั้นตอนการวางแผน กับขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัติ นั่นคือ ขั้นตอนการกระจายนโยบาย หรือ ขั้นตอนการกระจายยุทธศาสตร์^{๙๐}

๒. กระบวนการวางแผน ประกอบด้วย การเลือกวัตถุประสงค์ เนื่องจากวัตถุประสงค์เป็นจุดหมาย ปลายทางของการวางแผน ถ้ามีจุดหมายปลายทางที่แน่นอนชัดเจน การกระทำหรือวิธีการกระทำก็ อาจจะยุ่งยากมีใช้น้อยยกตัวอย่างคือ “ถ้าท่านไม่รู้ว่าคุณจะไปไหน ท่านก็ไม่อาจเลือกวิธีการและ ทิศทางของการเดินทางได้อย่างถูกต้องเหมาะสม” การสื่อสารวัตถุประสงค์ให้ผู้อื่นทราบ หมายความว่า ผู้ร่วมงานทุกคนในองค์กรควรทราบวัตถุประสงค์ร่วมกันตั้งแต่วัตถุประสงค์ระดับสูงขององค์กร ลงไปถึงวัตถุประสงค์ของแต่ละหน่วยงาน และควรให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์ด้วย การกำหนดข้อสันนิษฐานหรือการพยากรณ์ หมายถึง การประเมินหรือ การคาดการณ์สถานการณ์ในอนาคต ซึ่งสามารถใช้วิธีการหลาย ๆ ประการ เช่น เทคนิคเดลฟาย การหาค่าเฉลี่ยเคลื่อนที่ เป็นต้น การสำรวจทรัพยากร เป็นการตรวจสอบเพื่อให้แน่ใจว่าการทำให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์นั้นมีความเป็นไปได้เพียงใด มีทรัพยากรและปัจจัยอื่น ๆ ที่จำเป็นในการ ทำงานตามแผนให้สำเร็จเพียงใด ทั้งนี้เพื่อป้องกันการวางแผนแบบสร้างวิมานในอากาศ โดยไม่มี ปัจจัยที่จะทำให้บรรลุผลสำเร็จได้^{๙๑}

^{๙๐} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลประชานุกิจ เจ้าอาวาสวัดหนองใหญ่ จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๙๑} สัมภาษณ์ พระครูธรรมรังษิวิสุทธิ, เจ้าคณะตำบลโป่ง เจ้าอาวาสวัดนพทองศรีพุฒาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๓. การกำหนดนโยบาย เป็นการกำหนดแนวทางในการตัดสินใจ อย่างกว้างๆ สำหรับให้คนในองค์กรยึดเป็นหลักในการปฏิบัติงานร่วมกัน การระบุทางเลือก หมายถึงระบุวิธีการหรือหนทางที่จะนำไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จอย่างน้อย ๒ ทางเลือก และควรเป็นทางเลือกที่มีความเป็นไปได้ เปรียบเทียบทางเลือก เป็นการประเมินทางเลือกทั้งหลายที่มีอยู่เพื่อดูความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ และดูว่าจะเกิดผลกระทบอะไรบ้างถ้าเลือกทางเลือกนั้น การเลือกแนวทางการกระทำเมื่อประเมินทางเลือกและเปรียบเทียบทางเลือกแล้ว จะต้องตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสม ไม่ควรลังเลให้เสียเวลาถ้าไม่จำเป็น การสร้างแนวปฏิบัติและกฎเกณฑ์ เป็นการเขียนรายละเอียดของการกระทำโดยมีนโยบายเป็นกรอบ บอกถึงขั้นตอนการกระทำเป็นลำดับที่ละขั้นตอนตั้งแต่ต้นไปจนจบเป็นกระบวนการ การกำหนดงบประมาณ งบประมาณถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จ ซึ่งต้องระบุลักษณะของงบประมาณให้ชัดเจน โดยเขียนเป็นแผนทางการเงินหรือแผนงบประมาณ การกำหนดตารางเวลา เป็นการกำหนดตารางเวลาในการปฏิบัติงานโดยใช้เทคนิคการวางแผนและการควบคุมงาน การตัดสินใจเรื่องมาตรฐาน มีการกำหนดมาตรฐานเพื่อวัดการปฏิบัติงานตามแผน เมื่อมีแผนแล้วก็ต้องมีการควบคุมให้ปฏิบัติตามแผนและมีการประเมินผล แผนเป็นขั้นตอนสุดท้าย^{๙๒}

๒) ขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัติ (Do or Implementation)

๑. ขั้นตอนนับตั้งแต่การจัดทำแผนเสร็จสิ้นจนถึงขั้นตอนการนำแผนไปใช้ในการปฏิบัติงานจำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานฝึกรวมจะต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดเพื่อถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบจัดทำโครงการต่างๆ ผู้ที่มีหน้าที่ตรวจสอบและประเมินผล ผู้ที่มีหน้าที่ปรับปรุงมาตรฐานขององค์กร บุคคลเหล่านี้จะต้องเข้าใจเรื่องแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการอย่างถ่องแท้เพราะคุณภาพประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของงานย่อมขึ้นอยู่กับระดับของความรู้ความเข้าใจในแผน^{๙๓}

๒. ขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัตินี้ ปัจจุบันคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ใช้แนวทางการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ๒๕๔๖ ในความเป็นจริงการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์สามารถใช้หลักการและวิธีการควบคุมไปกับหลักการและวิธีการบริหารเชิงกลยุทธ์ได้โดยไม่ต้องแยกจัดทำแผนต่างหาก ปัญหาอยู่ที่ว่าแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการที่จัดทำไว้สอดคล้องแนวทางการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ หรือไม่ เช่นมีการกำหนดจุดมุ่งหมายในแต่ละระดับไว้ชัดเจน^{๙๔}

๓. กำหนดปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ ทั้งในระดับภาพรวมขององค์กรตามมิติดัชนีวัดความสำเร็จแบบสมดุลทุกด้าน เช่น ด้าน ประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิภาพของการปฏิบัติราชการ ด้านคุณภาพการให้บริการ ด้านการพัฒนาองค์กร รวมทั้งในระดับแผนงาน และระดับโครงการ ตลอดจนกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน โดยเฉพาะตัวชี้วัดระดับผลผลิต และผลลัพธ์ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดหลักของ

^{๙๒} สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ด่วงเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิสัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๙๓} สัมภาษณ์ นางชนิตา ยินดีสุข, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุทธาวาส, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๙๔} สัมภาษณ์ นายจิรศักดิ์ จิตสม, ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตศึกษา (เมืองพัทยา ๑๑), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

งานและโครงการ นอกจากนี้ ควรมีการกำหนดแหล่งตรวจสอบความน่าเชื่อถือของตัวชี้วัด และผู้รับผิดชอบด้านการติดตามและประเมินผล

๔. หากมีการระบุจุดมุ่งหมาย ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ตัวชี้วัด และแหล่งตรวจสอบข้อมูล ได้ชัดเจนแล้ว ขั้นตอนการบริหารจัดการก็มีความสะดวกยิ่งขึ้นและมีแนวโน้มที่จะสามารถบริหารจัดการให้เกิดคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุดได้ ส่วนผลสำเร็จจากการบริหารจัดการจะออกมาสูงมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละหน่วยงานในการนำองค์ความรู้ทางด้านการบริหารจัดการมาใช้ได้อย่างถูกต้องเข้าใจเพียงใด ถ้ารู้จักประยุกต์ใช้องค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม ก็จะสามารถบริหารให้บรรลุผลสำเร็จ มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุดได้^{๙๕}

๓) ขั้นตอนการติดตามประเมินผล (Check or Evaluation)

๑. เน้นการบริหารยุทธศาสตร์ขององค์กรโดยพิจารณาจาก ซึ่งให้ความสำคัญกับการติดตามประเมินผลกลุ่ม ตัวชี้วัดที่เป็นตัวขับเคลื่อน ซึ่งได้แก่ตัวชี้วัดในขั้นตอนทรัพยากรที่จำเป็น ตัวชี้วัดในขั้นตอนกิจกรรมหรือกระบวนการ และตัวชี้วัดที่เป็นผลของการปฏิบัติ หรือตัวชี้วัดที่เป็นผลผลิต ผลลัพธ์อย่างแท้จริง ตัวอย่างเช่นโครงการฝึกอบรมวิธีการใช้อินเตอร์เน็ต ให้แก่กลุ่มผู้บริหาร ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ว่า “เพื่อให้ผู้บริหารมีความรู้และทักษะในการใช้อินเตอร์เน็ต”^{๙๖}

๒. เน้นการบริหารยุทธศาสตร์โดยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ เน้นที่การประเมินผลสัมฤทธิ์ หรือการประเมินที่ผลลัพธ์ หรือประเมินที่ตัวชี้วัดที่เป็นผล ในทางปฏิบัติ ผู้บริหารในกลุ่มนี้อาจมีการประเมินในระดับตัวชี้วัดประเภทขับเคลื่อนบ้าง แต่ถึงกระนั้นก็นั่นที่ผลลัพธ์เป็นสำคัญ โดยทั่วไปทั้งสองแนวโน้มทั้งข้อดี ข้อเสีย แนวทางที่เน้นกระบวนการมีข้อดีคือสามารถประกันการบริหารได้ว่าจะเป็นไปได้โดยมีข้อผิดพลาดน้อย แต่ข้อเสียคือมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้น และผู้บริหารต้องทุ่มเทเวลาให้กับรายละเอียดของงานมากขึ้น ส่วนกลุ่มที่เน้นผลลัพธ์ ข้อดีคือผู้บริหารมีความคล่องตัวในการบริหารงาน บรรยากาศในองค์กรจะมีลักษณะที่ยืดหยุ่นกว่า แต่ข้อเสียคือหากไม่ใส่ใจรายละเอียดบางรายการในขั้นตอนกระบวนการที่มีความสำคัญ อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่องค์กรได้^{๙๗}

๔) ขั้นตอนปรับมาตรฐาน (Act or Standardization)

๑. โดยทั่วไป ควรกำหนดให้มีคณะทำงานเพื่อติดตามผลการดำเนินงานหากพบว่าผลการดำเนินงานต่ำกว่าเป้าหมาย ต้องพยายามปรับแผนการดำเนินงานสามารถผลักดันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ หากพบว่าผลการดำเนินงานบรรลุเป้าหมายและพบว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ต่ำ ต้องพยายามยกระดับเกณฑ์หรือระดับเป้าหมายให้สูงขึ้น การพยายามปรับมาตรฐานหรือการพยายามยกระดับเป้าหมายหรือระดับเกณฑ์ให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องที่ญี่ปุ่นเรียกว่า “การบริหารแบบไคเซน” ในทางปฏิบัติ องค์กรญี่ปุ่นจะทำการบริหารการพัฒนามาตรฐานหรือปรับมาตรฐานให้สูงขึ้นด้วยกิจกรรมคุณภาพ โดยกลุ่มงานแต่ละกลุ่มจะร่วมกันจัดตั้ง กลุ่มคิชิเพื่อจัดทำแผนคิชิ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อยกระดับมาตรฐานการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น อย่างไรก็ตามกิจกรรมคิชิเหมาะกับงาน

^{๙๕} สัมภาษณ์ นายปิยบุตร เอมโอรุ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๙๖} สัมภาษณ์ พระครูสุธีวรารังการ, เจ้าคณะตำบลท่าบุญมี เจ้าอาวาสวัดเกาะโพธิ์वास อำเภอกะเจันท์ จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๙๗} สัมภาษณ์ ดร.โสภณ เทพจักร, ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดชลบุรี, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ประจํามากกว่างานโครงการและโครงการที่มีลักษณะต้องดำเนินการใหม่ซ้ำก็สามารถใช้กิจกรรมควซีได้^{๙๘}

๒. การจัดทำแผนปฏิบัติการและการถ่ายทอดสู่การปฏิบัติ ได้แก่ การจัดทำแผนปฏิบัติการ องค์การมีวิธีการอย่างไรในการจัดทำแผนปฏิบัติการ แผนปฏิบัติการที่สำคัญทั้งระยะสั้นและระยะยาวขององค์การมีอะไรบ้าง แผนดังกล่าวมีความสัมพันธ์ต่อวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ ขององค์การอะไรบ้าง การนำแผนปฏิบัติการไปปฏิบัติ องค์การมีวิธีการอย่างไรในการถ่ายทอดแผนปฏิบัติการสู่การปฏิบัติทั่วทั้งองค์การ ไปยังบุคลากร ผู้ส่งมอบและพันธมิตรที่สำคัญ เพื่อให้มั่นใจว่าองค์กรบรรลุวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ที่สำคัญ องค์การมีวิธีการอย่างไรเพื่อให้มั่นใจว่าผลการดำเนินการที่สำคัญตามแผนปฏิบัติการนี้จะมีคามยั่งยืน การจัดสรรทรัพยากร

๓. องค์การทำอะไรให้มั่นใจว่ามีทรัพยากรด้านการเงินและด้านอื่นๆ พร้อมใช้ในการสนับสนุนแผนปฏิบัติการจนประสบความสำเร็จ และบรรลุพันธะผูกพันในปัจจุบัน องค์การมีวิธีการจัดสรรทรัพยากรเหล่านี้อย่างไรเพื่อสนับสนุนให้แผนปฏิบัติการบรรลุผล องค์การจัดการความเสี่ยงด้านการเงินและด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับแผนดังกล่าวอย่างไร เพื่อทำให้มั่นใจถึงความมั่นคงทางการเงิน ขององค์การ แผนด้านบุคลากร แผนด้านบุคลากรที่สำคัญที่สนับสนุนวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการทั้งระยะสั้นและระยะยาวมีอะไรบ้าง^{๙๙}

๔. แผนดังกล่าวได้คำนึงถึงผลกระทบต่อบุคลากร และความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นที่เกี่ยวกับความต้องการด้านขีดความสามารถและอัตรากำลังบุคลากรอย่างไร ตัววัดผลการดำเนินการ ตัววัดหรือตัวชี้วัดผลการดำเนินการที่สำคัญ ที่ใช้ติดตามผลลัพธ์และประสิทธิผล ของแผนปฏิบัติการมีอะไรบ้าง องค์การมีวิธีการอย่างไรเพื่อให้มั่นใจว่าระบบการวัดผลโดยรวมของแผนปฏิบัติการหนุนเสริมให้องค์กรสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน การปรับเปลี่ยนแผนปฏิบัติการ องค์การมีวิธีการอย่างไรในการปรับเปลี่ยนและนำแผนปฏิบัติการไปปฏิบัติในกรณีที่สถานการณ์บังคับให้ต้องปรับแผน และต้องการนำไปปฏิบัติอย่างรวดเร็ว^{๑๐๐}

๕. การคาดการณ์ผลการดำเนินการ การคาดการณ์ผลการดำเนินการตามกรอบเวลาของการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาวขององค์การตามตัววัดหรือตัวชี้วัดผลการดำเนินการที่สำคัญมีอะไรบ้าง ผลการดำเนินการที่คาดการณ์ไว้ของตัววัดหรือตัวชี้วัดเหล่านี้เป็นอย่างไรเมื่อเปรียบเทียบกับผลของคู่แข่ง หรือขององค์กรในระดับที่เทียบเคียงกันได้ และเมื่อเปรียบเทียบกับระดับเทียบเคียงที่สำคัญ องค์การจะทําอย่างไรหากพบว่ามีคามแตกต่างเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่ง หรือกับองค์กรในระดับที่เทียบเคียงกันได้^{๑๐๑}

^{๙๘} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิวิมล, ประธานคณะกรรมการบริหารหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๙๙} สัมภาษณ์ พระมหาคมสันต์ ชินวโร, เจ้าคณะอำเภอเกาะจันทร์ เจ้าอาวาสวัดบ่อทองราษฎร์บำรุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ พระมหาบุญนภัทร ธีรปัญญา ป.ธ.๙, รองเจ้าคณะอำเภอนนทบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ นายอนุศักดิ์ เปรมเประ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๔.๒.๒ การบูรณาการหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่ดี

๑) หลักอิทธิบาท ๔

(๑) หลักฉันทะ จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า

๑. พอใจส่งเสริมความคิดของผู้เรียน และอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียน ได้พัฒนาศักยภาพตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อผลักดันให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ใหม่ตามศักยภาพของตน^{๑๐๒} สอนให้นักเรียนเกิดความรัก ความสามัคคี ภายในห้องเรียนแทรกหลักการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง โดยฝึกให้สิ่งต่างๆที่มีอยู่รอบตัวก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด^{๑๐๓}

๒. การใช้หลักคุณธรรม ความดี ความซื่อ ให้รู้สึกเกรงกลัวต่อบาป เด็กก็จะเกิดความรัก ละอายต่อการทำบาป พบว่า เน้นให้ผู้เรียนรู้พึงพอใจและสนใจโดยวิธีสร้างแรงจูงใจ ทำให้ผู้เรียนเกิดความรักในการเรียน นักเรียนยังขาดทักษะ การเรียนรู้ด้วยตัวเองความรับผิดชอบตนเอง ครูต้องตัดอคติออกจากใจห้ามรักและเกลียดนักเรียนคนใดคนหนึ่งต้องมีความรักและความเคารพเสมอภาค ความพอใจให้กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน พยายามให้นักเรียนแสดงออกถึงความต้องการของตนเอง ไม่เห็นด้วย เพราะนักเรียนยังขาดทักษะความรับผิดชอบ มีการสอดแทรกหลักฉันทะ ในเรื่องความรักและความพอใจ ให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน และผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน^{๑๐๔}

๓. มีการสอดแทรกหลักฉันทะ ในเรื่องความรักและความพอใจ ให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน และผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน สามารถบูรณาการหลักฉันทะ โดยให้ความรักต่อศิษย์ให้ความอบอุ่น สร้างความพึงพอใจอันเป็นที่รัก นักเรียนเกิดความไว้วางใจสามารถเล่าปัญหาต่างๆ ให้ฟัง และช่วยกันแก้ปัญหาไปในทางที่ดี ทำให้นักเรียนสามารถปฏิบัติแล้วมีความสุขอยู่กับสังคมที่ดีตลอดไป การจัดการเรียนการสอน มีความรัก ความเมตตาต่อศิษย์ ยึดนักเรียนทุกคนให้ปฏิบัติตามหลวงพ่อบุญมา พระพี่เลี้ยงดูจากวิถีทัศนในเรื่องฉันทะ และให้นักเรียน นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้ถูกต้อง^{๑๐๕}

๔. การเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ตามหลักฉันทะ คือ ให้ผู้เรียนมีความรัก ความพอใจในการเรียนการสอน และมีความผูกพันในสิ่งนั้น สอนให้รู้จักใช้สติ การใช้สมาธิ ปัญญาในการดำรงชีวิต ชี้ตัวอย่างเหตุการณ์ของบุคคลในปัจจุบันให้นักเรียนได้เห็นภาพเหตุการณ์ที่ชัดเจน ตัวอย่างจากเหตุการณ์จริง นักเรียนยกตัวอย่าง เหตุการณ์ที่เคยพบเจอ ทำให้เกิดการกระตุ้นความคิด ตามหลักธรรมอิทธิบาท๔ จะทำให้การเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

^{๑๐๒}สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ จิรุตโต, เจ้าคณะอำเภอบ้านบึง เจ้าอาวาสวัดเขาถ้ำ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๐๓}สัมภาษณ์ พระมหาถาวร ฐานวโร, รองเจ้าคณะอำเภอบางละมุง เจ้าอาวาสวัดสุทธาวาส อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๐๔}สัมภาษณ์ นางชนิตา ยินดีสุข, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุทธาวาส, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๐๕}สัมภาษณ์ นายปิยบุตร เอมโธ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ผู้สอนต้องมีหลักธรรมคือ ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น จิตตะ ความเอาใจใส่ วิมังสา การหมั่นสอดส่องทบทวนเหตุผลในสิ่งนั้น^{๑๐๖}

๕. ใช้กระบวนการบรรยาย อภิปรายให้ความรู้ในเรื่องหลักฉันทะ ความรัก ความพอใจ ให้กับผู้เรียน จากนั้นก็ใช้กระบวนการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ความเข้าใจต่างๆ เหล่านั้นมาตอบคำถามหรือยกตัวอย่าง เพื่อที่จะให้ผู้เรียนแสดงให้ถึงความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ผู้เรียนจะต้องมีความพอใจ และจะต้องรู้สึกอยากจะเรียนรู้ในสิ่งนั้นเอง ถึงจะเรียนได้อย่างมีความสุข และสามารถจดจำในสิ่งนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี^{๑๐๗}

๖. การให้ความรักความอบอุ่น เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับเด็กและสร้างความไว้วางใจเพื่อให้เด็กสามารถเล่าปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ฟังได้ สอนให้นักเรียนเกิดความรัก และสามัคคีกันภายในห้องเรียน แทรกหลักการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงโดยฝึกใช้สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัว เอาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดใช้หลักธรรม ความดี ความชั่วให้เกรงกลัวต่อบาป การเรียนการสอนโดยเน้นเป็นศูนย์กลาง ตามหลักฉันทะคือให้ผู้เรียนมีความรัก ความพอใจในการสอน และมีความพากเพียร สร้างความตระหนักให้เด็กคิดถึงสิ่งที่นักเรียนชอบพึงพอใจก็ควรให้ความรัก ความสนใจในสิ่งนั้นให้มากๆ^{๑๐๘}

๗. สามารถบูรณาการหลักฉันทะ โดยใส่ความรักให้ความอบอุ่น สร้างความพึงพอใจ อันเป็นที่รัก ฉันทะเรียนเกิดความไว้วางใจสามารถเล่าปัญหาต่างๆ ให้ฟัง และช่วยกันแก้ปัญหา ไปในทางที่ดี ทำให้นักเรียนสามารถมีความสุข อยู่กับสังคมที่ดีตลอดไป พอใจส่งเสริมความคิดของผู้เรียน และอำนวยความสะดวกให้เรียน ได้พัฒนาศักยภาพตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อผลักดันให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ใหม่ตามศักยภาพของตน^{๑๐๙} สามารถบูรณาการหลักฉันทะ โดยให้ความรักต่อศิษย์ให้ความอบอุ่น สร้างความพึงพอใจอันเป็นที่รัก นักเรียนเกิดความไว้วางใจสามารถเล่าปัญหาต่างๆ ให้ฟัง และช่วยกันแก้ปัญหาไปในทางที่ดี ทำให้นักเรียนสามารถมีความสุข อยู่กับสังคมที่ดีตลอดไป^{๑๑๐}

(๒) วิริยะ (ความเพียร) จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า

๑. มีความตั้งใจในการทำงานที่คุณครูมอบหมาย และสอนให้รักในการทำงาน ฝึกสอนให้ผู้เรียนมุ่งมั่นในการทำงานด้วยตนเอง ในเวลาที่กำหนด พุดให้กำลังใจ เพื่อให้เกิดการขยันในการทำงาน หรือสร้างปัญหาให้เด็กเกิดความสนใจ มุ่งมั่นในการแก้ปัญหา ซึ่งสามารถใช้ได้ทุกรายวิชา ขึ้นชมเมื่อเด็กทำได้ ให้กำลังใจเพื่อให้เด็กไม่ท้อ พบว่า ลงมือปฏิบัติ ควรให้นักเรียนปฏิบัติด้วยตนเอง^{๑๑๑}

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ นายณรงค์ ผิวอ่อน, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพญาฯ (พัทธยานุกูล), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพญา อำเภอเมืองพญา จังหวัดชลบุรี, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ พระมหาสุชาติ ธมมกาโม, ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ นายสุรัตน์ เมฆวรากล, ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ ดร.โสภิญ เทพจักร, ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดชลบุรี, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ จิรจุฑาโณ, เจ้าคณะอำเภอบ้านบึง เจ้าอาวาสวัดเขาถ้ำ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๒. ครูต้องมีความพยายามที่จะต้องตั้งใจสอนศิษย์ ถึงแม้จะเจอนักเรียนดื้อชน อ่านไม่ได้ ต้องพยายามให้ลูกศิษย์นั้นอ่านให้ได้ ควรให้เด็กลงมือปฏิบัติจริงในชั้นงาน ผู้เรียนเกิดความตั้งใจในงานที่ทำ และงานที่ได้รับมอบหมาย ผู้เรียนเกิดความตั้งใจในงานที่ทำ และงานที่ได้รับมอบหมาย อบรมสอนตามหลักวิธียะ คือความเพียร ความพยายามให้นักเรียนมีความเพียรพยายาม สิ่งไหนที่เราไม่รู้ ไม่เข้าใจ พยายามศึกษาค้นคว้าก็จะได้ตามความต้องการ ผู้เรียนจะต้องมีความเพียร (วิธียะ) ในการเรียน โดยผู้สอนได้นำหลักวิธียะ มาเข้ากับการจัดการเรียนการสอน นำกิจกรรมเข้ามาร่วมในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ในการสอน ^{๑๑๒}

๓. การจัดการเรียนการสอน ฝึกให้ผู้เรียนมีความเพียรพยายามต่องานที่ได้รับมอบหมาย ให้นักเรียนทำในงานหรือสิ่งประดิษฐ์ ที่ต้องใช้ความพยายามจึงจะสำเร็จ เช่นการใช้กาวยาสีติดไม้ไอศกรีมเป็นดอกไม้ จะต้องใช้เวลาและความเพียรสูงมาก ผู้เรียนจะต้องมีความเพียรในการเรียน โดยผู้สอนได้นำหลักวิธียะ มาเข้ากับการจัดการเรียนการสอน นำกิจกรรมเข้ามาร่วมในการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ในการสอน ^{๑๑๓}

๔. ให้นักเรียนเห็นความสำคัญ ของการตั้งใจในการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ต้องฝึกและปฏิบัติบ่อยๆ เพื่อให้เกิดความชำนาญ และชี้ให้นักเรียนเห็นความสำคัญของความเพียรพยายามในการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ต้องฝึกฝนด้วยตนเองในระยะเวลาที่เหมาะสม ผลการเรียนรู้ที่ได้จะเป็นจุดประสงค์ที่ตนเองตั้งไว้และทำให้สนใจ ซึ่งหลักวิธียะคือ ความพากเพียรในสิ่งนั้นๆ ที่เราทำอยู่ ^{๑๑๔}

๕. แนวทางการบูรณาการหลักวิธียะ (ความเพียร) โดยการใช้วิธีทัศน เพื่อให้นักเรียนมีความสนใจและมีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาหาความรู้และใช้การตั้งคำถามเป็นระยะ ระหว่างที่ชมวิธีทัศนเพื่อให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้เรียนด้วย เมื่อดูวิธีทัศนจบแล้วก็ให้นักเรียนอภิปรายกับเรื่องที่ดูผ่านวิธีทัศนนั้น ดังจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่ให้นักเรียนได้ใช้ความเพียรพยายามของตนเองให้เต็มที่ โดยอาจจะใช้กิจกรรมกลุ่มเข้ามาร่วมในการจัดกิจกรรมนี้ด้วยก็ได้ นักเรียนจะได้ตระหนักในการทำงานกลุ่ม ความเอาใจใส่ ความเพียรพยายามในการทำงานให้สำเร็จมากขึ้นด้วย พบว่า การอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับความเพียรความพยายามโดยนานินานหรือประสบการณ์มาสอน และให้เกิดความตระหนัก ^{๑๑๕}

๖. ทำให้นักเรียนทำงานด้วยตนเอง ฝึกการคิดการแก้ปัญหาในทุกรายวิชา ดังนั้นเพื่อให้เด็กเกิดความกระตือรือร้นและชื่นชมตัวเอง ผู้เรียนมีความเพียรในการเรียนโดยผู้สอนได้นำหลักวิธียะ (ความเพียร) มาเข้ากับการเรียนการสอน ให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงการทำงาน ทำกิจกรรมของคนที่ประสบความสำเร็จต้องใช้เวลา ใช้ความอดทน ความยากลำบากกว่าจะประสบผลสำเร็จ ^{๑๑๖}

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ พระครูสุธีวราลังการ, เจ้าคณะตำบลท่าบุญมี เจ้าอาวาสวัดเกาะโพธิวาส อำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ พิมลสกุล, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ นายอัมพร อิสสรารักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพนัสพิทยาคาร อำเภอพนสนิม จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ นายปิยบุตร เอมโธ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ พระครูธรรมรังษีวิสุทธิ, เจ้าคณะตำบลโป่ง เจ้าอาวาสวัดนพทองศรีพุฒาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๗. อบรมสอนตามหลักวิธียะ คือความเพียร ความพยายามให้นักเรียนมีความเพียร พยายามสิ่งไหนที่เราไม่รู้ ไม่เข้าใจ พยายามศึกษาค้นคว้าก็จะได้ตามความต้องการ ผู้เรียนจะต้องมีความเพียร (วิธียะ) ในการเรียน โดยผู้สอนได้นำหลักวิธียะ (ความเพียร) มาเข้ากับการจัดการเรียน การสอน นำกิจกรรมเข้ามามีส่วนร่วมในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ในการสอน^{๑๑๗}

(๓) จิตตะ (ความเอาใจใส่) จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า

๑. การเตรียมการสอน ผู้สอนแสดงความเอาใจใส่เป็น นอกจากการเรียนการสอน การเอาใจใส่ต่อเพื่อนร่วมห้อง โดยให้ช่วยเหลือ ดูแลกันและกัน ใครทำดี ไม่ดี ให้มีการรายงานต่อครู ประจำชั้น เป็นการฝึกให้เด็กรู้จักคิด และช่วยเหลือกัน พบว่า เตรียมการสอน จัดการเรียนการสอน ให้เกิดความสนใจให้มากขึ้น เมื่อนักเรียนสนใจหลักจิตตะก็เกิดขึ้น^{๑๑๘}

๒. ในทุกๆ วันครูต้องเอาใจใส่นักเรียนทุกคน ห้ามเลือกปฏิบัติพยายามบอกนักเรียนว่า ต้องพูดคุยกับครูทุกคนยิ้มแย้ม มีอะไรมาบอกครูและไม่ทิ้งนักเรียนโดยเด็ดขาด เป็นการเชื่อมโยง ความรู้ความคิดรวบยอดเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยองค์รวม เป็นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม ผู้สอนมีการเตรียมการสอนและมีความเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล ผู้สอนมีการ เตรียมการสอนและมีความเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล^{๑๑๙}

๓. ต้องมีความใส่ใจต่อนักเรียน ดูแลเอาใจใส่โดยคำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญ เพราะ ความคิดความอ่านแต่ละคนไม่เหมือนกันเราจึงต้องดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ให้ความเสมอภาคกัน ทุกคน การจัดการเรียนการสอน มีการดูแลเอาใจใส่ผู้เรียนให้ความเสมอภาคกันทุกคน สังเกต ความสนใจ ความเอาใจใส่ของนักเรียน เป็นรายคนคัดแยกเด็กที่สนใจกับไม่สนใจออกเป็น ๒ พวก นำ การวิจัยมาใช้ให้เป็นประโยชน์^{๑๒๐}

๔. การเอาใจใส่การเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนได้ทำงานที่ได้รับมอบหมาย ตามหลัก จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ในการเรียนรู้ หรือมีการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ การเอาใจใส่ในงานและหน้าที่ ของตัวเองถือว่า ในการเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ นักเรียนสามารถนำไปบูรณาการกับวิชาการเรียน อื่น ในโรงเรียนเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีเยี่ยม^{๑๒๑}

๕. หลักจิตตะคือ การเอาใจใส่ดูแลและสอดส่องผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้และกระตุ้นให้ เกิดการรักเรียน วิถีทัศน์, อภิปราย, บรรยาย, ตั้งคำถาม นักเรียนเมื่อทำกิจกรรมต่างๆ แล้วถ้าขาด ความเอาใจใส่ในงาน งานก็จะไม่ประสบความสำเร็จ ในการสร้างกิจกรรมไม่ว่าจะกิจกรรมเดี่ยวหรือ กลุ่ม นักเรียนเองจะต้องกระหนักและเอาใจใส่ให้มาก^{๑๒๒}

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ด่วงเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิสัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ พระครูนิวิฐศรีธาดาคุณ, เจ้าคณะตำบลบางละมุง เจ้าอาวาสวัดศรีวนาราม อำเภอบางละ มุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ นางชนิตา ยินดีสุข, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุทธาวาส, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ นายปิยบุตร เอมโอรุ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ นายอนุศักดิ์ เปรมประาะ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ นายเอนก พัฒนพงษ์, รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๖. ผู้สอนควรเน้นเรื่องนี้ด้วยไม่เช่นนั้นงานก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ เอาใจใส่คอยถามความเป็นอยู่หรือ คอยสอดส่องอย่างใกล้ชิดในความเสมอภาคต่อทุกคน คอยพูดคุยให้เป็นกันเอง นอกจากการเรียนการสอน การเอาใจใส่ต่อเพื่อนร่วมห้อง โดยให้เด็กฝึกการช่วยเหลือเพื่อน ทุกคนในห้องเรียน มีส่วนร่วมในการดูแลเพื่อนๆ ใครทำอะไร ดีไม่ดี ให้มีการรายงานต่อครูประจำชั้น^{๑๒๓}

๗. การเอาใจใส่ต่อการเรียนการสอน โดยให้นักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมาย ตามหลักจิตตะ คือความเอาใจใส่ในการเรียนรู้ ให้เด็กได้คำนึงถึงความรัก ความผูกพันของพ่อแม่ที่เอาใจใส่ดูแล ก็เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี ต้องมีความใส่ใจต่อนักเรียน ดูแลเอาใจใส่โดยคำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญ เพราะความคิดความอ่านของแต่ละคนไม่เหมือนกันเราจึงต้องดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดให้ความเสมอภาคกันทุกคน^{๑๒๔}

๘. เอาใจใส่ คอยถามความเป็นอยู่หรือ คอยสอดส่องอย่างใกล้ชิดให้เด็กได้คำนึงถึงความรัก ความผูกพันของพ่อแม่ที่เอาใจใส่ดูแล นักเรียนสามารถนำไปบูรณาการกับวิชาการเรียนอื่นในโรงเรียนเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์^{๑๒๕}

(๔) วิมังสา (การตรวจสอบ) จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า

๑. ตรวจสอบในงานที่นักเรียนทำอย่างละเอียด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีการวัดผลประเมินผลด้วยการสอบ ด้านพฤติกรรม ดูจากความประพฤติ มีการจดบันทึกพฤติกรรมของนักเรียน (การทำความดี) พบว่า ผู้เรียนฝึกการวางแผน เมื่อผู้เรียนทำงานต้องรู้จักทำงานในสิ่งที่เรียน เมื่อจัดการเรียนการสอนแล้วครูต้องมีหลักวิมังสา ในการตรวจสอบผลการจัดกิจกรรมว่า นักเรียนพึงพอใจและมีพัฒนาการต่อการเรียนการสอนเพียงไร แล้วนำมาปรับปรุงพัฒนา^{๑๒๖}

๒. โดยให้ผู้เรียนทดลองไตร่ตรองหมั่นใช้ปัญญาในการพิจารณาใคร่ครวญ ด้วยเหตุผล มีการวางแผนวัดผล คิดค้นวิธีแก้ปัญหาปรับปรุง สอนให้นักเรียนเกิดทักษะในการตรวจสอบการทำงานของผู้เรียนด้วยการแลกเปลี่ยน และแสดงความคิดเห็นและอภิปรายหาข้อสรุปต้นเหตุ^{๑๒๗}

๓. ผู้สอนให้นักเรียนเกิดทักษะในการตรวจสอบการทำงานของผู้เรียนด้วยการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นและอภิปรายหาข้อสรุป ต้องมีการตรวจสอบ หาข้อเท็จจริงให้ได้ในแต่ละคนเพื่อประเมินผลให้ได้มากที่สุด^{๑๒๘}

๔. การจัดการเรียนการสอน ให้มีการตรวจสอบหาข้อเท็จจริงจากการเรียนการสอน ตรวจจากสมุดงานในกิจกรรม ที่หลวงพ่อบังคับให้นักเรียนทำเป็นกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนา ในการสอน

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิวิมล, ประธานคณะกรรมการบริหารหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์, มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ นายสุรัตน์ เมฆวรากล, ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพัทยา อำเภอมะนัง จังหวัดชลบุรี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ นายปิยบุตร เอมโธ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ นายสุรัตน์ เมฆวรากล, ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ พิมลสกุล, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ผู้สอนนำหลักวิมิงสามารถบูรณาการ โดยการตรวจสอบงานหรือกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ทำด้วยความรอบคอบ^{๑๒๙}

๕. สอนให้ผู้เรียนรักในการเรียน นำหลักธรรมเข้ามามีส่วนช่วยในการดำรงชีวิตให้เกิดเป็นนิสัย โดยใช้มงคล ๓๘ ประการช่วย มีความสนใจติดตามงานจากครูอาจารย์ จนครบถ้วนก่อให้เกิดนิสัยตามหลักธรรมและบรรลุตามจุดประสงค์ของการเรียนการสอน หลักวิมิงสาคือ การหมั่นสอดส่องในเหตุและผลของสิ่งที่ทำอยู่^{๑๓๐}

๖. สื่อวีดิทัศน์, อภิปราย, บรรยาย, ตั้งคำถาม การไต่ตรองตรวจสอบหลังจากการจัดกิจกรรมหรือระหว่างการจัดกิจกรรม ไม่ว่าจะนักเรียนหรือผู้สอนจะต้องได้ใช้ปัญญาในการตรวจสอบด้วย มิฉะนั้นจะประสบความสำเร็จไม่ได้ การตรวจสอบต้องแยกแยะข้อเท็จจริงและศักยภาพของเด็กจะไม่เท่ากัน^{๑๓๑}

๗. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีการวัดผลประเมินการตรวจสอบ ด้านพฤติกรรม ความประพฤติ มีการจดบันทึกพฤติกรรมของนักเรียน (การทำความดี) ในการสอนผู้สอนนำหลักวิมิงสามารถบูรณาการในการตรวจทานกิจกรรมของผู้เรียนด้วยความรอบคอบ การทำกิจกรรมหรือทำงานต่างๆ ถ้าไม่มีการตรวจสอบติดตามก็ไม่สามารถที่จะรู้ความเจริญก้าวหน้า หรือมีสิ่งใดที่ผิดพลาดต้องแก้ไข^{๑๓๒}

๘. ต้องมีการตรวจสอบหาข้อเท็จจริงให้ได้ในแต่ละคน เพื่อประเมินผลให้ได้มากที่สุด การตรวจสอบต้องแยกแยะข้อเท็จจริง และศักยภาพของเด็กจะไม่เท่ากันจึงจัดเป็นกลุ่มของกิจกรรมในการสอนผู้สอนนำหลักวิมิงสามารถบูรณาการ โดยการตรวจสอบงานหรือกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ทำด้วยความรอบคอบ^{๑๓๓}

๒) หลักไตรสิกขา

(๑) การบูรณาการหลักศีล (ระเบียบ, ข้อปฏิบัติ) จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า

๑. ยึดหลักศีล (ระเบียบ, ข้อปฏิบัติ) การฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎของโรงเรียน ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม โดยเน้นไปตามข้อกำหนด ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อความเรียบร้อยภายในโรงเรียน พบว่า เน้นการฝึกระเบียบวินัย การปฏิบัติตามข้อตกลงของห้องเรียนและศึกษา ควรฝึกตัวเองก่อนที่จะฝึกผู้อื่น เพราะจะเป็นต้นแบบที่ดีได้ ครูพยายามทำตนแบบอย่างในการปฏิบัติตาม

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิวิมล, ประธานคณะกรรมการบริหารหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ พระครูธรรมรังษีวิสุทธิ, เจ้าคณะตำบลโป่ง เจ้าอาวาสวัดหนองศรีพัฒนาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ นายอัมพร อิสสรารักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพนัสพิทยาคาร อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ นายณรงค์ ผิวอ่อน, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา๘ (พัทยานูกุล), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ นายอำนาจ มานะ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเกาะจันทร์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ระเบียบ และข้อปฏิบัติของโรงเรียนให้นักเรียนเห็น เป็นแบบอย่าง ทั้งการแต่งกาย การพูด กาทานอาหาร^{๑๓๔}

๒. โดยเน้นผู้เรียนเน้นข้อปฏิบัติฝึกกาย วาจา ให้ดียิ่งขึ้นเน้นมีความสุจริต กายวาจา และอาชีวะ เป็นการปฏิบัติขั้นต้น ฝึกให้ผู้เรียนมีระเบียบ และเข้าใจข้อปฏิบัติโดยทำการตกลงร่วมกัน ก่อนทำการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมในห้องเรียน ฝึกให้ผู้เรียนมีระเบียบ และเข้าใจข้อปฏิบัติ โดยทำการตกลงร่วมกัน ก่อนทำการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมในห้องเรียน^{๑๓๕}

๓. ทุกขั้นตอนในการอบรมสั่งสอน ต้องตั้งกฎเกณฑ์ระเบียบวินัย ในการปฏิบัติไปในทางเดียวกัน ดังนั้น การสอบถามความคิดของเด็กเพื่อยึดมาเป็นหลักปฏิบัติร่วมกัน ให้นักเรียนท่องหลักศีล พร้อมกับการอธิบาย ยกตัวอย่างประกอบในสถานการณ์ปัจจุบัน แทรกกฎระเบียบของโรงเรียน บูรณาการกฎระเบียบของวัด และให้นักเรียนพยายามฝึกตามระเบียบของทั้ง ๒ แห่งจนได้ผลในทางปฏิบัติ^{๑๓๖}

๔. การนำหลักศีลมาบูรณาการต่อการจัดการเรียนการสอนนั้นผู้สอนต้องสอดแทรกศีล ๕ ในหลักไตรสิก เพื่อเป็นกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติในการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้ประพฤติปฏิบัติตนได้เป็นอย่างดี นักเรียนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานศึกษาอย่างเคร่งครัด เชื่อมโยงเข้ากับกฎระเบียบของสถานศึกษาให้นักเรียนฝึกปฏิบัติเอง และเกิดเป็นความรับผิดชอบ^{๑๓๗}

๕. เพื่อเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การมีระเบียบและข้อปฏิบัติเพื่อกำหนดให้การเรียนการสอนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สื่อวีดิทัศน์, อภิปราย, บรรยาย, ตั้งคำถาม ให้นักเรียนฝึกเดินแถวให้เป็นระเบียบ ในขณะที่ขึ้นชั้นเรียนและเข้าแถวซื้ออาหารในโรงอาหาร มีการสร้างกฎระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ ร่วมกันและให้สามารถนำไปปฏิบัติร่วมกันได้^{๑๓๘}

๖. การฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ต้องเป็นไปตามข้อกำหนดในทิศทางเดียวกันเพื่อความเรียบร้อยภายในโรงเรียน การนำหลักศีลมาบูรณาการต่อการจัดการเรียนการสอนนั้นต้องสอดแทรก ศีล ๕ เป็นระเบียบสื่อให้ผู้เรียนเป็นอย่างดี ฝึกให้เด็กยึดมั่น ปฏิบัติตามข้อห้ามที่เป็นสิ่งที่ได้ ประพฤติอยู่เสมอและตระหนักถึงการมีศีล^{๑๓๙}

๗. ทุกขั้นตอนในการอบรมสั่งสอน ต้องตั้งกฎเกณฑ์ ระเบียบวินัยในการปฏิบัติไปในทางเดียวกัน สอบถามความคิดของเด็กเพื่อยึดมาเป็นหลักปฏิบัติร่วมกัน การนำหลักศีลในไตรสิกขา

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ พระครูนิวาส์วิเศษฐาคุณ, เจ้าคณะตำบลบางละมุง เจ้าอาวาสวัดศรีวนาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ นายอนุศักดิ์ เปรมประระ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ นายพูลศักดิ์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๓, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ พระครูสุธีวราลังการ, เจ้าคณะตำบลท่าบ่อใหญ่ เจ้าอาวาสวัดเกาะโพธิ์วาส อำเภอกะเจ จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิวิมล, ประธานคณะกรรมการบริหารหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ พระมหาสุชาติ ธรรมภาโม, ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๓ มาบูรณาการต่อการจัดการเรียนการสอนนั้นต้องสอดคล้อง ศิล ๕ เป็นระเบียบสือให้ผู้เรียนเป็น
 อย่างดี การฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนปฏิบัติในสิ่งที่ตั้งมา ต้องเป็นไปตาม
 ข้อกำหนดในทิศทางเดียวกันเพื่อความเรียบร้อยภายในโรงเรียน ^{๑๔๐}

(๒) การบูรณาการหลักสมาธิ (ความตั้งใจ) จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า

๑. มีสิ่งเร้า เสริมทรง การเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนมีจิตตั้งมั่น จดจ่ออยู่กับ
 สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ต้องเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนสนใจ การเขียน การวาดภาพ การนั่งสมาธิ เพื่อเป็นการฝึก
 สมาธิ และเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว และเกิดปัญญา พบว่า การทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ^{๑๔๑}

๒. การทำงานให้มีประสิทธิภาพ การพัฒนาให้ดีขึ้น ทุกครั้งที่มาเรียนครูจะต้องมีความ
 ตั้งใจ และเตรียมการวางแผนว่าเราจะสอนอะไรให้นักเรียนบ้างนอกเหนือจากความรู้ นั่นคือ ฝึกให้
 นักเรียนทำสมาธิและสร้างสติก่อนทำทุกอย่าง อย่างรอบคอบ การทำงานให้มีประสิทธิภาพ การ
 พัฒนาบุคลิกภาพให้ดีขึ้น ^{๑๔๒}

๓. มีการให้ผู้เรียนกำหนดจิต ทำสมาธิ ก่อนเรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีสมาธิในการเรียน
 นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนและเกิดสมาธิต่อการเรียนการสอน มีการให้ผู้เรียนกำหนดจิต ทำ
 สมาธิ ก่อนเรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีสมาธิในการเรียน นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนและเกิดสมาธิต่อ
 การเรียนการสอน ^{๑๔๓}

๔. ทุกครั้งที่สอนต้องบูรณาการนึกถึงความตั้งใจในสำคัญ ให้เด็กมีความตั้งใจต่อสิ่งที่เรา
 จะกระทำ ถ้าเรามีความตั้งใจดีมั่นในสิ่งต่างๆ ก็จะเป็นผลดีกับตนเอง ฝึกให้นักเรียนมีความ
 มุ่งมั่น มีความรอบคอบในการทำงาน ก่อนการเรียนการสอนให้นักเรียนฝึกจิต นั่งสมาธิรวบรวมจิตใจ
 ก่อนเรียนเรื่องธรรมะ หรือเรื่องหลักสามัญประมาณ ๒-๓ นาที ^{๑๔๔}

๕. การนำหลักสมาธิมาบูรณาการการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
 เพื่อให้ผู้เรียนมีสมาธิ เกิดความตั้งใจในการเรียนและสามารถเรียนรู้ได้ดี ให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าด้วย
 ตนเองเพื่อหาวิธีคิด กำหนดหัวข้อใน ชั่วโมงเรียนทุกครั้ง เพื่อสำรวจความตั้งใจของผู้เรียน ให้ผู้เรียน
 ค้นคว้าเนื้อหา หัวข้อที่จะเรียนมาล่วงหน้าเสมอ ^{๑๔๕}

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพัทยา อำเภอเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี, ๒๐
 กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ นายอำนาจ มานะ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเกาะจันทร์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์
 ๒๕๖๐.

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ นายเอนก พัฒนพงษ์, รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ พระมหาสุชาติ ธรรมกโม, ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัด
 ใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ พระมหาบุญฤทธิ์ ธีรปัญญา ป.ธ.๙, รองเจ้าคณะอำเภอนนทบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์
 ๒๕๖๐.

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพัทยา อำเภอเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี, ๒๐
 กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๕. หลักสมมติที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่นิ่งไม่ออกแวก เพื่อมีสมมติทำให้สมองได้รับข้อมูลได้ง่ายขึ้น เข้าใจง่าย ใช้สื่อวีดิทัศน์, อภิปราย, บรรยาย, ตั้งคำถาม, ปฏิบัติจริง (นั่งสมมติ) ก่อนการเรียนให้นักเรียนฝึกนั่งสมาธิอย่างน้อย ๑๐ นาที^{๑๔๖}

๖. ต้องมีการบูรณาการการสอนให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อให้ส่งผลต่อเด็กให้เกิดการเรียนรู้ การเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนมีจิตใจตั้งมั่นจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งนั้น ต้องเป็นกิจกรรม ที่ผู้เรียนสนใจ ซึ่งเกิดการเรียนได้เร็ว^{๑๔๗}

๗. การนำหลักสมาธิมาบูรณาการต่อการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นศูนย์กลาง มีความสามารถเรียนรู้ได้ดี สมมติเป็นจุดเริ่มต้นของความสำเร็จ คนเรามีความมุ่งมั่นมักจะทำอะไรสำเร็จเสมอ หลายท่านกล่าวว่า ต้องมีการบูรณาการการสอนให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม เพื่อให้ส่งผลต่อเด็กให้เกิดการเรียนรู้^{๑๔๘}

๘. การฝึกฝนอบรมการนั่งสมาธิ เพื่อไปสู่การได้ปัญญา ศีลบริสุทธิ์ สมมติตั้งมั่น ปัญญาเกิดคือ ความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล และเป็นหลักธรรมที่คอยกำกับให้เกิดการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต โดยการได้โครงสร้างใหม่^{๑๔๙}

(๔) การบูรณาการหลักปัญญา (ความรู้ใหม่) จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า

๑. สื่อการเรียนการสอนต้องทันสมัยอยู่เสมอ ปัญญา คือ ความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล และเป็นหลักธรรมที่คอยกำกับให้เกิดการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต โดยการใช้โครงงาน ให้เกิดความรู้ใหม่ ด้วยการคิดแก้ปัญหา โดยกระบวนการกลุ่ม พบว่า เน้นให้แสวงหาความรู้ที่เป็นสิ่งใหม่ เน้นการนักเรียนให้แสวงหาความรู้ที่เป็นสิ่งใหม่^{๑๕๐}

๒. ครูพยายามนำความรู้ที่แปลกใหม่มาสอนนักเรียน อยู่เป็นประจำ ให้รู้เหตุผลรู้ อย่างชัดเจนไว้ในสิ่งที่ควรเรียนรู้ด้วยเหตุผลไม่และหลงเชื่ออย่างงมงาย เชื่อมั่นในตนเอง ให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้จากสื่อเทคโนโลยี ซึ่งจะมีผลให้เกิดความรู้ใหม่ๆ เพื่อเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้จากสื่อเทคโนโลยี ซึ่งจะมีผลให้เกิดความรู้ใหม่ๆ และเพื่อเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ^{๑๕๑}

๓. สถานะปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ครูจึงต้องค้นหาความรู้ใหม่ๆ มาให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ คิดแก้ปัญหา ต่อสิ่งที่เกิดขึ้นนำความรู้ใหม่ๆ มาใช้ในชีวิตประจำวัน มีการศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ให้มีความเป็นปัจจุบัน มาถ่ายทอดให้กับผู้เรียนเป็นประจำ พานักเรียนไป

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ พระครูธรรมรังษีวิสุทธิ, เจ้าคณะตำบลโป่ง เจ้าอาวาสวัดหนองศรีพุทธาราม อำเภอ บางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ พระครูนิวิธศรีธรรมาคุณ, เจ้าคณะตำบลบางละมุง เจ้าอาวาสวัดศรีวนาราม อำเภอ บางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ นางชนิดา ยินดีสุข, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุทธาวาส, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ตัวเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิสัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ นายอำนาจ มานะ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเกาะจันทร์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพัทยา อำเภอเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรียนรู้ที่วัดธรรมสามัคคี หรือห้องจริยศึกษาในเรื่องการปฏิบัติตน ในการมาทำบุญ ทำกิจกรรมฟังสวด อภิธรรมศกการบังสุกุล^{๑๕๒}

๔. ในการเรียนการสอนแต่ละวิชา ผู้สอนควรมีการสอดแทรกหลักปัญญาคือสามารถให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ ได้ ผู้เรียนแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ ทบทวนความรู้เดิม กระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอและไม่ลืมที่จะทบทวนความรู้เดิม ศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ^{๑๕๓}

๕. ตามหลักปัญญาคือ ความรู้ทั่ว คือรู้ถึงเหตุถึงผลเป็นหลักธรรมที่คอยกำกับศรัทธา ทำให้ผู้เรียนอยากเรียนมีความเคารพ ใช้สื่อวีดิทัศน์, อภิปราย, บรรยาย, ตั้งคำถาม, ให้นักเรียนสรุปความ ให้นักเรียนติดตามข่าวสารประจำวัน ที่นักเรียนสนใจและมาร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพความเป็นจริง^{๑๕๔}

๖. ปัจจุบันนี้เกี่ยวกับการเรียนการสอนจะมีเทคนิคใหม่ๆ อยู่เสมอจึงจำเป็นต้องค้นคว้า หาวิธีและเทคนิคต่างๆ ให้เด็กเกิดการกระตุ้นอยากเรียนรู้ ปัญญา คือความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต ในการเรียนการสอนจะต้องมีความรักความเอ็นดู เพื่อให้เราเป็นคนดีได้ด้วยความรู้ใหม่ๆ^{๑๕๕}

๗. ในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลงทำให้สิ่งเกิดสิ่งที่เป็นความรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ จึงต้องเกิดการเรียนรู้ให้ทันกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลง ดังนั้น การให้นักเรียนติดตามข่าวสารประจำวัน ที่นักเรียนสนใจ และนำมาร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพความเป็นจริง และให้นักเรียนติดตามข่าวสารประจำวัน ที่นักเรียนสนใจและมาร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพความเป็นจริง นำมาเสนอหน้าชั้นเรียนของแต่ละชั้นเรียน^{๑๕๖}

๘. ในการเรียนการสอนแต่ละวิชา ผู้สอนควรมีการสอดแทรกหลักธรรมในไตรสิกขานั้นคือ ปัญญาคือสามารถให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ ได้^{๑๕๗}

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ นายเอนก พัฒนพงษ์, รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ นายปิยบุตร เอมโธ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลประชานุกิจ เจ้าอาวาสวัดหนองใหญ่ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ นายพลศักดิ์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๓, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ดั่งเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิ์สัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ นายอัมพร อิสสรารักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพนัสพิทยาคาร อำเภอนนทบุรี จังหวัดชลบุรี ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๔.๓ นำเสนอกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธบูรณาการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

๑. ประเด็นการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า พอใจส่งเสริมความคิดของผู้เรียน และอำนวยความสะดวกให้เรียน ได้พัฒนาศักยภาพตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อผลักดันให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ใหม่ตามศักยภาพของตน สอนให้นักเรียนเกิดความรัก ความสามัคคี ภายในห้องเรียนแทรกหลักการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง โดยฝึกให้สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด การใช้หลักคุณธรรม ความดี ความซื่อ ให้รู้สึกเกรงกลัวต่อบาป เด็กก็จะเกิดความรัก ละอายต่อการทำบาป^{๑๕๘}

เน้นให้ผู้เรียนรู้ฟังพอใจและสนใจโดยวิธีสร้างแรงจูงใจ ทำให้ผู้เรียนเกิดความรักในการเรียน นักเรียนยังขาดทักษะ การเรียนรู้ด้วยตัวเองความรับผิดชอบตนเอง ครูต้องตัดอคติออกจากใจ ห้ามนักเรียนและเกลียดนักเรียนคนใดคนหนึ่งต้องมีความรักและความเคารพเสมอภาค ความพอใจให้กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน พยายามให้นักเรียนแสดงออกถึงความต้องการของตนเอง ไม่เห็นด้วย เพราะนักเรียนยังขาดทักษะความรับผิดชอบ มีการสอดแทรกหลักฉันท์ ในเรื่องความรักและความพอใจ ให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน และผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน^{๑๕๙}

มีการสอดแทรกหลักฉันท์ ในเรื่องความรักและความพอใจ ให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน และผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน สามารถบูรณาการหลักฉันท์ โดยให้ความรักต่อศิษย์ให้ความอบอุ่น สร้างความพึงพอใจอันเป็นที่รัก นักเรียนเกิดความไว้วางใจสามารถเล่าปัญหาต่างๆ ให้ฟัง และช่วยกันแก้ปัญหาไปในทางที่ดี ทำให้นักเรียนสามารถปฏิบัติแล้วมีความสุขอยู่กับสังคมที่ดีตลอดไป^{๑๖๐}

การจัดการเรียนการสอน มีความรัก ความเมตตาต่อศิษย์ ยึดนักเรียนทุกคนให้ปฏิบัติตามหลวงพ่ พระพี่เลี้ยงดูจากวิถีทัศนในเรื่องฉันท์ และให้นักเรียน นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้ถูกต้อง การเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ตามหลักฉันท์ คือ ให้ผู้เรียนมีความรัก ความพอใจในการเรียนการสอน และมีความพากเพียรในสิ่งนั้น^{๑๖๑}

สอนให้รู้จักใช้สติ การใช้สมาธิ ปัญญาในการดำรงชีวิต ชี้ตัวอย่างเหตุการณ์ของบุคคลในปัจจุบันให้นักเรียนได้เห็นภาพเหตุการณ์ที่ชัดเจน ตัวอย่างจากเหตุการณ์จริง นักเรียนยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เคยพบเจอ ทำให้เกิดการกระตุ้นความคิด ตามหลักธรรมอริยบท๔ จะทำให้การเรียน

^{๑๕๘}สัมภาษณ์ พระครูนิวิธศรีธรรมาคุณ, เจ้าคณะตำบลบางละมุง เจ้าอาวาสวัดศรีวนาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๕๙}สัมภาษณ์ นางชนิตา ยินดีสุข, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุทธาวาส, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๖๐}สัมภาษณ์ นายอนุศักดิ์ เปรมเปราะ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๖๑}สัมภาษณ์ พระครูสุธีรวิมล, เจ้าคณะตำบลท่าบ่อใหญ่ เจ้าอาวาสวัดเกาะโพธิ์วาส อำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

การสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้สอนต้องมีหลักธรรมคือ ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น จิตตะ ความเอาใจใส่ วิมังสา การหมั่นสอดส่องทบทวนเหตุผลในสิ่งนั้น^{๑๖๒}

ใช้กระบวนการบรรยาย อภิปรายให้ความรู้ในเรื่องหลักฉันทะ ความรัก ความพอใจ ให้กับผู้เรียน จากนั้นก็ใช้กระบวนการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ความเข้าใจต่างๆ เหล่านั้นมาตอบคำถามหรือยกตัวอย่าง เพื่อที่จะให้ผู้เรียนแสดงให้ถึงความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ผู้เรียนจะต้องมีความพอใจ และจะต้องรู้สึกอยากจะเรียนรู้ในสิ่งนั้นเอง ถึงจะเรียนได้อย่างมีความสุข และสามารถจดจำในสิ่งนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี^{๑๖๓}

การให้ความรักความอบอุ่น เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับเด็กและสร้างความไว้วางใจ เพื่อให้เด็กสามารถเล่าปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ฟังได้ สอนให้นักเรียนเกิดความรัก และสามัคคีกันภายในห้องเรียน แทรกหลักการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงโดยฝึกใช้สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวเอาไปให้เกิดประโยชน์สูงสุดใช้หลักธรรม ความดี ความชั่วให้เกรงกลัวต่อบาป การเรียนการสอนโดยเน้นเป็นศูนย์กลาง ตามหลักฉันทะคือให้ผู้เรียนมีความรัก ความพอใจในการสอน และมีความพากเพียร^{๑๖๔}

สร้างความตระหนักให้เด็กคิดถึงสิ่งที่นักเรียนชอบพึงพอใจก็ควรให้ความรัก ความสนใจในสิ่งนั้นให้มากๆ สามารถบูรณาการหลักฉันทะ โดยใส่ความรักให้ความอบอุ่น สร้างความพึงพอใจอันเป็นที่รัก ฉันทะเรียนเกิดความไว้วางใจสามารถเล่าปัญหาต่างๆ ให้ฟัง และช่วยกันแก้ปัญหาไปในทางที่ดีทำให้นักเรียนสามารถมีความสุข อยู่กับสังคมที่ดีตลอดไป พอใจส่งเสริมความคิดของผู้เรียน และอำนวยความสะดวกให้เรียน ได้พัฒนาศักยภาพตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อผลักดันให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ใหม่ตามศักยภาพของตน^{๑๖๕}

สามารถบูรณาการหลักฉันทะ โดยให้ความรักต่อศิษย์ให้ความอบอุ่น สร้างความพึงพอใจอันเป็นที่รัก นักเรียนเกิดความไว้วางใจสามารถเล่าปัญหาต่างๆ ให้ฟัง และช่วยกันแก้ปัญหาไปในทางที่ดีทำให้นักเรียนสามารถมีความสุข อยู่กับสังคมที่ดีตลอดไป^{๑๖๖}

มีความตั้งใจในการทำงานที่คุณครูมอบหมาย และสอนให้รักในการทำงาน ฝึกสอนให้นักเรียนมุ่งมั่นในการทำงานด้วยตนเอง ในเวลาที่กำหนด พุดให้กำลังใจ เพื่อให้เกิดการขยันในการทำงาน หรือสร้างปัญหาให้เด็กเกิดความสนใจ มุ่งมั่นในการแก้ปัญหา ซึ่งสามารถใช้ได้ทุกรายวิชา ขึ้นชมเมื่อเด็กทำได้ ให้กำลังใจเพื่อให้เด็กไม่ท้อ พบว่า ลงมือปฏิบัติ ควรให้นักเรียนปฏิบัติด้วยตนเอง

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ นายณรงค์ ผิวอ่อน, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพิทยาส (พิทยานุกุล), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๖๓} สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพิทยา อำเภอเมืองพิทยา จังหวัดชลบุรี, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๖๔} สัมภาษณ์ พระอธิการบันลือ ฤกษ์โน เจ้าอาวาสวัดสันติคีรี อำเภอศรีราชา, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ นายสุรัตน์ เมฆวรกุล, ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ ดร.โสภัญ เทพจักร, ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดชลบุรี, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๖๗} ครูต้องมีความพยายามที่จะต้องตั้งใจสอนศิษย์ ถึงแม้จะเจอนักเรียนดื้อชน อ่านไม่ได้ ต้องพยายามให้ลูกศิษย์คนนั้นอ่านให้ได้ ควรให้เด็กลงมือปฏิบัติจริงในชั้นงาน ^{๑๖๘}

ผู้เรียนเกิดความตั้งใจในงานที่ทำ และงานที่ได้รับมอบหมาย ผู้เรียนเกิดความตั้งใจในงานที่ทำ และงานที่ได้รับมอบหมาย อบรมสอนตามหลักวิธียะ คือความเพียร ความพยายามให้นักเรียนมีความเพียรพยายาม สิ่งไหนที่เราไม่รู้ ไม่เข้าใจ พยายามศึกษาค้นคว้าก็จะได้ตามความต้องการ ผู้เรียนจะต้องมีความเพียร (วิธียะ) ในการเรียน โดยผู้สอนได้นำหลักวิธียะ มาเข้ากับการจัดการเรียนการสอน นำกิจกรรมเข้ามาร่วมในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ในการสอน การจัดการเรียนการสอน ฝึกให้ผู้เรียนมีความเพียรพยายามต่องานที่ได้รับมอบหมาย ^{๑๖๙}

ให้นักเรียนทำในงานหรือสิ่งประดิษฐ์ ที่ต้องใช้ความพยายามจึงจะสำเร็จ เช่นการใช้กาบสิดัดไม้ไผ่หรือเป็นดอกไม้ จะต้องใช้เวลาและความเพียรสูงมาก ผู้เรียนจะต้องมีความเพียรในการเรียน โดยผู้สอนได้นำหลักวิธียะ มาเข้ากับการจัดการเรียนการสอน นำกิจกรรมเข้ามาร่วมในการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ในการสอน ให้นักเรียนเห็นความสำคัญ ของการตั้งใจในการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ต้องฝึกและปฏิบัติบ่อยๆ เพื่อให้เกิดความชำนาญ และชี้ให้นักเรียนเห็นความสำคัญ ของความเพียรพยายามในการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ต้องฝึกฝนด้วยตนเองในระยะเวลาที่เหมาะสม ผลการเรียนที่ได้จะเป็นจุดประสงค์ที่ตนเองตั้งไว้และทำให้สนใจ ซึ่งหลักวิธียะคือ ความพากเพียรในสิ่งนั้นๆ ที่เรากำลังทำอยู่ ^{๑๗๐}

แนวทางในการบูรณาการหลักวิธียะ (ความเพียร) โดยการใช้วิธีทัศน์ เพื่อให้นักเรียนมีความสนใจและมีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาหาความรู้และใช้การตั้งคำถามเป็นระยะ ระหว่างที่ชมวีทัศน์เพื่อให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้เรียนด้วย เมื่อดูวีทัศน์จบแล้วก็ให้นักเรียนอภิปรายกับเรื่องที่ดูผ่านวีทัศน์นั้น ดังจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่ให้นักเรียนได้ใช้ความเพียรพยายามของตนเองให้เต็มที่ โดยอาจจะใช้กิจกรรมกลุ่มเข้ามาร่วมในการจัดกิจกรรมนี้ด้วยก็ได้ นักเรียนจะได้ตระหนักในการทำงานกลุ่ม ความเอาใจใส่ ความเพียรพยายามในการทำงานให้สำเร็จมากขึ้นด้วย พบว่า การอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับความเพียรความพยายามโดยน่านานหรือประสบการณ์มาสอน และให้เกิดความตระหนัก ทำให้นักเรียนทำงานด้วยตนเอง ฝึกการคิดการแก้ปัญหาในทุกรายวิชา ^{๑๗๑}

ดังนั้น เพื่อให้เด็กเกิดความกระตือรือร้นและชื่นชมตัวเอง ผู้เรียนมีความเพียรในการเรียน โดยผู้สอนได้นำหลักวิธียะ (ความเพียร) มาเข้ากับการเรียนการสอน ให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงการ ทำงาน ทำกิจกรรมของคนประสบความสำเร็จต้องใช้เวลา ใช้ความอดทน ความยากลำบากกว่าจะ

^{๑๖๗} สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ จิรุตฺตโม, เจ้าคณะอำเภอบ้านบึง เจ้าอาวาสวัดเขาถ้ำ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๖๘} สัมภาษณ์ พระมหาบุญนภัทร ธีรปญฺโญ ป.ธ.๙, รองเจ้าคณะอำเภอนนทบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ พระมหาคมสันต์ ชินวโร, เจ้าคณะอำเภอกะฉัง จ.บุรีรัมย์ เจ้าอาวาสวัดบ่อทองราษฎร์บำรุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ นายอัมพร อิสสรารักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพนัสพิทยาคาร อำเภอนนทบุรี จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๗๑} สัมภาษณ์ นายอนุศักดิ์ เปรมเประ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ประสบผลสำเร็จ อบรมสอนตามหลักวิธียะ คือความเพียร ความพยายามให้นักเรียนมีความเพียร พยายามสิ่งไหนที่เราไม่รู้ ไม่เข้าใจ พยายามศึกษาค้นคว้าก็จะได้ตามความต้องการ ผู้เรียนจะต้องมีความเพียร (วิธียะ) ในการเรียน โดยผู้สอนได้นำหลักวิธียะ (ความเพียร) มาเข้ากับการจัดการเรียนการสอน นำกิจกรรมเข้ามามีส่วนร่วมในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ในการสอน

การเตรียมการสอน ผู้สอนแสดงความเอาใจใส่เป็น นอกจากการเรียนการสอน การเอาใจใส่ต่อเพื่อนร่วมห้อง โดยให้ช่วยเหลือ ดูแลกันและกัน ใครทำดี ไม่ดี ให้มีการรายงานต่อครูประจำชั้น เป็นการฝึกให้เด็กรู้จักคิด และช่วยเหลือกัน พบว่า เตรียมการสอน จัดการเรียนการสอนให้เกิดความสนใจให้มากขึ้น เมื่อนักเรียนสนใจหลักจิตตะก็เกิดขึ้น ในทุกๆ วันครูต้องเอาใจใส่นักเรียนทุกคน ห้ามเลือกปฏิบัติพยายามบอกนักเรียนว่าต้องพูดคุยกับครูทุกคนยิ้มแย้ม มีอะไรมาบอกครูและไม่ทิ้งนักเรียนโดยเด็ดขาด เป็นการเชื่อมโยงความรู้ความคิดรวบยอดเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยองค์รวม เป็นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม^{๑๗๒}

ผู้สอนมีการเตรียมการสอนและมีความเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล ผู้สอนมีการเตรียมการสอนและมีความเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล ต้องมีความใส่ใจต่อนักเรียน ดูแลเอาใจใส่โดยคำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญ เพราะความคิดความอ่านแต่ละคนไม่เหมือนกันเราจึงต้องดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ให้ความเสมอภาคกันทุกคน การจัดการเรียนการสอน มีการดูแลเอาใจใส่ผู้เรียนให้มีความเสมอภาคกันทุกคน สังเกตความสนใจ ความเอาใจใส่ของนักเรียน เป็นรายคนคัดแยกเด็กที่สนใจกับไม่สนใจออกเป็น ๒ พวก นำการวิจัยมาใช้ให้เป็นประโยชน์ การเอาใจใส่การเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ทำงานที่ได้รับมอบหมาย ตามหลักจิตตะ คือ ความเอาใจใส่ในการเรียนรู้ หรือมีการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้^{๑๗๓}

การเอาใจใส่ในงานและหน้าที่ของตัวเองถือว่า ในการเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ นักเรียนสามารถนำไปบูรณาการกับวิชาการเรียนอื่น ในโรงเรียนเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีเยี่ยม หลักจิตตะคือ การเอาใจใส่ดูแลและสอดส่องผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้และกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ วิธีทัศน์, อภิปราย, บรรยาย, ตั้งคำถาม นักเรียนเมื่อทำกิจกรรมต่างๆ แล้วถ้าขาดความเอาใจใส่ในงาน งานก็จะไม่ประสบความสำเร็จ ในการสร้างกิจกรรมไม่ว่าจะกิจกรรมเดี่ยวหรือกลุ่ม นักเรียนเองจะต้องกระหนักและเอาใจใส่ให้มาก^{๑๗๔}

ผู้สอนควรเน้นเรื่องนี้ด้วยไม่เช่นนั้นงานก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ เอาใจใส่คอยถามความเป็นอยู่หรือ คอยสอดส่องอย่างใกล้ชิดในความเสมอภาคต่อทุกคน คอยพูดคุยให้เป็นกันเอง นอกจากการเรียนการสอน การเอาใจใส่ต่อเพื่อนร่วมห้อง โดยให้เด็กฝึกการช่วยเหลือเพื่อน ทุกคนในห้องเรียนมีส่วนร่วมในการดูแลเพื่อนๆ ใครทำอะไร ดีไม่ดี ให้มีการรายงานต่อครูประจำชั้น การเอาใจใส่ต่อ

^{๑๗๒} สัมภาษณ์ นายพูลศักดิ์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพิทยา ๓, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๗๓} สัมภาษณ์ พระครูสุธีวราลังการ, เจ้าคณะตำบลท่าบุญมี เจ้าอาวาสวัดเกาะโพธิ์वास อำเภอกะเจันท์ จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๗๔} สัมภาษณ์ นายเอนก พัฒนพงษ์, รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

การเรียนการสอน โดยให้นักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมาย ตามหลักจิตตะ คือความเอาใจใส่ในการเรียนรู้^{๑๗๕}

ให้เด็กได้คำนึงถึงความรัก ความผูกพันของพ่อแม่ที่เอาใจใส่ดูแล ก็เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี ต้องมีความใส่ใจต่อนักเรียน ดูแลเอาใจใส่โดยคำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญ เพราะความคิดความอ่านของแต่ละคนไม่เหมือนกันเราจึงต้องดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดให้ความเสมอภาคกันทุกคน^{๑๗๖} เอาใจใส่ คอยถามความเป็นอยู่หรือ คอยสอดส่องอย่างใกล้ชิดให้เด็กได้คำนึงถึงความรัก ความผูกพันของพ่อแม่ที่เอาใจใส่ดูแล นักเรียนสามารถนำไปบูรณาการกับวิชาการเรียนอื่น ในโรงเรียนเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์^{๑๗๗}

ตรวจสอบในงานที่นักเรียนทำอย่างละเอียด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีการวัดผลประเมินผลด้วยการสอบ ด้านพฤติกรรม ดูจากความประพฤติ มีการจดบันทึกพฤติกรรมของนักเรียน (การทำความดี) พบว่า ผู้เรียนฝึกการวางแผน เมื่อผู้เรียนทำงานต้องรู้จักทำงานในสิ่งที่เรียน เมื่อจัดการเรียนการสอนแล้วครูต้องมีหลักวิมังสา ในการตรวจสอบผลการจัดกิจกรรมว่า นักเรียนพึงพอใจและมีพัฒนาการต่อการเรียนการสอนเพียงไร แล้วนำมาปรับปรุงพัฒนา โดยให้ผู้เรียนทดลองไตร่ตรองหมั่นใช้ปัญญาในการพิจารณาใคร่ครวญ ด้วยเหตุผล มีการวางแผนวัดผล คิดค้นวิธีแก้ปัญหาปรับปรุง^{๑๗๘}

สอนให้นักเรียนเกิดทักษะในการตรวจสอบการทำงานของผู้อื่นด้วยการแลกเปลี่ยน และแสดงความคิดเห็นและอภิปรายหาข้อสรุปต้นเหตุ ผู้สอนให้นักเรียนเกิดทักษะในการตรวจสอบการทำงานของผู้อื่นด้วยการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นและอภิปรายหาข้อสรุป ต้องมีการตรวจสอบ หาข้อเท็จจริงให้ได้ในแต่ละคนเพื่อประเมินผลให้ได้มากที่สุด การจัดการเรียนการสอนให้มีการตรวจสอบหาข้อเท็จจริงจากการเรียนการสอน ตรวจจากสมุดงานในกิจกรรม ที่หลวงพ่อบังให้นักเรียนทำเป็นกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนา^{๑๗๙}

ในการสอนผู้สอนนำหลักวิมังสาบูรณาการ โดยการตรวจสอบงานหรือกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ทำด้วยความรอบคอบ สอนให้ผู้เรียนรักในการเรียน นำหลักธรรมเข้ามามีส่วนร่วมช่วยในการดำรงชีวิตให้เกิดเป็นนิสัย โดยใช้มงคล ๓๘ ประการช่วย มีความสนใจติดตามงานจากครูอาจารย์ จนครบถ้วน ก่อให้เกิดนิสัยตามหลักธรรมและบรรลุตามจุดประสงค์ของการเรียนการสอน หลักวิมังสา คือ การหมั่นสอดส่องในเหตุและผลของสิ่งที่ทำอยู่ สื่อวิดิทัศน์, อภิปราย, บรรยาย, ตั้งคำถาม^{๑๘๐}

^{๑๗๕} สัมภาษณ์ พระอธิการบันลือ ลกขโณ, เจ้าอาวาสวัดสันติคีรี อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๗๖} สัมภาษณ์ นายสุรัตน์ เมฆวรากล, ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๗๗} สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพัทยา อำเภอเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๗๘} สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพัทยา อำเภอเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๗๙} สัมภาษณ์ พระอธิการบันลือ ลกขโณ, เจ้าอาวาสวัดสันติคีรี อำเภอศรีราชา, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๘๐} สัมภาษณ์ พระครูนิวติศรัทธาคุณ, เจ้าคณะตำบลบางละมุง เจ้าอาวาสวัดศรีวนาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

การไต่ตรองตรวจสอบหลังจากการจัดกิจกรรมหรือระหว่างการจัดกิจกรรม ไม่ว่าจะนักเรียนหรือผู้สอนจะต้องได้ใช้ปัญญาในการตรวจสอบด้วย มิฉะนั้นจะประสบความสำเร็จไม่ได้ การตรวจสอบต้องแยกแยะข้อเท็จจริงและศักยภาพของเด็กจะไม่เท่ากัน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีการวัดผลประเมินการตรวจสอบ ด้านพฤติกรรม ดูความประพฤติ มีการจดบันทึกพฤติกรรมของนักเรียน (การทำความดี) ในการสอนผู้สอนนำหลักวิมังสาบูรณาการในการตรวจทานกิจกรรมของผู้เรียนด้วยความรอบคอบ การทำกิจกรรมหรือทำงานต่างๆ ถ้าไม่มีการตรวจสอบติดตามก็ไม่สามารถที่จะรู้ความเจริญก้าวหน้า หรือมีสิ่งใดที่ผิดพลาดต้องแก้ไข ต้องมีการตรวจสอบหาข้อเท็จจริงให้ได้ในแต่ละคน เพื่อประเมินผลให้ได้มากที่สุด การตรวจสอบต้องแยกแยะข้อเท็จจริง และศักยภาพของเด็กจะไม่เท่ากันจึงจัดเป็นกลุ่มของกิจกรรม ในการสอนผู้สอนนำหลักวิมังสาบูรณาการ โดยการตรวจสอบงานหรือกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ทำด้วยความรอบคอบ^{๑๘๑}

ยึดหลักศีล (ระเบียบ, ข้อปฏิบัติ) การฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎของโรงเรียน ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม โดยเน้นไปตามข้อกำหนด ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อความเรียบร้อยภายในโรงเรียน พบว่าเน้นการฝึกระเบียบวินัย การปฏิบัติตามข้อตกลงของห้องเรียนและศึกษา ควรฝึกตัวเองก่อนที่จะฝึกผู้อื่น เพราะจะเป็นต้นแบบที่ดีได้ (นายสุริยธร สมศรี) ครูพยายามทำตนแบบอย่างในการปฏิบัติตามระเบียบ และข้อปฏิบัติของโรงเรียนให้นักเรียนเห็น เป็นแบบอย่าง ทั้งการแต่งกาย การพูด กาทานอาหาร^{๑๘๒}

โดยเน้นผู้เรียนเน้นข้อปฏิบัติฝึกกาย วาจา ใจให้ดียิ่งขึ้นเน้นมีความสุจริต กายวาจาและอาชีวะ เป็นการปฏิบัติขั้นต้น ฝึกให้ผู้เรียนมีระเบียบ และเข้าใจข้อปฏิบัติโดยทำการตกลงร่วมกัน ก่อนทำการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมในห้องเรียน ฝึกให้ผู้เรียนมีระเบียบ และเข้าใจข้อปฏิบัติโดยทำการตกลงร่วมกัน ก่อนทำการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมในห้องเรียน ทุกขั้นตอนในการอบรมสั่งสอน ต้องตั้งกฎเกณฑ์ระเบียบวินัย ในการปฏิบัติไปในทางเดียวกัน^{๑๘๓}

ดังนั้น การสอบถามความคิดของเด็กเพื่อยึดมาเป็นหลักปฏิบัติร่วมกัน ให้นักเรียนท่องหลักศีล พร้อมกับการอธิบาย ยกตัวอย่างประกอบในสถานการณ์ปัจจุบัน แทรกกฎระเบียบของโรงเรียน บูรณาการกฎระเบียบของวัด และให้นักเรียนพยายามฝึกตามระเบียบของทั้ง ๒ แห่งจนได้ผลในทางปฏิบัติ การนำหลักศีลมาบูรณาการต่อการจัดการเรียนการสอนนั้นผู้สอนต้องสอดแทรกศีล ๕ ในหลักไตรสิก เพื่อเป็นกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติในการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้ประพฤติปฏิบัติตนได้เป็นอย่างดี นักเรียนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานศึกษาอย่างเคร่งครัด เชื่อมโยงเข้ากับกฎระเบียบของสถานศึกษาให้นักเรียนฝึกปฏิบัติเอง และเกิดเป็นความรับผิดชอบ เพื่อเน้นผู้เรียนเป็น

^{๑๘๑} สัมภาษณ์ นายอำนาจ มานะ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเกาะจันทร์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๘๒} สัมภาษณ์ พระครูนิวริศร์ธรรมาคุณ, เจ้าคณะตำบลบางละมุง เจ้าอาวาสวัดศรีวนาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๘๓} สัมภาษณ์ นายจิรศักดิ์ จิตสม, ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตศึกษา (เมืองพัทยา ๑๑), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ศูนย์กลาง การมีระเบียบและข้อปฏิบัติเพื่อกำหนดให้การเรียนการสอนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สื่อวิธีทัศน์, อภิปราย, บรรยาย, ตั้งคำถาม^{๑๘๔}

ให้นักเรียนฝึกเดินแถวให้เป็นระเบียบ ในขณะที่ขึ้นชั้นเรียนและเข้าแถวซื้ออาหารในโรงอาหาร มีการสร้างกฎระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ ร่วมกันและให้สามารถนำไปปฏิบัติร่วมกันได้ การฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนปฏิบัติในสิ่งที่ตั้งมา ต้องเป็นไปตามข้อกำหนดในทิศทางเดียวกันเพื่อความเรียบร้อยภายในโรงเรียน การนำหลักศีลมาบูรณาการต่อการจัดการเรียนการสอนนั้นต้องสอดแทรก ศีล ๕ เป็นระเบียบสื่อให้ผู้เรียนเป็นอย่างดี ฝึกให้เด็กยึดมั่น ปฏิบัติตามข้อห้ามที่เป็นสิ่งที่ดีได้ ประพฤติอยู่เสมอและตระหนักถึงการมีศีล ทุกขั้นตอนในการอบรมสั่งสอน ต้องตั้งกฎเกณฑ์ ระเบียบวินัยในการปฏิบัติไปในทางเดียวกัน สอบถามความคิดของเกเพื่อยึดมาเป็นหลักปฏิบัติร่วมกัน การนำหลักศีลในไตรสิกขา ๓ มาบูรณาการต่อการจัดการเรียนการสอนนั้นต้องสอดแทรก ศีล ๕ เป็นระเบียบสื่อให้ผู้เรียนเป็นอย่างดี การฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนปฏิบัติในสิ่งที่ตั้งมา ต้องเป็นไปตามข้อกำหนดในทิศทางเดียวกันเพื่อความเรียบร้อยภายในโรงเรียน^{๑๘๕}

มีสิ่งรื้อ เสริมทรง การเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนมีจิตตั้งมั่น จดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ต้องเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนสนใจ การเขียน การวาดภาพ การนั่งสมาธิ เพื่อเป็นการฝึกสมาธิและเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว และเกิดปัญญา พบว่า การทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ การทำงานให้มีประสิทธิภาพ การพัฒนาให้ดีขึ้น ทุกครั้งที่มาเรียนครูจะต้องมีความตั้งใจ และเตรียมการวางแผนว่าเราจะสอนอะไรให้นักเรียนบ้างนอกเหนือจากความรู้ นั่นคือ ฝึกให้นักเรียนทำสมาธิและสร้างสติก่อนทำทุกอย่าง อย่างรอบคอบ^{๑๘๖}

การทำงานให้มีประสิทธิภาพ การพัฒนาบุคลิกภาพให้ดีขึ้น มีการให้ผู้เรียนกำหนดจิต ทำสมาธิ ก่อนเรียนเพื่อให้นักเรียนมีสมาธิในการเรียน นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนและเกิดสมาธิต่อการเรียนการสอน มีการให้ผู้เรียนกำหนดจิต ทำสมาธิ ก่อนเรียนเพื่อให้นักเรียนมีสมาธิในการเรียน นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนและเกิดสมาธิต่อการเรียนการสอน ทุกครั้งที่สอนต้องบูรณาการนึกถึงความตั้งใจในสำคัญ ให้เด็กมีความตั้งใจต่อสิ่งที่เราจะกระทำ ถ้าเรามีความตั้งใจยึดมั่นในสิ่งต่างๆ ก็จะทำให้เกิดเป็นผลดีกับตนเอง^{๑๘๗}

ฝึกให้นักเรียนมีความมุ่งมั่น มีความรอบคอบในการทำงาน ก่อนการเรียนการสอนให้นักเรียนฝึกจิต นั่งสมาธิรวบรวมจิตใจก่อนเรียนเรื่องธรรมะ หรือเรื่องหลักสามัญประมาณ ๒-๓ นาที การนำหลักสมาธิมาบูรณาการต่อการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้ผู้เรียนมีสมาธิเกิดความตั้งใจในการเรียนและสามารถเรียนรู้ได้ดี ให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าด้วยตนเองเพื่อหาวิธีคิด

^{๑๘๔} สัมภาษณ์ นายเอนก พัฒนพงษ์, รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๘๕} สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพัทยา อำเภอมะเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๘๖} สัมภาษณ์ พระครูสุธีวราลังการ, เจ้าคณะตำบลท่าบุญมี เจ้าอาวาสวัดเกาะโพธาราม อำเภอกะจันท์ จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๘๗} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิวิมล, ประธานคณะกรรมการบริหารหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์, มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

กำหนดหัวข้อใน ชั่วโมงเรียนทุกครั้ง เพื่อสำรวจความตั้งใจของผู้เรียน ให้ผู้เรียนค้นคว้าเนื้อหา หัวข้อที่จะเรียนมาล่วงหน้าเสมอๆ^{๑๘๘}

หลักสมาธิที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทำให้เกิดการเรียนรู้จิตที่นิ่งไม่วอกแวก เพื่อมีสมาธิ ทำให้สมองได้รับข้อมูลได้ง่ายขึ้น เข้าใจง่าย ใช้สื่อวีดิทัศน์, อภิปราย, บรรยาย, ตั้งคำถาม, ปฏิบัติจริง (นั่งสมาธิ) ก่อนการเรียนให้นักเรียนฝึกนั่งสมาธิอย่างน้อย ๑๐ นาที ต้องมีการบูรณาการการสอนให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อให้ส่งผลต่อเด็กให้เกิดการเรียนรู้ การเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้ผู้เรียนมีจิตใจตั้งมั่นจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งนั้น ต้องเป็นกิจกรรม ที่ผู้เรียนสนใจ ซึ่งเกิดการเรียนได้เร็ว

การนำหลักสมาธิมาบูรณาการต่อการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นศูนย์กลาง มีความสามารถเรียนรู้ได้ดี สมาธิเป็นจุดเริ่มต้นของความสำเร็จ คนเรามีความมุ่งมั่นมักจะทำอะไรสำเร็จเสมอ หลายท่านกล่าวว่า ต้องมีการบูรณาการการสอนให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อให้ส่งผลต่อเด็กให้เกิดการเรียนรู้ การฝึกฝนอบรมการนั่งสมาธิ เพื่อไปสู่การได้ปัญญา ศีลบริสุทธิ์ สมาธิตั้งมั่น ปัญญาเกิดคือ ความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล และเป็นหลักธรรมที่คอยกำกับให้เกิดการแก้ไข ปัญหาในการดำเนินชีวิต โดยการได้โครงสร้างใหม่^{๑๘๙}

สื่อการเรียนการสอนต้องทันสมัยอยู่เสมอ ปัญญา คือ ความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล และเป็นหลักธรรมที่คอยกำกับให้เกิดการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต โดยการใช้โครงงาน ให้เกิดความรู้ใหม่ ด้วยการคิดแก้ปัญหา โดยกระบวนการกลุ่ม พบว่า เน้นให้แสวงหาความรู้ที่เป็นสิ่งใหม่ เน้นการนักเรียนให้แสวงหาความรู้ที่เป็นสิ่งใหม่ ครูพยายามนำความรู้ที่แปลกใหม่มาสอนนักเรียน อยู่เป็นประจำ ให้รู้เหตุผลอย่างชัดเจนไว้ในสิ่งที่ควรเว้นศรัทธาด้วยเหตุผลไม่และหลงเชื่ออย่างงมงายเชื่อมั่นในตนเอง ให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้จากสื่อเทคโนโลยี ซึ่งจะมีผลให้เกิดความรู้ใหม่ๆ เพื่อเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้จากสื่อเทคโนโลยี ซึ่งจะมีผลให้เกิดความรู้ใหม่ๆ และเพื่อเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ^{๑๙๐}

สภาวะปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ครุจึงต้องค้นหาความรู้ใหม่ๆ มาให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ คิดแก้ปัญหา ต่อสิ่งที่เกิดขึ้นนำความรู้ใหม่ๆ มาใช้ในชีวิตประจำวัน มีการศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ให้มีความเป็นปัจจุบัน มาถ่ายทอดให้กับผู้เรียนเป็นประจำ พานักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดธรรมสามัคคี หรือห้องจริยศึกษาในเรื่องการปฏิบัติตน ในการมาทำบุญ ทำกิจกรรมฟังสวด อภิธรรมศุภการบังสุกุล ในการเรียนการสอนแต่ละวิชา ผู้สอนควรมีการสอดแทรกหลักปัญญาคือสามารถให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ ได้ ผู้เรียนแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ ทบทวนความรู้

^{๑๘๘} สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพัทยา อำเภอมะนัง จังหวัดชลบุรี, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๘๙} สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ดั่งเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิ์สัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๙๐} สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพัทยา อำเภอมะนัง จังหวัดชลบุรี, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เดิม กระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอและไม่ล้มที่จะทบทวนความรู้เดิม ศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ^{๑๙๑}

ตามหลักปัญญาคือ ความรู้ทั่ว คือรู้ถึงเหตุถึงผลเป็นหลักธรรมที่คอยกำกับศรัทธา ทำให้ผู้เรียนอยากเรียนมีความเคารพ ใช้สื่อวีดิทัศน์, อภิปราย, บรรยาย, ตั้งคำถาม, ให้นักเรียนสรุปความ ให้นักเรียนติดตามข่าวสารประจำวัน ที่นักเรียนสนใจและมาร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพความเป็นจริง ปัจจุบันนี้เกี่ยวกับการเรียนการสอนจะมีเทคนิคใหม่ๆ อยู่เสมอจึงจำเป็นต้องค้นคว้า หาวิธีและเทคนิคต่างๆ ให้เด็กเกิดการกระตุ้นอยากเรียนรู้ ปัญญา คือความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต ในการเรียนการสอนจะต้องมีความรัก ความเอ็นดู เพื่อให้เราเป็นคนดีได้ด้วยความรู้ใหม่ๆ ในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลงทำให้สิ่งเกิดสิ่งที่เป็นความรู้ เป็นสิ่งของที่เกิดขึ้นใหม่ จึงต้องเกิดการเรียนรู้ให้ทันกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลง^{๑๙๒}

ดังนั้น การให้นักเรียนติดตามข่าวสารประจำวัน ที่นักเรียนสนใจ และนำมาร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพความเป็นจริง และให้นักเรียนติดตามข่าวสารประจำวัน ที่นักเรียนสนใจและมาร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพความเป็นจริงนำมาเสนอหน้าชั้นเรียนของแต่ละชั้นเรียน ในการเรียนการสอนแต่ละวิชา ผู้สอนควรมีการสอดแทรกหลักธรรมในไตรสิกขา นั่นคือ ปัญญาคือสามารถให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ ได้

๒. เน้นกระบวนการวิจัยในการเรียนรู้

จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้สอนเอาใจใส่ มีความรักความเมตตาอย่างแท้จริง ในการเรียนการสอน แบบบูรณาการหลักฉันท์ คือ การกระทำให้ผู้เรียนรักใคร่ เคารพต่อครูอาจารย์ พบว่า รักและพึงพอใจ ให้เรียนรู้เอาใจใส่สิ่งทำนั้นอยู่เสมอ กระบวนการวิจัยในชั้นเรียน ครูจะนำหลักฉันท์ มาเน้นการจัดการเรียนการสอนเช่น พยายามมองเป็นกลางไม่เอนเอียง (ไม่มีอคติ ๔) ใฝ่เรียนรู้ เอาใจใส่ทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และพยายามทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้น มีการสอดแทรกหลักฉันท์ ในเรื่องความรัก ความพอใจ ให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิด และนำไปสู่การวิเคราะห์และการวิจัย มีการสอดแทรกหลักฉันท์ ในเรื่องความรัก ความพอใจ ให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิด และ นำไปสู่การวิจัย

๑๙๓

ในการวิจัยการเรียนรู้นักเรียน ต้องมีการบูรณาการหลักฉันท์ ให้ความรักความพอใจ เสมอภาคเท่าเทียมกัน มีการสอดแทรกความรู้ ให้มีความรัก ความเมตตาต่อศิษย์ เกิดกระบวนการคิด^{๑๙๔} ให้ความรัก ความเอ็นดูต่อลูกศิษย์ ที่เปรียบเสมือนผ้าขาวสอนสั่งอย่างไร รักสอนเหมือนลูกคนหนึ่ง จะเกิดผลดีมากกว่าผลเสีย ในการวิจัยการเรียนรู้จะต้องมีความรัก ความเอ็นดูต่อศิษย์ เพื่อให้ศิษย์เป็นคนดีและเกิดความรัก ความพอใจในการเรียนรู้ต่อวิชาต่างๆ ครูผู้สอนตรวจสอบ

สัมภาษณ์^{๑๙๑} สัมภาษณ์ นายปิยบุตร เอมโธฐ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๙๒} สัมภาษณ์ นางชนิตา ยินดีสุข, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุทธาวาส, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๙๓} สัมภาษณ์ นายอัมพร อิสสรารักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพนสพิทยาคาร อำเภอพนสนิม จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๙๔} สัมภาษณ์ นายพูลศักดิ์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๓, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

พฤติกรรมผู้เรียนอยู่เสมอโดยใช้หลักฉันทะเข้าแก้ไขในการทำงาน หมั่นตรวจสอบพฤติกรรมของผู้เรียนอยู่เสมอๆ เมื่อพบปัญหาจึงนำหลักฉันทะเข้าแก้ไข และให้ผู้เรียน ทำความเข้าใจเพื่อนร่วมชั้นเรียน ในการเรียนการสอนแบบบูรณาการหลักฉันทะ คือการทำให้ผู้เรียนรักใคร่เคารพครูบาอาจารย์ ให้นักเรียนค้นหาปัญหา แล้วใช้กระบวนการวิจัยเข้าไปแก้ไขปัญหา^{๑๕๕}

นักเรียนจะต้องนึกคิดเสมอว่าถ้ามีปัญหาเกิดขึ้นแล้วเราจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ต้องพยายามสนใจใส่ใจในการแก้ปัญหาต่างๆ ต้องมีการเสมอภาคกันทัดเทียมกันทุกคน ให้ความรักและความเอาใจใส่ทุกคน ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ในการเรียนฉันทะคือการทำให้ผู้เรียนรักใคร่ครูอาจารย์ ในการวิจัยการเรียนรู้ จะต้องมีความรัก ความเอ็นดูทำให้เป็นคนดี รอบรู้ด้วยวิธีต่างๆ ให้นักเรียนร่วมกันคิดถึงปัญหา และเลือกปัญหาที่ทุกคนพึงพอใจมาร่วมกันหาวิธีแก้ปัญหา ดังนั้น ในการวิจัยการเรียนรู้จะต้องมีความรัก ความเอ็นดูต่อศิษย์เพื่อให้ศิษย์เป็นคนดีและเกิดความรัก ความพอใจในการเรียนรู้ต่อวิชาต่างๆ ครูผู้สอนตรวจสอบพฤติกรรมผู้เรียนอยู่เสมอโดยใช้หลักฉันทะเข้าแก้ไขในการทำงานผู้เรียนเสมอ และใกล้ชิด ต้องมีความเสมอภาคกันทัดเทียมกันทุกคน ให้ความรักและความเอาใจใส่ทุกคน^{๑๕๖}

ผู้สอนสอนส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคัดฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง การทำการวิจัยต้องใช้หลักวิธีะ ในการเข้มงวดในการปฏิบัติ อดทน เพื่อให้เกิดผลไปตามที่ต้องการแก่ผู้เรียน พบว่า มีความเพียร มีความรับผิดชอบต่อตนเอง มีความขยันและอดทน พยายามนำหลักวิธีะมาบูรณาการในการแก้ไขปัญหาเด็ก ถ้านักเรียนคนที่เราแก้ไขปัญหามาจากวิจัยผิด ไม่ดีขึ้นก็ต้องลองพยายามหาวิธีใหม่มาแก้ปัญหา มีความขยันพยายามประกอบในสิ่งนั้นเอาใจใส่เข้มแข็งอดทนเอาธุระไม่ทอดทิ้ง ให้ผู้เรียนฝึกกระบวนการคิด ฝึกกระบวนการทำงานโดยใช้หลัก ความเพียรในการทำงาน ให้ผู้เรียนฝึกกระบวนการคิด ฝึกกระบวนการทำงานโดยใช้หลัก ความเพียรในการทำงาน^{๑๕๗}

ให้ผู้เรียนฝึกความเพียรพยายาม ฝึกความคิดเป็นของตนเองเพื่อแก้ปัญหาต่อไป ให้ผู้เรียนมีความเพียรพยายามในการปฏิบัติงาน บูรณาการจากวิชาสามัญและวิชาที่มีคุณธรรม พระพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน นักเรียนจะเพิ่มความเพียรพยายามมากยิ่งขึ้น การนำพระพุทธศาสนาเข้ามาบูรณาการ เพื่อให้ผู้เรียนมีความเพียร ความขยันหมั่นเพียรในการเรียน ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การให้งานควรขยันในการทำงานและให้เสร็จตามวัตถุประสงค์ที่ได้รับมอบหมาย เน้นการส่งงานให้ครบถ้วน หากผู้เรียนติดตามส่งงานจนครบถือว่ามีความเข้าใจในหลักวิจัย หลักวิธีะที่นำมาใช้ในการเรียนการสอน ความเพียรทำให้ประสบผลสำเร็จดังเป้าหมายที่ตั้งไว้ บรรยาย อภิปราย เมื่อนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจและตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนค้นหาปัญหา เพื่อที่จะนำกระบวนการวิจัยในการเรียนรู้เข้าไปแก้ปัญหา^{๑๕๘}

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ พระมหาสุชาติ ฐมกโม , ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพัทยา อำเภอมะนัง จังหวัดชลบุรี, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ พระมหาสุชาติ ฐมกโม , ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๕๘} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิวิมล, ประธานคณะกรรมการบริหารหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์, มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

การกระทำอะไรให้ไปสู่เป้าหมาย สู่ความสำเร็จแล้วจะต้องเจออุปสรรค และเราจะต้องพยายามอดทนหาทางแก้อุปสรรคให้ลุล่วงเพื่อผลสำเร็จ กระตุ้นโดยยกตัวอย่าง หรือประสบการณ์ต่างๆ ให้นักเรียนเกิดเข้าใจในเรื่อง การ พรากเพียร และให้เด็กเกิดความตระหนักในเรื่องความเพียรพยายาม(อดทน) ความเพียร ต้องใช้หลักวิธีะ ใช้ความเข้มงวดอดทน เพื่อให้เกิดผลไปตามต้องการแก่ผู้เรียน การนำพระพุทธศาสนาเข้ามาบูรณาการ เพื่อให้ผู้เรียนมีความเพียรต่อการเรียน การทำงานทุกอย่างจะทำให้สำเร็จลงได้ไม่ใช่ง่ายต้องใช้ความเพียรพยายามในการแก้ปัญหา หลักวิธีะที่นำมาใช้ในการเรียนการสอน ความเพียรทำให้ประสบผลสำเร็จดังมีเป้าหมาย^{๑๙๙}

ดังนั้น บรรยาย อภิปราย เมื่อนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจการกระทำอะไรให้ไปสู่เป้าหมาย สู่ความสำเร็จแล้วจะต้องเจออุปสรรคอะไรแต่ผ่านไปให้ได้ ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ความเอาใจใส่ในการทำการวิจัย เป็นสิ่งสำคัญเป็นรายละเอียดที่ให้ความเน้นเฉพาะต่อตัวผู้เรียนที่จะศึกษา เพื่อได้ความสำเร็จ พบว่า นักเรียนเอาใจใส่ ในการเรียน ตั้งใจในสิ่งนั้น ด้วยจิตฝึกฝนและเอาใจใส่ในสิ่งที่ทำ พยายาม บูรณาการหลักจิตตะมาแก้ไขปัญหา นักเรียน โดยเอาใจใส่ต่อการจัดการเรียนการสอนตามความต้องการของนักเรียน

ตั้งใจทำในสิ่งนั้นด้วยจิตฝึกฝน ผู้สอนมีความเอาใจใส่ต่อผู้เรียนอย่างเท่าเทียมกันในการเรียนการสอน การบูรณาการหลักจิตตะ เข้ามาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน หากผู้สอนมีความเอาใจใส่ผู้เรียน ติดตามเพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการเรียนรู้ที่ดีขึ้น ต้องมีการบูรณาการตามหลักจิตตะ ความเอาใจใส่ความรัก ความเมตตา คนไหน มีปัญหามาแก้ไขวิจัยต่อไป มีการฝึกให้ผู้เรียนมีสมาธิ มีความเอาใจใส่ต่อการเรียนการสอน ครูเป็นหลักจิตตะ นำไปใช้ในการวิจัย คุณธรรมของนักเรียนเป็นรายบุคคล^{๒๐๐}

ครูนำหลักจิตตะเข้ามาบูรณาการโดยให้ผู้เรียนเกิดความเอาใจใส่ในการเรียน โดยผู้สอนนำเข้ามาเน้นในกระบวนการวิจัยเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มใจและใส่ใจ การทำวิจัยรายบุคคลเพื่อ ได้เกิดการเรียนรู้ในข้อบกพร่องของผู้เรียน ครูเอาใจใส่พิเศษ และในการทำวิจัยรายบุคคลว่าพฤติกรรมของผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นหรือไม่ ซึ่งสำรวจผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ทราบปัญหาในการจัดกิจกรรมได้อย่างชัดเจน ด้วยการเน้นกระบวนการวิจัยตามหลักจิตตะ ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้นๆ จะทำให้ประสบความสำเร็จ โดยบรรยาย อภิปราย ให้ความรู้ความเข้าใจเพื่อค้นหาปัญหา เพื่อที่จะได้ใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้เข้าไปแก้ปัญหา ตั้งใจเอาใจใส่คือการไม่ทิ้งงานที่จะทำ การไม่เอาใจใส่จะทำให้เกิดข้อบกพร่องงานออกมาไม่ดี^{๒๐๑}

การสอนโดยใช้หลักสร้างความคุ้นเคย และให้ความรัก ความอบอุ่นความเสมอภาคกันในการเอาใจใส่ในการทำวิจัยเป็นสิ่งสำคัญ เป็นรายละเอียดเน้นเฉพาะต่อตัวผู้เรียนที่จะศึกษา เพื่อให้เกิดความสำเร็จ ครูนำหลักจิตตะเข้ามาบูรณาการ โดยให้ผู้เรียนเกิดความเอาใจใส่การเรียน โดย

^{๑๙๙} สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ด่วงเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิสัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๐๐} สัมภาษณ์ นายจิรศักดิ์ จิตสม, ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตศึกษา (เมืองพัทยา ๑๑), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๐๑} สัมภาษณ์ พระมหาคมสันต์ ชินวโร, เจ้าคณะอำเภอเกาะจันทร์ เจ้าอาวาสวัดบ่อทองราษฎร์บำรุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ผู้สอนนำเข้ามาเพิ่มในกระบวนการวิจัยเพื่อให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้อย่างเต็มใจและใส่ใจ ใน การศึกษาหรือการทำงานจะให้สำเร็จลงได้ต้องมีความใส่ใจให้มาก ยังมีปัญหามากยังต้องใส่ใจ โดย ผู้สอนนำเข้ามาเน้นในกระบวนการวิจัยเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มใจและใส่ใจ^{๒๐๒}

ผู้สอนประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องการใช้หลักวิม้งสา คือ การดูผลจากการ วิจัย ที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียนหรือสิ่งที่เราทำการวิจัย ว่าเป็นไปในทิศทางที่ผู้วิจัยมุ่งหวังหรือไม่ พบว่า ตรวจสอบความถูกต้องเพื่อการทำจริง รู้จักทบทวนสิ่งต่างๆ ที่เคยทำมาอันเกิดจากการมีใจรัก พยายามบูรณาการหลักวิม้งสา ทำวิจัยในชั้นเรียน โดยการตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือวัด จากผู้รู้และมีประสบการณ์และพยายามให้คนอื่นดูวิจัยใจชั้นเรียนให้ตัวเองมากๆ และปรับปรุง ผลงานวิจัยอยู่เสมอ การทบทวนในสิ่งที่ทำมา อันเกิดจากการมีใจรัก มีการตรวจสอบการทำงาน ของผู้เรียนเป็นรายกลุ่ม รายบุคคล มีการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นเพื่ออภิปรายหาข้อสรุป ร่วมกัน^{๒๐๓}

การสอนผู้สอนต้องมีการตรวจสอบว่า ผู้เรียนแต่ละคนมีการทำงานอะไร ถูกหรือผิด หาก ผิดแนะนำวิธีทำที่ถูกต้อง ต้องมีการตรวจสอบความถูกต้องที่แท้จริง มาทำวิจัยในการเรียนรู้ให้ ได้ผลที่ถูกต้องชัดเจน มีการนำความรู้ร่วมกับการตรวจสอบในการจัดการเรียนการสอน ตรวจสอบ ตามตารางที่กำหนด เป็นรายบุคคลในการทำวิจัย การปฏิบัติตัวในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา การนำวิจัยวิม้งสาเข้ามาบูรณาการ ผู้เรียนสามารถที่จะได้คิดในสิ่งที่ได้ทำและมีใจรักในการทำงานที่ไ้ รับมอบหมาย ใช้หลักธรรมวิม้งสา ในการตรวจสอบและการฝึกพัฒนาของผู้เรียน วัดจากผลการ ประเมินที่ดีขึ้นหากผู้เรียนคนใดไม่ดีขึ้นตามลำดับให้ทำวิจัย^{๒๐๔}

การวิจัยการเรียนรู้ตามหลักวิม้งสาคือทบทวนสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจากการมีใจรักใน งานที่ทำ บรรยาย อภิปรายให้ความรู้ความเข้าใจ เพื่อค้นหาปัญหา เพื่อที่จะได้ใช้กระบวนการวิจัย ในการเรียนรู้เข้าไปแก้ปัญหา การตรวจสอบเป็นการฝึกการยอมรับฟัง ยอมรับคำแนะนำการ ตรวจสอบทำให้พบข้อผิดพลาดบกพร่องซึ่งสามารถนำมาแก้ไขได้ การตรวจสอบโดยแยกแยะความ ถูกต้อง และนำผลมาประมวลในกระบวนการวิจัย การใช้หลักวิม้งสา คือการดูผลวิจัยที่เกิดขึ้นกับ ผู้เรียนหรือสิ่งที่ทำการวิจัย ว่าเป็นไปในทิศทางปฏิบัติหรือไม่ การนำหลักวิม้งสาเข้ามาบูรณาการ ผู้เรียน สามารถที่จะได้คิดในสิ่งที่ได้ทำและมีใจรักในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ในการทำงานทุกขั้นตอนจะ มีทั้งข้อดีและข้อเสียต้องมีการตรวจสอบทุกขั้นตอนเพื่อหาทางก้าวหน้า^{๒๐๕}

เมื่อจัดการเรียนการสอนแล้วครูต้องมีหลักวิม้งสา ในการตรวจสอบผลการจัดกิจกรรมว่า นักเรียนพึงพอใจและมีพัฒนาการต่อการเรียนการสอนเพียงไร แล้วนำมาปรับปรุงพัฒนา โดยให้ ผู้เรียนทดลองไต่ตรองหมั่นใช้ปัญญาในการพิจารณาใคร่ครวญ ด้วยเหตุผล มีการวางแผนวัดผล

^{๒๐๒} สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพัทยา อำเภอมะนัง จังหวัดชลบุรี, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๐๓} สัมภาษณ์ นางชนิดา ยินดีสุข, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุทธาวาส, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๐๔} สัมภาษณ์ พระอธิการบันลือ ลกขโณ, เจ้าอาวาสวัดสันติคีรี อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชลบุรี, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๐๕} สัมภาษณ์ นายอัมพร อิสสรารักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพนัสพิทยาคาร อำเภอนนทบุรี จังหวัด ชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

คิดค้นวิธีแก้ปัญหาปรับปรุง สอนให้นักเรียนเกิดทักษะในการตรวจสอบการทำงานของนักเรียนด้วยการแลกเปลี่ยน และแสดงความคิดเห็นและอภิปรายหาข้อสรุปต้นเหตุ จัดการเรียนการสอนที่สมบูรณาการพุทธธรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน^{๒๐๖}

การปฏิบัติตามขั้นตอนการทำวิจัยเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้การวิจัยประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งต้องมีความซื่อสัตย์ ต่อผลการวิจัย เน้นการฝึกระเบียบวินัย การปฏิบัติตามข้อตกลงของห้องเรียนและศึกษา ควรฝึกตัวเองก่อนที่จะฝึกผู้อื่น เพราะจะเป็นต้นแบบที่ดีได้ ครูพยายามทำตนแบบอย่างในการปฏิบัติตามระเบียบ และข้อปฏิบัติของโรงเรียนให้นักเรียนเห็น เป็นแบบอย่าง ทั้งการแต่งกาย การพูด กาทานอาหาร โดยเน้นผู้เรียนเน้นข้อปฏิบัติฝึกกาย วาจา ใจให้ดียิ่งขึ้นเน้นมีความสุจริต กายวาจาและอาชีพ เป็นการปฏิบัติขั้นต้น ฝึกให้ผู้เรียนมีระเบียบ และเข้าใจข้อปฏิบัติโดยทำการตกลงร่วมกัน ก่อนทำการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมในห้องเรียน ฝึกให้ผู้เรียนมีระเบียบ และเข้าใจข้อปฏิบัติโดยทำการตกลงร่วมกัน ก่อนทำการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมในห้องเรียน^{๒๐๗}

ทุกขั้นตอนในการอบรมสั่งสอน ต้องตั้งกฎเกณฑ์ระเบียบวินัย ในการปฏิบัติไปในทางเดียวกัน ดังนั้น การสอบถามความคิดของเด็กเพื่อยึดมาเป็นหลักปฏิบัติร่วมกัน ให้นักเรียนท่องหลักศีล พร้อมกับกรอธบาย ยกตัวอย่างประกอบในสถานการณ์ปัจจุบัน แทรกกฎระเบียบของโรงเรียน บูรณาการกฎระเบียบของวัด และให้นักเรียนพยายามฝึกตามระเบียบของทั้ง ๒ แห่งจนได้ผลในทางปฏิบัติ^{๒๐๘}

การนำหลักศีลมาบูรณาการต่อการจัดการเรียนการสอนนั้นผู้สอนต้องสอดแทรก ศีล ๕ ในหลักไตรสิก เพื่อเป็นกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติในการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้ประพฤติปฏิบัติตนได้เป็นอย่างดี นักเรียนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานศึกษาอย่างเคร่งครัด เชื่อมโยงเข้ากับกฎระเบียบของสถานศึกษาให้นักเรียนฝึกปฏิบัติเอง และเกิดเป็นความรับผิดชอบ เพื่อเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การมีระเบียบและข้อปฏิบัติเพื่อกำหนดให้การเรียนการสอนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สื่อวิธีทัศน์, อภิปราย, บรรยาย, ตั้งคำถาม^{๒๐๙}

ให้นักเรียนฝึกเดินแถวให้เป็นระเบียบ ในขณะที่ขึ้นชั้นเรียนและเข้าแถวซื้ออาหารในโรงอาหาร มีการสร้างกฎระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ ร่วมกันและให้สามารถนำไปปฏิบัติร่วมกันได้ การฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนปฏิบัติในสิ่งที่ตั้งถาม ต้องเป็นไปตามข้อกำหนดในทิศทางเดียวกันเพื่อความเรียบร้อยภายในโรงเรียน การนำหลักศีลมาบูรณาการต่อการจัดการเรียน

^{๒๐๖} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลประชานุกิจ เจ้าอาวาสวัดหนองใหญ่ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

^{๒๐๗} สัมภาษณ์ นายอนุศักดิ์ เปรมเปราะ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๐๘} สัมภาษณ์ นายพูลศักดิ์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๓, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๐๙} สัมภาษณ์ นายเอนก พัฒนพงษ์, รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

การสอนนั้นต้องสอดแทรก ศิล ๕ เป็นระเบียบสือให้ผู้เรียนเป็นอย่างดี ฝึกให้เด็กยึดมั่น ปฏิบัติตาม ข้อห้ามที่เป็นสิ่งที่ดีได้ ประพุดที่อยู่เสมอและตระหนักถึงการมีศีล^{๒๑๐}

ทุกขั้นตอนในการอบรมสั่งสอน ต้องตั้งกฎเกณฑ์ ระเบียบวินัยในการปฏิบัติไปในทางเดียวกัน สอบถามความคิดของเกเพื่อยึดมาเป็นหลักปฏิบัติร่วมกัน การนำหลักศีลในไตรสิกขา ๓ มา บูรณาการต่อการจัดการเรียนการสอนนั้นต้องสอดแทรก ศิล ๕ เป็นระเบียบสือให้ผู้เรียนเป็นอย่างดี การฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนปฏิบัติในสิ่งที่ตั้งมา ต้องเป็นไปตามข้อกำหนดใน ทิศทางเดียวกันเพื่อความเรียบร้อยภายในโรงเรียนในการทำงานจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนและจะต้อง ทำตามระเบียบข้อปฏิบัติทุกขั้นตอน สร้างความตระหนักและศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญาให้เกิด ความตั้งใจ เพื่อให้งานสำเร็จมีความอดทนต่องานที่กระทำจึงเป็นสิ่งสำคัญ^{๒๑๑}

จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า มีสิ่งเร้า เสริมทรง การเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ ผู้เรียนมีจิตตั้งมั่น จดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ต้องเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนสนใจ การเขียน การวาดภาพ การนั่งสมาธิ เพื่อเป็นการฝึกสมาธิ และเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว และเกิดปัญญาการทำงานให้บรรลุ วัตถุประสงค์ การทำงานให้มีประสิทธิภาพ การพัฒนาให้ดีขึ้น ทุกครั้งที่มาเรียนครูจะต้องมีความ ตั้งใจ และเตรียมการวางแผนว่าเราจะสอนอะไรให้นักเรียนบ้างนอกเหนือจากความรู้ นั่นคือ ฝึกให้ นักเรียนทำสมาธิและสร้างสติก่อนทำทุกอย่าง อย่างรอบคอบ^{๒๑๒}

การทำงานให้มีประสิทธิภาพ การพัฒนาบุคลิกภาพให้ดีขึ้น มีการให้ผู้เรียนกำหนดจิต ทำ สมาธิ ก่อนเรียนเพื่อให้นักเรียนมีสมาธิในการเรียน นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนและเกิดสมาธิต่อ การเรียนการสอน มีการให้ผู้เรียนกำหนดจิต ทำสมาธิ ก่อนเรียนเพื่อให้นักเรียนมีสมาธิในการเรียน นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนและเกิดสมาธิต่อการเรียนการสอน ทุกครั้งที่สอนต้องบูรณาการนึก ถึงความตั้งใจสำคัญ ให้เด็กมีความตั้งใจต่อสิ่งที่เราจะกระทำ ถ้าเรามีความตั้งใจยึดมั่นในสิ่งต่างๆ ก็ จะเกิดเป็นผลดีกับตนเอง^{๒๑๓}

ฝึกให้นักเรียนมีความมุ่งมั่น มีความรอบคอบในการทำงาน ก่อนการเรียนการสอนให้ นักเรียนฝึกจิต นั่งสมาธิรวบรวมจิตใจก่อนเรียนเรื่องธรรมะ หรือเรื่องหลักสามัญประมาณ ๒-๓ นาที การนำหลักสมาธิมาบูรณาการต่อการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้ผู้เรียนมีสมาธิ เกิดความตั้งใจในการเรียนและสามารถเรียนรู้ได้ดี ให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าด้วยตนเองเพื่อหาวิธีคิด กำหนดหัวข้อใน ชั่วโมงเรียนทุกครั้ง เพื่อสำรวจความตั้งใจของผู้เรียน ให้ผู้เรียนค้นคว้าเนื้อหา หัวข้อ ที่จะเรียนมาล่วงหน้าเสมอๆ^{๒๑๔}

^{๒๑๐}สัมภาษณ์ พระมหาสุชาติ ธรรมกาโม , ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัด ใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๑๑}สัมภาษณ์ พระมหาสุชาติ ธรรมกาโม , ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัด ใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๑๒}สัมภาษณ์ พระครูสุธีวราลังการ, เจ้าคณะตำบลท่าบุญมี เจ้าอาวาสวัดเกาะโพธิ์वास อำเภอกะเจ จันทบุรี จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๑๓}สัมภาษณ์ พระราชสิทธิวิมล, ประธานคณะกรรมการบริหารหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์, มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๑๔}สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพัทยา อำเภอเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

หลักสมานที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่นิ่งไม่วอกแวก เพื่อมีสมาธิ ทำให้สมองได้รับข้อมูลได้ง่ายขึ้น เข้าใจง่าย ใช้สื่อวีดิทัศน์, อภิปราย, บรรยาย, ตั้งคำถาม, ปฏิบัติจริง (นั่งสมาธิ) ก่อนการเรียนให้นักเรียนฝึกนั่งสมาธิอย่างน้อย ๒๕ นาที ต้องมีการบูรณาการการสอนให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อให้ส่งผลต่อเด็กให้เกิดการเรียนรู้ การเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนมีจิตใจตั้งมั่นจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งนั้น ต้องเป็นกิจกรรม ที่ผู้เรียนสนใจ ซึ่งเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว^{๒๑๕} การนำหลักสมาธิมาบูรณาการต่อการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีความสามารถเรียนรู้ได้ดี สมาธิเป็นจุดเริ่มต้นของความสำเร็จ คนเรามีความมุ่งมั่นมักจะทำอะไรสำเร็จเสมอ หลายท่านกล่าวว่า ต้องมีการบูรณาการการสอนให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อให้ส่งผลต่อเด็กให้เกิดการเรียนรู้ การฝึกฝนอบรมการนั่งสมาธิ เพื่อไปสู่การได้ปัญญา ความตั้งใจทำงาน และมุ่งมั่นในการทำวิจัยเป็นสิ่งสำคัญ ศิลปวิธีสมาธิ ตั้งมั่น ปัญญาเกิดคือ ความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล และเป็นหลักธรรมที่คอยกำกับให้เกิดการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต โดยการได้โครงสร้างใหม่^{๒๑๖}

ใช้ความคิด ใช้สื่อที่ทันสมัยกระบวนการใช้ปัญญาในการวิจัย เป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ๆ สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้สื่อการเรียนการสอนต้องทันสมัยอยู่เสมอ ปัญญา คือ ความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล และเป็นหลักธรรมที่คอยกำกับให้เกิดการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต โดยการใช้โครงงาน ให้เกิดความรู้ใหม่ ด้วยการคิดแก้ปัญหา โดยกระบวนการกลุ่ม พบว่าเน้นให้แสวงหาความรู้ที่เป็นสิ่งใหม่ เน้นการนักเรียนให้แสวงหาความรู้ที่เป็นสิ่งใหม่ ครูพยายามนำความรู้ที่แปลกใหม่มาสอนนักเรียน อยู่เป็นประจำ^{๒๑๗}

ให้รู้เหตุผลอย่างชัดเจนไว้ในสิ่งที่ควรเว้นศรัทธาด้วยเหตุผลไม่และหลงเชื่ออย่างงมงายเชื่อมั่นในตนเอง ให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้จากสื่อเทคโนโลยี ซึ่งจะมีผลให้เกิดความรู้ใหม่ๆ เพื่อเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้จากสื่อเทคโนโลยี ซึ่งจะมีผลให้เกิดความรู้ใหม่ๆ และเพื่อเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ สภาวะปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ครูจึงต้องค้นหาความรู้ใหม่ๆ มาให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ คิดแก้ปัญหา ต่อสิ่งที่เกิดขึ้นนำความรู้ใหม่ๆ มาใช้ในชีวิตประจำวัน^{๒๑๘} มีการศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ให้มีความเป็นปัจจุบัน มาถ่ายทอดให้กับผู้เรียนเป็นประจำ พานักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดธรรมสามัคคี หรือห้องจริยศึกษาในเรื่องการปฏิบัติตน ในการมาทำบุญ ทำกิจกรรมฟังสวดอภิธรรมศพการบังสุกุล ในการเรียนการสอนแต่ละวิชา ผู้สอนควรมีการสอดแทรกหลักปัญญาคือสามารถให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ ได้ ผู้เรียนแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ ทบทวนความรู้เดิม กระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ และไม่ลืมที่จะทบทวนความรู้เดิม ศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ตามหลักปัญญาคือ ความรู้ทั่ว คือรู้ถึงเหตุถึงผลเป็นหลักธรรมที่คอยกำกับศรัทธา ทำให้ผู้เรียนอยากเรียนมีความเคารพ ใช้สื่อวีดิทัศน์,

^{๒๑๕} สัมภาษณ์ พระครูนิวริศร์ศรัทธาคุณ, เจ้าคณะตำบลบางละมุง เจ้าอาวาสวัดศรีวนาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๑๖} สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ดั่งเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิ์สัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๑๗} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ พิมลสกุล, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๑๘} สัมภาษณ์ ดร.โสภณ เทพจักร, ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดชลบุรี, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

อภิปราย, บรรยาย, ตั้งคำถาม, ให้นักเรียนสรุปความ ให้นักเรียนติดตามข่าวสารประจำวัน ที่นักเรียนสนใจและมาร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพความเป็นจริง^{๒๑๙}

ปัจจุบันนี้เกี่ยวกับการเรียนการสอนจะมีเทคนิคใหม่ๆ อยู่เสมอจึงจำเป็นต้องค้นคว้า หาวิธี และเทคนิคต่างๆ ให้เด็กเกิดการกระตุ้นอยากเรียนรู้ ปัญหา คือความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล เป็นหลักการที่สามารถนำมาแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต ในการเรียนการสอนจะต้องมีความรัก ความเอ็นดู เพื่อให้เราเป็นคนดีได้ด้วยความรู้ใหม่ๆ ในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลง ทำให้สิ่งเกิดสิ่งที่เป็นความรู้ เป็นสิ่งของที่เกิดขึ้นใหม่ จึงต้องเกิดการเรียนรู้ให้ทันกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลง ดังนั้น การให้นักเรียนติดตามข่าวสารประจำวัน ที่นักเรียนสนใจ และนำมาร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพความเป็นจริง และให้นักเรียนติดตามข่าวสารประจำวัน ที่นักเรียนสนใจและมาร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพความเป็นจริงนำมาเสนอหน้าชั้นเรียนของแต่ละชั้นเรียน ในการเรียนการสอนแต่ละวิชา ผู้สอนควรมีการสอดแทรกหลักการในไตรสิกขา นั่นคือ ปัญญาคือสามารถให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ ได้^{๒๒๐}

๓. การเน้นการใช้โครงงานเป็นฐาน

จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า ส่งเสริมการเรียน เอาใจใส่ มีความรัก ความเมตตา การทำโครงงานให้สำเร็จ ต้องมีความพึงพอใจที่จะทำงานนั้นๆ พึงใจส่งเสริมความคิดของผู้เรียน และอำนวยความสะดวกให้เรียน ได้พัฒนาศักยภาพตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อผลักดันให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ใหม่ตามศักยภาพของตน สอนให้นักเรียนเกิดความรัก ความสามัคคี ภายในห้องเรียนแทรกหลักการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง โดยฝึกให้สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด การใช้หลัก คุณธรรม ความดี ความซื่อ ให้รู้สึกเกรงกลัวต่อบาป เด็กก็จะเกิดความรัก ละอายต่อการทำบาป พบว่า เน้นให้ผู้เรียนรู้พึงพอใจและสนใจโดยวิธีสร้างแรงจูงใจ ทำให้ผู้เรียนเกิดความรักในการเรียน นักเรียนยังขาดทักษะ การเรียนรู้ด้วยตัวเองความรับผิดชอบตนเอง^{๒๒๑}

ครูต้องตัดอคติออกจากใจห้ามรักและเกลียดนักเรียนคนใดคนหนึ่งต้องมีความรักและความเคารพเสมอภาค ความพอใจให้กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน พยายามให้นักเรียนแสดงออกถึงความต้องการของตนเอง ไม่เห็นด้วย เพราะนักเรียนยังขาดทักษะความรับผิดชอบ มีการสอดแทรกหลักฉันท์ ในเรื่องความรักและความพอใจ ให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีการสอดแทรกหลักฉันท์ ในเรื่องความรักและความพอใจ ให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน และผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน^{๒๒๒}

^{๒๑๙}สัมภาษณ์ พระครูพิศาลประชานุกิจ เจ้าอาวาสวัดหนองใหญ่ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๒๐}สัมภาษณ์ นายอัมพร อัสสราภักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพนัสพิทยาคาร อำเภอนันทนบุรี จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๒๑}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ดั่งเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิ์สัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๒๒}สัมภาษณ์ นายจิรศักดิ์ จิตสม, ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตศึกษา (เมืองพัทยา ๑๑), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สามารถบูรณาการหลักฉันทะ โดยให้ความรักต่อศิษย์ให้ความอบอุ่น สร้างความพึงพอใจ อันเป็นที่รัก นักเรียนเกิดความไว้วางใจสามารถเล่าปัญหาต่างๆ ให้ฟัง และช่วยกันแก้ปัญหาไปในทางที่ดี ทำให้นักเรียนสามารถปฏิบัติแล้วมีความสุข อยู่กับสังคมที่ดีตลอดไป การจัดการเรียนการสอน มีความรัก ความเมตตาต่อศิษย์ ยึดนักเรียนทุกคนให้ปฏิบัติตามหลวงพ่ พระพี่เลี้ยงดูจากวิถีทัศนใน เรื่องฉันทะ และให้นักเรียน นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้ถูกต้อง การเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียน เป็นศูนย์กลาง ตามหลักฉันทะ คือ ให้ผู้เรียนมีความรัก ความพอใจในการเรียนการสอน และมีความ พากเพียรในสิ่งนั้น สอนให้รู้จักใช้สติ การใช้สมาธิ ปัญญาในการดำรงชีวิต^{๒๒๓}

ตัวอย่างเหตุการณ์ของบุคคลในปัจจุบันให้นักเรียนได้เห็นภาพเหตุการณ์ที่ชัดเจน ตัวอย่างจากเหตุการณ์จริง นักเรียนยกตัวอย่าง เหตุการณ์ที่เคยพบเจอ ทำให้เกิดการกระตุ้นความคิด ตามหลักธรรมอิทธิบาท๔ จะทำให้การเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้สอนต้องมีหลักธรรม คือ ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น จิตตะ ความเอาใจใส่ วิมังสา การหมั่นสอดส่องทบทวนเหตุผลในสิ่งนั้น ใช้กระบวนการบรรยาย อภิปรายให้ความรู้ในเรื่องหลัก ฉันทะ ความรัก ความพอใจ ให้กับผู้เรียน จากนั้นก็ใช้กระบวนการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ ความเข้าใจต่างๆ เหล่านั้นมาตอบคำถามหรือยกตัวอย่าง เพื่อที่จะให้ผู้เรียนแสดงให้ถึงความเข้าใจ อย่างถ่องแท้ ผู้เรียนจะต้องมีความพอใจ และจะต้องรู้สึกอยากจะเรียนรู้ในสิ่งนั้นเอง ถึงจะเรียนได้ อย่างมีความสุข และจะสามารถจดจำในสิ่งนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี การให้ความรักความอบอุ่น เพื่อ สร้างความพึงพอใจให้กับเด็กและสร้างความไว้วางใจเพื่อให้เด็กสามารถเล่าปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ ฟังได้^{๒๒๔}

สอนให้นักเรียนเกิดความรัก และสามัคคีกันภายในห้องเรียน แทรกหลักการดำเนินชีวิต อย่างพอเพียงโดยฝึกใช้สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวเอาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดใช้หลักธรรม ความดี ความ ซื่อให้เกรงกลัวต่อบาป การเรียนการสอนโดยเน้นเป็นศูนย์กลาง ตามหลักฉันทะคือให้ผู้เรียนมีความ รัก ความพอใจในการสอน และมีความพากเพียร สร้างความตระหนักให้เด็กคิดถึงสิ่งที่นักเรียนชอบฟัง พอใจก็ควรให้ความรัก ความสนใจในสิ่งนั้นให้มาก^{๒๒๕}

สามารถบูรณาการหลักฉันทะ โดยใส่ความรักให้ความอบอุ่น สร้างความพึงพอใจอันเป็นที่ รัก ฉันทะเรียนเกิดความไว้วางใจสามารถเล่าปัญหาต่างๆ ให้ฟัง และช่วยกันแก้ปัญหา ไปในทางที่ดีทำให้นักเรียนสามารถมีความสุข อยู่กับสังคมที่ดีตลอดไป ให้นักเรียนจับกลุ่มจัดทำโครงการที่ตัวเองรัก และพอใจส่งเสริมความคิดของผู้เรียน และอำนวยความสะดวกให้เรียน ได้พัฒนาศักยภาพตนเองอย่าง เต็มที่ เพื่อผลักดันให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ใหม่ตามศักยภาพของตน สามารถบูรณาการหลักฉันทะ โดยให้ความรักต่อศิษย์ให้ความอบอุ่น สร้างความพึงพอใจอันเป็นที่รัก นักเรียนเกิดความไว้วางใจสามารถ

^{๒๒๓} สัมภาษณ์ นายเอนก พัฒนพงษ์, รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๒๔} สัมภาษณ์ พระมหาสมณศักดิ์ ชินวโร, เจ้าคณะอำเภอเกาะจันทร์ เจ้าอาวาสวัดบ่อทองราษฎร์บำรุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๒๕} สัมภาษณ์ พระมหาสุชาติ ธมมกโม, ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

เล่าปัญหาต่างๆ ให้ฟัง และช่วยกันแก้ปัญหาไปในทางที่ดี ทำให้นักเรียนสามารถมีความสุข อยู่กับสังคมที่ดีตลอดไป และสนใจเพื่อสนองต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน^{๒๒๖}

ส่งเสริมให้ฝึกคัด ฝึกทำ ฝึกปฏิบัติต่อเนื่อง การจะประสบผลสำเร็จ ต้องมีความอดทน ลองผิดลองถูก และปฏิบัติตามขั้นตอนอย่างถูกต้องมีความตั้งใจในการทำงานที่คุณครูมอบหมาย และสอนให้รักในการทำงาน ฝึกสอนให้นักเรียนมุ่งมั่นในการทำงานด้วยตนเอง ในเวลาที่กำหนด พุดให้กำลังใจ เพื่อให้เกิดการขยันในการทำงาน หรือสร้างปัญหาให้เด็กเกิดความสนใจ มุ่งมั่นในการแก้ปัญหา ซึ่งสามารถใช้ได้ทุกรายวิชา ขึ้นชมเมื่อเด็กทำได้ ให้กำลังใจเพื่อให้เด็กไม่ท้อ พบว่า ลงมือปฏิบัติ ควรให้นักเรียนปฏิบัติด้วยตนเอง ครูต้องมีความพยายามที่จะต้องตั้งใจสอนศิษย์ ถึงแม้จะเจอนักเรียนดื้อชน อ่านไม่ได้ ต้องพยายามให้ลูกศิษย์คนนั้นอ่านให้ได้ ควรให้เด็กลงมือปฏิบัติจริงในชั้นงาน ผู้เรียนเกิดความตั้งใจในงานที่ทำ และงานที่ได้รับมอบหมาย ผู้เรียนเกิดความตั้งใจในงานที่ทำ และงานที่ได้รับมอบหมาย อบรมสอนตามหลักวิธีะ คือความเพียร ความพยายามให้นักเรียนมีความเพียรพยายาม สิ่งไหนที่เราไม่รู้ ไม่เข้าใจ พยายามศึกษาค้นคว้าก็จะได้ตามความต้องการ ผู้เรียนจะต้องมีความเพียร (วิธีะ) ในการเรียน โดยผู้สอนได้นำหลักวิธีะ มาเข้ากับการจัดการเรียนการสอน นำกิจกรรมเข้ามาร่วมในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ในการสอน^{๒๒๗}

การจัดการเรียนการสอน ฝึกให้ผู้เรียนมีความเพียรพยายามต่องานที่ได้รับมอบหมาย ให้นักเรียนทำในงานหรือส่งประดิษฐ์ ที่ต้องใช้ความพยายามจึงจะสำเร็จ เช่นการใช้กาบสัติดไม้ไผ่สกริมเป็นดอกไม้ จะต้องใช้เวลาและความเพียรสูงมาก ผู้เรียนจะต้องมีความเพียรในการเรียน โดยผู้สอนได้นำหลักวิธีะ มาเข้ากับการจัดการเรียนการสอน นำกิจกรรมเข้ามาร่วมในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ในการสอน ให้นักเรียนเห็นความสำคัญ ของการตั้งใจในการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ต้องฝึกและปฏิบัติบ่อยๆ เพื่อให้เกิดความชำนาญ และชี้ให้นักเรียนเห็นความสำคัญของความเพียรพยายามในการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ต้องฝึกฝนด้วยตนเองในระยะเวลาที่เหมาะสม ผลการเรียนรู้ที่ได้จะเป็นจุดประสงค์ที่ตนเองตั้งไว้และทำให้สนใจ ซึ่งหลักวิธีะคือ ความพากเพียรในสิ่งนั้นๆ ที่เราทำอยู่^{๒๒๘}

แนวทางในการบูรณาการหลักวิธีะ (ความเพียร) โดยการใช้ชีวิตทัศน เพื่อให้นักเรียนมีความสนใจและมีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาหาความรู้และใช้การตั้งคำถามเป็นระยะ ระหว่างที่ชมวีดิทัศน์เพื่อให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้เรียนด้วย เมื่อดูวีดิทัศน์จบแล้วก็ให้นักเรียนอภิปรายกับเรื่องที่ดูผ่านวีดิทัศน์นั้น ดังจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่ให้นักเรียนได้ใช้ความเพียรพยายามของตนเองให้เต็มที่ โดยอาจจะใช้กิจกรรมกลุ่มเข้ามาร่วมในการจัดกิจกรรมนี้ด้วยก็ได้ นักเรียนจะได้ตระหนักในการทำงานกลุ่ม ความเอาใจใส่ ความเพียรพยายามในการทำงานให้สำเร็จมากขึ้นด้วย พบว่า การ

^{๒๒๖} สัมภาษณ์ ดร.โสภณ เทพจักร, ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดชลบุรี, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๒๗} สัมภาษณ์ พระครูสุธีรวิมล, เจ้าคณะตำบลท่าบ่อ, เจ้าอาวาสวัดเกาะโพธิ์ราษฎร์ อำเภอกะเจ็ด จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๒๘} สัมภาษณ์ นายอัมพร อิสสรารักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพนัสพิทยาคาร อำเภอพนสนิม จังหวัดชลบุรี, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

อบรมสั่งสอนเกี่ยวกับความเพียรความพยายามโดยน่านินาหรือประสบการณ์มาสอน และให้เกิดความตระหนัก ทำให้นักเรียนทำงานด้วยตนเอง ฝึกการคิดการแก้ปัญหาในทุกรายวิชา^{๒๒๙}

ดังนั้น เพื่อให้เด็กเกิดความกระตือรือร้นและชื่นชมตัวเอง ผู้เรียนมีความเพียรในการเรียน โดยผู้สอนได้นำหลักวิธี (ความเพียร) มาเข้ากับการเรียนการสอน ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงการทำงาน ทำกิจกรรมของคนประสบความสำเร็จต้องใช้เวลา ใช้ความอดทน ความยากลำบากกว่าจะประสบผลสำเร็จ อบรมสอนตามหลักวิธี (ความเพียร) คือความเพียร ความพยายามให้นักเรียนมีความเพียรพยายามสิ่งไหนที่เราไม่รู้ ไม่เข้าใจ พยายามศึกษาค้นคว้าก็จะได้ตามความต้องการ ผู้เรียนจะต้องมีความเพียร (วิธี) ในการเรียน โดยผู้สอนได้นำหลักวิธี (ความเพียร) มาเข้ากับการจัดการเรียนการสอน นำกิจกรรมเข้ามาร่วมในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ในการสอนในขณะที่เราทำโครงการต้องเจอปัญหาอุปสรรค เราอย่าท้อถอยต้องใช้ความเพียรพยายามทำให้สำเร็จ^{๒๓๐}

สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน เป็นการฝึกให้มีความเอาใจใส่ต่อผลการทำงาน เพื่อให้เกิดชิ้นงานหรือผลงานตามเป้าหมายที่กำหนดผู้สอนสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ความเอาใจใส่ในการทำการวิจัย เป็นสิ่งสำคัญเป็นรายละเอียดที่ให้ความสำคัญต่อตัวผู้เรียนที่จะศึกษา เพื่อได้ความสำเร็จ พบว่า นักเรียนเอาใจใส่ ในการเรียน ตั้งใจในสิ่งนั้นด้วยจิตฝึกฝนและเอาใจใส่ในสิ่งที่ทำ พยายาม บูรณาการหลักจิตตะมาแก้ไขปัญหานักเรียน โดยการเอาใจใส่ต่อการจัดการเรียนการสอน ตามความต้องการของนักเรียน ตั้งใจทำในสิ่งนั้นด้วยจิตฝึกฝน^{๒๓๑}

ผู้สอนมีความเอาใจใส่ต่อผู้เรียนอย่างเท่าเทียมกันในการเรียนการสอน การบูรณาการหลักจิตตะ เข้ามาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน หากผู้สอนมีความเอาใจใส่ผู้เรียน ติดตามเพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการเรียนรู้ที่ดีขึ้น ต้องมีการบูรณาการตามหลักจิตตะ ความเอาใจใส่ความรัก ความเมตตา คนไหน มีปัญหามาแก้ไขต่อไป มีการฝึกให้ผู้เรียนมีสมาธิ มีความเอาใจใส่ต่อการเรียนการสอน ครูเป็นหลักจิตตะ นำไปใช้ในการวิจัย คุณธรรมของนักเรียนเป็นรายบุคคล ครูนำหลักจิตตะเข้ามาบูรณาการโดยให้ผู้เรียนเกิดความเอาใจใส่ในการเรียน^{๒๓๒}

โดยผู้สอนนำเข้ามาเน้นในกระบวนการวิจัยเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มใจและใส่ใจ การทำวิจัยรายบุคคลเพื่อ ได้เกิดการเรียนรู้ในข้อบกพร่องของผู้เรียน ครูเอาใจใส่พิเศษ และในการทำวิจัยรายบุคคลว่าพฤติกรรมของผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นหรือไม่ ซึ่งสำรวจผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ทราบปัญหาในการจัดกิจกรรมได้อย่างชัดเจน ด้วยการเน้นกระบวนการวิจัยตามหลักจิตตะ ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้นๆ จะทำให้ประสบความสำเร็จ โดยบรรยาย อภิปราย ให้ความรู้ความเข้าใจเพื่อค้นหาปัญหา เพื่อที่จะได้ใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้

^{๒๒๙} สัมภาษณ์ นายอนุศักดิ์ เปรมเประ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๓๐} สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ด่วงเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิสัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๓๑} สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ จิรฐโธ, เจ้าคณะอำเภอบ้านบึง เจ้าอาวาสวัดเขาถ้ำ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๓๒} สัมภาษณ์ นายอนุศักดิ์ เปรมเประ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

เข้าไปแก้ปัญหา ตั้งการเอาใจใส่คือการไม่ทิ้งงานที่จะทำ การไม่เอาใจใส่จะทำให้เกิดข้อบกพร่องงานออกมาไม่ดี^{๒๓๓}

การสอนโดยใช้หลักสร้างความคุ้นเคย และให้ความรัก ความอบอุ่นความเสมอภาคกัน ในการเอาใจใส่ในการทำวิจัยเป็นสิ่งสำคัญ เป็นรายละเอียดเน้นเฉพาะต่อตัวผู้เรียนที่จะศึกษา เพื่อให้ เกิดความสำเร็จ ครูนำหลักจิตตะเข้ามาบูรณาการ โดยให้ผู้เรียนเกิดความเอาใจใส่การเรียนรู้ โดย ผู้สอนนำเข้ามาเพิ่มในกระบวนการวิจัยเพื่อให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้อย่างเต็มใจและใส่ใจ ใน การศึกษาหรือการทำงานในการสอนแบบโครงงานนั้น ผู้สอนนำหลักวิธีะ เข้ามาแทรกเพื่อให้ผู้เรียน เกิดความเข้าใจเอาใจใส่ในการทำงานขึ้นนั้นๆ ได้เป็นอย่างดีจะทำให้สำเร็จลงได้ต้องมีความใส่ใจให้มาก ยังมีปัญหามากยังต้องใส่ใจ โดยผู้สอนนำเข้ามาเน้นในกระบวนการวิจัยเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างเต็มใจและใส่ใจเราทำงานสิ่งใดอย่าปล่อยละเลยต้องหมั่นเอาใจใส่เพื่อให้งานนั้นเกิดผลดี^{๒๓๔}

ประเมินการพัฒนาการของผู้เรียนผลของหารทำโครงงานที่ผู้เรียนร่วมกันทำและสามารถ นำเสนอเป็นผลงานชิ้นใหม่ เป็นความภูมิใจ และเป็นที่ประจักษ์แก่ครูอาจารย์ตรวจสอบในงานที่ นักเรียนทำอย่างละเอียด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีการวัดผลประเมินผลด้วยการสอบ ด้านพฤติกรรม ดูจากความประพฤติ มีการจดบันทึกพฤติกรรมของนักเรียน (การทำความดี) พบว่า ผู้เรียนฝึกการ วางแผนตามโครงงาน เมื่อผู้เรียนทำงานต้องรู้จักทำงานในสิ่งที่เรียน เมื่อจัดการเรียนการสอนแล้ว ครูต้องมีหลักวิมังสา ในการตรวจสอบผลการจัดกิจกรรมว่า นักเรียนพึงพอใจและมีพัฒนาการต่อการ เรียนการสอนเพียงไร แล้วนำมาปรับปรุงพัฒนา^{๒๓๕}

โดยให้ผู้เรียนทดลองไตร่ตรองหมั่นใช้ปัญญาในการพิจารณาใคร่ครวญ ด้วยเหตุผล มีการ วางแผนวัดผล คิดค้นวิธีแก้ปัญหาปรับปรุง สอนให้นักเรียนเกิดทักษะในการตรวจสอบการทำงานของผู้เรียนด้วยการแลกเปลี่ยน และแสดงความคิดเห็นและอภิปรายหาข้อสรุปต้นเหตุ ผู้สอนให้นักเรียน เกิดทักษะในการตรวจสอบการทำงานของผู้เรียนด้วยการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นและ อภิปรายหาข้อสรุป ต้องมีการตรวจสอบ หาข้อเท็จจริงให้ได้ในแต่ละคนเพื่อประเมินผลให้ได้ดีมาก ที่สุด การจัดการเรียนการสอน ให้มีการตรวจสอบหาข้อเท็จจริงจากการเรียนการสอน ตรวจจาก สมุดงานในกิจกรรม ที่หลวงพ่อบัณฑิตให้นักเรียนทำเป็นกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนา^{๒๓๖}

ในการสอนผู้สอนนำหลักวิมังสาบูรณาการ โดยการตรวจสอบงานหรือกิจกรรมที่ผู้เรียน ได้ทำด้วยความรอบคอบ สอนให้ผู้เรียนรักในการเรียน นำหลักธรรมเข้ามามีส่วนช่วยในการดำรงชีวิต ให้เกิดเป็นนิสัย โดยใช้มงคล ๓๘ ประการช่วย มีความสนใจติดตามงานจากครูอาจารย์ จนครบถ้วน

^{๒๓๓} สัมภาษณ์ พระมหาคมสันต์ ชินวโร, เจ้าคณะอำเภอเกาะจันทร์ เจ้าอาวาสวัดบ่อทองราษฎร์บำรุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๓๔} สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพัทยา อำเภอเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๓๕} สัมภาษณ์ นายปิยบุตร เอมโธ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๓๖} สัมภาษณ์ พระอธิการบันลือ ลกขโณ เจ้าอาวาสวัดสันติคีรี อำเภอศรีราชา, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ก่อให้เกิดนิสัยตามหลักธรรมและบรรลุดตามจุดประสงค์ของการเรียนการสอน หลักวิมิงสา คือ การห มั่งสวดส้องในเหตุและผลของสิ่งที่ทำอยู่ สือวิติทัศน์, อภิปราย, บรรยาย, ตั้งคำถาม^{๒๓๗}

การไต่ตรงตรวจสอบหลังจากการจัดกิจกรรมหรือระหว่างการจัดกิจกรรม ไม่ว่าจะ นักเรียนหรือผู้สอนจะต้องได้ใช้ปัญญาในการตรวจสอบด้วย มิฉะนั้นจะประสบความสำเร็จไม่ได้ การ ตรวจสอบต้องแยกแยะข้อเท็จจริงและศักยภาพของเด็กจะไม่เท่ากัน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีการ วัดผลประเมินการตรวจสอบ ด้านพฤติกรรม ดูความประพฤติ มีการจดบันทึกพฤติกรรมของนักเรียน (การทำความคิด) ในการสอนผู้สอนนำหลักวิมิงสาบูรณาการในการตรวจทานกิจกรรมของผู้เรียนด้วย ความรอบคอบ^{๒๓๘}

การทำกิจกรรมหรือทำงานต่างๆ ถ้าไม่มีการตรวจสอบติดตามก็ไม่สามารถที่จะรู้ความ เจริญก้าวหน้า หรือมีสิ่งใดที่ผิดพลาดต้องแก้ไข โครงการที่ต้องมีการตรวจสอบความถูกต้องและ ข้อเท็จจริงต้องมีการตรวจสอบหาข้อเท็จจริงให้ได้ในแต่ละคน เพื่อประเมินผลให้ได้มากที่สุด การ ตรวจสอบต้องแยกแยะข้อเท็จจริง และศักยภาพของเด็กจะไม่เท่ากันจึงจัดเป็นกลุ่มของกิจกรรมผล ของโครงการ ที่ผู้เรียนช่วยกันทำและสำเร็จสามารถนำเสนอเป็นชิ้นงานเกิดความภาคภูมิใจ ในการ สอนผู้สอนนำหลักวิมิงสาบูรณาการ โดยการตรวจสอบงานหรือกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ทำด้วยความ รอบคอบการทำโครงการหรือกิจกรรมใดๆ ต้องมีการตรวจสอบเพื่อหาความก้าวหน้าหาถึง ข้อผิดพลาดเพื่อแก้ไข^{๒๓๙}

จัดการเรียนการสอน ที่เน้นระเบียบ ข้อปฏิบัติ การทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อรู้จักสามัคคี และ รับฟังความคิดเห็นคนกลุ่ม เพื่อหาข้อสรุปไปในทิศทางเดียวกัน มีระเบียบข้อปฏิบัติในการใช้ มีการ กำหนดข้อตกลงและข้อปฏิบัติในห้องเรียนร่วมกัน เพื่อผู้เรียนสามารถปฏิบัติตามข้อตกลงได้แล้วต้องนำ หลักธรรมมาใช้ ครูต้องปฏิบัติตามขั้นตอนการทำโครงการให้ถูกต้อง และพยายามสอนนักเรียนให้มี ระเบียบวินัยในการปฏิบัติตัวในการทำโครงการ ยึดหลักศีล (ระเบียบ, ข้อปฏิบัติ) การฝึกให้นักเรียน ปฏิบัติตามกฎของโรงเรียน ปฏิบัติในสิ่งที่ตั้งถาม โดยเน้นไปตามข้อกำหนด ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อ ความเรียบร้อยภายในโรงเรียนพบว่า เน้นการฝึกระเบียบวินัย การปฏิบัติตามข้อตกลงของห้องเรียน และศึกษา^{๒๔๐}

ควรฝึกตัวเองก่อนที่จะฝึกผู้อื่น เพราะจะเป็นต้นแบบที่ดีได้ ครูพยายามทำตนแบบอย่างใน การปฏิบัติตามระเบียบ และข้อปฏิบัติของโรงเรียนให้นักเรียนเห็น เป็นแบบอย่าง ทั้งการแต่งกาย การพูด การทานอาหาร โดยเน้นผู้เรียนเน้นข้อปฏิบัติฝึกกาย วาจา ใจให้ดียิ่งขึ้นเน้นมีความสุจริต กาย วาจาและอาชีพ เป็นการปฏิบัติขั้นต้น ฝึกให้ผู้เรียนมีระเบียบ และเข้าใจข้อปฏิบัติโดยทำการตกลง

^{๒๓๗} สัมภาษณ์ พระครูนิวิศร์ธาคูณ, เจ้าคณะตำบลบางละมุง เจ้าอาวาสวัดศรีวนาราม อำเภอบางละ มุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๓๘} สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ จิรฐาโณ, เจ้าคณะอำเภอบ้านบึง เจ้าอาวาสวัดเขาถ้ำ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๓๙} สัมภาษณ์ นายอำนาจ มานะ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเกาะจันทร์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๔๐} สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ พระครูนิวิศร์ธาคูณ, เจ้าคณะตำบลบางละมุง เจ้าอาวาสวัดศรีวนาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ร่วมกัน ก่อนทำการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมในห้องเรียน ฝึกให้ผู้เรียนมีระเบียบ และเข้าใจข้อปฏิบัติโดยทำการตกลงร่วมกัน ก่อนทำการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมในห้องเรียน ทุกขั้นตอนในการอบรมสั่งสอน ต้องตั้งกฎเกณฑ์ระเบียบวินัย ในการปฏิบัติไปในทางเดียวกัน^{๒๔๑}

ดังนั้น การสอบถามความคิดของเด็กเพื่อยึดมาเป็นหลักปฏิบัติร่วมกัน ให้นักเรียนท่องหลักศีล พร้อมกับการอธิบาย ยกตัวอย่างประกอบในสถานการณ์ปัจจุบัน แทรกกฎระเบียบของโรงเรียน บูรณาการกฎระเบียบของวัด และให้นักเรียนพยายามฝึกตามระเบียบของทั้ง ๒ แห่งจนได้ผลในทางปฏิบัติ การนำหลักศีลมาบูรณาการต่อการจัดการเรียนการสอนนั้นผู้สอนต้องสอดแทรกศีล ๕ ในหลักไตรสิก เพื่อเป็นกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติในการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้ประพฤติปฏิบัติตนได้เป็นอย่างดี นักเรียนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานศึกษาอย่างเคร่งครัด^{๒๔๒}

เชื่อมโยงเข้ากับกฎระเบียบของสถานศึกษาให้นักเรียนฝึกปฏิบัติเอง และเกิดเป็นความรับผิดชอบ เพื่อเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การมีระเบียบและข้อปฏิบัติเพื่อกำหนดให้การเรียนการสอนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สื่อวีดิทัศน์, อภิปราย, บรรยาย, ตั้งคำถาม ให้นักเรียนฝึกเดินแถวให้เป็นระเบียบ ในขณะที่ขึ้นชั้นเรียนและเข้าแถวซื้ออาหารในโรงอาหาร มีการสร้างกฎระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ ร่วมกันและให้สามารถนำไปปฏิบัติร่วมกันได้ การฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ต้องเป็นไปตามข้อกำหนดในทิศทางเดียวกันเพื่อความเรียบร้อยภายในโรงเรียน^{๒๔๓}

การนำหลักศีลมาบูรณาการต่อการจัดการเรียนการสอนนั้นต้องสอดแทรก ศีล ๕ เป็นระเบียบสื่อให้ผู้เรียนเป็นอย่างดี ฝึกให้เด็กยึดมั่น ปฏิบัติตามข้อห้ามที่เป็นสิ่งที่ดีได้ ประพฤติอยู่เสมอและตระหนักถึงการมีศีล ทุกขั้นตอนในการอบรมสั่งสอน ต้องตั้งกฎเกณฑ์ ระเบียบวินัยในการปฏิบัติไปในทางเดียวกัน สอบถามความคิดของเด็กเพื่อยึดมาเป็นหลักปฏิบัติร่วมกันโครงการจะต้องมีการวางข้อปฏิบัติของโครงการเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ ฝึกการทำงานกลุ่ม ความรักความสามัคคีทำงานเป็นระบบ การนำหลักศีลในไตรสิกขา ๓ มาบูรณาการต่อการจัดการเรียนการสอนนั้นต้องสอดแทรก ศีล ๕ เป็นระเบียบสื่อให้ผู้เรียนเป็นอย่างดี การฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ต้องเป็นไปตามข้อกำหนดในทิศทางเดียวกันเพื่อความเรียบร้อยภายในโรงเรียนในการทำโครงการต้องทำตามระเบียบข้อปฏิบัติที่ถูกต้องตามขั้นตอน จะเกิดความสำเร็จสู่เป้าหมายที่ดี^{๒๔๔}

สร้างความตระหนักและศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญาการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพื่อนำมาเป็นแนวทางโครงการ มีความร่วมมือร่วมใจ ตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้งานประสบความสำเร็จ มีความตั้งใจฝึกฝน สร้างความตระหนัก ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ สำคัญที่สุดไม่ว่าจะทำ

^{๒๔๑} สัมภาษณ์ นายจิรศักดิ์ จิตสม, ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตศึกษา (เมืองพัทยา ๑๑), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๔๒} สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ดั่งเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิสัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๔๓} สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ พระอธิการบันลือ ลุกขโณ, เจ้าอาวาสวัดสันติคีรี อำเภอสรีราชา, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๔๔} สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพัทยา อำเภอเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

อะไรต้องมีหลักสมาธิ คือมีความตั้งใจในการทำงานและทำโครงการ ผลงานออกมาจะได้ดี และนักเรียนกับครูจะมีความรู้มากขึ้น มีสิ่งเร้า เสริมทรงการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนมีจิตตั้งมั่น จดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ต้องเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนสนใจ การเขียน การวาดภาพ การนั่งสมาธิ เพื่อเป็นการฝึกสมาธิ และเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว และเกิดปัญญา พบว่า การทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ การทำงานให้มีประสิทธิภาพ การพัฒนาให้ดีขึ้น^{๒๔๕}

ทุกครั้งที่มาเรียนครูจะต้องมีความตั้งใจ และเตรียมการวางแผนว่าเราจะสอนอะไร นักเรียนบ้างนอกเหนือจากความรู้ นั่นคือ ฝึกให้นักเรียนทำสมาธิและสร้างสติก่อนทำทุกอย่าง อย่างรอบคอบ การทำงานให้มีประสิทธิภาพ การพัฒนาบุคลิกภาพให้ดีขึ้น มีการให้ผู้เรียนกำหนดจิต ทำสมาธิ ก่อนเรียนเพื่อให้นักเรียนมีสมาธิในการเรียน นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนและเกิดสมาธิต่อการเรียนการสอน มีการให้ผู้เรียนกำหนดจิต ทำสมาธิ ก่อนเรียนเพื่อให้นักเรียนมีสมาธิในการเรียน นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนและเกิดสมาธิต่อการเรียนการสอน^{๒๔๖}

ทุกครั้งที่สอนต้องบูรณาการนึกถึงความตั้งใจในสำคัญ ให้เด็กมีความตั้งใจต่อสิ่งที่เราจะกระทำ ถ้าเรามีความตั้งใจยึดมั่นในสิ่งต่างๆ ก็จะเป็นผลดีกับตนเอง ฝึกให้นักเรียนมีความมุ่งมั่น มีความรอบคอบในการทำงาน ก่อนการเรียนการสอนให้นักเรียนฝึกจิต นั่งสมาธิรวบรวมจิตใจก่อนเรียนเรื่องธรรมะ หรือเรื่องหลักสามัญประมาณ ๒-๓ นาที การนำหลักสมาธิมาบูรณาการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้ผู้เรียนมีสมาธิ เกิดความตั้งใจในการเรียนและสามารถเรียนรู้ได้ดี ให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าด้วยตนเองเพื่อหาวิธีคิด^{๒๔๗}

กำหนดหัวข้อใน ชั่วโมงเรียนทุกครั้ง เพื่อสำรวจความตั้งใจของผู้เรียน ให้ผู้เรียนค้นคว้าเนื้อหา หัวข้อที่จะเรียนมาล่วงหน้าเสมอๆ หลักสมาธิที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทำให้เกิดการเรียนรู้จิตที่นิ่งไม่วอกแวก เพื่อมีสมาธิทำให้สมองได้รับข้อมูลได้ง่ายขึ้น ใช้สื่อวีดิทัศน์, อภิปราย, บรรยาย, ตั้งคำถาม, ปฏิบัติจริง ก่อนการเรียนให้นักเรียนฝึกนั่งสมาธิอย่างน้อย ๑๐ นาที ต้องมีการบูรณาการจัดการสอนให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อให้ส่งผลต่อเด็กให้เกิดการเรียนรู้ การเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนมีจิตตั้งมั่นจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ต้องเป็นกิจกรรม ที่ผู้เรียนสนใจ ซึ่งเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว^{๒๔๘}

การนำหลักสมาธิมาบูรณาการต่อการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นศูนย์กลาง มีความสามารถเรียนรู้ได้ดีความรู้เพื่อนำไปใช้ในการทำโครงการ สมาธิเป็นจุดเริ่มต้นของความสำเร็จ คนเรามีความมุ่งมั่นมักจะทำอะไรสำเร็จเสมอผู้ทำโครงการจะขาดความตั้งใจที่ดีไม่ได้ ถ้าขาดความตั้งใจงานนั้นก็จะไม่เกิดผลดี การบูรณาการการสอนให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อให้ส่งผลต่อเด็กให้เกิดการเรียนรู้ สร้างความตระหนักในโครงการ เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ การฝึกฝน

^{๒๔๕} สัมภาษณ์ นายณรงค์ ผิวอ่อน, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพญาฯ (พัพพานุกูล), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

^{๒๔๖} สัมภาษณ์ พระมหาสุชาติ ธรรมกาโม , ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๔๗} สัมภาษณ์ นายสุรัตน์ เมฆวรากล, ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๔๘} สัมภาษณ์ พระครูนิวิศร์ธรรมาคม, เจ้าคณะตำบลบางละมุง เจ้าอาวาสวัดศรีวนาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

อบรมการนั่งสมาธิ เพื่อไปสู่การได้ปัญญาให้นักเรียนศึกษาข้อมูล เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการทำโครงการ มีความร่วมแรงร่วมใจขึ้นตอน การแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต โดยการได้โครงสร้างใหม่ในการทำงานบางครั้งเจอปัญหาอาจเกิดความท้อถอยถ้าเรามีความตั้งใจจริงงานย่อมสำเร็จ ^{๒๔๙}

โครงการที่ทันสมัยการแสวงหาความรู้ใหม่ มาใช้ในการสร้างโครงการ แสวงหาความรู้ฝึกให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดให้เกิดทักษะใหม่ๆ ครูต้องใช้หลักปัญญา คือพยายามหาความรู้ใหม่มาให้นักเรียนอยู่เสมอแต่จะต้องเป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อผู้เรียน ให้มากที่สุด เปิดปัญญาเมื่อรับสิ่งใหม่ๆ และพัฒนาหลักขององค์ความรู้ ด้วยการฝึกคิดพัฒนาความคิดใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น สื่อการเรียนการสอนต้องทันสมัยอยู่เสมอปัญญา คือ ความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล และเป็นหลักธรรมที่คอยกำกับให้เกิดการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต โดยการใช้โครงการ ให้เกิดความรู้ใหม่ ด้วยการคิดแก้ปัญหา โดยกระบวนการกลุ่มพบว่า เน้นให้แสวงหาความรู้ที่เป็นสิ่งใหม่เน้นการนักเรียนให้แสวงหาความรู้ที่เป็นสิ่งใหม่ ครูพยายามนำความรู้ที่แปลกใหม่มาสอนนักเรียน อยู่เป็นประจำ ^{๒๕๐} ให้รู้เหตุผลอย่างชัดเจนไว้ในสิ่งที่ควรเว้นศรัทธาด้วยเหตุผลไม่และหลงเชื่ออย่างมง่าย เชื่อมั่นในตนเอง ให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้จากสื่อเทคโนโลยี ซึ่งจะมีผลให้เกิดความรู้ใหม่ๆ เพื่อเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้จากสื่อเทคโนโลยี ซึ่งจะมีผลให้เกิดความรู้ใหม่ๆ และเพื่อเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ^{๒๕๑}

สภาวะปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ครูจึงต้องค้นหาความรู้ใหม่ๆ มาให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ คิดแก้ปัญหา ต่อสิ่งที่เกิดขึ้นนำความรู้ใหม่ๆ มาใช้ในชีวิตประจำวัน มีการศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ให้มีความเป็นปัจจุบัน มาถ่ายทอดให้กับผู้เรียนเป็นประจำ พานักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดธรรมสามัคคี หรือห้องจริยศึกษาในเรื่องการปฏิบัติตน ในการมาทำบุญ ทำกิจกรรมฟังสดอภิธรรมศัพการบังสุกุล ในการเรียนการสอนแต่ละวิชา ผู้สอนควรมีการสอดแทรกหลักปัญญาคือสามารถให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ ได้ ^{๒๕๒} ผู้เรียนแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ ทบทวนความรู้เดิม กระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอและไม่ลืมหืมที่จะทบทวนความรู้เดิม ศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ^{๒๕๓}

ตามหลักปัญญาคือ ความรู้ทั่ว คือรู้ถึงเหตุถึงผลเป็นหลักธรรมที่คอยกำกับศรัทธา ทำให้ผู้เรียนอยากเรียนมีความเคารพ ใช้สื่อวีดิทัศน์, อภิปราย, บรรยาย, ตั้งคำถาม, ให้นักเรียนสรุปความให้นักเรียนติดตามข่าวสารประจำวัน ที่นักเรียนสนใจและมาร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพความเป็นจริงปัจจุบันนี้เกี่ยวกับการเรียนการสอนจะมีเทคนิคใหม่ๆ อยู่เสมอจึงจำเป็นต้องค้นคว้า หาวิธีและเทคนิคต่างๆ ให้เด็กเกิดการกระตุ้นอยากเรียนรู้ ปัญญา คือความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล เป็นหลักธรรมที่สามารถ

^{๒๔๙} สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ดั่งวงเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิสัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๕๐} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ พิมลสกุล, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพิทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๕๑} สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพิทยา อำเภอเมืองพิทยา จังหวัดชลบุรี, วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

^{๒๕๒} สัมภาษณ์ พระมหาสุชาติ ธมมกาโม, ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๕๓} สัมภาษณ์ นายปิยบุตร เอมโธ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

นำมาแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต ในการเรียนการสอนจะต้องมีความรัก ความเอ็นดู เพื่อให้เราเป็นคนดีได้ด้วยความรู้ใหม่ๆ ในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลงทำให้สิ่งเกิดสิ่งที่เป็นความรู้ เป็นสิ่งของที่เกิดขึ้นใหม่ จึงต้องเกิดการเรียนรู้ให้ทันกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงการทำโครงการเราจะพบสิ่งที่ดีและสิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรคสิ่งที่ค้นพบ ก็จะเป็นสิ่งที่เรารู้^{๒๕๔}

ดังนั้น การให้นักเรียนติดตามข่าวสารประจำวัน ที่นักเรียนสนใจ และนำมาร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพความเป็นจริงการสร้างความรู้ใหม่หรือองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อให้เกิดโครงการ และให้นักเรียนติดตามข่าวสารประจำวัน ที่นักเรียนสนใจและมาร่วมกันวิเคราะห์ถึงสภาพความเป็นจริงนำมาเสนอหน้าชั้นเรียนของแต่ละชั้นเรียน และหลักปัญญา การแสวงหาความรู้ใหม่ มาใช้ในการสร้างโครงการ ในการเรียนการสอนแต่ละวิชา ผู้สอนควรมีการสอดแทรกกลักรรรมในไตรสิกขา นั่นคือปัญญาคือสามารถให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ และการทำโครงการ เมื่อทำไปจะพบประเด็นข้อคิดที่เกิดขึ้นเราสามารถ นำมาสานต่อเป็นความรู้ใหม่ๆ ได้

๔. การเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน

จากผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า เอาใจใส่ มีความรัก มีความเมตตา ต่อศิษย์ แหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน ต้องมีความสนใจของผู้เรียน พบว่า การฝึกให้ผู้เรียนพึงพอใจและใช้แหล่งเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์ ปัญหาที่เกิดในชุมชนและปลูกฝังให้ผู้เรียนรู้จักใช้หลักธรรมตามหลักพันทะมาช่วยดำเนินการ ครูพยายามเน้นภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนรู้นอกห้องเรียน โดยใช้หลักฉันทะแสดงความพอใจในสิ่งที่ทำและสอน ปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความคิดตามความพอใจท้องถิ่นของตนเอง สังเกตปัญหาที่เกิดโดยรอบชุมชน โดยปลูกฝังให้ผู้เรียนนำเอาหลักฉันทะมาช่วยในการแก้ไขปัญหา^{๒๕๕}

การปลูกฝังให้ผู้เรียนนำเอาหลักฉันทะมาช่วยในการแก้ปัญหา เมื่อผู้เรียนจะก้าวไปหาสิ่งที่ผิด พยายามกระตุ้นผู้เรียนให้นำเอาหลักธรรมมาข่มจิตใจของนักเรียนเอง ปลูกฝังให้นักเรียนมีความรัก ความพึงพอใจในขบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน ปลูกฝังให้นักเรียนมีความรัก ความพอใจในการเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน ครูนำนักเรียนไปปฏิบัติตามท้องถิ่น ใกล้เคียงกับวัด หรือที่โรงเรียน สังเกตความเอาใจใส่ ความสนใจของนักเรียน^{๒๕๖}

หลักฉันทะในการเรียนรู้นอกห้องเรียนนั้น ผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ได้ด้วยความรัก ความห่วงหาแน แหล่งเรียนรู้ต่างๆ และอนุรักษ รักษาได้ดี เช่น มีความรักความศรัทธาในวัด ก่อนที่คนอื่นจะให้ ควรให้เขาด้วยใจ ให้ไม่หวังสิ่งตอบแทน รู้จักแบ่งปันพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ใช้เทคนิคการตั้งคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาที่จะเข้าสู่บทเรียน โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกเนื้อหาที่จะเรียนรู้ เองตาม

^{๒๕๔}สัมภาษณ์ นางชนิตา ยินดีสุข, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุทธาวาส, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๕๕}สัมภาษณ์ นางนิตา ยินดีสุข, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุทธาวาส, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๕๖}สัมภาษณ์ นายพูลศักดิ์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพิทยา ๓, ๑๗ กุมภาพันธ์

ความเข้าใจและสนใจ การเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนต้องมีใจรักตามหลัก
ฉันทะ ความรักความพอใจในการทำงาน ศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ ปฏิบัติจริง^{๒๕๗}

ดังนั้น ตามแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้นักเรียนรักและภูมิใจใน
วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นที่นักเรียนอยู่ สร้างความตระหนักให้กับเด็กเพื่อกระตุ้นให้เกิดความรัก
และความหวงแหนในภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และ
แหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน ต้องมีความสนใจของผู้เรียน แล้วจะทำให้เกิดการเรียนรู้ มุ่งมั่นและพอใจ
ในการทำงาน โดยการให้กลุ่มนักเรียนช่วยกันระดมความคิดแหล่งที่มีคุณค่าในชุมชนเพื่อช่วยกัน
อนุรักษ์สิ่งที่ได้ไว้^{๒๕๘}

ฝึกคิดเอง ลงมือปฏิบัติ เมื่อผู้เรียนเกิดความพอใจในการเรียนรู้ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
และแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนนำมาใช้ให้บรรลุผล สนใจใฝ่รู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้พยายาม
การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอน ครูต้องมีหลักวิธีะ เพราะวันเดียวคงไม่ทันและเพียงพอต่อการเรียน
ปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรู้เรื่องเป็นนักวิจัยท้องถิ่น รักคนในท้องถิ่นและรักงานที่ตนทำ การส่งเสริมให้
ผู้เรียนมีความเพียรพยายาม เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเพียร
เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนและให้ผู้เรียนได้คิดได้ปฏิบัติและเกิดองค์ความรู้ใหม่^{๒๕๙}

ส่งเสริมปลูกฝังให้เด็กมีความเพียร พยายามในการทำงานให้เกิดผลดี ส่งเสริม ปลูกฝังให้
ผู้เรียนมีความเพียรพยายามในการทำงาน หลวงพ่อแนะนำปฏิบัติตน การทำความดี ความพยายาม
วัดจะต้องให้ความรู้กับผู้เรียนในหลักธรรมคำสั่งสอนต่างๆ ได้โดยอบรมสั่งสอน ให้ผู้เรียนมีความ
พากเพียรในการเรียน การทำงานให้ตรงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยใช้หลักความเพียร หลักวิธีะในการ
ทำงาน ตั้งเป้าหมาย วางแผน ระดมความคิดและหาข้อสรุปของกลุ่ม^{๒๖๐}

การเพียรพยายามหาความรู้ตามแหล่งภูมิปัญญามาใช้ให้บรรลุผล ศึกษา ค้นคว้าหา
ความรู้ ปฏิบัติจริง ตามแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งของหรือสิ่งปลูกสร้างใน
ชุมชนจะมีขึ้นจะเกิดขึ้นได้ต้องใช้ความพยายามในกาจัดทำจึงเกิดผลสำเร็จ สร้างความตระหนักใน
เรื่องความเพียรโดยใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเกิดความภูมิใจในการเรียนรู้ ย่อมทำให้เกิด
ความมุ่งมั่น โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนมาใช้ให้บรรลุผล แหล่งความรู้ใน
ชุมชนกว่าจะเกิดผลที่ปรากฏจะต้องใช้ความเพียรพยายามในการจัดสร้างที่นาน^{๒๖๑}

ความสนใจในแหล่งเรียนรู้ภายนอกห้องเรียน การศึกษาทบทวนเนื้อหา โดยศึกษาจากผู้รู้ใน
ชุมชน เช่น พระสงฆ์ ในเรื่องหลักพุทธธรรม และชาวบ้านที่มีความรอบรู้ พบว่า ให้ความสำคัญ ในการ

^{๒๕๗} สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ พระราชสิทธิวิมล, ประธานคณะกรรมการบริหารหน่วยวิทยบริการ คณะ
สังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๕๘} สัมภาษณ์ นายสุรัตน์ เมฆวรากุล, ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๕๙} สัมภาษณ์ พระมหาสุชาติ ธมมกาโม, ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร.
วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๖๐} สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ดั่งเจริญ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิ์สัมพันธ์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์
๒๕๖๐.

^{๒๖๑} สัมภาษณ์ พระมหาถาวร ฐานวโร, รองเจ้าคณะอำเภอบางละมุง เจ้าอาวาสวัดสุทธาวาส อำเภอบางละมุง
จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเอาใจใส่ต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นอนุรักษ์สืบสานต่อ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้สอน ครูต้องมีความเอาใจใส่ต่อการสอนเมื่อวิทยากรกลับไปแล้วครูต้องทำหน้าที่สอนแทน และนำไปบอกต่อต่อคนรุ่นหลังได้ เรียกว่าหลักจิตตะ ถ้าหากเรามีใจจดจ่อในสิ่งที่เราคิดสิ่งที่เราทำมีความรอบคอบมากขึ้น และการตัดสินใจอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วย ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเอาใจใส่ต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนเพื่อนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน^{๒๖๒}

ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเอาใจใส่ในการเรียนรู้รอบๆ ชุมชน สนับสนุนให้ผู้เรียน มีความเอาใจใส่ ต่อการทำงานให้มีความรักเสมอภาค ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติงาน ครูและหลวงพ่อสั่งเกตการณ์เอาใจใส่ จากการนำนักเรียนไปเรียนรู้ที่ศาสนพิธีหรือที่วัดทางพุทธศาสนา ผู้สอนจะต้องเอาใจใส่ดูแลผู้เรียนเมื่ออยู่ที่โรงเรียน เมื่อผู้เรียนอยู่ที่บ้านจะต้องได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากพ่อแม่ผู้ปกครอง เมื่อไปวัดผู้เรียนจะต้องเรียนรู้การใช้ชีวิต การปฏิบัติตนอย่างไร เมื่ออยู่ตามสถานที่ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม การสรุปผลในการทำงานที่มีส่วนร่วมกัน เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ๆ เขียนสรุปรายงานผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานร่วมกัน หมั่นให้ผู้เรียนทบทวนเนื้อหาโดยศึกษาจากผู้รู้ในชุมชนเช่น พระในเรื่องของหลักธรรม ศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ ปฏิบัติจริง ตามแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งปลูกสร้างในท้องถิ่นถ้าไม่มีผู้สนใจเอาใจใส่มันก็จะไม่เกิดเป็นผลสำเร็จได้ สร้างความตระหนักให้กับเด็กให้เกิดความเอาใจใส่ต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ผู้เรียนทบทวนเนื้อหา โดยศึกษาจากครูประจำชั้น พระในเรื่องหลักธรรม ให้นักเรียนสำรวจหาแหล่งเรียนรู้ และช่วยกันเอาใจใส่ให้ความสำคัญกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน^{๒๖๓}

มีการพัฒนาการของผู้เรียน สม่่าเสมอ ตั้งหมายเป้า เนื้อหาที่ผู้เรียนสนใจ และออกหาข้อเท็จจริงกับปรากฏการณ์ชาวบ้าน พบว่า นำความรู้ที่ได้จากภูมิปัญญามาใช้ ให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนในชุมชน เพื่อพบปัญหาจากการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากแหล่งเรียนรู้ เมื่อมีการจัดกิจกรรมครูต้องเชิญครูวิทยากร และประชาชนมาตรวจสอบความถูกต้องโดยใช้หลักวิมังสา ตรวจสอบทบทวนเรื่องต่างๆ ที่ได้ทำมาประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน เมื่อพบปัญหาจากการเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือจากแหล่งเรียนรู้ นอกห้องเรียน จึงนำมาตรวจสอบและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน เมื่อพบปัญหาจากการเรียนจากชุมชนภายนอก^{๒๖๔}

จึงนำมาตรวจสอบและแก้ไขปัญหให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ฝึกให้ผู้เรียนมีการตรวจสอบ และรู้จักการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดผลดี ฝึกให้ผู้เรียนมีการตรวจสอบ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลวงพ่อและครูที่เกี่ยวข้องกับวิชาในท้องถิ่น ร่วมกันออกแบบทดสอบ เพื่อตรวจสอบนักเรียนทุกคน การบูรณาการหลักวิมังสา ทำได้โดยให้ผู้สอนต้องมี

^{๒๖๒} สัมภาษณ์ นายอนุศักดิ์ เปรมเปราะ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพญา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๖๓} สัมภาษณ์ พระมหาถาวร ฐานวโร, รองเจ้าคณะอำเภอบางละมุง เจ้าอาวาสวัดสุทธาวาส อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๖๔} สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ จิรุตโต, เจ้าคณะอำเภอบ้านบึง เจ้าอาวาสวัดเขาถ้ำ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

การตรวจสอบผู้เรียนในการใช้แหล่งเรียนรู้ต่างๆ นอกห้องเรียนได้เมื่อโรงเรียนพาออกนอกสถานที่ ว่ามีความสนใจในสถานที่นั้นๆหรือไม่ การประเมินวัตถุประสงค์ต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้โดยใช้หลักการทำงาน วิมังสา ประเมินผลตามสภาพจริง โดยให้ตรงตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ตั้งเป้าหมายเนื้อหาที่ผู้เรียนสนใจ และออกหาข้อเท็จจริงกับปราชญ์ชาวบ้าน ศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ ปฏิบัติจริงตามแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่น^{๒๖๕}

ภูมิปัญญาท้องถิ่น กว่าจะเกิดการยอมรับได้ ก็ต้องผ่านการตรวจสอบผ่านการยอมรับจากผู้คนมาก่อน ให้ผู้เรียนมีการตรวจสอบข้อเท็จจริง ตั้งเป้าหมาย เนื้อหาที่ผู้เรียนสนใจ และออกหาข้อเท็จจริงกับปราชญ์ชาวบ้าน การตรวจสอบแหล่งเรียนรู้หรือการประเมินหาข้อดีข้อเสียและสิ่งที่ต้องช่วยกันพัฒนาให้คงอยู่^{๒๖๖}

ยึดแนวปฏิบัติหลักสี่ ระเบียบ ข้อปฏิบัติ ผู้เรียนต้องเคารพปฏิบัติตัวให้เหมาะสมต่อแหล่งเรียนรู้และผู้ให้ความรู้ พบว่า วางแนวทางปฏิบัติ ในการใช้แหล่งเรียนรู้ ให้ผู้เรียนรู้มีระเบียบ ปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกัน เราต้องปฏิบัติตามหลักสี่ (ระเบียบข้อปฏิบัติ) อย่างเคร่งครัด เมื่อมีการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะมิฉะนั้นจะเกิดความเข้าใจไม่ตรงกัน เน้นผู้เรียนและข้อปฏิบัติ ภายวจาใจทำงานร่วมกันอย่างสุจริตฝึกฝนแนวทางการปฏิบัติด้วยหลักสายกลาง^{๒๖๗}

ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีระเบียบ และปฏิบัติตามข้อปฏิบัติที่ตกลงร่วมกัน พบว่า ในการเรียนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางท้องถิ่นจะเกี่ยวข้องกับประเพณีและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงต้องสอดคล้องกับหลักธรรมคำสั่งสอน เน้นให้เด็กได้ปฏิบัติ ตามระเบียบ ข้อปฏิบัติ ร่วมกับชุมชนและแหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานที่อย่างเคร่งครัด เน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติตามระเบียบ ข้อปฏิบัติร่วมกันอย่างเคร่งครัด จัดนักเรียนฝึกระเบียบของท้องถิ่น วัฒนธรรมของเราซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีมาก ๆ บูรณาการหลักสี่ โดยทางโรงเรียนได้จัดให้ผู้เรียนได้เข้าค่ายอบรมคุณธรรม ด้วยจริยธรรมในแหล่งเรียนรู้คือ วัด เพื่อให้ผู้เรียนได้เป็นคนดี มีระเบียบวินัย ปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนได้อย่างถูกต้อง^{๒๖๘}

นำปราชญ์ชาวบ้านในเรื่องที่น่าสนใจมาสอนหรือไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ ตั้งประเด็นของปัญหาไว้ และปฏิบัติให้ได้ตามที่ตกลงกันไว้ ผู้เรียนต้องเคารพกฎกติกาที่ทำร่วมกัน และให้ความเคารพต่อกฎที่ตั้งไว้ ศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ ปฏิบัติจริง ตามแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งที่เป็นแหล่งเรียนรู้ เราจะเข้าไปใช้ต้องปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของแหล่งเรียนรู้ นั้นๆ เน้นให้เด็กมีการปฏิบัติตามระเบียบข้อปฏิบัติร่วมกัน ผู้เรียนต้องเคารพ และปฏิบัติตัวให้

^{๒๖๕} สัมภาษณ์ นายอำนาจ มานะ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเกาะจันทร์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๖๖} สัมภาษณ์ นายอนุศักดิ์ เปรมเประ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๖๗} สัมภาษณ์ นางชนิตา ยินดีสุข, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุทธาวาส, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๖๘} สัมภาษณ์ พระครูสุธีรวิมล, เจ้าคณะตำบลท่าบ่อใหญ่ เจ้าอาวาสวัดเกาะโพธิ์วาส อำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

เหมาะสมต่อแหล่งเรียนรู้ การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้องช่วยกันสร้างกฎระเบียบข้อบังคับในการใช้^{๒๖๙}

สอดคล้องด้านเนื้อหา ความมีสมาธิ การใช้ปัญญา ต่อการจัดการเรียนการสอน การปฏิบัติในสิ่งที่ตนพอใจ สนใจด้วยตนเอง การเลือกแหล่งข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งการเรียนรู้ นอกห้องเรียน เพื่อเกิดความรู้และได้ประสบการณ์ พบว่า ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักใช้แหล่งเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์ การนำหลักการสมาธิประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดสมาธิ เมื่อจัดกิจกรรมที่เน้นภูมิปัญญาในท้องถิ่นแล้ว ครูต้องมีหลักสมาธิ คือความตั้งใจในการทำงานเพื่อที่ความรู้จะถึงนักเรียนอย่างเต็มที่ พัฒนาบุคลิกภาพให้ดีขึ้น มีจิตที่มั่นคง ท้องถิ่นเจริญ คนเจริญ พัฒนาบุคลิกดีขึ้น^{๒๗๐}

การนำหลักสมาธิมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน จะทำให้เป็นการสร้างสมาธิ ก่อนจัดการเรียนการสอน ทำให้ประสิทธิภาพการเรียนการสอนดี การนำหลักสมาธิมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน จะทำให้เป็นการสร้างสมาธิก่อนจัดการเรียนการสอน ทำให้ประสิทธิภาพการเรียนการสอนดีขึ้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสมาธิ มีความตั้งใจในการทำกิจกรรมร่วมกับภูมิปัญญา และแหล่งเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ฝึกให้ผู้เรียนมีความตั้งใจในการทำงาน อันจะส่งผลให้เกิดต่อผลงานมีประสิทธิภาพ ฝึกนักเรียนให้มีความตั้งใจ มีสมาธิในการเรียน ความตั้งใจ ไม่ว่าวิชาสามัญ และวิชา ทาคุณธรรม^{๒๗๑}

ฝึกให้ผู้เรียนมีความตั้งใจในการเรียนโยการให้ผู้เรียนได้นั่งสมาธิในช่วงพักกลางวันก่อนเข้าเรียน ดังนั้นในช่วงบ่าย ผู้เรียนจะได้มีสมาธิมีความตั้งใจในการทำงานและการเรียน ให้นักเรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ไม่รู้ ได้เรียนรู้และปฏิบัติด้วยตนเอง เช่นการตัดบาตร วางแผนการทำงานและกำหนดเป้าหมายประเด็นสำคัญ เพื่อไม่ให้ผู้เรียนมองข้ามไปครูคอยช่วยชี้แนะภาระหน้าที่กันทำ การออกไปหาความรู้นอกสถานที่ และสามารถเก็บเกี่ยวประสบการณ์และข้อมูลมาให้มากที่สุด ศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ ปฏิบัติจริง ตามแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมาได้ ก็ต้องมาจากความตั้งใจแน่วแน่ที่จะทำให้เกิดประโยชน์ มีการส่งเสริมให้เด็กสร้างสมาธิในตนเอง และจะส่งผลให้เด็กเกิดความตั้งใจในการทำกิจกรรมต่างๆ ให้ผู้เรียนเลือก ทำและปฏิบัติในสิ่งที่ตนพอใจและสนใจด้วยตนเอง แหล่งเรียนรู้ในชุมชนต้องมีความตั้งใจ ยึดมั่นให้เกิดประโยชน์สำหรับการเรียนรู้^{๒๗๒}

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สามารถนำมาประยุกต์ เป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ การบูรณาการหลัก ปัญญา เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และการเรียนรู้นอกห้องเรียนทำให้เกิดความรู้หลากหลาย เพื่อนำไปสู่

^{๒๖๙} สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ, ปลัดเมืองพัทยา อำเภอมะนัง จังหัดชลบุรี, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๗๐} สัมภาษณ์ นายอำนาจ มานะ, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเกาะจันทร์พิทยาคาร, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๗๑} สัมภาษณ์ นายณรงค์ ผิวอ่อน, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา๘ (พัทยานุกุล), ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๗๒} สัมภาษณ์ นายอัมพร อิสสรารักษ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนพนัสพิทยาคาร อำเภอนนทบุรี จังหวัด ชลบุรี, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

แนวคิดใหม่ๆ พบว่า เชิงภูมิปัญญาทำให้ความรู้เป็นวิทยากร เน้นผู้เรียนรู้ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ คงทน และสร้างความรู้ใหม่ๆ และทันสมัย ทุกวันนี้เทคโนโลยีเปลี่ยนไปมาก ด้วยความรู้ก็เปลี่ยนไป เช่นกันครูควรนำหลักปัญญา มาใช้ในการนำความรู้มาใหม่มาสอนนักเรียนและสอดแทรกเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้เหตุ รู้ผล รู้งาน รู้ปริมาณ รู้กาล รู้ชุมชน รู้บุคคล เน้นผู้เรียนรู้ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเกิดความรู้ใหม่ทันสมัย ๑.เน้นความรู้ความเข้าใจ ๒.การเรียนรู้ใหม่ที่ทันสมัย สนับสนุนให้ผู้เรียนได้ค้นหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาพัฒนาให้เกิดทักษะกระบวนการที่ดีขึ้น^{๒๗๓}

ส่งเสริม สนับสนุน ให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ใหม่ๆ จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำมาพัฒนาให้เกิดทักษะที่ดีขึ้น โดยการพานักเรียนไปศึกษาในวัดธรรมสามัคคี หรือศาสนสถาน ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน การนำผู้เรียนออกไปเรียนรู้ตามสถานที่ต่างๆ เช่น วัด พิพิธภัณฑ์ สถานที่ให้ความรู้กับผู้เรียน ศึกษาจากข่าวสารที่เป็นปัจจุบันสืบค้นจากอินเทอร์เน็ต เพิ่มเติมทักษะร่วมกันและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกัน และกันระหว่างกลุ่ม เพื่อสรุปให้เกิดกระบวนการใหม่ๆ ร่วมกัน^{๒๗๔}

การบูรณาการหลักปัญญาที่เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน ทำให้เกิดความคิดที่หลากหลาย นำไปสู่แนวคิดใหม่ๆ ศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ ปฏิบัติจริง ตามแหล่งเรียนรู้ นอกห้องเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ จะทำให้เกิดความเปรียบเทียบ ทำให้เกิดความคิดต่อยอดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นความรู้ใหม่ โดยการนำความรู้และวิธีการ ในรูปแบบใหม่ๆ ซึ่งมาส่งเสริมให้เด็กเกิดการพัฒนาด้วยการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ การบูรณาการหลักปัญญา ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน ทำให้เกิดความคิดหลากหลายนำไปสู่แนวคิดใหม่ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาเก่าๆ จะถูกนำมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ ทำให้เกิดเป็นความรู้ใหม่ขึ้น

^{๒๗๓} สัมภาษณ์ นายพลศักดิ์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา, ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพิทยา ๓, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๗๔} สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ นายเอนก พัฒนพงษ์, รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๔.๔ ผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดชลบุรี” เพื่อตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของแนวทางการนำเสนองานวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๐ รูป/คน ได้ให้ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๑) นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความคิดเห็นว่า

๑. ถ้านั่นตัวผู้สอนเช่นว่า ผู้สอนจะมีฉันทะมีความรักในพระสอนศีลธรรมแค่ไหน อย่างไร มีวิริยะ ฉันทะมันไม่ใช่ว่ามีความรักกันมันมีแรงจูงใจไหมพระสอนศีลธรรมจะไม่เหมือนอย่างอื่นนะ ครับ วิริยะมีการไปช่วยในการจัดการเรียนการสอนหรือว่าไปสอนอย่างไร จิตตะได้ติดตามประเมินผลช่วยนักเรียนอย่างไร สุดท้ายได้ร่วมกับโรงเรียนในการใช้วิมังสา คือ การใช้ปัญญาไตร่ตรองในการแก้ไขปัญหา ซึ่งในโรงเรียนมัธยมศึกษาในชลบุรี^{๒๗๕}

๒. การเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางการให้ความคิดของนักเรียนอาจารย์จะเอาหลักอะไรมาบูรณาการ สมมุติทำสมาธิว่าท่านอาจารย์เอาหลักไตรสิกขามาบูรณานั่นให้ผู้เรียนมีข้อกฎระเบียบร่วมกัน อาจจะสวดมนต์ก่อน ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในห้อง^{๒๗๖} เพราะฉะนั้นในการที่จะจัดการเรียนการสอนอย่างไรเราไปโยงถึง กระบวนการ PDCA คำตอบของเรามันควรจะออกมาในเรื่องของ PDCA ซึ่งมันจะออกมาผลการวิจัยได้อย่างถูกต้อง แล้วใน PDCA ที่ตามที่พระมหา กฤษฎาพูดเมื่อสักครู^{๒๗๗}

๓. ให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้จากสื่อเทคโนโลยี ซึ่งจะมีผลให้เกิดความรู้ใหม่ๆ เพื่อเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ^{๒๗๘} ให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้จากสื่อเทคโนโลยี ซึ่งจะมีผลให้เกิดความรู้ใหม่ๆ^{๒๗๙} การที่เราทำให้คนมีศรัทธาจะมีความรักความยินดีโดยธรรมชาติของคน มันจะต้องรู้สึกว่ามันจะต้องได้สิ่งนั้นตอบแทน ถ้าเรารักใครแล้วถามว่าคนนั้นจะรักเราตอบไหม เราทำแล้วเราเหนื่อยสิ่งที่เราทำ ใครรักตอบแทนถ้าถามว่ารูปแบบ ถูกต้องตามหลักวิชาการไหม ก็ต้องตอบว่าถูกต้อง ตามหลักทรงนี้^{๒๘๐}

๔. หลายท่านที่มีมุมมองต่างกันดังนี้ ที่นี้ในองค์ความรู้ของอาจารย์จะขาดเรื่อง PDCA มาบูรณาการเข้ากับ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ให้เป็นกระบวนการเดียวกันมันก็จะไม่ทิ้งไม่หายไป แต่

^{๒๗๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ผศ.ดร. ผอ.หลักสูตร (รปศ. วังน้อย), ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๗๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหา กฤษฎา กิตติโสภโณ, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๗๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ ผศ.ดร. บุษกร วัฒนบุตร, เลขานุการหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา/อาจารย์ประจำประกาศนียบัตรวิชาชีพ (มจร วังน้อย), ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๗๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระภาวนาขันติยากร เจ้าคณะตำบลนามะตูม เจ้าอาวาสวัดหนองม่วงเก่า, จังหวัดชลบุรี, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๗๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูภาวนาภิธานุรักษ์ เจ้าอาวาสวัดอัมพะวัน, จังหวัดชลบุรี, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสุทิววิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดหุบบอน, จังหวัดชลบุรี, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

ผมว่า ศิล สมาธิ ปัญญา ทำให้เป็นเป้าหมายได้น่าจะดีกว่าเป็นตัวเสริมเช่นว่า สอนให้เขามีพฤติกรรมที่ดี คือมีศีลได้อย่างไร วิธีการทางการพูดการแสดงออก สมาธิคือมีจิตใจที่ดี ปัญญา คือ มีความรู้^{๒๘๑}

๕. การหลักธรรมต้องไปด้วยกัน นักเรียนต้องเป็นศูนย์กลาง โรงเรียนต้องเป็นแกนเป็นหลัก ฝ่ายคณะสงฆ์ต้องสนับสนุน ตัวผู้สอนเองต้องเชี่ยวชาญในศีล สมาธิ ปัญญา ปัญหาต่างๆเหล่านี้ ทุกวันนี้เด็กพูดถึงเรื่องสมาธิ เรื่องศีลและปัญญา กลับตาคมนะครับ เพราะภาพที่มันเกิดมันเป็นเรื่องของความคร่ำครึความโบราณ พระชอบบังคับให้ไปนั่งสมาธิ กลับตาคมนิ่งๆ ตัวตรงๆ ห้ามกระดิก ถ้านักเรียนกระดิกถือว่าไม่มีสมาธิ เป็นต้น^{๒๘๒}

๒) กระบวนการการวิจัยในการเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความคิดเห็นว่า

๑. คำตอบของกระบวนการวิจัยเล่มนี้จะต้องออกมาด้วยแกนของการจัดการ PDCA บนพื้นฐานของการใช้หลักธรรมเข้าไปช่วย แน่นอนว่าการที่จะทำงานอะไรก็ตามต้องใช้หลักอริยบท ๔ เรวก์แทรกไปแต่ละเรื่องแต่ละจุด เมื่อเราทำกระบวนการจัดการแล้ว จัดการผสมหลักอริยบท ๔ เข้าไปโดยเน้นใน ๔ ข้อที่ผู้วิจัยต้องทำคือตัวแปรตามถึงจะได้ศีล สมาธิ ปัญญา ขึ้นมามองว่าศีล สมาธิ ปัญญา^{๒๘๓}

๒. การทำการวิจัยเมื่อผลที่ตัวหลักพุทธธรรมที่นำมาเสนอตรงนี้เราก็นำมาใช้ในการวิจัยเมื่อติดขัดตรงไหนก็จะชี้แนะแก้ไขก่อนที่จะสำเร็จมีผลวิจัยออกแล้วเพราะ ฉะนั้นเห็นว่าสมบูรณ์ในการใช้หลักธรรมในการที่จะมาจัดการตรงนี้^{๒๘๔} กระบวนการวิจัยในชั้นเรียน ครูจะนำหลักอริยบท มาเน้นการจัดการเรียนการสอนเช่น พยายามมองเป็นกลางไม่เอนเอียง (ไม่มีอคติ ๔)^{๒๘๕} การใฝ่เรียนใฝ่รู้ เอาใจใส่ทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และพยายามทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้น มีการสอดแทรกหลักอริยบท ในเรื่องความรัก ความพอใจ ให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิด^{๒๘๖}

๓. การสร้างหลักสูตรการเรียนรู้เหมือนกันเรากำลังมองว่าการเรียนการสอนของพระศีลธรรมสอนอะไร เช่น สมมุติจะสอนวิชาพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าจะเริ่มจากกระบวนการอะไรมาสอน ร่างของพระหลักสูตรขึ้นมาว่า ๑.ต้องทำอะไร ๒. ทำอย่างไร จนเขาเกิดความรู้อย่างไร ที่นี้พอ

^{๒๘๑} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสุนทรธรรมวินิจ เจ้าอาวาสวัดระเวียงวรวิหาร, จังหวัดชลบุรี, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘๒} สทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาวิระ ธมฺมเตโช เจ้าอาวาสวัดเขาคันทรัง, จังหวัดชลบุรี, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘๓} สทนากลุ่มเฉพาะ ผศ.ดร. บุษกร วัฒนบุตร, เลขาธิการหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา/อาจารย์ประจำประภาคารรัฐศาสตร์ (มจร วังน้อย), ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘๔} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวิจิตรกิจจากร, เจ้าคณะตำบลโคกพะเอ เจ้าอาวาสวัดเนินสังข์, จังหวัดชลบุรี, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘๕} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูภาวนาภิธานรักษ์ เจ้าอาวาสวัดอัมพะวัน, จังหวัดชลบุรี, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘๖} สทนากลุ่มเฉพาะ พระภาวนาขันติยากร เจ้าคณะตำบลนามะตูม เจ้าอาวาสวัดหนองม่วงเก่า, จังหวัดชลบุรี, ๒๕๖๐.

มองของอาจารย์ผมก็มองว่า ผมยกตัวอย่างง่ายๆ เช่น เราจะสอนวิชาประวัติของพระพุทธเจ้า พุทธประวัติพระสอนศีลธรรมเอากระบวนการเริ่มจากอะไร^{๒๘๗}

๔. การนำหลักพุทธธรรมที่อาจารย์จะนำไปบูรณาการเห็นมีอยู่ ๗ ข้อ ถ้าแบ่งเป็นหมวดมีอยู่อิทธิบาท ๔ ๑.หมวด กับไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา กระผมว่าถ้าแยกให้ชัดเจนเป็นหมวดกันได้ก็คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ผมว่าน่าจะเป็นเป้าหมาย^{๒๘๘} จากผลความจริงเราต้องการผล อย่างเช่นอาจารย์ที่เป็นอาจารย์สอนศีลธรรมประจำโรงเรียน บางคนมีสภาพในการ เป็นอยู่ที่ลำบาก การเดินทางลำบากสิ่งเหล่านี้จะไปเสริมว่าในด้านของนักวิชาการเราจะทำอย่างไร จะทำให้เขามีความภูมิใจในความรักในอาชีพนี้ได้อย่างไร อีกประการหนึ่งก็คือนักเรียนที่เราไปสอนเราจะทำอย่างไร ให้เขารักในศีลธรรม สมมุติว่าเขาเชื่อในศีลธรรมที่พระสอนเขา กลับไปบ้านความรักการเรียนรู้ที่เขาได้ไป^{๒๘๙}

๕. การใช้ (PDCA) Plan - Do - Check - Action บูรณาการณ้เข้ากับหลักฉันทะคือการวางแผนการ ที่มีเป้าหมายในการทำงาน วิริยะก็ตรงกับว่า Do ก็คือลงมือทำ คนที่จะได้เข้าร่วมเป้าหมายในการลงมือทำคือ การเพียรอดทนหะถึงความยาก จิตตะตรงกับ Check คือการติดตามตรวจสอบ การประเมินผลขณะทำงาน วิมังสาคือ Action ปรับปรุงแก้ไขปัญหา^{๒๙๐} ฉะนั้นผู้ไปสอนต้องมีความสดใหม่สามารถปลูกพุทธประวัติให้มีชีวิตชีวาในห้องเรียนได้แล้ว หลักธรรมเหล่านี้จะไหลมาเอง ไม่ว่าจะเป็นศีล สมาธิ ปัญญา ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เด็กจะเกิดสมาธิได้อยู่ที่ผู้สอนนะครับ^{๒๙๑}

๓) การใช้โครงงานเป็นฐาน ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความคิดเห็นว่า

๑. ส่วนโครงงานใช้โครงงานเป็นหลักกระบวนการหลักพุทธธรรมเอาหลักข้อไหนมาใช้ ก็คือการฝึกปฏิบัติการลงมือทำเป็นขั้นตอน การสอนเด็ก เป็นต้น นอกห้องเรียนถ้าอาจารย์แยกว่านักเรียนเป็นศูนย์กลางมีกระบวนการอย่างไร ในห้องเรียนก็มีกระบวนการอย่างหนึ่งตามที่อาจารย์ได้นำเสนอเป็น ๔-๕ โมเดล โครงงานก็ใช้อย่างหนึ่ง แล้วก็ภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้อย่างหนึ่ง คำถามคือว่าพระสอนศีลธรรมเวลาพระสอนจริงๆ จะต้องใช้ทั้ง ๔ ตัวเป็นแนวทางปฏิบัติเลยหรือทั้ง ๔ ตัวใช้พร้อมกันในคราบเดียวกัน^{๒๙๒}

๒. ประเมินการพัฒนาการของผู้เรียนผลของหารทำโครงงานที่ผู้เรียนร่วมกันทำและสามารถนำเสนอเป็นผลงานชิ้นใหม่ เป็นความภูมิใจ และเป็นที่ประจักษ์แก่ครูอาจารย์ตรวจสอบใน

^{๒๘๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ผศ.ดร. ผอ.หลักสูตร (รปศ. วังน้อย), ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสุทิวัดวิมล เจ้าอาวาสวัดหุบบอน, จังหวัดชลบุรี, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๙๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสุนทรธรรมวินิจ เจ้าอาวาสวัดระเวียงสรรค์, จังหวัดชลบุรี, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๙๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาวิระ ธรรมเตโช เจ้าอาวาสวัดเขาคันทรง, จังหวัดชลบุรี, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๙๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

งานที่นักเรียนทำอย่างละเอียด^{๒๙๓} ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีการวัดผลประเมินผลด้วยการสอบ ด้านพฤติกรรม ดูจากความประพฤติ มีการจัดบันทึกพฤติกรรมของนักเรียน (การทำความดี)^{๒๙๔}

๓. การทำเรื่องเกี่ยวกับการใช้โครงการเป็นพื้นฐาน ในองค์ความรู้ที่ ๓ เกี่ยวกับเรื่องฉันทะ คือการเอาใจใส่แบบโครงการมีหลักฉันทะกับศรัทธาความเชื่อ มีความพึงพอใจในการใช้โครงการ พื้นฐานนี้ไม่น่าจะปรับพื้นฐานตรงไหนเพราะว่าจากที่ดูในหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ประยุกต์ในการใช้โครงการพื้นฐานก็ดูจะเหมาะสมดี^{๒๙๕}

๔. มีการวางแผนในเรื่องนี้อย่างไร ในที่นี้คือวางแผนตั้งแต่หลักสูตร การจัดผู้สอน การจัดผู้เรียน การจัดสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดสถานที่ เมื่อเราวางแผนจะได้ทั้ง ๔ กระบวนการที่จะเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางเน้นกระบวนการวิจัยในการเรียนรู้ เน้นการใช้โครงการเป็นฐาน^{๒๙๖} คือให้ฝึกเรียนกับเล่นไปด้วยกันก็เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นสถานที่ที่ผู้เรียนได้เรียน

๕. การบูรณาการกับหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยม แต่ที่ยังโครงการการวิจัย ภาพโดยรวมมันไม่ชัดไม่ได้ตอบโจทย์ที่เราต้องการ มันเหมือนกับดูหนังแต่ไม่มีจุดคลายแมท อย่างหลักขบวนการจัดการของ Running น้อยากถามว่ามันพอเพียงไหมที่จะตอบโจทย์ตรงนี้ การเอาหลักตรงนี้มาจัดการในการเรียนการสอนมันไม่น่าจะพอ^{๒๙๗}

๔) การเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความคิดเห็นว่า

๑. ผู้วิจัยจะต้องแยกออกมาให้ได้ก่อน ว่าใน ๑ ชั่วโมงนี้เน้นทั้ง ๔ ตัวเลยไหมหรือเน้นตัวใดตัวหนึ่ง คาบนี้เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง พอคาบหน้าเน้นวิจัยในชั้นเรียน พอคาบถัดไปเป็นโครงการ คาบถัดไปเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือในคาบเดียวกันเราสามารถที่จะเน้นได้ทุกกระบวนการ ถ้าเกิดสมมุติว่าเน้นได้ทุกกระบวนการเราจะต้องเสนอแค่ตรงเดียวว่าจะต้องทำอะไร เช่น เป็นศูนย์กลางจะต้องเริ่มจากอะไร^{๒๙๘}

๒. ถ้านักเรียนผู้สอนเห็นว่า ผู้สอนจะมีฉันทะมีความรักในการสอนหลักศีลธรรมแค่ไหนอย่างไร มีวิริยะ ฉันทะมันไม่ใช่แค่ความรักนะมันมีแรงจูงใจไหมพระสอนศีลธรรมจะไม่เหมือนอย่างอื่นนะครับ วิริยะมีการไปช่วยในการจัดการเรียนการสอนหรือว่าไปสอนอย่างไร จิตตะได้ติดตาม ประเมินผลช่วยนักเรียนอย่างไร สุดท้ายได้ร่วมกับโรงเรียนในการใช้วังสา คือการใช้ปัญญาไตร่ตรอง

^{๒๙๓} สทนากลุ่มเฉพาะ พระภิกษุชานติยากร เจ้าคณะตำบลนามะตูม เจ้าอาวาสวัดหนองม่วงเก่า, จังหวัดชลบุรี, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๙๔} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูภาวนาภิธานุรักษ์ เจ้าอาวาสวัดอัมพวัน, จังหวัดชลบุรี, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๙๕} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูญาณประยุต เจ้าครธตำบลบ่อวิน เขต ๑ เจ้าอาวาสวัดเขาตะแบก, จังหวัดชลบุรี, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๙๖} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ผศ.ดร. ผอ.หลักสูตร (รปศ. วังน้อย) ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๙๗} สทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาวิระ ธรรมเตโช เจ้าอาวาสวัดเขาคันทรง, จังหวัดชลบุรี, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๙๘} สทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาภุชญา กิตติโสภณ, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

ในการแก้ไขปัญหา ซึ่งในโรงเรียนมัธยมศึกษาในชลบุรี ก็ไม่แน่ใจว่าอาจารย์ศึกษามากน้อยทุกโรงเรียนหรือเปล่า แล้วแต่ละโรงเรียนมีพระไปสอนไหมอย่างนั้นะครับ ผมว่ามันเหมือนกับการเรียนการสอนทั่วไปซึ่งไม่ได้มีความหมายชัดเจน และใช้จะเน้นหลักพุทธธรรม และผู้เรียนอย่าเดียว แต่ควรเน้นครู และพระผู้สอน^{๒๙๙}

๓. ในส่วนการเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ในฉันทะความรักความเมตตา ถ้าเน้นแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ควรที่จะมีการเอื้อเพื่อเอื้ออาทรกันนะครับ เพิ่มตรงฉันทะคือความพอใจในความที่ไปลงแหล่งความรู้ร่วมกัน^{๓๐๐}

๔. หลักบูรณาการพุทธธรรมก็มีอยู่ ๓ หลักเรื่องนักเรียน เรื่องกระบวนการวิจัยในการใช้โครงการ เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นศึกษานอกห้องเรียน ก็เห็นกับผู้เชี่ยวชาญบางท่านบางรูปที่ท่านบอกว่า จริงๆ แล้วตรงนี้แล้วตัวสอนในหลักพุทธธรรมละ เท่าที่ผมสัมผัสนักเรียน โรงเรียนบางครั้งไม่ยากได้พระไปสอน ถามว่าทำไมถึงไม่ยากได้พระไปสอน^{๓๐๑}

๕. ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ จะทำให้เกิดความเปรียบเทียบ ทำให้เกิดความคิดต่อยอดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นความรู้ใหม่ โดยการนำความรู้และวิธีการในรูปแบบใหม่ๆ^{๓๐๒} ซึ่งมาส่งเสริมให้เด็กเกิดการพัฒนาด้วยการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ การบูรณาการหลักปัญญา ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน ทำให้เกิดความคิดหลากหลายนำไปสู่แนวคิดใหม่^{๓๐๓}

สรุป จากผู้ทรงคุณวุฒิสนทนากลุ่ม ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ การพุทธบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับงานวิจัย ๔ ด้าน คือเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นกระบวนการวิจัย เน้นการใช้โครงการเป็นพื้นฐาน เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรามีการหลักพุทธธรรมอย่างไร มีกระบวนการบูรณาการอย่างไร แต่ละส่วนแต่ละด้านใน ๔ ด้านใน ๑ คาบไหม ท่านให้ข้อคิดเห็นนะครับซึ่งเป็นความคิดเห็นที่น่าสนใจมาก หรือว่าคาบนี้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ชั่วโง่งต่อไปเน้นโครงการ ผู้วิจัยต้องชี้แจงให้ชัดยังให้ข้อเสนออีกว่าถ้าสมมติผู้วิจัยเสนอ ๔ ด้านบูรณาการจบในขั้นตอนเดียว การเรียนการสอน นำอิทธิบาท ๔ มาบูรณาการณ เข้ากับ PDCA อยากให้จับเป็นกลุ่ม รวมถึงหลักไตรสิกขา การเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ก็ต้องมองผู้ไปสอน ใจต้องเป็นกลางไม่มีอคติ ๔ โครงการควรเน้นหลักพุทธธรรม เอาหลักใดข้อหนึ่งมาใช้ ก็คือ การฝึกปฏิบัติ การลงมือทำ มีการทดลองทำเป็นขั้นเป็นตอน คือการสอนจริงปฏิบัติจริง เรื่องแหล่งการเรียนรู้นอกห้องเรียน ควรมีการเอื้อเพื่ออาทรเข้าไปในข้อมูลการเรียนการสอน ของโรงเรียน และผู้สอน ดังสรุปเป็นข้อๆ ดังนี้

^{๒๙๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ ผศ.ดร. บุษกร วัฒนบุตร, เลขาธิการหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา/อาจารย์ประจำประกาศนียบัตรรัฐศาสตร (มจร วัจน้อย), ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูญาณประยุต เจ้าครธตำบลบ่อวิน เขต ๑ เจ้าอาวาสวัดเขาตะแบก, จังหวัดชลบุรี, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาวิระ ธมฺมเตโช เจ้าอาวาสวัดเขาคันทรง, จังหวัดชลบุรี, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูภาวนาภิธานุรักษ์ เจ้าอาวาสวัดอัมพะวัน, จังหวัดชลบุรี, ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระภาวนาขันติยากร เจ้าคณะตำบลนามะตูม เจ้าอาวาสวัดหนองม่วงเก่า, จังหวัดชลบุรี, ๒๕๖๐.

๑ การได้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับบทบาทของพระสอนศีลธรรมด้านการสอน วิชา พระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ สารการเรียนรู้พระพุทธศาสนา และได้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้านการอบรม ศีลธรรมคุณธรรม จรรยาและพัฒนาโรงเรียนมัธยมศึกษา ในมุมมองของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหาร และครูพี่เลี้ยง

๒) ข้อมูลทั่วไปของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเกี่ยวกับคุณสมบัติของ พระสอนศีลธรรม ประสบการณ์การสอนในโรงเรียนตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ชั่วโมงการสอนต่อ สัปดาห์ และการจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา และชุมชนใกล้เคียง และได้ทราบ ถึงระยะทางและชั่วโมงที่ใช้ในการเดินทางไปสอนในสถานศึกษา ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดย ภาพรวม

๓) การได้นำองค์ความรู้ใหม่ จากการประเมินมาเป็นแนวทางกำหนดนโยบาย และ แผนการ ดำเนินงาน หรือแผนการพัฒนาโครงการพระสอนศีลธรรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตาม สภาพ การปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการดำเนินงาน โครงการ พระสอนศีลธรรมต่อไป

ตารางที่ ๔.๑ แสดงผลการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ ด้วยการบริหารวงจรคุณภาพ เดมมิ่ง (Deming)

การจัดการแบบ เดมมิ่ง	P=Planning การวางแผน	D=Doing ลงมือปฏิบัติ	C=Checking ตรวจสอบ	A=Acting ปรับปรุง
วิธีการเรียนการสอน				
๑. นักเรียนเป็น ศูนย์กลาง	-แผนการสอน -ศึกษาข้อมูล -คุณลักษณะของ นักเรียน -ออกแบบวิธีการ สอน	-ปฏิบัติตามแผน -กระตุ้นผู้เรียน -นำเข้าสู่บทเรียน -เปิดโอกาสให้ นักเรียนคิด วิเคราะห์	-สังเกต พฤติกรรม -ทดสอบก่อน และหลังเรียน -สัมภาษณ์	-แก้ไขปัญหา เฉพาะหน้า -ปิดจุดอ่อนและ เสริมจุดแข็ง -กระตุ้น
๒. ใช้กระบวนการวิจัย จัดการเรียนรู้	-สำรวจข้อมูล -ออกแบบการวิจัย -จัดแผนการสอน	-ปฏิบัติตามแผน -ตั้งสมมติฐาน -ค้นหาคำตอบ ตามสมมติฐาน	-สังเกต พฤติกรรม -ทดสอบก่อน และหลังเรียน -สัมภาษณ์	-แก้ไขปัญหา เฉพาะหน้า -ปิดจุดอ่อนและ เสริมจุดแข็ง -กระตุ้น
๓. ใช้โครงงานเป็น ฐาน	-สำรวจโครงงาน -วางแผนโครงงาน -เขียนโครงงาน	-ปฏิบัติตามแผน -ชี้แจงลักษณะ โครงงาน -ดำเนินการตาม โครงงาน	-สังเกต พฤติกรรม -ทดสอบก่อน และหลังเรียน -สัมภาษณ์	-แก้ไขปัญหา เฉพาะหน้า -ปิดจุดอ่อนและ เสริมจุดแข็ง -กระตุ้น -สร้างเสริม กำลังใจ -พัฒนาต่อเนื่อง
๔. ใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่น	-สำรวจองค์ความรู้ -กำหนดองค์ ความรู้ -วางแผน ดำเนินการ	-ปฏิบัติตามแผน -พาลงพื้นที่จริง -ศึกษาเรียนรู้จาก ปราชญ์ชาวบ้าน -ซักถามประเด็น สงสัย	-สังเกต พฤติกรรม -ทดสอบก่อน และหลังเรียน -สัมภาษณ์ -ถามตอบ	-แก้ไขปัญหา เฉพาะหน้า -ปิดจุดอ่อนและ เสริมจุดแข็ง -กระตุ้น -สร้างความ ภาคภูมิใจ

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่าการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ คือ การเรียนการสอนที่ใช้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้กระบวนการวิจัยจัดการเรียนรู้ ใช้โครงงานเป็นฐาน และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำเป็นต้องพัฒนาการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบของการบริหารวงจรคุณภาพเต็มมิ่ง ดังนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง ขั้นตอนการวางแผนการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง พระสอนศีลธรรมจะต้องกำหนดแผนการสอนขึ้นก่อนเป็นอันดับแรก โดยการศึกษาข้อมูล วิธีการจัดการเรียนการสอน คุณลักษณะเบื้องต้นของผู้เรียน ความสนใจของผู้เรียน อุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน เพื่อเตรียมความพร้อมในการสอน ในขั้นตอนนี้พระสอนศีลธรรมอาจปรึกษาอาจารย์พี่เลี้ยงซึ่งมีความเชี่ยวชาญและชำนาญการอยู่แล้ว

การจัดการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการวิจัยจัดการเรียนรู้ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ มีการวางแผนก่อนการสอน ในขั้นตอนของการวางแผนนั้น พระสอนศีลธรรมจะต้องทราบว่า จะใช้งานวิจัยลักษณะใดมีเป็นข้อมูลให้นักเรียนได้ศึกษา รวมถึงการออกแบบกระบวนการวิจัยด้วย

การจัดการเรียนการสอนที่ใช้โครงงานเป็นฐาน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจะต้องวางแผนในการจัดทำโครงงานร่วมกับนักเรียน การใช้โครงงานเป็นฐานในการเรียนการสอนนั้นจะต้องกำหนดประเด็นต่างๆ ก่อนลงมือปฏิบัติ

การจัดการเรียนการสอนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการสอนพระสอนศีลธรรมจะต้องสำรวจว่า ในท้องถิ่นของตนเอง ชุมชนรอบวัดและโรงเรียน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้าง แล้วกำหนดเป็นประเด็นให้นักเรียนได้ศึกษา

ขั้นตอนที่สอง ขั้นตอนลงมือปฏิบัติตามแผน

การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง พระสอนศีลธรรมจะต้องปฏิบัติตามแผน กระตุ้นผู้เรียน นำเข้าสู่บทเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนคิด วิเคราะห์งาน การจัดการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการวิจัยจัดการเรียนรู้พระสอนศีลธรรมจะต้องปฏิบัติตามแผน ตั้งสมมติฐานการวิจัย กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการอยากรู้อยากเห็น และการค้นหาคำตอบตามสมมติฐาน การจัดการเรียนการสอนที่ใช้โครงงานเป็นฐาน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจะต้องปฏิบัติตามแผน ชี้แจงลักษณะโครงงาน และดำเนินการตามโครงงาน ส่วนการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการสอนพระสอนศีลธรรมจะต้องปฏิบัติตามแผน พาลงพื้นที่จริง ศึกษาเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน และซักถามประเด็นสงสัย

ขั้นตอนที่สาม ขั้นตอนการตรวจสอบ ประเมินผล

การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการวิจัยจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนที่ใช้โครงงานเป็นฐาน การจัดการเรียนการสอนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการสอน พระสอนศีลธรรมสามารถตรวจสอบและประเมินผลการศึกษาได้จากสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ความสนใจ การให้ความร่วมมือ ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ขณะทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน มีทดสอบก่อนและหลังเรียนเพื่อทราบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีการเปรียบเทียบผลคะแนนก่อนและหลัง มีสัมภาษณ์นักเรียน ครู และผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการถามตอบในขณะทำการเรียนการสอนเพื่อวัดความเข้าใจของนักเรียน เป็นต้น

ขั้นตอนที่สี่ ขั้นตอนการปรับปรุงแก้ไข

การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการวิจัยจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนที่ใช้โครงงานเป็นฐาน การจัดการเรียนการสอนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการสอนพระสอนศีลธรรมจะต้องแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ปิดจุดอ่อนและเสริมจุดแข็ง กระตุ้นการเรียนรู้ของนักเรียน สร้างเสริมกำลังใจให้กับนักเรียน และมีการพัฒนาต่อเนื่อง

ตารางที่ ๔.๒ การพัฒนาครูและนักเรียนด้วยหลักไตรสิกขา ให้เกิดมีคุณลักษณะแห่งอิทธิบาท ๔

คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิด	ฉันทะ (พึงพอใจ)	วิริยะ (เพียรพยายาม)	จิตตะ (เอาใจใส่)	วิมังสา (หมั่นพิจารณา)
วิธีการฝึก (พัฒนา)				
๑. ศีล	มีแรงบันดาลใจในการเป็นคนดี ขยัน มีวินัยในตนเอง ประพฤติตนเป็นคนดี	ฝึกรักษาศีล ระเบียบ วินัย สม่ำเสมอ เคารพกฎของโรงเรียน	ไม่ประพฤติดีกฎของโรงเรียน ตั้งใจปฏิบัติ รักษา ศีลเป็นประจำ แบ่งปันช่วยเหลือ	ทบทวนหาสาเหตุของการประพฤติดีกฎ ศีลธรรมและหาทางแก้ไขให้ดีขึ้น
๒. สมาธิ	ชอบความสงบ มุ่งมั่นตั้งใจเรียน เรียนอย่างมีความสุข	ฝึกลมหายใจ จิตให้สงบนิ่ง เป็นหนึ่ง สนุกสนานกับการเรียน	นั่งสมาธิ สวดมนต์ ทบทวนบทเรียน ทำการบ้าน	ทบทวนพฤติกรรม ขยันทำสมาธิมากขึ้น
๓. ปัญญา	คิดสร้างสรรค์ มีจิตอาสา ชอบช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปัน คิดแก้ปัญหา	คิดพิจารณา แก้ปัญหา พัฒนาประยุกต์ ปรับปรุงสร้างสรรค์	อ่านหนังสือเพิ่มขึ้น ตั้งใจเรียน ซักถามข้อสงสัย ช่วยเหลือผู้อื่น	ทบทวนวิธีการเรียน แก้ไขข้อบกพร่อง เสริมสร้างปัญญาตลอดเวลา

จากตารางที่ ๔.๒ การพัฒนาครูและนักเรียนด้วยหลักไตรสิกขา ให้เกิดมีคุณลักษณะแห่งอิทธิบาท ๔ พบว่า การพัฒนาตามหลักศีล ได้แก่ สอนให้ครูและนักเรียนมีแรงบันดาลใจในการเป็นคนดี ขยัน มีวินัยในตนเอง ประพฤติตนเป็นคนดี ด้วยการฝึกรักษาศีล ระเบียบ วินัย สม่ำเสมอ เคารพกฎของโรงเรียน ไม่ประพฤติดีกฎของโรงเรียน ตั้งใจปฏิบัติ รักษาศีลเป็นประจำ แบ่งปันช่วยเหลือ ทบทวนหาสาเหตุของการประพฤติดีกฎศีลธรรมและหาทางแก้ไขให้ดีขึ้น

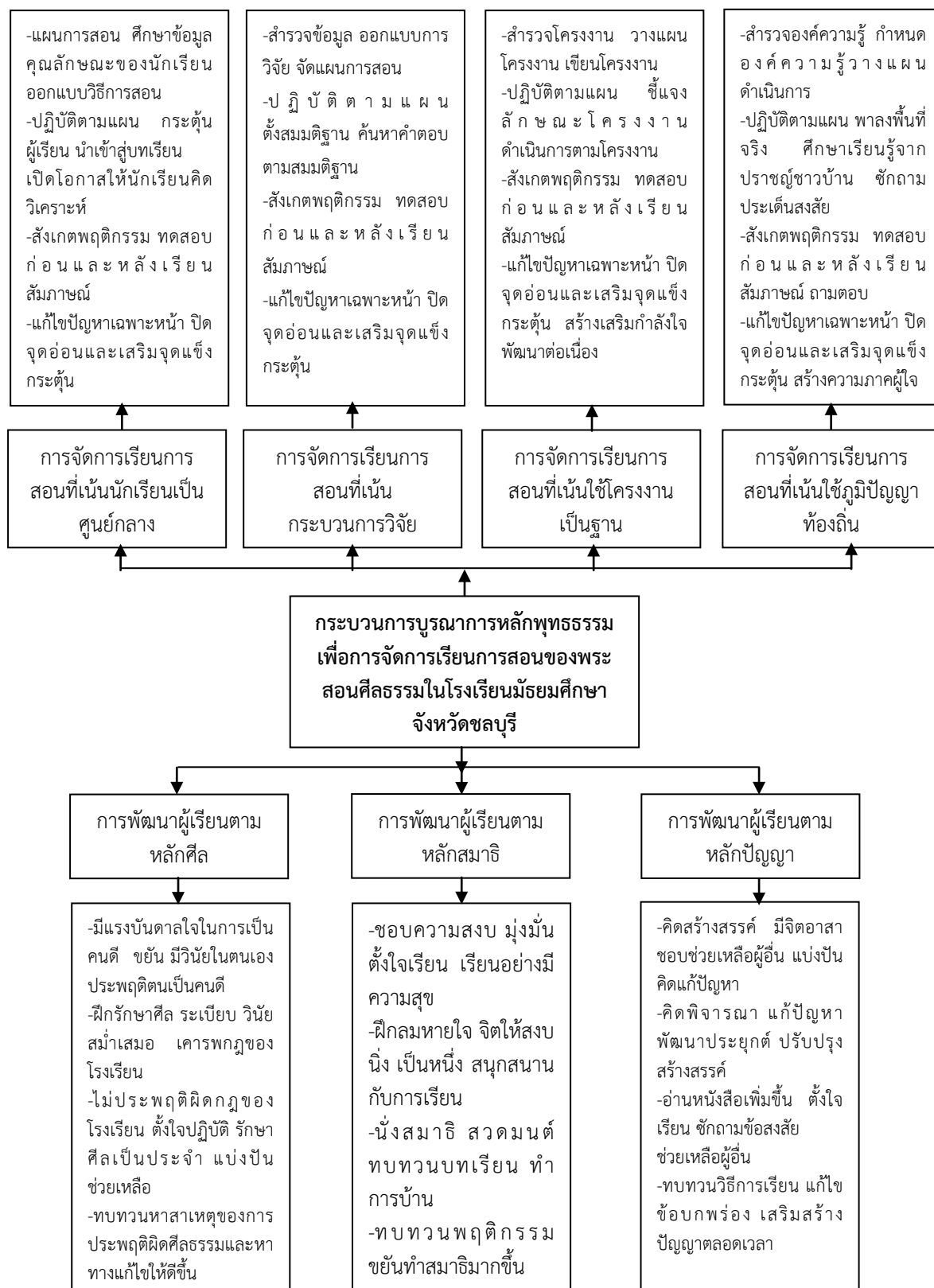
การพัฒนาตามหลักสมาธิ ได้แก่ สอนให้ครูและนักเรียนชอบความสงบ มุ่งมั่นตั้งใจเรียน เรียนอย่างมีความสุข ด้วยการฝึกสมาธิ จิตให้สงบนิ่ง เป็นหนึ่ง สนุกสนานกับการเรียน นั่งสมาธิ สวดมนต์ ทบทวนบทเรียน ทำการบ้าน และทบทวนพฤติกรรม ขยันทำสมาธิมากขึ้น

การพัฒนาตามหลักปัญญา ได้แก่ สอนให้ครูและนักเรียนคิดสร้างสรรค์ มีจิตอาสา ชอบช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปัน คิดแก้ปัญหา ด้วยการคิดพิจารณา แก้ปัญหา พัฒนาประยุกต์ ปรับปรุง สร้างสรรค์ อ่านหนังสือเพิ่มขึ้น ตั้งใจเรียน ซักถามข้อสงสัย ช่วยเหลือผู้อื่น ทบทวนวิธีการเรียน แก้ไข ข้อบกพร่อง เสริมสร้างปัญญาตลอดเวลา

๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ๒) ศึกษาแนวคิดทางการจัดการ และหลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ๓) นำเสนอกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธบูรณาการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

ระเบียบวิธีวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษา วิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๒๕ รูปหรือคน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจดบันทึกและการบันทึกเสียง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศาสนา และการจัดการเรียนการสอน จำนวน ๑๑ รูปหรือคน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสนทนากลุ่มเฉพาะและรูปแบบเบื้องต้น สำหรับใช้ในการยืนยันข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการจัดประชุมกลุ่มย่อย บันทึกเสียง และจดบันทึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า มีการวิเคราะห์สภาพ การจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี การวิเคราะห์ แนวคิดทางการจัดการและหลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ของพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี และนำเสนอกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลัก พุทธบูรณาการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ซึ่งสามารถสรุปเป็นองค์ ความรู้ได้ดังนี้



แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้จากการวิจัย
ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัยเอง

จากแผนภาพที่ ๔.๑ พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการเรียนการสอนของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน และ ๓ วิธีการ คือ

ขั้นตอนที่หนึ่ง ขั้นตอนการวางแผนการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง พระสอนศีลธรรมจะต้องกำหนด แผนการสอนขึ้นก่อนเป็นอันดับแรก โดยการศึกษาข้อมูล วิธีการจัดการเรียนการสอน คุณลักษณะ เบื้องต้นของผู้เรียน ความสนใจของผู้เรียน อุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน เพื่อเตรียมความพร้อมในการสอน ในขั้นตอนนี้พระสอนศีลธรรมอาจปรึกษาอาจารย์พี่เลี้ยงซึ่งมีความเชี่ยวชาญและชำนาญการอยู่แล้ว

การจัดการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการวิจัยจัดการเรียนรู้ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ มีการวางแผนก่อนการสอน ใน ขั้นตอนของการวางแผนนั้น พระสอนศีลธรรมจะต้องทราบว่า จะใช้งานวิจัยลักษณะใดมีเป็นข้อมูลให้ นักเรียนได้ศึกษา รวมถึงการออกแบบกระบวนการวิจัยด้วย

การจัดการเรียนการสอนที่ใช้โครงงานเป็นฐาน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจะต้อง วางแผนในการจัดทำโครงงานร่วมกับนักเรียน การใช้โครงงานเป็นฐานในการเรียนการสอนนั้นจะต้อง กำหนดประเด็นต่างๆ ก่อนลงมือปฏิบัติ

การจัดการเรียนการสอนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการสอนพระสอนศีลธรรม จะต้องสำรวจว่า ในท้องถิ่นของตนเอง ชุมชนรอบวัดและโรงเรียน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้าง แล้ว กำหนดเป็นประเด็นให้นักเรียนได้ศึกษา

ขั้นตอนที่สอง ขั้นตอนลงมือปฏิบัติตามแผน

การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง พระสอนศีลธรรมจะต้องปฏิบัติตามแผน กระตุ้นผู้เรียน นำเข้าสู่บทเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนคิด วิเคราะห์งาน การจัดการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการวิจัยจัดการเรียนรู้พระสอนศีลธรรมจะต้องปฏิบัติตามแผน ตั้งสมมติฐานการวิจัย กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการอยากรู้อยากเห็น และการค้นหาคำตอบตามสมมติฐาน การจัดการเรียนการสอนที่ใช้โครงงานเป็นฐาน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจะต้องปฏิบัติตามแผน ชี้แจงลักษณะโครงงาน และดำเนินการตามโครงงาน ส่วนการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการสอนพระสอนศีลธรรมจะต้องปฏิบัติตามแผน พาลงพื้นที่จริง ศึกษาเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน และซักถามประเด็นสงสัย

ขั้นตอนที่สาม ขั้นตอนการตรวจสอบ ประเมินผล

การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการวิจัยจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนที่ใช้โครงงานเป็นฐาน การจัดการเรียนการสอนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการสอน พระสอนศีลธรรมสามารถตรวจสอบและประเมินผล การศึกษาได้จากสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ความสนใจ การให้ความร่วมมือ ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ ขณะทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน มีทดสอบก่อนและหลังเรียนเพื่อทราบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีการเปรียบเทียบผลคะแนนก่อนและหลัง มีสัมภาษณ์นักเรียน ครู และผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการถามตอบ ในขณะที่ทำการเรียนการสอนเพื่อวัดความเข้าใจของนักเรียน เป็นต้น

ขั้นตอนที่สี่ ขั้นตอนการปรับปรุงแก้ไข

การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการวิจัยจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนที่ใช้โครงงานเป็นฐาน การจัดการเรียนการสอนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการสอนพระสอนศีลธรรมจะต้องแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ปิดจุดอ่อนและเสริมจุดแข็ง กระตุ้นการเรียนรู้ของนักเรียน สร้างเสริมกำลังใจให้กับนักเรียน และมีการพัฒนาต่อเนื่อง

วิธีการที่หนึ่ง การพัฒนาครูและนักเรียนด้วยหลักไตรสิกขา ให้เกิดมีคุณลักษณะแห่งอิทธิบาท ๔ พบว่า การพัฒนาตามหลักศีล ได้แก่ สอนให้ครูและนักเรียนมีแรงบันดาลใจในการเป็นคนดี ชยัน มีวินัยในตนเอง ประพฤติตนเป็นคนดี ด้วยการฝึกรักษาศีล ระเบียบ วินัย สม่ำเสมอ เคารพกฎของโรงเรียน ไม่ประพฤติผิดกฎของโรงเรียน ตั้งใจปฏิบัติ รักษาศีลเป็นประจำ แบ่งปันช่วยเหลือ ทบทวนหาสาเหตุของการประพฤติผิดศีลธรรมและหาทางแก้ไขให้ดีขึ้น

วิธีการที่สอง การพัฒนาตามหลักสมาธิ ได้แก่ สอนให้ครูและนักเรียนชอบความสงบ มุ่งมั่นตั้งใจเรียน เรียนอย่างมีความสุข ด้วยการฝึกสมาธิ จิตให้สงบนิ่ง เป็นหนึ่ง สนุกสนานกับการเรียน นั่งสมาธิ สวดมนต์ ทบทวนบทเรียน ทำการบ้าน และทบทวนพฤติกรรม ชยันทำสมาธิมากขึ้น

วิธีการที่สาม การพัฒนาตามหลักปัญญา ได้แก่ สอนให้ครูและนักเรียนคิดสร้างสรรค์ มีจิตอาสา ชอบช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปัน คิดแก้ปัญหา ด้วยการคิดพิจารณา แก้ปัญหา พัฒนาประยุกต์ปรับปรุง สร้างสรรค์ อ่านหนังสือเพิ่มขึ้น ตั้งใจเรียน ซักถามข้อสงสัย ช่วยเหลือผู้อื่น ทบทวนวิธีการเรียน แก้ไขข้อบกพร่อง เสริมสร้างปัญญาตลอดเวลา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๔.

_____. ศูนย์พัฒนาหลักสูตร. “คู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้”. ร่าง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔.

_____. การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖.

การจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ”. พ.ศ. ๒๕๔๒. ในหมวด ๔.

กิดานันท์ มลิทอง. “เทคโนโลยีการศึกษาร่วมสมัย”. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

_____. เทคโนโลยีทางการศึกษาและนวัตกรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒ ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๒.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สำนักงานแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๔๙. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. แนวโน้มทางการวิจัยที่ศึกษาศาสตร์ควรมอง. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๓.

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. การปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓.

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. “การพัฒนาหลักสูตร หลักการและแนวปฏิบัติ”. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายส่งสุขภาพใจ, ๒๕๓๙.

ชัยสิทธิ์ เณลิมมีประเสริฐ. “ความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐในการบริหารจัดการระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ชาติ และกรณีตัวอย่างกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข”. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ชาติ แจ่มนุช และคณะ. สอนอย่างไรให้คิดเป็น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๕.

เชาว์ศิลป์ จินดาละออง. ปฏิรูปการศึกษาเพื่อสร้างคน สร้างชาติ วิทยากรย์. กรุงเทพมหานคร : ปีโปรท, ๒๕๔๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ไชยยศ เรืองสุวรรณ. “เทคโนโลยีการสอน การออกแบบและพัฒนา”. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. ๒๕๓๓.
- ทิตินา แคมมณี และคณะ. “การพัฒนากระบวนการคิด.เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการพัฒนารูปแบบ การสอนที่เน้นกระบวนการคิดตามแนวปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้”. นครปฐม : ศูนย์ศึกษาพัฒนาครู คณะครุศาสตร์. สถาบันราชภัฏนครปฐม. ๒๕๔๓.
- ธงชัย สันติวงศ์. **หลักการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๓๑.
- เนาวนิตย์ ใจมั่น. **พระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาผู้เรียน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- บุญมี แท่นแก้ว. **จริยธรรมกับชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๒.
- บุญหนา จิมนั่ง และคณะ. **การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙**. กรุงเทพมหานคร : หจก.สามลดา, ๒๕๕๑
- ประเวศ วะสี. **ปฏิรูปการศึกษา-ยกเครื่องทางปัญญา : ทางรอดจากความหายนะ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์. ๒๕๔๑.
- ปรีชา กันธิยะ . **คู่มือโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การเรียนการสอน ปิงบประมาณ ๒๕๕๐**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐.
- พรชูลี อาชาวำรุง และคณะ. **การศึกษาทบทวนโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน**. กระทรวงวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๙.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. **การจัดการความรู้พื้นฐานและการประยุกต์ใช้**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมมลการพิมพ์, ๒๕๔๗.
- พระเทพเวที (วรมหา สุตฺติวิจิตร). **“พุทธวิธีการสอน”**. นครปฐม : ศูนย์ส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ, ๒๕๔๐.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐.
- _____. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- _____. **สามไตร**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕.
- _____. **“พุทธวิธีสอนของพระพุทธเจ้า”**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๖.
- _____. **จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๓.
- พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). **การเจริญภาวนา**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาสถาบันสันติธรรม. มปป..

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระภาสกร ภูริวฑฒโน (ภาวิไล). **ปฏิจจนุสุมปาต สำหรับคนรุ่นใหม่**. เชียงใหม่ : บริษัทนันทพันธ์พริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๕๐.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ). **ธรรมปริทรรศน์ ๒ อธิบายธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.
- พิสิฐ เจริญสุข. **คู่มือการอบรมสมาธิ**. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๒.
- พุทธทาสภิกขุ. **คำสอนผู้บวชพรรษาเดียว**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๓๔.
- _____. **คู่มือมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- _____. **คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๔.
- _____. **ตัวกู-ของกู**. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๔๘.
- _____. **พุทธทาส-พจนาน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ที.พี.พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๓๖.
- _____. **วิถีแก้ปัญหาชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๓๕.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ. **คู่มือการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. พระนครศรีอยุธยา : สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน, ๒๕๕๒.
- ยิ่งยง เทาประเสริฐ. **เครือข่ายชุมชนวิทยาการราชภัฏด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น**. เชียงราย : ศูนย์วิจัยและพัฒนาการแพทย์พื้นบ้านสถาบันราชภัฏเชียงราย, ๒๕๔๒.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **“พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒”**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.
- แรมสมร อยู่สถาพร. **เทคนิคและวิธีการสอนในระดับประถมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- วารินทร์ รัชมีพรหม. **การออกแบบและพัฒนาระบบการสอน**. ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร. กรุงเทพมหานคร. ๒๕๔๒.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. **พลังการเรียนรู้ : ในกระบวนการทัศน์ใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒.
- วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช. **คู่มือปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาฯ, ๒๕๔๙.
- สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระญาณสังวร สกลมหาสังฆปริณายก. **สุวทมนวาท**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๖.
- สมพร จารุณี. **การจัดทำการเลือก และการใช้สื่อการเรียนการสอน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๕.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สมหวัง พิธิยุวัฒน์. “วิทยาการสอน”. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐.
- สิปปนนท์ เกตุทัต และคณะ. ความฝันของแผ่นดิน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
ตะวันออก, ๒๕๔๐.
- สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. ๒๑ วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด. พิมพ์ครั้งที่
๒. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๔๕.
- _____. การเรียนรู้ของผู้สอนมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร : ดวงกมลสมัยจำกัด, ๒๕๔๓.
- สุวิมล ว่องวานิช. เคล็ดลับการทำวิจัยในชั้นเรียน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๕.
- เสฐียร พันธงชัย. ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ผดุงวิทยาการพิมพ์,
๒๕๑๖.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. คำบรรยายพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาสถาบันบันลือธรรม,
๒๕๕๓.
- เสนาะ ติเยาว์. “หลักการบริหาร”. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.
- แสง จันทร์งาม. “วิธีสอนของพระพุทธเจ้า”. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
๒๕๔๐.
- หลวงพ่อบุญญานันท์ทกขุ. งานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา
สถาบันบันลือธรรม. มปป..
- _____. ยิ่งให้ยิ่งได้ จิตที่คิดจะให้สบายกว่าจิตที่คิดจะเอา. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา
สถาบันบันลือธรรม. มปป..

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย :

- จินตนา ศักดิ์ภู่อารม. “การนำเสนอรูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับ ของรัฐสำหรับประเทศไทย”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต การบริหารการศึกษา. ครุศาสตร์ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- ฉาน ตรรกวิจารณ์. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ”. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.
- ทวีศักดิ์ ทองทิพย์. “การวิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขา”. พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
พระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,
๒๕๕๕.
- นงค์ลักษณ์ เรือนทอง. “รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล”. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญา
ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปกร,
๒๕๕๐.
- นันทิยา น้อยจันทร์. “วัฒนธรรมองค์กรกับประสิทธิภาพการบริหารอุดมศึกษา”. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญา
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
ศิลปกร, ๒๕๕๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- บรรพต สุวรรณประเสริฐ. “การพัฒนาหลักสูตรโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ”. เชียงใหม่ : The Knowledge Center. ๒๕๔๔.
- ประมุข สารพันธ์. “การศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระครูพิศิษฐ์โชติธรรม. “ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ทรัพย์ พุทธนาโณ). “การพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระปลัดประดิษฐ์ จิตาโก (ประครองสาย). “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ. “รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร”. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหาปัญญา ปัญญาสิริ (ลักษณะจันทร์). “ประสิทธิผลการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระเมธีธรรมมาลังการ และคณะ. “การใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงาน ฯ”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- วัลลภา จันทรเพ็ญ. “การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรม ของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาหลักสูตรและการสอน. ครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- ศิริพร ตันติยมาศ. “การบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม”. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.
- สุดาภรณ์ อรุณดี. “ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนมนุษย์สู่ระดับโลกในศตวรรษที่ ๒๑ กรณีศึกษา การพัฒนาสมรรถนะทุนมนุษย์ตามหลักพุทธญาณวิทยาและรูปแบบการจัดการทักษะความรู้รูปแบบ KSM Model”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สุปรียา อีร์ลีรานนท์. “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต พระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- เสถียร วิพรมหาและคณะ. “บทบาทของพระธรรมวิทยากรกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาใน
 กรุงเทพมหานคร”. **รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.**
- อนันต์ เตียวต้อย. “รูปแบบการบริหารคุณภาพแบบเบ็ดเสร็จในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล”.
ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๑.
- เอี่ยมอร ชลวร. “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”. **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต พระพุทธศาสนา.**
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๔.

(๓) บทความ :

- สุทวิชช์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. “พระบรมราโชวาท”. **ข้าราชการครู. ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ ตุลาคม –**
พฤศจิกายน ๒๕๔๒. : ๒.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. “ การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ”. **วารสารครูสาร คณะ**
ครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครปฐม. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔. ๒๕๔๔ : ๑.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- กลุ่มพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์. **การนำ**
แผนกลยุทธ์ไปปฏิบัติ Strategic Implementation. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :
[www.km.moc.go.th /download/.../แปลงแผนกลยุทธ์ไปสู่วิธีปฏิบัติ.doc](http://www.km.moc.go.th/download/.../แปลงแผนกลยุทธ์ไปสู่วิธีปฏิบัติ.doc). [๑๑
 มกราคม ๒๕๕๙].
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พระพุทธศาสนา พัฒนาคนและสังคม. จัดพิมพ์ในระบบเครือข่าย โดย**
สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ SEAMEO Secretariat.
เข้าถึงวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๙. [Online]. Available:http://
www.seameo.org/vl/payutto/index.htm.

๒. ภาษาอังกฤษ :

I. Book

- Dale. Edgar. Audio – Visual Materials of Instruction. Chicago : University of Chicago Press.
 1969.
- Gagne. R. M.. **The Conditions of Learning and Theory of Instruction.** 4th ed..
 New York : Educational Technology Publication.1985.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Johnson. David W.. and Roger T.. Johnson. “Instruction Goal Structure : Cooperation Competitive or Individualistic”. Review of Education Research 44 1974.
- Kearsley. G.. Training and Technology :A Handbook for Handbook for HRD Professional. Ontario : Addeson-Wesley Publishing Company. 1984.
- Taba.H.. Curriculum Development : Theory and Practice. New York. NY: Harcourt. Brace & World. 1962.

๓. สัมภาษณ์

- สัมภาษณ์ พระราชสิทธิวิมล. ประธานคณะกรรมการบริหารหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์. มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี. ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระครูธรรมรังษีวิสุทธิ. เจ้าคณะตำบลโป่ง เจ้าอาวาสวัดหนองศรีพัฒนาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระครูนิวิศร์ทศาคณ. เจ้าคณะตำบลบางละมุง เจ้าอาวาสวัดศรีวนาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระครูพิศาลประชานุกิจ เจ้าอาวาสวัดหนองใหญ่ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี. ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐
- สัมภาษณ์ พระครูสุธีวราลังการ. เจ้าคณะตำบลท่าบุงมี เจ้าอาวาสวัดเกาะโพธิ์वास อำเภอกะจันทร์ จังหวัดชลบุรี. ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระมหาคมสันต์ ชินวโร. เจ้าคณะอำเภอกะจันทร์ เจ้าอาวาสวัดบ่อทองราษฎร์บำรุง. ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ จิรวุฑโฒ เจ้าคณะอำเภอบ้านบึง เจ้าอาวาสวัดเขาถ้ำ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี. ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระมหาถาวร ฐานวโร. รองเจ้าคณะอำเภอบางละมุง เจ้าอาวาสวัดสุทธาวาส อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระมหาบุญนภัทร ธีรปญโญ ป.ธ.๙. รองเจ้าคณะอำเภอพนัสนิคม. ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระมหาสุชาติ ธมฺมกโม . ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร. วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี. ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ พระอธิการบันลือ ลกฺขโณ. เจ้าอาวาสวัดสันติคีรี อำเภอศรีราชา. ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ ดร.โสภัญ เทพจักร. ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดชลบุรี. ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นางชนิตา ยินดีสุข. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุทธาวาส. ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นางนิดา ยินดีสุข. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุทธาวาส. ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- สัมภาษณ์ นายจิรศักดิ์ จิตสม. ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตศึกษา เมืองพัทยา ๑๑. ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สัมภาษณ์ นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ. ปลัดเมืองพัทยา อำเภอมะนัง จังหวัดชลบุรี. ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายณรงค์ ผิวอ่อน. ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา๘ พัทธยานุกูล. ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายประเสริฐ พิมลสกุล. ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖. ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายปิยบุตร เอ็มโอ. รองผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง. ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายพูนศักดิ์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา. ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๓. ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ตัวงเจริญ. ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิ์สัมพันธ์พิทยาคาร. ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายสุรัตน์ เมฆวรากล. ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี. ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายอนุศักดิ์ เปรมเปราะ. รองผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖. ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายอัมพร อีสรรรักษ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนพนัสพิทยาคาร อำเภอนนทบุรี จังหวัดชลบุรี. ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายอำนาจ มานะ. รองผู้อำนวยการโรงเรียนเกาะจันทร์พิทยาคาร. ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายเอนก พัฒนพงษ์. รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ. ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

๔. สนทนากลุ่มเฉพาะ

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูญาณประยุต เจ้าครุฑตำบลบ่อวิน เขต ๑ เจ้าอาวาสวัดเขาตะแบก. จังหวัดชลบุรี. ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูภาวนาภิธานรักษ์ เจ้าอาวาสวัดอัมพวัน. จังหวัดชลบุรี. ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวิจิตรกิจจากร. เจ้าคณะตำบลโคกพะเอ เจ้าอาวาสวัดเนินสังข์. จังหวัดชลบุรี. ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา. ผศ.ดร. ผอ.หลักสูตร รปศ. วังน้อย ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสุทิวัดวิมล เจ้าอาวาสวัดหุบบอน. จังหวัดชลบุรี. ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสุนทรธรรมวินิจ เจ้าอาวาสวัดระเวียงรังสรรค์. จังหวัดชลบุรี. ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระภาวนาขันติยากร เจ้าคณะตำบลนามะตูม เจ้าอาวาสวัดหนองม่วงเก่า. จังหวัดชลบุรี. ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ. ดร.. อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาวิระ ธรรมเตโช เจ้าอาวาสวัดเขาคันทรง. จังหวัดชลบุรี. ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สนทนากลุ่มเฉพาะ ผศ.ดร. บุษกร วัฒนบุตร. เลขาธิการหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา/อาจารย์ประจำ
ประกาศวิชารัฐศาสตร์ มจร วังน้อย. ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ภาคผนวก ข.

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัย



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๑๕

วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช

ด้วย พระอธิการสมบุญ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออัญมโทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญ ฉายา เลขธมโม
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๙๓

(ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช)

ภาควิชารัฐศาสตร์ มจร
11 / 10 / 59



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โท.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๔

วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ,ดร. ผอ.หลักสูตร พธ.ด. (รปศ. วังน้อย)

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุรณ์ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” ในวันพุธที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๕.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โซนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุนะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ,ดร.)

ผ.ศ.ค. ๖๐

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุรณ์ เลขธมโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๔๓



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๑๕

วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร,ดร.

ด้วย พระอธิการสมบุรณ์ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโค)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร,ดร.

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุรณ์ เลขธมโม
โทรศัพท์ต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๔๓



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๔-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๑๕

วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุมัติเคราะห้ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาสุบันท์ สุนโท,ดร.

ด้วย พระอธิการสมบุรณ์ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนรู้การสอนของพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขออนุมัติขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกรามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๒๐๖/๑๖๖

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุรณ์ เลขธมโม
โทรศัพท์ต่อ ๐๘๖-๐๖๓๓-๔๒๔๓

พระมหาสุบันท์ สุนโท,ดร.
(พระมหาสุบันท์ สุนโท,ดร.)
๑๓/๑๐/๕๕



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๑๕

วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ประเสริฐ ธิลา

ด้วย พระอธิการสมบุญ ญาสา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออัญมโนทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญ ญาสา
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๙๓

ตรวจแล้ว

ดร.ประเสริฐ ธิลา

11 ต.ค. 2559

ภาคผนวก ค.

หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้นิติเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย



บันทึกข้อความ

สำนักงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๐๗

วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียนถึง พระเดชพระคุณพระราชสิทธิวิมล ประธานคณะกรรมการบริหารหน่วยวิทยบริการ
คณะสังคมศาสตร์ มจร วัดใหญ่อินทาราม

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญ ฉายา เลขมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอน
ศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ
ที่เป็นผู้บริหารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรด
พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนำส่งการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

วัดสัมพันธวงศารามวรวิหาร
๐๗๕๖/๒๕๖๐
(นางสาวอัสสิณี วัฒนศิริ)

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มจร-วัดใหญ่อินทาราม
๑๓ กันยายน ๒๕๖๐

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญ เลขมโม
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๙๓



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๐๗

วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบมนตรีการ ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มจร วัดใหญ่อินทาราม

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญ ญา ย เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เป็นผู้บริหารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบมนตรีการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

วิจิตร วัฒนศิริ (ลงชื่อ) ...

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ร.อ. น.เศรษฐี มจร. วัดใหญ่อินทาราม
๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญ เลขธมโม
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๙๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๙



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๖๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระครูธรรมรังษีสุทธี เจ้าคณะตำบลโป่ง
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุรณ์ ฉายา เลขธมฺโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของ
 พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
 ดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
 ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
 ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
 ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ได้ส่งเอกสารให้ทางศูนย์ฯ
 (ลงชื่อ) พระครูธรรมรังษีสุทธี
 (ลงชื่อ) พระอธิการสมบุรณ์
 (ลงชื่อ) พระครูธรรมรังษีสุทธี
 (ลงชื่อ) พระอธิการสมบุรณ์
 ๑๗ ก.ค. ๒๕๖๐

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ลงชื่อ) พระครูธรรมรังษีสุทธี
 (อาจารย์ ดร.พิเชฐ หังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุรณ์ เลขธมฺโม
 โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๙๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๔



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนกน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๖๐, ๒๑๓๗๗, ๒๑๓๘๘

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นามสกุล พระครูพิศาลประชานุกิจ
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญรณ์ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีคามจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ
 เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๙
 (ลงชื่อ) พระครูพิศาลประชานุกิจ
 พระครูพิศาลประชานุกิจ
 ผู้สัมภาษณ์

ขอแนบส่งด้วยความเคารพ

(ลงชื่อ) ดร. พิชัย หังโต

(อาจารย์ ดร. พิชัย หังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญรณ์ เลขธมโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๐๖๓๓-๔๒๕๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๔



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นามสกุล พระครูนิวศร์ธาคณ เจ้าคณะตำบลบางละมุง
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุรณ์ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงได้ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๑๖/๑๑/๒๕๕๙
 (พระครูนิวศร์ธาคณ)
 ๑๓/๑๑/๒๕๕๙
 ๑๓/๑๑/๒๕๕๙

ขอแนบสมการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ หังโศ)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุรณ์ เลขธมโม
 โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๔๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๔



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ คห. ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูสุธีวราลังการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญณ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตเคราะห้ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ลงชื่อ) พระครูสุธีวราลังการ

พระครูสุธีวราลังการ

เจ้าอาวาสวัดศรีสุทธาราม

๑. ๓๓๕ ๕๕๕

๑๗ ก.พ. ๖๐

ขอม้สการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญณ เลขธมโม

โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๗๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๙



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นามสกุล พระมหาคมสันต์ ชินวโร, ป.ธ.๙ เจ้าคณะอำเภอเกาะจันทร์
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญ ญา ยาล เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บัณฑิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

วัดธมฺมคณฺโณปาท.วัดอ.
 (ลงชื่อ) พระครู...
 (พระมหาคมสันต์ ชินวโร)
 เจ้าคณะอำเภอเกาะจันทร์
 ๐๕๓๐๓๐๖๖ ม.๗๖
 ๑๕ ก.พ. ๕๖๐๐

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญ เลขธมโม
 โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๙๓

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๙



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ชยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังษีจันทน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระมหาถาวร ฐานวโร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญณ ญาสา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาถาวร ฐานวโร
(ลงชื่อ) พระมหาถาวร ฐานวโร

พระมหาถาวร ฐานวโร

๐. มจร. ๗๐ ๐๑๓๐๓๓

๐. มจร. ๗๐ ๐๑๓๐๓๓

๐. มจร. ๗๐ ๐๑๓๐๓๓

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญณ เลขธมโม

โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๔๓

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

ดร.พิเชฐ ทังโค
(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโค)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๙



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนับน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตรเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระมหาบุญกัทร ธีรปญโญ, ป.ธ.๙ รองเจ้าคณะอำเภอพนสนิมคม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญณ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของ
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ลายเซ็นพระมหาบุญกัทร ธีรปญโญ)
พระมหาบุญกัทร ธีรปญโญ

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ลายเซ็นดร.พิเชฐ ทั้งโต)
(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๐๗/๑๐/๒๕๖๐

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญณ เลขธมโม
โทรศัพท์ต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๙๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๔



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นามสกุล พระอธิการบันลือ ลกขโน เจ้าอาวาสวัดสันติคีรี
 สิ่งส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญณ์ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของ
 พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
 ดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
 ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
 ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
 ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐
 (ลงชื่อ) พระอธิการบันลือ ลกขโน.
 พระอธิการสมบุญณ์ เลขธมโม
 ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญณ์ เลขธมโม
 โทรศัพท์ต่อ ๐๘๖-๐๖๓๔๒๕๓

ขอหนังสือด้วยความเคารพ

(ลงชื่อ) ดร.พิชิต ทั่งโต

(อาจารย์ ดร.พิชิต ทั่งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๔



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ดร.โสภณ เทพจักร ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดชลบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญณ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตเผยแพร่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๒๕๕๙/๑๑/๒๕๖๐
(ลงชื่อ) ดร.โสภณ เทพจักร
ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดชลบุรี
เมืองพัทยา อ.บางละมุง จ.ชลบุรี
- ๑๗๖ พ.๒๕๖๐ -

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญณ เลขธมโม
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๔๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๔



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๖-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ปลัดเมืองพัทยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญณ์ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์
(๑๖๖๖) - - - - -

(ศาสตราจารย์ ปรีดี พนมยงค์)

ขอแสดงความนับถือ
ผู้ช่วยอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๒๐ ก.พ. ๒๕๖๐

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญณ์ เลขธมโม
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๙๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๙



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิ์สัมพันธ์พิทยาคาร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุรณ์ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระอธิการสมบุรณ์ / ฉายา เลขธมโม
(ลงชื่อ) _____
(ตำแหน่ง) ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิ์สัมพันธ์พิทยาคาร
A.O. น.โพธิ์สัมพันธ์พิทยาคาร
๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๙

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุรณ์ เลขธมโม

โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๙๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๙



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพิทยา ๓
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุรณ์ นายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๐๐๕๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ดร.วิวัฒน์ พินิจพานิช
(ลงชื่อ) _____
นายพลศักดิ์ พงษ์พิพัฒน์วัฒนา
ผู้อำนวยการสถานศึกษา
ร.อ. ม. เมืองพิทยา ๓
๑๗/๑๑/๕๙

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุรณ์ เลขธมโม
โทรศัพท์ต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๙๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๕๔



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายประเสริฐ พิมลสกุล ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพญา ๖
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญ ณายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บัณฑิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

✓/ส.อ.ท.ม.อ. (ม.อ.ท.)
(๑๗๕๐) - ส.อ.ท.ม.อ.
(๑๗๕๐) - ส.อ.ท.ม.อ.
๕๐. ๗. ๕๐.๗.๕๐.
๑๗/๑๗.๕๐

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญ เลขธมโม
โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๕๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๙



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๐-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

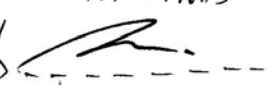
๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตศึกษา (เมืองพิทยา ๑๑)
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุรณ์ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

วิจิตร วัฒนศิริ
(ลงชื่อ) 
ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร วัฒนศิริ
ร.อ. ม. ๑๖/๖๗๗๑๑
๑๗/๑๗.๑๑

ขอแสดงความนับถือ



(อาจารย์ ดร.พิเชฐ หังโค)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุรณ์ เลขธมโม
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๙๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๔



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพิทยา ๘ (พืธยานุกุล)
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุรณ์ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระสมุห์สมบุรณ์ ฉายา เลขธมโม

(ลงชื่อ) _____

ศ.ดร. น. ๑๖๐๐๐๐

ร.อ. น. ๑๖๐๐๐๐๐๐

๑๖/๑๑/๕๐

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุรณ์ เลขธมโม

โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๕๓

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโค)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๙



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

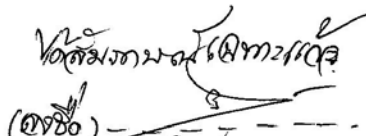
๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญ ญาสา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ
(นางสาว) 
ดร. พิชญ์ พิชญ์
๕๐ ถนนพหลโยธิน เขตจตุจักร
- ๑๗ กพ ๒๕๖๐ -

ขอแสดงความนับถือ



(อาจารย์ ดร. พิชญ์ พิชญ์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญ เลขธมโม
โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๙๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๔



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐

โทร. ๐๒-๘๘๐-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุทธาวาส จังหวัดชลบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญณ ฉายา เลขอมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ผู้แทนทางมหาวิทยาลัย
(นาย) วิชา วิชา
(นาย) วิชา วิชา

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

อธิการบดี
๑๗ กันยายน ๒๕๖๐
ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญณ เลขอมโม
โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๙๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๔



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมาศตวรรษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนเกาะจันทร์พิทยาคาร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ได้ส่งมอบหมายให้ทำ
(ลงชื่อ) _____

(อธิการบดี มจร ๕)

๖๖ ๒๐. ๗. ๗๗ จ. ๗๗ ๗๗ ๗๗
๗๗ ๗๗ ๗๗ ๗๗

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญ เลขธมโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๔๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๙



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

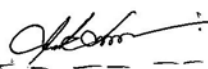
๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายอนุศักดิ์ เปรมประะ รองผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพัทยา ๖
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุรณ์ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ได้ รับทราบและอนุญาต
(ทพธ) 
(๓๐๓๓๓๓ ๑๖๖๖๖๖)
รณ ๕๐. ๕๕๕๕๕๕๕๕
๙๗/๑๗๕๕๕

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุรณ์ เลขธมโม
โทรศัพท์ต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๙๓

ขอแสดงความนับถือ



(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๔๙



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ประจำ : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังษีจันทน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

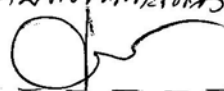
เรียน รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุรณ์ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ลงชื่อ) 

ขอแสดงความนับถือ



(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

(รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ)

รองนายกเทศมนตรีเมืองหนองปรือ
๑๗ ก.พ. ๖๐

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุรณ์ เลขธมโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๙๓

ภาคผนวก ง.

หนังสือขอเชิญร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๙

วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน อาจารย์ ดร.ธิดา หนัมนี่ เลขานุการหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญ ญาสา เลขสมุโธ รหสประจำวัดนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” ในวันพุธที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๕.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โซนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญ ญาสา
โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๙๓

๒๕๖๐/๓/๓๐๓/๖๙
๓๐/๓/๖๙
ธิดา หนัมนี่
(อาจารย์ ดร.ธิดา หนัมนี่)
๓๐/๓/๖๙



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๙

วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร เลขาธิการหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญ ณายา เลขธมฺโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” ในวันพุธที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๕.๐๐ น. เป็นต้นไป ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โซนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาและศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญ เลขธมฺโม
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๐๖๓๔-๔๒๙๓

อ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร

4 / มี.ค. / ๒๕๖๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๓



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๑๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๑, ๒๑๓๒

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 นมัสการ พระครูญาณประยุต เจ้าคณะตำบลบ่อวิน
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุรณ์ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” ในวันพุธที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๕.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โซนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

อธิการบดีมหาวิทยาลัย
 (ลงชื่อ)
 (พระครูญาณประยุต)
 ๘ มี.ค.๒๕๖๐

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล ส่วยพรหม)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุรณ์ เลขธมโม
 โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๙๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๓



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 นวัตกรรม พระครูภาวนากิจจานุรักษ์ เจ้าอาวาสวัดอัมพวัน
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุรณ์ ฉายา เลขชมโม รหสฺสประจําตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” ในวันพุธที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๕.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โขนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนําสถาปนาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

อธิการบดีมหาวิทยาลัย
 (ลงชื่อ) พระครูภาวนากิจจานุรักษ์
 (พระครูภาวนากิจจานุรักษ์)
 ๘ มีนาคม ๒๕๖๐

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ลงชื่อ) ดร.สุรพล สุธะพรหม
 (รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุรณ์ เลขชมโม
 โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๔๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๓



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรมาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 นวัตกรรม พระครูวิจิตรกิจจาการ เจ้าคณะตำบลโคกเพลาะ
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญ ณ อยุธยา เลขสมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” ในวันพุธที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๕.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โซนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

วิจิตรกิจจาการ
 (สงชื่อ) พระครูวิจิตรกิจจาการ
 (พระครูวิจิตรกิจจาการ)
 ๓ มีนาคม ๒๕๖๐

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

ดร.สุรพล สุธะพรหม
 (รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญ เลขสมโม
 โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๔๓



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โท.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๘

วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ,ดร. ผอ.หลักสูตร พธ.ด. (รปศ. วังน้อย)

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุรณ์ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” ในวันพุธที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๕.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โซนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุรณ์ เลขธมโม
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๕๓

เข้าร่วมกลุ่มเฉพาะ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ,ดร.)
ธ.ร.ด. ๖๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๓



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ชยา : ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 นมัสการ พระครูสุทิวีวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดหุบบอน
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญ ญาสา เลขธมฺโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของ
 พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตร
 ดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระ
 คุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การบูรณาการหลัก
 พุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี”
 ในวันพุธที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๕.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียน
 รวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัด
 พระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณใน
 ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ในนามของมหาวิทยาลัย
 (พระครูสุทิวีวัฒน์)
 (พระครูสุทิวีวัฒน์)
 ๓ มีนาคม ๒๕๖๐

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญ เลขธมฺโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๖๔๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๓



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๐-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
นมัสการ พระครูสุนทรธรรมวินิจ เจ้าอาวาสวัดระฆังโฆสิตาราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุรณ์ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธพิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” ในวันพุธที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๕.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โขนบิ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

มีมติให้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม
(ลงชื่อ) พ.ว.ดร.สุนทรธรรมวินิจ
(พระครูสุนทรธรรมวินิจ)
๑๖ มีนาคม ๒๕๖๐

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุรณ์ เลขธมโม
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๕๓

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๓



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 นมัสการ พระมหาวิระ ธรรมเดโช เจ้าอาวาสวัดเขาคันทรง
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุญ ฉายา เลขมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” ในวันพุธที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๕.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ผศ.ดร.วิระ ธรรมเดโช
 (ลงชื่อ) ศ.ดร.วิระ ธรรมเดโช
 (พระนามจริง: ธรรมเดโช)
 ๘ มีนาคม ๒๕๖๐

ขอแนบมาด้วยความเคารพ
 (ลงชื่อ) ดร.สุรพล สุธะพรหม
 (รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุญ เลขมโม
 โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๔๓



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โท.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๙

วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระมหากษัตริย์ กิตติโสภา,ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

เนื่องด้วย พระอธิการสมบุรณ์ ฉายา เลขธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๐๕ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” ในวันพุธที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๕.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โซนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกรามาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

อินดิเฝ้าวัดพระรัตนโกสินทร์

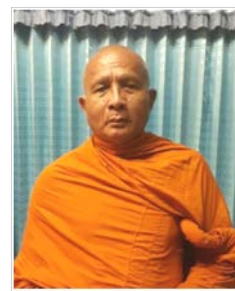
(พระมหากษัตริย์ กิตติโสภา,ดร.)

๘ มี.ค. ๖๐

ผู้ประสานงาน: พระอธิการสมบุรณ์ เลขธมโม

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๐๖๓-๔๒๔๓

ประวัติผู้วิจัย



- ชื่อ : พระอธิการสมบุรณ์ เลขธมโม (สมบุรณ์ สังขว)
- เกิด : ๑๗ มีนาคม ๒๔๙๘
- สถานที่เกิด : ๘๑ หมู่ที่ ๖ ตำบลเมืองหลวง อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ
- วิทยฐานะ : พ.ศ. ๒๕๕๗ จบการศึกษาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขา
การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- อุปสมบท : ๒๔ มิถุนายน ๒๕๑๗
- สังกัด : วัดธรรมสามัคคี ตำบลหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
- ตำแหน่งหน้าที่ : เจ้าอาวาสวัดธรรมสามัคคี, รักษาการเจ้าคณะตำบลนาเกลือ
ตำบลหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
- เข้าศึกษา : ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๗
- สำเร็จการศึกษา : ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๐
- ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ ๓๐๖ หมู่ที่ ๑๓ วัดธรรมสามัคคี ตำบลหนองปรือ
อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๕๐
โทรศัพท์ ๖๖-๐๘๖-๐๖๓๔๒๙๓